

Евген Дугар
ІТАНУ
З ГОНДУРАСУ

Сатира та гумор

Київ,
"Український письменник"
1993

тора.
адто
дуже
озвіс-
тько

байку
ога у
ізьми
тичні
тичні
ду. А
зад у

ців".
ці в

ртіо
ртія
що
вони

своїх
нема

а від
ться

расу
до
веш.
на
ть.
дня
ече.

ББК 84.4УКР6
Д81

Наукою доведено, що п'ять хвилин сміху замінюють людині сім грамів масла, десять грамів м'яса, чотири грами ікри (кабачкової) і три грами горілки. Отже, читачу, у тебе в руках — цілий продуктивний склад.

Працювали на нього Ваня Молдаван, Вітя Царапкін, Ізя Чачкес, Гаврило з Мозамбіка та їхній хрещений батько, лауреат премії імені Остапа Вишні сатирик Євген Дудар.

Тут зібрано найдостойніші гумористичні дефіцити. Від славнозвісних "гондурських штанив", якими ти не раз милувався, дивлячись гумористичні телепередачі, до "промов", виголошених на фестивалях гумору і сатири в столичному палаці "Україна". Якщо врахувати ще й народне прислів'я, що сміх — це здоров'я, то твоє здоров'я, читачу, справді у твоїх руках.

Не випусти його!

Редактор В. Г. Омелянчук

Д 4702640201-009 БЗ.29.-9-92
223-93

ISBN 5-333-01226-1

© Дудар Є. М., 1993

Незалежний читачу!
Перед тобою незалежна книжка незалежного автора. Як ти вже переконався, вивчивши фотокопію, надто симпатичного. А читаючи твори, переконаєшся, що дуже талановитого. Значно талановитішого, ніж славнозвісний російський дядушка Крилов чи український батько Вишня.

Суди сам. Крилов ще коли-позаколи написав байку "Лебідь, Щука і Рак". Критикував, що тягнуть воза у різні боки. А проблема того воза існує й досі. Візьми такий "віз", як наша Українська держава. Демократичні лебеді хочуть її підняти до сонця. Проворні політичні щуки намагаються затягнути її в каламутну воду. А вчорашні комуністичні раки явно тягнуть її назад у болото.

Остап Вишня ще коли-позаколи висміяв "чухрайців". Що вони, в основному, чухають потилиці. І чухрайці в основному чухають досі.

І зовсім інше — автор цієї книжки. Критикував партію комуністів. Партії комуністів уже нема. Є партія соціалістів. Критикував КДБ — нема КДБ. Сміявся, що деякі керівники нашої молоді держави надто праві, вони круто взяли уліво. І тепер сміються з автора.

Отже, любий читачу, все, чого ти хотів, маєш у своїх руках. Бо гумор — це все. Навіть тоді, коли вже нема нічого.

Я не про ковбасу. Їсти — діло свиняче. А людина від свині відрізняється хоча б тим, що час від часу дивиться в небо.

Зведи свій погляд до рідного неба. Відчуєш його красу — значить, сам еси красивий. Здійми свій погляд до золотого сонця. Відчуєш його тепло — значить, живеш. І сам здатен еси тепло дарувати. Тож не скупися на нього. Зроби комусь добро. Зло він сам собі щодня робить. Подаруй комусь надію. Безнадія і так примарою щодня за ним ходить. У скрутну хвилину підстав комусь плече.

Підніжку йому підставляє доля. А коли у тебе не вистачить наснаги, прочитай оцю книжку.

Хтось міряє своє життя цяцьками, почепленими на груди.

Хтось — по шаблях службової драбини.

Хтось — по нашпарованих достатках.

Я міряю життя по усмішках. Які дарую людям.

Отже, моє щастя, читачу, якщо ти усміхнешся.

Тільки ж вибач надто талановитому і дуже симпатичному авторові цієї книжки, коли якийсь з його творів децю втратив актуальність. Писалися вони у різні роки. А втім, хто знає, що актуальним буде завтра? Сьогодні наша незалежна Україна ще дуже залежна від багатьох перевертнів, підлот і просто дурнів. Тож не знати, який ГК яке ЧП нам з тобою готує. Тому маймося, тримаймося, шануймося і... не з'їдаймося!

Нас ще буде кому їсти...

Схиляю свого неповторного носа —
твій автор.

ГУМОРЕСКИ, ФЕЙЛЕТОНИ, УСМІШКИ

ДАВАЙТЕ ЧЕСНО

Давайте чесно. Дурні у нас є? Свої. Рідні. Доморощені.

А брехуни?

А злодюги?

А братопродавці?

То чого ж ми з вами такі делікатні?

Чому злодія несміливо називаємо несунном?

Брехуна — обіцяльником?

Ледацюгу — інертним?

Братопродавця — інтернаціоналістом?

А дурня навіть не знаємо, як назвати. Боїмося образити. Ущемити його амбіції. Наче він у нас в золотому фонді рахується. Ніби занесений у Червону книгу. Чи, як пам'ятник старовини, охороняється законом.

Коли вже й котимо його донизу, то так обережно, як порцелянову вазу. Щоб, не дай Боже, щось собі не пошкодив.

Зі шабля на шабель. Зі сходинки на сходинку. Щоб і зарплата у нього не менша була, ніж на попередній. І блага з поблажками. Ще й на обрії якась надія жевріла...

А може, принципово? Правду? Гостру. Гірку.

Запакувати. Написати: "Дурень! Не кантувати!" І опустити. Одразу ж на той шабель, що він заслужив. І дати йому тільки те, що він зробив.

Різко?

Зате чесно. І справедливо.

Дехто вважає, що гласність — це голосно викрикувати гасла.

Гласність — це правда. Така, яка вона є. Не підфарбована рум'янами і не забруднена дьогтем.

Тож давайте без дьогтю і без рум'ян. Давайте чесно і правдиво.

Речі називати своїми іменами!

ПЛАЦДАРМ

Мене висадили десантом. На одному підприємстві. Ще тоді, коли модно було висаджувати. Показали на керівне крісло. Сказали:

— Оце ваш плацдарм.

Я окопався. Організував оборону. Забезпечив тили. Замаскувався. Налагодив розвідку. Подбав про постачання.

І почав... Воювати.

Перш за все придивився до співробітників. Чи нема диверсанта у власній хаті? Хто б міг під мене підкопуватися?

Дурень страшний, коли він надто ініціативний. Розумний — коли скритий. Кого треба у першу чергу позбутися? Дурного.

Викликав до себе Сатанівського.

— Молодим усюди в нас дорога! Ви — молодий, енергійний, розумний. Поїдете вчитися... Нам потрібні високоосвічені кадри...

Розумного позбутися важче.

Його треба кудись висунути. Але засунути так, щоб він тебе не дістав ні рукою, ні зубом, ні навіть оком. Бо око не бачить, то зуби не сверблять.

Висунув. Берегулю. Аж в Ямало-ненецький адміністративний округ.

Вже можна було б трохи передихнути. А тут Горобець. З ініціативою.

— Давайте впровадимо нові методи...

Нові методи — нові клопоти. І звідкіля ти, Горобче, знаєш, як їх сприймуть там? Ти цвірінькнув — і в кущі. А питати будуть з мене.

Викликав заступника.

— Звідки у нас цей Горобець?

— Місцевий.

— Пригасить його ентузіазм. А то можемо погоріти всі...

Пригасили.

Тепер Горобець працює, як мокре горить. А з нього беруть приклад інші.

Звісно, яка праця, така й цяця.

З неба вже давно ніщо їстівне не падає. А там спитають: "Чому за столом густо, а в коморі пусто?"

Отже... Потрібний спеціаліст-ілюзіоніст.

Згадав про Гапончика. З яким працював на попередньому підприємстві. Спеціаліст вищого класу. По створен-

ню прогресивних шумів, імітації досягнень, ілюзії успіхів, жонглюванню цифрами, маніпулюванню словами...

Перетягнув.

— Постарайся створити... І щоб комар носа не підточив...

Гапончик старався.

Доверху летіли звіти. Донизу спливали накази.

Викликали туди. Приїжджали сюди.

І жодної задирки.

Все кругло і все гладко. Як більярдна куля. А в центрі цієї кулі — я. У своєму керівному кріслі.

І рухаюся за принципом більярдної кулі.

Торкнули кием — кочуся. Не зачепили — стою.

Забили в лузу — у лузі. Виставили під борт — під бортом.

І тільки трепет внутрішній, щоб, не дай Боже, хтось сильніше не бабахнув. Щоб не опинитися за бортом...

І ще один трепет... Раз у мене ціляться — значить, роблять на мене ставку. Раз роблять ставку — значить, я у вигірній позиції. Виграю — відзначають. Відзначають — ще кудись призначають. Від загальної суєти відгородять. Нимось нагородять... А нагорода як і біда: одна йде, друга веде. І тоді ти вже, як черепаха, неприступний. Вкритий панциром... Почув щось смачне — голову висунув. Почув щось страшне — голову заховав. Вже мене так просто не візьмеш...

А візьмеш — будь-куди не поставиш. Бо я в центрі кулі. А куля кругла. Покотиться. І не зупиниться, поки не знайде вигідну ямку.

Я — наче отой неопізнаний літаючий об'єкт. Ніхто мене не бачить, а всі кажуть, що є. І вірять у щось незвичайне. І думають, що я маю фантастичну силу. Чарівну дію. Унікальну подобу... Незаміниму енергію... Вірять, бо не розглянуть. Я — в центрі оболонки. Непросвітньої. Звуконепроникної. Непробивної.

Розглянули. Як? Сам не второпаю.

— Де ви знаходитесь? — питають.

— Як де? Там, де мене висадили і посадили... На плацдармі...

— А плацдарм де?

— На трудовому фронті...

— У тому-то й біда, що фронт вже далеко попереду. А ви все ще воюєте... Проти кого? І за що?

ДРОВА РУБАЮТЬ — ТРІСКИ ЛЕТЯТЬ...

Так. Я батько Петі Мармишкіна. З восьмого "б". Вже "а"? А-а-а. Реформа... Реорганізація...

Не встигає? А коли ж йому встигати? За два роки — три реформи. То підручники міняють. Ніби за два роки амеба перетворилася на інфузорію, а крокодил на скорпіона. Чи у парнокопитних з'явилися зябра, а в земноводних — роги. То вчителів перетасовують. То правила міняють... Мій Петя що — Ломоносов? У нього що — суперголова? Чи три голови? Як у Змія-Горинича. Одна вчить, друга спить, третя жує вареника...

Ах, двійка з фізкультури! На турніку не може підтягнутися? Через козла не перестрибнув?

Він через поріг переступити не може. У нього ноги позросталися. О восьмій годині ранку до школи вчовгує, о вісімнадцятій — вичовгує. Реформа. Всі хочуть його охопити. Про всяк випадок. Може, комісія якась... Щоб не прискіпались...

Математикові уроку мало. Бо "математика зараз не та, що вчора була". Фізикові уроку мало, бо "фізика — наука віку". Хімічці уроку мало, бо відкрили новий елемент і закрили два старих. Філологові уроку мало, бо з'явилися нові літературні імена. І нові помилки у старих. Історикові уроку мало, бо історія на місці не стоїть. А Петі доби мало. Він сидить на уроці, слухає про хребетних і безхребетних, а власний хребет у нього — як гумовий шланг. Перед очима в нього то жовті кола, то подушка. І він, нащадок цілого покоління атеїстів, тяжко зітхає: "Господи! Дай дотягти до канікул!.. Або хоч до вечора..."

До речі, Петі п'ять років втовкмачували, що він від мавпи. Тепер переконують, що він з космічної мамалиги. А про батька і матір ніхто й не згадає. І не питає, як він батькам допомагає.

Петі кажуть, що він господар планети. Вчать берегти її. А таку планету, як людське серце, забувають.

Петі нагадують, що він член суспільства. Вчать його виголошувати промови. Чужі думки з газет списувати і свої ними висловлювати. А про те, що він член сім'ї, ніхто й не заїкнеться. Хіба тоді, як школі потрібні цвяхи, фарба або цемент. Тоді кажуть:

— Петю, у тебе є тато! Виконроб на будівництві...

Мовляв, дави на предка. І вчися. Тут урвати, там долатати. Може, сам колись виконробом станеш. Або директором школи... Або хоч класним керівником...

Питаєте, як я удома його виховую?

Бачите, на домашньому небосхилі Петя з'являється, як планета Меркурій. Після заходу сонця. А я — як комета Галей. Раз у певний період. І коли ми стикаємося орбітами, у нас вибух. Петя вважає, що я йому приділяю мало уваги. Я вважаю, що він проявляє мало поваги.

Крім того, у мене вдома є ще диверсант. Телевізор. Петя більше до нього тягнеться, ніж до рідного батька... Тепер багато до телевізора тягнеться. Закон фізики — пuste до пустого...

Правда, тоді, як Петя в школі, по телевізору передають фізику, хімію, географію, астрономію... Цю передачу дивиться бабуся. Вона вже тричі стала переможницею всесоюзного телеконкурсу "Юний хімік", "Юний географ", "Юний астроном"... І тричі помолоділа... Зі своїми ровесницями організували заочний клуб юних пенсіонерів-телелюбителів.

Чи художню літературу читає Петя?

Читає. Три сторінки за чотири місяці. Іллюша Обломов порівняно з моїм Петьком — титан праці. Правда, треба бути справедливим. В Іллюші Обломова не було магнітофона, радіо, кіно, дискотеки... Ну, і цього проклятого телевізора... І стількох вчителів... І стількох реформ...

Що кажете? Дрова рубають — тріски летять? Ну, бачите, для вас мій Петько — лише тріска. А для мене — таки дитина... І мені хотілося б, щоб він, окрім того, що буде освіченим, ще й був здоровим... І час від часу впізнавав хоча б матір і батька...

"ІНТЕЛІГЕНТИ"

Інтелігенція є. Інтелігентів нема. Всі разом ніби й культурні. Кожен зокрема... Як анархіст... Ну, може, не кожен. То через одного. Через два...

Професор он. Щоранку бульдога пасе у сквері. Культуру первісних людей вивчає. По печерах лазить. А сам — гірше троглодита. Мат-перемат. Собака червоніє, коли він говорить. Скавучить і ховається. В куці. Лапами вуха затуляє.

Так цей інтелігент якось говорить:

— Знаєте, первісні люди користувалися двадцятьма словами.

— А ви, — кажу, — користуєтеся трьома.

Образився. Два дні мовчав. На третій як прорвало. Будинки трусилися. Листя з дерев сипалося. Собака кудись забіг, досі знайти не можуть...

Чи конструктор. Біля бочки з пивом.

Щодня:

— Конструюємо, конструюємо...

Що вони там конструюють? Може, чарку? Бо приходять вже ніби після випробування.

Скаржиться:

— У голові ледве тліє... Треба розрядки...

І заливає. Те, що тліє. Відром пива.

Сів біля бочки. Співає. Сумно-пресумно:

Маю жінку, маю діток,
Але їх не бачу...

Приїхала "розрядка". З двома міліціонерами.

— Хіба такими залитими очима,— кажуть,— можна когось побачити!..

Під руку його. І в машину.

Почалося. Лаяв матір диктатора Трухільйо. Тоді почав крити Піночета, Чан-Кай-Ші.

Хтось зауважив:

— Думає, як буде матюкати імперіалістів, то його у витверезник не заберуть...

Забрали...

Хтось скаже: "Кого ти хотів побачити біля бочки з пивом? Головного диригента міланської опери? Чи директора Лувра? Придивляйся до людей у тролейбусах, у метро, на вулиці. Йди до театру..."

Придивляюся. Один інтелігент зачитався газетою. Щоб місце дамі не уступити. Інша інтелігентка плюється на весь тролейбус. Гарбузовим насінням. Все на ній імпортне. На кожній частині тіла фірма. Тільки на шкаралупках з насіння нема. І вона його потайки викидає. Під сидіння...

Театр. Храм мистецтва. Придивіться до публіки. До її одягу. Як на базарі. Хто в чому звідкись вискочив, в тому ускочив до театру. І відразу ремигає. Наче його з хліва випустили. Ніби він цілий тиждень нічого не їв.

На сцені — Марія Стюарт. Зараз її поведуть на страту. Вона прощається з близькими. А інтелігент схоплюється і біжить. Хтось може подумати, що він біжить її рятувати. Або самому загрожує смертна кара.

Цілу першу дію його мозок переживував... опудало дикої свині. Що у фойє театру. У куточку природи.

Цілу другу дію він напружено думав, коли вискочити? Щоб першим до гардеробу ускочити. Передовик. Звук скрізь бути першим...

А потім скаже: "Халтура..."

Слуга Мельпомени мешкає у нашому будинку. Артист опери.

Чорну панчохоу на пику, став перед дзеркалом і на всі заставки:

— Чи ти молилась, Дездемоно?

Сусід йому через стіну:

— Чуй, фраєре! Набрался — лягай спати! Що ти чорта із себе корчиш? Дитина заснути не може... — І кулаком об стіну гупнув.

Той чимсь як відгупнув — у сусіда зі стіни теща впала. У багетовій рамці.

Бабуся побігла його вгамовувати.

Відчинив двері — упала. З переляку. Шок.

Сусіди наскочили на нього. Здерли панчохоу.

Він благає:

— Хлопці! Не бийте тільки по пиці. Мені треба мати товарний вид. На сцену виходити...

Інтелігенти. Інтелігентність. Хіба це інтелігентність? В основному — "товарний вид"...

ПРОБЛЕМИ І ПРОБЛЕМОЧКИ

Людина планує, а чорт руйнує. Я, в основному, тільки те й роблю, що борюся з чортами.

Цікаво, по скільки чортів закріплено за однією людиною?

За мною, мабуть, півпекла.

Почалося зранку.

З водопровідного крана замість води — чортячий свист. Це чорт з міськводоканалу.

Сучасна людина не може собі дозволити йти на роботу невмитою.

І я біжу в гастроном.

— Пару пляшок мінеральної!

Тут постарався чорт від торгівлі:

— Є тільки ситро...

Помився напоєм "Байкал". І картоплю зварив у "Байкалі".

Ім. Думаю. Про засуху в Африці. Про голод в Ефіопії. Світові проблеми. Глобальні.

Поголитися нічим. Бо чорт з міськенераго ніби викусив світло. Костюм також зодягнув непрасований. Тішу себе тим, що зараз чим неохайніше, тим модніше.

Вийшов на вулицю. До роботи мені кілометрів з п'ять. Але чорт з автопарку ніби проковтнув усі автобуси.

Біжу. Оглядаюся, чи не дуже привертаю увагу.

За мною теж біжить. Також оглядається. Тішу себе тим, що я худий. Мені легше. Отак, підтюпцем. І приємно. І корисно. Зараз існує глобальна проблема інфарктів, неврозів. Треба з нею боротися.

З кілометр пробіг. На другому сів. Прямо на тротуарі. Підкосилися ноги.

Підійшов ангел. З міліції.

— Що, з самого ранку уже дирболизнув? Лице обклеїв пір'ям...

— Це не пір'я. Це пух. Тополиний. Он літає. І липне. Лице солодке. У "Байкалі" мився...

— А-а-а! То ти, голубчику, аж з Байкалу?.. У машину. Там розберемося.

— Мені туди не треба. Мене чекає робота...

— У нас також робота знайдеться...

Іхати легше, ніж іти. Думаю. Про інтенсифікацію. Продуктивне використання кожної хвилини. Приховані резерви...

На роботу приплівся під обід. Тут мене зустрів головний чорт.

— Де це ви досі тиняєтеся? Чому не здали проект очисних споруд? Ви не думаете про охорону природи. Вам байдуже майбутнє планети...

Сиджу. Намагаюся думати про охорону природи. А в голову лізуть оті чорти. І я думаю, як уберегти себе. Тебе. Його. Від отих повсякденних проблемок, що, як іржа, з'їдають наше здоров'я. Псують наші плани. Пожирають наші нерви... З'їдають нас...

Без нас не потрібна буде ні природа, ні планета...

НЕЗВИЧАЙНИЙ КОНФЛІКТ

Будинок, у якому я живу, при дорозі. Вікнами на вулицю.

Прибігає двірник:

— Негайно зніми штани!.. З балкона. Делегація їде. З Гондурасу...

— А що,— кажу,— можуть украсти? Чи мої штани так впливають на міжнародну політику?

— Вид псують твої штани.

— Нібито в Гондурасі,— кажу,— штанів не сушать... Та й балкон мій на шістнадцятому поверсі. Що, той гондурасець буде до моїх штанів на вертольоті підніматися? Чи в бінокль їх розглядатиме? А навіть якби розглядав. Що він на тих штанях побачить? Що це — карта секретних об'єктів?

Не зняв я тих штанів. Бо назавтра треба було мені у них на роботу йти. А в мене радикуліт. Не дай Боже щось вологе зодягнути. Зляжу. На роботу не вийду. Плану не виконаю. Хліба не напечу. Чим того Гондураса годувати будемо?

Конфлікту із Гондурасом у мене не вийшло. Почався конфлікт з райвиконкомом. Мене оштрафували. За порушення громадського порядку.

Я попросив у своєї школярки глобус. Подивився, де той проклятий Гондурас. Пропади воно пропадом! Це ж який світ йому треба було їхати, щоб у мене за нього десятку здерли!.. А країн скільки... Це якщо за кожну мене штрафуватимуть, у мене не буде що сушити... Треба щось думати.

І я придумав.

Засклав балкон.

Прийшли з райвиконкому:

— Розберіть негайно! Заборонено. Протипожежними нормами, санітарними нормами, архітектурними нормами... Потім, своїм видом ви псуєте загальний фон...

— По-перше, я підпалювати свою квартиру не збираюся. По-друге, за якими нормами отой заводський димар кадить мені прямо у вікно? По-третє, чому архітектор сам не придумав, де я маю сушити штани? А, по-четверте, моя сусідка своїм видом ще більше псує загальний фон. Он порозвішувала. Різних фасонів і різних епох.

— Сусідка,— каже,— з боку подвір'я. На вулицю не видно.

— То з космосу видно... Он "Челенджер" літає... інопланетяни можуть побачити... Що про наш будинок подумують?

Оштрафували.

Розібрав.

Але життя є життя і штани є штани. Знову повісив їх на балкон, і знову пробіг двірник:

— Зніми негайно! Начальник ЖЕКу розпорядився. Делегація їде.

— Невже, — кажу, — їде Катерина Друга, що начальник ЖЕКу бігає, як Потьомкін?

— Ні, з Зімбабве...

...І чого вони так в'їлися на мої штани?..

ЯКБИ Я БУВ КОРОВОЮ...

Якби я був коровою, то в першу чергу вчинив би злочин. Кримінальний. Забодав би кандидата наук Тарабанюка. Відбодав би йому голову. А рогом на спині виписав би всю його дисертацію.

Скажете, він не винен. Скажете, їх у тому інституті — як мух. Одне на одному. Одне пише, друге дописує. Себе. Їм також треба вирішувати продовольчу програму. Щось їсти. У них також плани. Заготовити собі. Заготовити кумі. Проєкспериментувати.

То виділіть йому козу, нехай експериментує. А йому виділили три тисячі корів. І він за рік перетворив їх на команду фігуристок. Ні живота, ні вимені. Тільки шерсть. Як на мамонтові. І погляд — як у закоханих. Поцілунку просить. Із сіном. А їй замість сіна плакат перед мордою почепили. Що одна ялова корова обходиться державі у чотириста п'ятдесят карбованців. А в скільки обходиться державі одна ялова голова?

Ось у сусідів наших також експериментували. Проєктанти. Десять чоловік ціле літо проєкт одного корівника до місцевості прив'язували. То у ставку, то по черешнях, то у ліску.

А прийшли будівельники будувати — у проєкті дверей нема. Самі вікна. Викликали їхнього головного.

— Це Філя, проклятий, винен! — каже головний. — Це він за двері відповідав. А він же корови справжньої не бачив. Він думав, це така, як божа корівка. З крильцями...

— Як це не бачив? — обурився голова. — Ціле літо просидів на пасовиську під коровою. Прямо із дійки смоктав. Півстада виссав. Як відьма. Надої на двадцять п'ять процентів упали... Не бачив...

— Все одно не бачив, — каже головний. — Дійку бачив, а корови не бачив... У нього погляд спрямований у самого себе. Як у йога.

Експериментатори.

Прив'язне. Безприв'язне. Замість підстилки — сітка. Замість конюшини — гілляки. Ніби корова — попугайчик.

Буде вона про молоко думати? Вона думає, як ратицю не зламати. Як стойку біля дерева зробити. На задніх ногах. Її ж ніхто не дресирує, як у цирку слона. А все життя — як на манежі. Тільки там нікого не доять. А її — тричі на день. І то машиною. Там недосмоктало, а там — пересмоктало. Бо оператор — не машина. В оператора є серце. А в операторші — очі голубі. А у корови після кількох таких доїнь уже нічого нема.

Була ферма — став госпіталь. Коров'ячий. У тої ратиці нема. У тієї вим'я як зів'яла груша. А та взагалі не хоче ні телитися, ні доїтися. Цілими днями простоює перед склом пожежного крана, як перед дзеркалом. Роги свої розглядає. А там хтось теж простоює. Молока чекає...

Ех, якби я був коровою...

РЯТУЙМО ЖІНКУ

Пишемо: "Оберігаймо красуню природу!"

Закликаєм "Рятуймо бенгальського тигра!"

Страуса нанду і якогось черв'ячка заносимо у Червону книгу. А жінку губимо. Щодня. Щогодини. Щохвилини.

Он чалапкає. Впресована у куленепробивні штани. Затягнута ремінцями. Обвішана торбами. Як гренадер на маневрах. Почепи ще бінокля і маузера — і чистісінький Попандопуло.

Легко їй?

Ступає, як по мінному полю.

Ноги на шпичках. Трусяться. Лице вистраждане. Як у каторжанки. Там тисне. Тут муляє. Фарба виїдає очі. А ти до неї в цей час із компліментом:

— Ви як лань. Трепетна. Загнана мисливцями...

І вона тобі крізь прокурені зуби:

— Іди ти!..

І називає конкретну адресу.

А ради кого вони все це на собі носять?

Ради нас.

Моя — ради тебе. Твоя — ради мене. Його — ради нас усіх.

Колись ми казали: "Чоловік керує, а жінка працює. Тому жінки такі здорові, а чоловіків так часто косять інфаркти".

Почали висувати жінку. Ніби для експерименту: що візьме її?

Керує. І не бере ніщо.

Тільки горілка. Бо раз керує, значить, п'є. З ким треба. А раз п'є, значить, криє. Кого треба.

А прийде додому, також криє. Треба чи не треба. Щоб не декваліфікуватися.

Стара істина "Сила жінки — у її слабості" (бо, мовляв, якщо чоловік тішився тим, що він голова, то жінка задовольнялася тим, що вона шия: куди хотіла ту голову повертала) перетворилася у нову: "Погибель жінки у її силі". Бо жінка вже перестала бути шиєю, але ще не стала головою.

Жінка створена для продовження роду. І сімейного затишку. Нема жінки — нема затишку. Нема затишку — нема сім'ї. Тільки мирне співіснування. І продовження роду.

Якого роду? З якими традиціями?

Коника-стрибунця? І зозулі?

Ку-ку, ку-ку! Скільки. Скільки. А тоді хапаємося за голову:

— Господи! Звідкіля така молодь пішла?

Ніби нам Господь цієї молоді натворив.

Емансипація. Хто придумав емансипацію?

Чоловіки. Щоб жінки самі за неї боролися. Щоб жінка сама собі виборола право лупати вибійним молотком асфальт. Лагодити залізничне полотно. Тягати з базару клунки, щоб нагодувати сім'ю. Щоб чоловік мав повне моральне право потім їй сказати: "Господи! Як ти огрубіла!"

Ніби в тому, що він шукає ніжнішої, знову ж таки винен Господь Бог.

Якщо будемо так часто на Бога все звалювати і на Бога надіятися, то може настати час, що жінки на землі зовсім не зостануться. Будуть чалапкати опудала, просякнуті тютюном і горілкою. З походками докерів і повадками піратів.

Ти до неї:

— Ясочко!..

А вона тобі:

— Жлоб нещасний! Котись під три чорти! Бо як умажу в рило...

І не буде вже кого у Червону книгу заносити...

ДЛЯ ХОХМИ

Телефон. Що таке телефон? Здавалося б, така собі пластмасова черепашка. Слухавка. Дротики. А воно життя людське здатне перевернути.

Знімаю трубку. Треба поговорити.

А там вже говорять. Хтось із кимось. У моєму телефоні часто говорять без мене.

Чоловічий голос:

— Ну, медицина зараз на рівні! Ось чоловікові пересадили серце бабуїна...

Жіночий:

— А що, бабники зараз така рідкість, що треба їх розводити аж пересадками серця?

Він:

— Бабуїн — це не бабник. Це мавпа...

Відчуваю, що вони затягли надовго. Вмішуюся:

— Може, той бабуїн був донжуаном серед мавп.

— А це хто? — здивувалася вона.

— Дух святий, — кажу, — в образі і подібії власника телефону, по якому ви говорите.

— Як вам не соромно підслуховувати чужі розмови!

— Чим більше мені буде соромно, тим довше ви займатимете мій телефон.

Тоді вмішався він. Сказав:

— Кретин!

— Дуже присмно! — кажу. — А мене звати Антон.

— Ідіот! — додав він.

— Якщо у вас, — говорю, — така біда, вам слід тримати вдома бабуїна. На запасні частини...

Поклав трубку.

Дзвінок.

— Йди забори! — каже незнайомиць.

— Що?

— Ну, те, що просив.

Я нічого ні в кого не просив. Проте, думаю, пограю трохи.

— А де воно?

— В куцах. Біля моєї роботи. У паперовому мішку. Від прохідної підеш ліворуч. Уздовж стіни. Кінчається стіна — там куці...

— Думаєш, я пам'ятаю, де твоя прохідна?

— Склероз, чи що? Вулиця Довга, 15...

Це від мого будинку недалечко.

Цікаво, думаю, що у тому мішку? Воно мені й не треба. Але для хохми...

Знайшов ті куші. Справді, лежить паперовий мішок.

Я за нього. А з-за куша:

— Може, піддати? — Два гевали.— Пішли,— кажуть.— Ти нам розповіси, хто тобі цей мішок виніс.

— Товаришочки! — лепечу.— Громадяни! Я для хохми... Куди ви мене ведете?

— Туди, туди. Де хохмачів збирають...

РОХИ

На даному етапі найбільшим моїм ворогом була мошкара. Днями я ляскав себе по оголених частинах тіла. Ночами чухав ті місця, по яких удень себе ляскав. Порівнював мошкару зі своїми заздрісниками і оббрихувачами. Серйозної шкоди не завдасть. Тільки викликає сверблячку.

Безсонні ночі та енергійні рухи зробили своє. Якось під ранок мене осягнула ідея. Пошити целофанові штани і целофанову сорочку. Сонце гріє, а кузька не тне. І не продуває вітер.

Як умів, покроїв. Зшив. Приміряв перед дзеркалом. Як інопланетянин.

Вдень з'явився на пляжі. Улігся на пісочку. Благодать.

Повз мене частіше почали снувати. Особливо молодь. Приглядаються.

Он хрупкенька дівчина волочить на плечі гевала, ніби медсестра пораненого. Зупинилися.

— О, дивись! — сказала здивовано.— Що воно?..

— Водолаз! — сказав авторитетно парубок. І поїхав далі на дівочому плечі.

Справа від мене лежать двоє. Він солідний. Вона — несолідна. Він дивиться на неї. Вона — на мене.

— Це спецкостюм,— пояснює він.— Проти електромагнітного поля. До нього додається спеціальний датчик, який...

Що робить "спеціальний датчик", я не дослухав. Бо над моїм вухом пролунало:

— Мамо! Мамо! Дивися, дядя у целофановому мішку лежить...

Вирішив піти у холодок. Під кушем сиділи дві чийсь тещі. Хоч сонячне проміння сюди й не доходило, вони над головами тримали парасолі.

— Допмагає? — спитала одна, кивнувши на мій костюм.

— Від чого? — перепитав я.

— Від радикуліту.

— Дуже.

— А ви не цікавилися, як він для ревматиків? — перепитала друга.

— Для ревматиків — на підкладці. З яєчної шкаралу-пи...

Перейшов під інший куш. Ліг. Читаю.

Щось до мене причовгало. Зупинилося. Нявкнуло:

— Ей, киша! Де відколов такі рохи?

Оглядаюся. Стоїть вишкварок. Знаком питання.

— На Канарських островах.

— Залпові... Сплавиш?

— Грошей не вистачить.

Присів. Стали торгуватися. Зупинилися на п'яти червінцях...

Зо два тиж я тинявся по командировках. Повернувся. Вийшов на пляж — очам своїм не вірю. Снують по пляжу у целофанових костюмах шкети і шкетиці. Точнісінько у таких, які я продав отому "киші". Тільки на певних місцях у них яскраві етикетки. Із надписом: "Rochy".

СТРУЖКА

Інтелект людини довжиною хребта не вимірюють. Але я звернув увагу, що деякі оті "наполеончики" понад усе люблять верховодити.

Кажуть, хочеш когось розпізнати — дай йому владу. Хоча б отакусіньку. Як заячий хвіст. Хоча б над віником.

А якщо влада більша, ніж над віником? Якщо він поставлений керувати мною? Людиною? Вищою за нього на сорок п'ять сантиметрів?

Сорок п'ять разів на день викликає. Знімає стружку. Сантиметр за сантиметром. Ніби хоче мене стесати до свого рівня.

Терпіти не може дивитися на когось угору.

А якщо у нас, в управлінні, всі більші за нього? Навіть секретарка Кнопа. Уявляєте, скільки переходить у "стружку"?

— Чого ви стовбичите, як каланча?
— Я ж сиджу. Зігнувся ось у три погібелі...
— “Три погібелі”... Корчить із себе Гуллівера...

І починає перетворювати мене на ліліпута.
Методом вібрації. Він працює, як глибинний насос. Сам вібрає, і усе навколо вібрає. А туди, на-гора, тече водичка. Каламутна-каламутна...

Кадри також спливають. Туди. На вічний спокій. Півкладовища укомплектував своїми підлеглими. І ніхто його до кримінальної відповідальності не притягає...

Он Дзьобик. Погладив сусіда по спині. Тарою з-під помідорів. І вже справу завели. Бо нібито в сусіда після цього остеохондроз почався.

Від цього у когось щодня щось починається. Або інфаркт, або виразка, або нервовий розлад. І ніби так треба. Ніби він постачальником у лікарні працює...

Метає громи і блискавки:

— У вас нема продуктивності праці! Нема творчої віддачі! Нема громадянської свідомості! Елементарної совісті!..

Що у мене може бути після такого щоденного вереску? Запалення внутрішнього вуха.

Тому на кожен його крик я дригаю головою. Він думає, що я його передражнюю. І ще більше репетує. Я ще частіше дригаю.

Тоді він грюкає кулаком об стіл.

І в мені прокидається громадянська свідомість. Народжується творча думка. Я замислююся.

— Про що ви думаєте взагалі?! — кричить він.

Зараз я думаю зокрема. Про катапульту. Якби її прилаштувати до його крісла... Тільки треба у стелі робити дірку... І в покрівлі також... Ото була б творча віддача! Продуктивність праці в управлінні піднялася б...

СВЯТКОВИЙ МУРМУРАНТ

Кипіла репетиція. Здавали концерт. До жіночого свята. Колектив нашої фабрики в основному чоловічий. Але на концерті нібито мала бути директор фірми. Я вийшов на сцену. Затягнув свою коронну:

Дивлюсь я на небо та й думку гадаю:
“Чому я не сокл, чому не літаю,
Чому мені, Боже, ти крилець не дав?
Я б землю покинув і в небо злітав!”

— Стривай! — зупинив мене завідуючий культсектором фабкому.— Щось надто песимістично. І не дуже сучасно. Оці слова “Боже”, “небо”. Треба замінити. Хоча б отак:

Дивлюсь я у космос та й думку гадаю:
“Чому я не льотчик, чому не літаю?
Чому генконструктор мені крил не дав?
Я б під час відпустки хоч трохи літав!”

— З пісні слів не викидають! — зауважив я.

— То викинемо пісню! — сказав спокійно він.— Тобі що: проспівав і змився. А мені будуть милити шию... На вечірній репетиції буде присутній голова завкому. Заспівай якусь іншу...

На вечірній репетиції я заспівав:

Удовицю я любив, подарунки їй носив...

Бачу, голова завкому ніби кислцію жує. Кривиться. Тоді зупинив мене:

— Не варто так гостро. Нас не так можуть зрозуміти. “Подарунки носив...” Скажуть, що ми кидаємо тінь на наших світлх жінок. Нібито вони за любов беруть хабарі... На генеральну репетицію приготуйте щось інше. Буде сам директор фабрики...

Інше, то й інше. На генеральній репетиції я заспівав:

Ой у полі три криниченьки,
Любив козак три дівчиньки:
Чорнявую та білявую,
Третю руду препоганую...

— Ні! — перебив директор.— Вони не дадуть мені спокійно до пенсії дожити... Навіщо оте “руду препоганую”? У нас всі жінки красиві. І взагалі, любити треба не за зовнішність... Та й хто знає, у який колір пофарбує волосся директорша фірми?... Придумайте щось інше...

І я придумав. На концерті співав мурмурантом. Кілька відомих мелодій. Це було неповторне поपुरі, виконане моїм довгим носом і бажанням сподобатися директорші фірми. І все даремно. Як мені потім переповіли, під час мого виступу вона сказала директору фабрики:

— А цього німого для чого на сцену виставили?... І що ви цим хотіли сказати?..

“УДАЧА”

Туман над водою. Поплавка не видно.
Йде циганка.

— Ей! Рибалко! Тобі буде удача.

Мовчу. Яка там у біса удача! Дві години стовбичу — і хоча б спитало: чого стоїш?

— З води удача буде. Багатим станеш. Золоту рибку впіймаєш.

— Слухай, пророчице! Йди, поки я тебе не впіймав...

— Сердитий будеш — помреш скоро... Начальник, голову розумну маєш, а над цією калюжею стоїш. Хіба тут є риба?.. Машина твоя?

— Тещина...

— Їхати треба туди...

Язик сам вискочив:

— Куди?

— За Шибине. Озеро в лісі є. Риби — видимо-невидимо...

— Розкажи дорогу.

— Показати можу...

Змотую вудки.

— Підожди трішки, — каже. — Я зараз...

Помела спідницею пилюку.

Мете назад. Поперед себе жене виводок дітей.

Не встиг я розтулити рота, як вони з ентузіазмом окупували машину.

Вона по-хазяйськи вместилася поруч зі мною. Скомандувала:

— Поїхали, красавець!

Зосталася позаду Дружня. Проїхали хутір Шевченків. У Бородянці, не доїжджаючи до роздоріжжя, знову скомандувала:

— Красавець, поверни праворуч. У Пилиповичі треба заїхати. Ваню взяти.

— Якого Ваню? І куди вже брати? Он п'ятеро ззаду. Інспектор зупинить...

— Інспектор — добрий чоловік... А Ваня — мій муж. Він знає, де є риба...

— Ти ж казала — у Шибиному.

— У Шибиному — дрібна. Ваня знає, де крупна риба є...

Циганчата вже знайшли мої бутерброди. Приміряють мого картуза.

Не хочеться мені вже й тої риби. Але назвався грибом — лізь у борщ.

У Пилиповичах вийшов Ваня. Серце моє похололо. Я подумав про амортизатори “Жигуля”.

— Ти, — кажу циганці, — сідай з дітьми іззаду. А Ваня хай сідає спереду.

Рушили.

— Наліво! — командував Ваня. — Повертай на Бородянку!..

— Чого на Бородянку? У Шибине ми можемо й через Бабинці.

— Не треба у Шибине. У Дружню треба...

— Ми з Дружні виїхали!

— Не нервуй, начальник! — заспокоює циганка. — Я тобі покажу ставок, де риби видимо-невидимо...

— Ти вже один показала...

Йдемо назад.

Циганчата вже опустошили від компоту мій термос... Не можуть поділити єдине яблуко.

— Віддайте найменшому! — вмішуюся сердито. Бо від гармидеру вуха пухнуть.

— Добрий ти чоловік, — каже циганка. — Нас покатав. Батька на о привіз. Спасибі тобі! Удача тобі буде...

Я розмотав вудочки. Став на те саме місце, звідки ота чорноока сорока мене виманила. Закинув. Чекаю удачі...

КОЧІВНИКИ

Одружуватися лише раз зараз не модно. Модні сім'ї “полігамні”. Ніби гареми. Кочуючі. Естафетні. І чоловічі, і жіночі. Вчора одна, сьогодні — друга, завтра — третя.

Звичайний класичний гарем мав свої закони. Власник гарему міг тримати стільки наложниць, скільки міг утримати. Матеріально. Зараз матеріально утримують наложниці. Чи наложники.

Колись гареми культивувалися, в основному, у мусульман.

Тепер скрізь. У віруючих і невіруючих. У кого тицьнеш пальцем — або втретє одружився, або вдруге розлучився. Він у неї п'ятий, вона у нього шоста. Обоє розвідники.

Не сім'я, а шпигунський центр. Не рідний дім, а явочна квартира. Одне одному тільки являються. Для обміну інформацією. І матюками... Діти — і ті законспіровані.

Жодні органи не можуть розплутати, хто чий батько, де чия мати і котра чия дитина?

Перед модою не може встояти навіть стара гвардія. Сорок років сходилися характерами. А на сорок першому — не зійшлися. Дід — управо. Баба — вліво. Діти за голову беруться. Внуки за живіт: "Ну, пращури дають!.."

Мода! А може, пошесть?

Може, якась бацила людей роз'їдає? Якась лихоманка?

До одруження трусяться від любові. Скоропало женяться. Після одруження трусяться від ненависті. Скоропало розлучаються. Деякі не встигають навіть громадського обов'язку виконати. Дитя на світ пустити.

Мої знайомі десять років живуть. І десять років одне одного їдять. Поїдом. Бо нібито не можуть одне одного розкусити...

А воно не так легко й розкусити.

До одруження — обопільна гра. Як на сцені.

Після одруження — реальна дійсність. Як за кулісами.

А в тій дійсності стільки злості, стільки ненависті. Ніби спеціально знайомилися і одружувалися, щоб знищити одне одного.

Знаю таланта. Удванадцять розлучився. Утринадцять одружився. Дві дюжини виповнив. По розлученнях нормальна. По одруженнях — чортова. Чемпіон-багатоборець. За гру при знайомствах — заслуженого артиста можна присвоїти. За створену сімейну "ідилію" — без вагань можна ставити начальником тюрми піночетівського режиму.

Серед жіноцтва також є фрукти.

Кажуть, розумна жінка з дурня зробить короля, а дурна — з генія ідіота.

Сердита жінка з найздоровшого чоловіка зробить руїну, а з найсвятішої сім'ї — пекло.

Ангел у пеклі не витримає. Чесний праведник не витримає. І не кожен чорт витримає. Бо пекло для чорта — місце роботи. А вдома йому також хочеться відпочити від робочих клопотів. Навіть чорт вдома хоче мати ангела. Відьом йому вистачає на роботі...

То, може, не будьмо відьмами. Не будьмо чортами. Не треба ангелами! Будьмо людьми. Звичайними. Грішними. Але добрими. Великодушними. Такими, як під час першого поцілунку. Такими, як до одруження. Такими, якими хочемо бачити одне одного... Вміймо терпіти. Вміймо прощати. Уміймо бачити одне в одному те, що нас єднає, а не шукаймо того, що роз'єднує. І тоді ми, чоловіки,

не будемо кочувати у пошуках сімейного затишку. А вони, жінки, не виглядатимуть обідраних у попередніх сімейних баталіях лицарів печалі. І не блукатимуть поміж батьків, як поміж дубів у лісі, діти.

ШПИЧКА

Воно лізе. А я йду. Наступлю — місця мокрого не зостанеться. Бо воно — комашка. Шестеро ніг, остіцьки тулуба і голова. Може, навіть без вух. Може, й носа нема. Може, й око тільки одне.

Цікаво, що воно про мене думає? Певне, гадає, що я бог. Надприродна сила якась. А я — Федя Шубравчик. Такий собі рядовий представник роду людського. Ступня ноги — сорок чотири. Чавк-чавк — і в комашиному світі стихійне лихо.

Добре, що я дивлюся під ноги. А он іде. Рота роззявив.

Або он той. Сповнений власної гідності. І любові власної. Задер носа. І, крім того носа, нічого не бачить.

Чи он дама. Їй чхать на всяку комашку. У неї в очах — вітрина. На шляху до вітрини вона крокодила розчавить. І не зверне уваги...

Цікаво, куди воно лізе? Куди воно спішить? Може, якась старша комаха його кудись послала? А може, сам начальник комашиний. Метушиться перед сильнішими. Щоб дірку у нього не забрали.

А може, біжить до сусіди-комашки утрясати конфлікти. Територіальні. Чи там сімейні.

Зупинилося. Щось думає.

Метнулося в один бік. Повернуло в другий. Знову думає.

Теж, мабуть, має свої проблеми. Свої клопоти. Може, дірку ремонтує. Паркету, звичайно, йому не треба. Ні голубого унітаза. Але щось йому голову мозолить. Не імпортні меблі, не машина, то якась шпичка. Може, йому тією шпичкою треба проколупати запасну дірку? А шпичка в їхньому комашиному світі — дефіцит. Спробуй знайди її без блату. Без могорича.

І воно метастеється. Бігає. Шукає. За голову свою комашину хапається. Серце ніжкою масажує. Корінь валеріани гризе...

А навіщо? Щоб не відстати від іншої комашки... Ну, добре. Дам я тобі зараз шпичку. Скажеш: "От поталанило!"

Почекай. Піду відламаю від кущика. О, є. Зараз...

А де ж ти? Чуєш? Ти ж ось тут сиділо... Невже он той динозавр своєю клешнею на тебе наступив?.. Так і є. Ось мокре місце... І вже нема у тебе жодних проблем... Не треба тобі вже ніякої шпички...

А-а-а, ні! Ось ти. Ще метушишся...

НЕ ТІ ЧАСИ...

Мені кажуть: "Ти старомодна. Вимагаєш від хлопців того, чого зараз від них не можна вимагати".

А я нічого не вимагаю. Вимагають від мене. Один трояка. Інший — п'ятірку. Все їм до чогось бракує.

Кажуть, князі перевелися. Зараз, мовляв, не ті часи.

Часи, може, й не ті. Але князі не перевелися.

На танцях. Підхитує один. Все на ньому "адідасівське". З етикетками. Тільки голова без етикетки. І вишуканою мовою:

— Ласточка, я — князь. Не смій відказувать. Іспорчу лічіко...

Після того хвилюючого випадку я на танцях своє "лічіко" не показую.

Мама нервує:

— Ніхто до тебе не приїде на казковому коні. Не повезе у родинний замок...

Приїхав. Електричкою, правда. З-під Глевахи. Категорично запитує:

— Кінь у тебе є? Ну, в смислі, тачка? І замок? Щоб прописатись?

Мене ошарашило. Та побачила троянди. Відро троянд, яке він тримав у руці. І відлягло. Захоплено шепочу:

— Троянди! Я так люблю троянди...

Він аж засяяв:

— В чом дело! По три рубля штука — і бери хоч усі. Все одно на базар перти...

Виперла його.

Мама зауважила:

— Дарма. Такий з хати не винесе.

— Але у душу не принесе.

— Вони тепер всі атеїсти-реалісти, — втрутився батько. — У душу не вірять... А вірять у те, що бачать...

Побачив. Ще один. У театрі.

Чую, шепоче захоплено:

— Ну й квіточка...

І відразу ж намагається зірвати. Як дитина. Що подобається, до того й руки тягне.

Я — по руках.

А він:

— Грубіянка! Тобі слід було народитися у сімнадцятому столітті!..

— А вам, — кажу, — у печерному віці...

"Не ті часи".

Які ж часи?

До центра Землі докопумося. На Місяць літаємо. Зорі двадцятої величини бачимо. А одне в одному здатні запримітити тільки те, що можна намацати...

"Не ті часи".

А може, ми не ті? Може, хвороба якась у нас? Сліпота душевна...

ПОДИВИЛАСЯ СВІТУ

— Досить! — заявила своєму Іванцеві. — Я також не ликом шита. Тільки ти сиди з дітьми. А я поїду, світу побачу...

Сіла в екскурсійний автобус. Поїхала до Кривчицьких печер. Це на Тернопільщині.

Біля входу в печеру молодий екскурсовод довго дивився на мене. Ніби оцінював.

— Ви, — каже, — мабуть, там не пройдете. Є дуже вузькі і низькі місця.

Я обурилася:

— З вашого боку це не зовсім гечно. А пройти я можу навіть там, де ви не пройдете.

Зайшли в підземелля.

Крок за кроком. Крок за кроком. Під гору — на долину. Праворуч — ліворуч.

— Над нами, — розповідає екскурсовод, — сімнайцять метрів гіпсових порід, трицять метрів вапняків і сорок метрів землі...

Душа моя поповзла у п'яти.

Кажу:

— А воно не впаде?

— Та ні, — каже. — Останній обвал був в одна тисяча дев'ятсот тринадцятому році... Після рвюючої ще не падало...

Господи, думаю, і чорти мене сюди понесли!

— А назад, — питаю, — повернутися не можна?

— Не можна. За нами йде інша група. Не розминетесь. От біда.

— А до виходу далеко?

— Два з половиною кілометри.

— О Боже!

— Звідси ближче до чорта, ніж до Бога! — каже чоловік, що йде за мною. І питає: — А у вас діточок багато?

— Трое, — кажу майже крізь сльози...

Екскурсовод провадить далі:

— Зараз ми з вами знаходимося у гроті, що називається "Втрачена надія". Ось бачите, перед вами ніби голова жінки...

Я нічого не бачу. У мене в голові гупає. Здалини ніби чую голос свого Іванця: "Марусю, вернися! Не залишай нас сиротами!"

— Якщо мати добру фантазію, — зауважила жінка, що попереду мене, — то можна собі уявити, що біля цієї голови — одразу й ноги...

У мене ноги підкошуються. Лепечу:

— Я не маю чим дихати.

— Майте! — каже екскурсовод. — Тут двацять сім процентів кисню. Більше, ніж надворі.

Мені стало трішки легше. Думаю. Там надворі сонечко сяє. Хмарки по небу плавають, як човники. Сади цвітуть. Вітерець повіває. Іванцьо з кумом сидять під яблунею. Огірочками закушують. А мене в цю діру понесло... Допоможи мені, сило небесна, звідсіля вибратися. Я їм картопельки зварила б. М'яся підсмажила б...

— Будьте обережні, — застеріг екскурсовод. — Попереду найскладніша ділянка маршруту.

Просуваюся, ніби на ватяних ногах. А то за які гріхи мені така кара? Та чи я кого пограбувала? Чи я кому шкоду зробила? Чи я когось словом образила? Хіба що Іванця часом. Та й то за діло. Чи кумі виказала, що вона загребуша. Так то ж свята правдонька...

Дзига, що йшла попереду мене, зникла у вузькій щілині. А в мене аж дух перехопило. А я як туди пролізу? Та шпарина ніби блискавкою пробита. Зигзагом. І вузюсінька-вузюсінька.

Я попробувала прямо — стегна не пускають. Попробувала боком — груди і живіт.

— Де ви там? — кричить екскурсовод.

— Тут жінка застрягла! — відповідають йому.

Я ж упхнулася в ту щілину — ні сюди, ні туди.

— Допоможіть! — благаю крізь сльози.

Чоловік, що йшов позаду, спробував мене підпхнути. Марні старання. Ніби я туди вросла. Стирчу між скелями. Скоцюрблена.

Повернувся екскурсовод. Гукає чоловікові, що позаду мене:

— Треба по частинах!

Я ледь не втратила свідомості. "Невже вони мене демонтувати збираються?"

— Пропихайте руку між породою і тілом! — командує екскурсовод чоловікові. — І вмийте живіт, груди. А ви у цей час, — каже мені, — намагайтеся пропихати ту ділянку тіла, яку він вмиває.

Почалося. Содом і Гоморра. Я спочатку обурювалася. Тоді здалася на Божу волю і чоловічі руки. Такого масажу ще світ не бачив. Здавалося, що вмивання триває вічність.

Підійшла група, що за нами. Перепитують:

— Що там? Невже обвал?

Спільними зусиллями двох груп мене випхали. Я відчула, що стала легенька-легенька. Мов пір'їна. Побачила денне світло і розридалася, як мала дитина.

Приїхала додому, Іванцьо з дітьми мене біля воріт зустрічають.

— Ну що, — питає, — побачила трохи світу?..

ТРЕЗОР І МУРКА

Байка в прозі

Сидить Трезор біля хвіртки. Ловить носом запахи страв то з одного, то з іншого подвір'я. І думає "Собаке життя! Женитися, чи що?"

Дивиться, попідтинню випикує кренделі Мурка. Очі на півморди. Хвіст коцюбою.

— Ей, чувишка! — гавкнув Трезор. — Далеко пашеш?

— Не будь жлобом! — някнула Мурка. — Я тобі не яка-небудь шавка.

— Не возбужай! — заспокоїв Трезор. — Ти що, породиста?

— Не прикидайся шлангом. Хіба не бачиш, які в мене очі? Який у мене хвіст?.. Пахан — сіамський, маман — сибірська.

— Ні фіга собі! — здивувався Трезор. — Давай поженимося.

— Дурдом "Веселка"! — някнула Мурка. — У тебе що — нуль по фазі? — А сама подумала: "Він такий кудлатий."

Така у нього широка спина. На ній, мабуть, так м'яко і тепло спати..." І вже лагідніше спитала: — Ти відповідаєш за свій базар? Де і за які шиші жити будемо?

— Га! — хмикнув Трезор.— Диви, яка у дворі буда! А лапи у мене які! З-під землі ними випорпаю. А зуби! Будь-де ними вигризу...— І вже скромніше додав: — Та й голос — слава Богу!.. Може, ще в люди вигавкаюся... — Обалдіти можна! — посміхнулася Мурка.

Обалділи. Поженилися.

Тепер Мурка лазить з котами по деревах. Шастає по горищах. Співають котячі любовні пісні. Лякають закоханих.

Трезор лежить у буді. Гріє кошенят, яких йому навела Мурка. І думає: "Собаче життя! Маю жінку і ніколи її не бачу. Навіть кури сміються, що живемо, як пес із котом..."

ВСЬОГО-НА-ВСЬОГО

Є люди, які панічно бояться усього. Навіть власного голосу. Щоб, не дай Боже, не сказати щось. Таке, що не таке.

Є люди, які панічно бояться паніки. Щоб, не дай Боже, хтось не розповсюджував щось. Таке, що не таке...

Нібито воно само не розповсюджується. І таке. І не таке.

Для прикладу. Буря. Ураган. Стихійне лихо.

Хто його "розповсюджує"? Агенти міжнародного імперіалізму? Чи, може, мій друг Ваня Молдаван? Воно несеться над землею, як скажене. І не може його зупинити ні Бог, ні чорт. Безсилі перед ним підступні сили міжнародної реакції. І могутні сили країн соціалізму. Що там вже говорити про тих, що не приєднуються. Чи про тих, що тільки розвиваються. Вони і так ледве на ногах стоять.

Так ось. Прошуміло над нашим районом. Накоїло лиха. Одну ферму розметало, як сірники. Фактично пропало п'ятдесят бичків. У звіті туди написали, що сто п'ятдесят. У газеті — що тільки п'ять. І ті "...у грізні хвилини розбурханої стихії оптимістично дивилися смерті у вічі..."

Наш бичок не може песимістично дивитися.

Навіть здохнути він не може песимістично.

То для чого він тоді "наш"? Для чого ми щодня годуємо його "добірними кормами"? І "з небаченим трудовим натхненням" викидаємо з-під нього гній? Для чого Люся

щоранку "птахом летить на ферму, щоб усю свою любов віддати неповторним тваринам..."?

То царина того, хто панічно боїться паніки. Що живе за принципом страуса. Відчув небезпеку — увіткнув голову в пісок. І думає, що його не видно.

А царина того, хто панічно боїться усього?

Магнітні бурі.

Загазоване повітря.

Надмірні шуми.

Отруєна вода.

І... вареники. З чорниціями. Радіоактивними.

Яка там радіація! Сам міністр охорони здоров'я щодня запевняє його по телевізору, що "нема". А він втупиться в дозиметр і каже: "Стрілка показує, що є..."

По-перше, де ти взяв дозиметр?

По-друге, може, він у тебе барахлить.

По-третє, ти не знаєш, скільки показувало "до того"...

А, по-четверте, якщо якась злидзя і є, то що, вона тебе одразу в могилу покладе?

Я підрахував. Коли щодня вбиратиму навіть по п'ять мілірентген, то за п'ятдесят років накопичу всього-на-всього дев'яносто один рентген. А я проживу ще п'ятдесят років? Жінка ніколи до цього не допустить. І діти. І теща. І сусіди. І співробітники...

Правда, нещодавно мене оглянули. Медичні світила. Якийсь новий апарат на мені випробували.

Що він тільки не показував! Скільки я вдихнув отруйних газів. Скільки ковтнув забрудненої води. Скільки я переживав хімії. І скільки на мене подіяло фізики.

— Незрозуміло, — дивувалося медичне світило. — Якщо вірити апаратові і його підрахункам, то ви мали б померти ще десять років тому... Що протистояло руйнівним силам? Що не дало їм скоїти свою брудну справу?..

Я гордо вип'яв запалі груди:

— Усьому цьому я протиставив всього-на-всього свій трудовий ентузіазм. Високу організованість. І глибоку громадянську свідомість... А резерви у мене ще ого-го!..

"ПОРОЗПУСКАЛИСЯ"

Приходив до нас один. Лекцію читав. Про нерви. Каже, що в одній людині — мільйони нервових клітин. На триста років вистачило б. А то й на чотириста.

І мене зірвало:

— А чим пояснити, що мені ось тільки тридцять, а з нервів самі клапті zostалися?

— Це,— каже,— люди порозпускалися. Не вміють себе в руках тримати...

Уявляєте, куди хилить? Зі своєї голови на мої руки звалоє.

Він мені підраховує, скільки у мене нервових клітин. А скільки на ті клітини тисне?

Якби я жив у печері, то мені й десяти нервових клітин вистачило б. На тисячу років. А я живу у сучасному міському будинку. Збудованому за типовим проектом. Здешевленим. І в мене за правою стіною цілу ніч висучка. На неї скаржитися не можна. Бо вона породиста. І має медаль. А за лівою стіною цілу ніч співає сусідка. На неї також не можна скаржитися. Бо вона хвора. А я ще здоровий.

Цих двох сусідів досить, щоб і я захворів. Але в мене є ще сусід знизу. Цей талант бочки вдома клепає. І сусід зверху. Той нічого не робить. Той хропе. Аж люстра хитається... А перед вікном траса. МАЗи, КРАЗи, БІЛАЗи. І я разом з усіма сусідами, разом з будинком і разом з сучкою вібрую.

Скільки рук треба, щоб себе втримати? А в мене тільки дві. І ці трусяться.

Прокидаюся серед ночі — штукатурка на ноги впала. Від сусідового храпу. Думаю, візьму газету, почитаю, може, ще щось буде падати.

Нема світла. Відключили. Економлять. Знайшли резерви. На кілька годин відмикають кілька кварталів. Світло економиться, ліфт економиться. Лампочки економляться, бо й вони не вічні. А мої нерви горять і світять.

Якби хтось на заводі за зміну спалив стільки електродів, скільки я оце спалив нервів, завод вилетів би у трубу. Бо там план. І електроди гроші коштують. А мої нерви незаплановані. І безкоштовні...

Це я вже прийшов з роботи. Це, за словами отого таланта з-за трибуни, я вже відпочиваю. Який же я тоді на роботі? Стиснутий, як пружина, і натягнутий, як струна. Торкни мене — підстрибну вище заводського димаря. Ущипни мене — такий звук видам, що тобі вуха позакладає.

План як слон. А сировини тільки на Моську. Хтось десь чогось недокумекав. Наша деревина з Карпат поїхала у тайгу, а нам прислали мотузки, призначені для Камчатки.

Майстер кричить:

— Тягніть план! Недодали ще двісті табуреток...

Я кажу:

— Давайте будемо плести гамаки. Щоб мотузка не пропадала...

Майстер послав мене. Туди. Куди всіх посилають і ніхто не ходить.

Почали випускати табуретки "Вечірня симфонія". Уся з шматочків. Це за моєю пропозицією...

Майстер отримав премію. За раціоналізацію. Фабрика за економію. Покупець — нову табуретку. А я — прокльони. Табуретка скрипить і розсипається, коли на неї сісти...

А він мені тут читає: "Бери себе в руки..."

Скільки тих рук сьогодні треба?

Якби я, допустим, жив у печерному віці. Там яке виробництво? Хочеш їсти — спускаєш собі план: ухоркати вепра. Береш інструмент. Тобто каменюку. І йдеш той план виконувати. Якщо вепр, звичайно, не взяв зустрічного плану.

Якщо ти свій план виконав, нема чого нервувати. Якщо вепр свій — нема кому нервувати...

А тут "порозпускалися". "Бери себе в руки..."

Скільки тих рук сьогодні треба? А я ж не стоножка. І навіть не восьминіг...

ПАРАД ПЛАНЕТ

Усе життя людини залежить від космосу. Від небесних тіл. Одного — від сонця. Іншого — від місяця. А моє — від комети. Від сусіда. Який живе у мене за стіною. Він ночами у трубу дивиться. На небо. А вдень із сусідами гиркається. За те, що спати йому не дають. Лунатик...

Колись каже:

— Вам поберегтися треба. Комета до Землі летить.
— То що,— питаю,— каску на голові носити? Чи в погребі сидіти?

— Менше нервувати. Кричати менше.

— А вона так на крики реагує?

— Навпаки. Ваш організм збуджений. Більше реагує на неї. І може не витримати...

Тут зауважив, що зі мною справді щось не те коїться. Прокидаюся серед ночі, на балкон тягне. Носа в небо. І сиджу. Виглядаю, де та клята комета. Може, сусід бреше?

Може, нічого він у ту трубу не бачить? Академіка із себе корчить. Ломоносова. Келдиша. "Комета до Землі летить..." Ворожка носата. Він бачить, що там летить. Під ногами не бачить. Три з мінусом носить. Об власного Рябка шпортається. А приндиться... Збере у себе таких же, як і сам. Мудрують. Мишам, кажуть, кролячого гена пришили. Для чого, питаю. Щоби плодилися з довгими вухами і короткими хвостами? Пришійте їм краще коров'ячого. Може, дійтись будуть?..

І ще добалакалися, мовляв, у стовбурах дерев є цукор. І зараз вчені мудрують, як його звідти видобувати.

Домудруються. Що ніхто не захоче буряків вирощувати. Одна дама з їхньої компанії ніби винайшла пасту.

Хлорофілово-каротинову. Для зайців. Лякати їх. Щоб яблуні не гризли...

Де вона зайців бачила?

Кажуть, обприскали пастою яблуні. Пустили зайця. А він не тільки кору — гілля напідстрибі пообгризав.

Почали докопуватися: у чому секрет?

Якийсь дядько підказав. Мовляв, хлорофіл є у капусті, а каротин — у моркві... А для зайців це все одно, що для людини ковбаса...

Повернувся з балкона. Ліг у ліжку. Перекидаюся з боку на бік. Намагаюся думати щось приємне. Що начальника нашого з роботи звільнили. Що сусід машину розбив. А в голові все одно комета.

Кажуть, біда не в самій кометі, а в її хвості. Вона хтозна-де у небесах, а хвоста по землі волочить. І мете. Як пилососом. І втягує... Кажуть, до революції над Парижем пролітала. То якогось панича з бричкою і кіньми в небо потягнула... Серед білого дня. Всі кричали: "Чудо! Пан по золотій дорозі до неба їде..."

Потім оголосили того парнка святим.

Це ж мене буде отак тягнути, а сусіди кричатимуть: "Файфура і тут без фокусів не може..."

Очі не стулю. Переживаю. Ну, астероїд клятий. Пророк Магомет. Треба було мені знати про ту комету...

Зодягнув штани. Пішов до сусіда. Той сидить на балконі, у бінокль дивиться.

— Ну що там у небі нового, — питаю, — де та клята комета?

Він вибухнув:

— Що ви мені заважаєте! Не до комет зараз! Он парад планет насувається...

— Тоді, — кажу, — держіться... А на всякий випадок зодягніть парадну форму... І замовте лафет... Бо я за свої нерви не ручаюся...

ФЕРАПОНТ НА ОРБІТІ

Кажуть, гени. Спадковість. Є рунда!

Яблуко від яблуньки далеко не відкотиться?

Відкотилося. З хутора Лопушки закотилося аж у райцентр.

Яке дерево, такий тин, який батько, такий син?

Батько був людиною. Землю орав. Хліб сів. Людей годував. А воно... Черв'ячок. Повзь-повзь. Круть-круть. Слизь-слизь. Знайшло теплу дірку. І вже точить. Хрум-хрум, хрум-хрум...

"Руководитель". Контори "Пришійкобиліхвіст". Руками водить... Жодної кобили в районі уже нема, а вони ще хвости пришивають. І плани перевиконують. І "порівняно з цим же періодом минулого року..." продуктивність підвищують. І премії отримують...

Спадковість?

Батько — Коза.

Мати — Коза.

А він — Казаков-Приамурський.

Ніби у нього хвіст довший виріс. Ніби той Амур через його Лопушки тече. Чи він коли-небудь його бачив.

Десять тисяч кілометрів мислю потягнувся, щоб відірватися від свого хутора. Щоб козяче минуле в очі не лізло. Щоб роги ніхто не показував. Авторитету не підривав...

І собі на біду. У районі поповзло, що він "Приамурський" не від ріки Амур. А від того, що крутить амури... З чужими жінками...

Вирішив хвоста поміняти. З "Приамурського" на "Ріо-Колорадського". Є така річка у Бразилії. Як він її розкопав?

Та йому порадили. Мовляв, це може вплинути на анкету. Бо подумають, що він не від річки, а від колорадського жука.

Погодився.

Зацікавляється анкетой — зацікавляється й кріслом. А Ферापонт ніби до нього приріс. Ніби народився у тому кріслі. Ніби воно йому у спадок дісталось. Уся його

“діяльність” спрямована тільки на те, щоб уберегти під собою те крісло.

Контора хоч і “Пришійкобиліхвіст”, але на орбіті. Не в космосі, звичайно. Проте й не на землі. А можуть приземлити...

Не дай Боже, там, на “пункті управління”, згадають, що Ферапонт ще літає... Не дай Боже здебалансувати! З курсу збитися... Орбітами перетнутися...

Он Мічучкін із “Райкопито” перетнувся. З тим, із ким не варто перетинатися.

— Чого це вас сюди занесло? — спитав той. — І в такому стані?

Мічучкін був тоді у стані невагомості.

Чого занесло?

Є машина, значить, кудись несе.

Кудись несе, значить, десь приймають.

За свої п'єш — печінка болить. Серце здає. Виразка чіпляється. А тут — як з гуся вода. Тільки гикавка. Від перебору. Бо як у тій казці. Ніхто не знає, звідкіля береться. Ніхто не знає, куди дівається. Столи вгинаються. Ніхто не платить. І недостачі нема.

Чудеса!

Тільки гикавка.

І Мічучкін гикнув.

Це була остання його гикавка. За рахунок контори “Райкопито”...

А Ферапонт на своїй орбіті ще крутиться. Ніхто, правда, досі не дослідив, що то за орбіта. І яка від тих Ферапонтових польотів віддача Землі. Людям...

ПОШЕСТЬ

Вірус страшний. Поміж людьми ходить. Хвороба. Невіліковна. Найвся — сітати хочеш. Поспав — хочеш їсти. А решта — тринь-трава. Хоч світ валися. Аби на голову не падало. На твою.

Глухнуть люди. Далі своєї шкіри не чують.

Сліпнуть. Далі свого носа не бачать.

Якщо й побачать, то тільки те, скільки у кого в кишені. Що в хаті. Що в гаражі.

А скільки у кого на голові? На шиї? На спині? На серці? В печінці?

“...Своїх хвороб вистачає. І своїх клопотів...”

Колектив. Бригада. Один за всіх, всі за одного.

“Один за всіх” знає усе. І пише.

“Всі за одного” не знають нічого. Хіба те, що він не любить грати в доміно...

І ось зіграв... У ящик.

Зібралися: “Ти пішов від нас...”

Куди в біса пішов? Його понесли. Він три місяці перед тим взагалі не ходив. І ніхто не знав.

Привезли туди. У вічний гуртожиток з постійною пропискою.

Ями нема. Коли жив — копали всі. Помер. — не хоче ніхто.

Сидять чотири багатирі. Лицарі мотузка і лопати. Пики червоні. Носи сині. В очах — ні інтелекту, ні совісті.

— Дорогий ти мій!.. — побивається жінка.

Зараз буде ще дорожчий. Сам же він не встане. Могилу собі не викопає.

А ось ті. З дудками. Таланти з великої дороги. Також чекають. Даси ще — ще раз дунуть. Не даси — карапет ушкварять. Або летку-єньку...

Вірус бушує. Людяність у людях пожирає. Заздрість будить. Сверблячку до наживи. До мавпування.

Усі а лократи! Ще вчора у кукурудзу бігав. Зорі лічив. Сьогодні язика висолопивши бігає, голубий унітаз шукає. Ніби він буде його на голові носити. Ніби від білого у нього алергія.

Аристократи! Колишній аристократ виділявся головою. Сучасний — унітазом...

Пошесть. Гірше чуми. Подобу людську у людині вбиває.

Хліб святий під ногами валяється — не бачить. Товариш стогне — не чує. Храм природи руйнує. Святі традиції оскверняє...

Шкаралупою байдужості обросло серце. Душа лінивою пліснявою вкрилася. У власному жирові совість задихнулася. Тільки утроба працює. Як каменедробарка. І в голові блимає. Дві лампочки. Зелена і червона. Утробовигідне — поїхали. Невигідне — стой!

Червона — дрімає у власному салі.

Зелена — жене висолопивши язика. І далі своєї утроби не чує. І далі свого носа не бачить...

А далі... яма. І отакі з червоними носами... І отакі з дудками...

Пошесть.

АУТОТРЕНІНГ

Після того, як мій шеф стукнув перед моїм носом кулаком об стіл, а я грюкнув дверима його кабінету, друзі мені сказали:

— Навчись відключатися! Бо пропадеш.

— Не можу,— кажу.— Нерви.

— Не зможеш — гірше буде... Розумієш, треба. От, скажімо, лає тебе хтось. А ти думай в цей час про щось зовсім інше. Перенеси свою увагу десь далеко. В Африку... У джунглі...

І я почав займатися аутотренінгом.

Важко було спочатку.

Викликає шеф. Починає:

— Кажуть, ви не так у відрядженні поводитися...

— Я поведився "так". Це вам кажуть "не так",— зірвалося за звичкою з мого язика.

Тоді пригадав, що треба відключатися.

Він батькує мене, а я мовчу. Стою. Думаю.

— Про що ви думаете? — питає роздратовано він.

— Про крокодилів...

Його очі лізуть на лоба.

— Думаю,— кажу,— що на півночі Гани є одне село. В річці біля нього живуть крокодили, які зовсім не кусають людей. Такі ті крокодили людяні, що навіть діти з ними граються.

Відключення зразу дало свої наслідки. Очі шефа з великих зробилися маленькі. Він лагідно запитав:

— Може, ви збираєтеся їхати працювати на північ Гани?

...Час і тренування зробили своє. Відключитися для мене стало зовсім просто.

Приходить до мене завідувач відділу. Приносить креслення.

— Ти,— каже,— отут нахомував. Накрутив... Сам чорт не розбере.

Ця частина креслення якраз була не моя, а мого колеги. Співавтора проекту. Тому я дуже делікатно запитав:

— Хто сказав, що нахомував я?

— Я кажу. Я — завідувач відділу.

Сиджу мовчки. Стулив повіки. Думаю.

— Про що ти думаєш? — питає роздратовано завідувач.

— Про Африку. Про індіанські племена. Кажуть, в Африці є одне плем'я, яке зовсім не вживає займенника "я". Хто тільки скаже "я", того одразу ж виганяють з племені. І він кочує...

Після цього мені довелося перекочувати в іншу установу. Тут я від пасивного аутотренінга перейшов до активного. Не тільки відключався, а й переключався.

Каже мені завідувач:

— Рівно о дванадцятій зайдете до мене. З'ясуємо деякі питання.

Думаю собі: рівно о дванадцятій вже буде пізно.

Треба настроїтися. На щось інше. Переключити увагу. Приємно було б зараз, золоті осені, взяти пару шашличків. І щоб на лоні природи. І щоб не самому. Щоб з однокурсницею. Про фізику, про лірику поговорити. Листочків назбирати. Пісень поспівати.

Переключився...

Під кінець робочого дня розлучався з лісом, як з першим коханням.

Прийшов додому.

Жінка:

— Знову несе від тебе, як з бочки... А це на шиї чия помада?!

Я сів у куток. Почав. Переношу свою увагу на береги Африки, в джунглі... Думаю про тигрів... Про пантер чорних...

Та жіг тріснула мене по голові скворідкою. І я остаточно відключився...

Включили мене у лікарні.

У ПЕРСПЕКТИВІ

— У перспективі все це піде під землю! — владно сказав директор заводу товариш Пацьорчик і показав на бурий дим, що валив з труб.— На території заводу повітря буде чистіше, ніж у лісі...

Я слухав, і серце моє проймалося радістю. Уявилося потопаюче в зелені заводське подвір'я. Клумби, пахучі квіти, жебонять бджілки. Повітря — пий-упивайся. Захопившись уявою, я вдихнув на повні груди і зайшовся кашлем. Вітер якраз повернув сюди хмару диму.

—...Я вам скажу,— провадив далі директор,— що в перспективі ви нашого міста не впізнаєте. Вулиці підуть під землю...

— Себто як? — не зрозумів я.

— Весь транспорт піде під землю. В тунелі. Приїдете через п'ять років — і на вулицях не побачите жодної машини. Не буде шуму, гуркоту, отруйних газів...

Я пригадав статтю відомого медика. У вечірній газеті. Називалась стаття "Шум — ворог нашого здоров'я". Пригадав іншу статтю. Іншого медика — "Шуми руйнують ваші нерви".

А тут перед моїми очима постав рай. Тихі вулиці. Потопають у зелені. Щебечуть пташки на деревах. Вулицями спокійно походжають люди. Бігає дівчора. На душі стало тепло й весело. Забувши про присутність директора, почав мугикати пісню.

— Річечка ота, по якій зараз пливе мазут,— перервав моє мугикання директор,— буде чистенька, голубовода. Бо стоки із заводів планується в перспективі пустити під землю...

Річка — це взагалі моя слабкість. Біля річки я народився, виріс. Люблю плакучі верби, різучу лепеху. Люблю круті заплави, спокійні мілини. Ряску на воді і навіть жабуриння люблю.

— Все погане, шкідливе для людського здоров'я, непотрібне піде під землю,— сказав директор...

Повернувся я в редакцію з таким настроєм, ніби місяць провів на благодатному річковому узбережжі.

Через кілька років знову завітав у ці місця.

Завод зустрів тією ж хмарою бурого диму. А директор заводу товариш Пацьорчик не зустрів мене.

— Лежить у лікарні,— засмучено мовив його заступник.— Нервово виснаження... Шуми... Гази... Неспокій... Шкода. Добрий чоловік. І спеціаліст гарний... Не хочеться, щоб пішов під землю...

КЛІТКА

Ранок дрімав у сизій млі. На пшеничному морі — повний штиль.

Небо поскидало із себе всі нічні хмаринки. Голубилося. Очікувало сонця.

Я стояв при битій дорозі. Виглядав попутної машини. Треба було їхати до рідного села. Сто п'ятдесят кілометрів — дорога неблизька. Можна б автобусом. Та він серед поля не зупиняється. А їхати до найближчої автостанції — згаяти час.

Промчала одна машина. Друга. Нуль уваги.

Над'їхала якась машина з кліткою для звіра. Махнув рукою. Зупинилася.

— Слухай, товаришу, далеко їдеш?

— Далеко,— відповідає.— У Карпати по ведмедя. А ти що хотів?

— Під'їхати з тобою. До села Плугів. Що за Тернополем. Терміново треба.

— Куди ж я тебе посаджу? У кабіні сидять двоє.

— А туди! — киваю на клітку.

— Ти що! Там і сісти ніде.

— Я посередині. З клітки ж не випаду... Ну, зрозумій... Треба...

Він підняв заціпку. Відчинив двері до клітки.

— Добре. Залазь... Але підожди. Давай хоч сіна постелимо. Дорога ж неблизька...

Перескочили канаву. Взяли по оберемку сіна. Вийшло непогане гніздо.

— Зачиню тебе на заціпку. Щоб не випав,— пояснив водій.

Спочатку я їхав сидячи. Тоді подумав, чому б не лягти і не поспати?

Розбудили мене якісь голоси. Підвів голову. Машина стояла навпроти кафе у невеличкому містечку. Біля клітки на тротуарі зібрався натовп.

— Диви! Диви! Підняв голову! — гукнув парубійко.

Я витяг з сіна свій капелюх. Накрив ним лисину.

— Ін агент якийсь,— міркував чоловік у брилі.— У капелюсі... І черевце вже встиг виплекати... Цікаво, за що його?

— Певно, когось убив,— промовив інший.— Інакше чого б у залізній клітці...

"Щоб тебе пропасниця біла,— думаю.— За своє життя я і мухи не скривдив".

Маленька дівчинка спитала маму:

— Мамо, мамо! А що, дядя кусається, що його у клітку закрили?

— Ні, доцю! Дядько — бандит. Він зарізав тьотю.

Мене зморозило. Мені хотілося встати і закричати щось дуже погане. Але я тільки перевернувся зі спини на живіт. І застогнав.

— О, бач! Стогне. Звірюка! Видать, совість мучить,— вигукнула інша молодиця.

— Шофер, за що його?

— За любов,— пожартував водій і клацнув дверцятами. За містечком я сів. Не встиг розправити плечі, машина загальмувала.

Автоінспектор.

Глянув на документи, на водія.

— А це що за звір? — вказав жезлом на мене.
Водій якусь мить думав, очевидно, що б його збрехати.
Тоді зі співчуттям сказав:

— Розумієте... того... скажений... Помішаний... Буйно...
Для повної характеристики мені ще цього бракувало.
Але треба виручати водія. Та й самому ще півдороги
їхати.

Я став навкарачки і загавкав на автоінспектора.

— Ти б замок навісний на дверцята почепив,— зауважив
інспектор водієві.— Що та заціпка...

— Під'їду до найближчого села, то почеплю,— погодився
водій.

Біля крайньої хати найближчого села машина таки
зупинилася. Водій пішов по воду.

До клітки наблизилася жінка. Підозріло оглянулася.
Дістала з корзини пиріжок. Поклала біля мене. І, не
оглядаючись, пошвидкувала.

“Світ не без добрих людей”,— подумав я, розговуючи
пиріжок.

— Заправляєшся? — спитав водій.

— Як бачиш... А ти молодець... Автоінспектора
об'єгорив.

— Ти своєчасно підгавкнув... Він мені потім шепнув:
“Мабуть, начальником якимось був”.

У моє рідне село в'їхали під полудень. На автобусній
зупинці, де загальмували, було чимало земляків. Поки
шофер відчинив клітку, а я обтрушувався від сіна, всі
загадково переглядалися, перешіптувалися.

Я чемно підняв капелюха і гайнув у найближчу вуличку.
До рідної хати.

Увечері зібралися родичі. Кожен з них, ще не
переступивши порога, тривожно запитував:

— Що з Іваном? Кажуть, його привезла клітка.

Наступного дня посунули знайомі, товариші, сусіди. На
третій день поз'їжджалися родичі з навколишніх сіл. Я
всоте пояснював, що і до чого. Вони кивали головами.
Але в очах я читав вогники недовір'я. А виходячи за
пори́г, вони перешіптувалися:

— Тут щось не те...

Наступного дня, лиш я прокинувся, до ліжка підійшла
мати. Тривожно глянула в мої очі. Схвильовано спитала:

— Синочку, признайся. Що сталося?

Я задумався. Як багато важить те, на чому ти до
рідного села прийдеш!

ЧЕРВОНА ШАПОЧКА

Стара казка на новий лад

В одному селі жила Червона Шапочка. Дівчина
гарненька, ставненька. Нижню половину її вроди облягали
вичовгані джинси. Верхню — розписаний незрозумілими
гаслами балахон. На голові хвацько сиділа червона
шапочка. Подарунок від бабусі на день шістнадцятиріччя.
За те її і називали Червоною Шапочкою.

Одного разу мама каже Червоній Шапочці:

— Ось тобі пиріг, пляшка вина. Однеси бабусі. Нехай
підкріпиться трохи. Старенька вона вже. Нездужає.

Як у справжній казці, бабуся жила за лісом.

— Тільки спіши,— каже мати,— поки сонечко високо.
Червона Шапочка пішла.

Відійшла на таку віддаль, що не побачиш її неозброєним
оком. Сіла під кущ. Випила вино. З'їла пиріг. Дістала з
потайної кишені джинсів цигарку. Запалила, смалить і
наспівує:

Ах, эта красная рябина
Среди осенней желтизны.
Я на тебя смотрю, любимый,
Теперь уже со стороны...

Як тут з кущів виходить Вовк. Страшений, величезний.
Очі голодним вогнем світяться.

— А-а-а! — гаркнув.— Червона Шапочка! Попалася!
Зараз я тебе з'їм!

Червона Шапочка озирнулася. Цвиркнула через густо
напомаджену губу.

— Пішов геть! Шкет нещасний! Ще не таких бачила.

Дихнула Червона Шапочка на Вовка перегаром вина й
тютюну. Вовк очманів.

Схопила Червона Шапочка Вовка за вуха, сіла на нього
верхи і гукнула:

— Поїхали!

— Куди? — перелякався Вовк.

— Куди-небудь! — пришпорила боки Вовка дерев'яними
підшвами своїх стукалок. І той рвонув.

Каталася Червона Шапочка на Вовкові до ранку. Вранці
під'їхала до бабусиної хати. Зайшла у світлицю:

— Чао предкам!

— Дитино рідна! — сплеснула в долоні бабуся.— А ти
де в таку рань тут узялася?

— Ша! — приклала пальця до вуст Червона Шапочка.— Якщо маман питатиме, де я була, скажеш, у тебе ночувала.

— Господь з тобою, дитино! А ти хіба не з дому?..

— Дай щось пошамати! — сказала Червона Шапочка, викаблучуючись перед дзеркалом.

— Нема, дитино,— каже бабуся.— Бо я хворіла.

— Давай бабки. Пошлю Вовка, принесе зараз.

Бабуся витріщилася на внучку.

— Гроші давай! — хрипко пояснила Червона Шапочка.

Бабуся тремтячими руками дістала вузлика. Розв'язала. Подала Червоній Шапочці свою пенсію.

— На. Нема більше.

— Тоді я тебе з'їм! — налякала Червона Шапочка.

Якраз у цей час повз хату бабусі проходив мисливець. Дивиться, біля хати лежить загнаний вовк, язика висолопивши і хвоста відкинувши. А з хати доноситься схлипування бабусі:

— Не маю, внучечко! Йй-богу, більше не маю!..

Мисливець вскочив у хату. Напоготові рушницю тримає:

— Хто тут бабуся ображає?

Червона Шапочка криво осміхнулася:

— А ти у родинні справи не вмішуйся! Браконьєр нещасний. Ось напишу на тебе скаргу, що ти вбив вовка, обікрав бабушенцію і приставав до мене. Тоді закурикаєш...

Мисливець був сміливий. Ніколи не тремтів перед найстрашнішим звіром. А тут жижки в нього затрусилися. Він згадав свою жінку молоду. Діточок білочубих. І, знітившись, почав задкувати до виходу.

Що далі діялося у бабусиній хаті, ніхто не знає. Бо свідків не було. Тільки десь під полудень з хати вийшла Червона Шапочка. З набитим вузликом на спині. І зникла в лісі.

Де вона блукає, досі ніхто не знає.

Може, стринеться вам принагідно. То сповістить хоча б її маму. Бо побивається, руки ламає, де її чадо неповнолітнє, не знає...

ХВІСТ

Я дивився на сусідського kota Антихриста і думав: "Коли б у мого шефа був хвіст, між нами ніколи не виникали б конфлікти..."

Між Антихристом і пуделем Бунцьом конфлікт, правда, виник. Але тільки через те, що Бунцьо по-собачому простий і наївний. Хоч він собака службовий і трохи вчений.

Сусід кинув Бунцьові кісточку. Він ліг собі зручно і почав гризти. Антихристові, видно, кістка сподобалася. Йому завжди подобається те, що перепадає іншим. Сповнений власної гідності, гордості, що походить з левиного роду і живе з господарем під однією стріхою, він, тримаючи хвоста коцюбою, підійшов до Бунця. І простягнув лапу. Мовляв, давай костомаху.

Завжди лагідний і спокійний, Бунцьо вийшов із себе. Гаркнув. Мовляв, май совість. Кістку я заробив чесною службою. Курей чужих з города повиганяв. Та й не голодний ти. Свою пайку отримуєш. В тарілці он молоко зосталося.

На всяк випадок Бунцьо взяв костомаху в зуби і подався в куці.

Антихристові це не сподобалося. Він вигнув хвоста дугою. Сердито провів Бунця поглядом. Тоді, ніби від нічого добити, поважно пересік подвір'я, плигнув на тин, вмовстився там і ніби задрімав. Але тільки Бунцьо, догризши свою костомаху, вибіг з куців і побіг до тину, Антихрист з диким пхиканням стрибнув йому на спину.

Переляканий Бунцьо жалібно заскавучав. Кинувся у відчинені сінешні двері.

Там його підстерігала друга біда. Тікаючи від переслідувача, він зачепив табуретку, на якій стояв тазик з посудом. Тарілки і чашки з дзенькотом розсипалися по підлозі. Господиня схопила віник і почала Бунця молотити. Той з жалібним скавучанням вискочив на подвір'я, забіг у кукурудзу.

Антихрист від задоволення зробив хвоста пужалном і покірно замурикував біля хазяйчиної ноги.

Я дивився на його хвіст і думав. Давши собаці вірний, послужливий характер, а котові — підступний і мстивий, природа правильно вчинила, що почепила їм хвосту. І бідний Бунцьо постраждав тільки тому, що, захопившись кісткою, не звернув уваги на хвіст Антихриста.

...Людині природа хвоста не дала.

ХТОСЬ НАД ЦИМ ДУМАЄ...

Нарешті. І на нашій вулиці свято. І ми заживемо. Хімкомбінат у нашому районі будують. Гербіцидів і пестицидів. У радіусі шістдесят кілометрів не буде жодної мухи. Жодного комара. Що там вже говорити про мошву.

Благодать! Ніщо по тобі не лазить. Ніщо тобі до шкіри не липне. Ніщо не дзичить набридливо біля вуха.

Правда, знайшлися вже й супротивники. Навіщо, мовляв, вирубувати десятки гектарів лісу? Грабастати під забудову стільки родючої землі? Переселяти села? Коли у нас достобіса пустирів.

Хто тобі на той пустир поїде працювати?

Зарплату більшу даси?

Кому вона тепер потрібна? Тепер кожен хоче, аби тільки десь рахуватися. І більше часу мати. Вільного. Щоб потім його "вбивати". Або перед телевізором. Або по телефону.

— Ну, що ще? Греблю прорвало? У Туркестані? Не бери до голови. Де Туркестан, а де Полісся! Нас не залле... За спиною одна атомна, а перед носом друга? То ж не бомби... Не хвилюйся! Хто має померти від гербіциду, того не візьме радіація. Он після Чорнобиля люди живуть. Ще... І вмирають своєю смертю, як авторитетно засвідчує медицина...

Потім, де на пустирі подінеш відходи? На купу зсипатимеш? Їх як рвоне вітром, то Верхня Вольта чи Мала Каледонія одразу ж нам ноту протесту: "Ваша хімія труїть нашу худобу і народ!"

Там тої худоби... Як у нас на одній фермі. І того народу. Менше, ніж у Шепетівці. Але міжнародний скандал...

Наш народ хімією не візьмеш. Він стійкий.

Худобі також пропасти не дамо. Наші вчені знають, яка норма гербіцидів допустима. На кілограм ковбаси. І розтлумачать громадськості по телебаченню, у газетах...

Потім, треба ж вивчити, як ті гербіциди і пестициди діють на людський організм. А може, вони якусь кузьку в ньому вбивають...

Отож не треба піднімати хвоста проти будівництва. Не треба казати: "Який дурень прив'язав такий комбінат там, де формується клімат цілої зони?.."

По-перше, не дурень, а вчений. По-друге, не один, а весь інститут. А по-третє, хто тепер знає, де формується який клімат! І якої зони. Нашої, наприклад, у кабінеті. Керівництва району. А воно каже: "Комбінат — це

колосально! Нам проведуть асфальтові дороги, набудують міських будинків. З теплими туалетами... І ми будемо мати свої гербіциди. І пестициди..."

А я ніяк не могу второпати: навіщо нам ті гербіциди і пестициди? Хіба для того, щоб на полях замінити робочі руки? Ті, які будуть працювати на комбінаті...

Але ж хтось над цим думає...

ДУРНОМУ ЛЕГШЕ

Чули? Нове досягнення цивілізації. У школах Бурундії почали вивчати історію свого народу...

Диваки. У чередовому світі свою вже давно позабували. А вони тільки вчать. І навіщо? Практика показала, що дурному набагато легше. Не знаю, як у Бурундії, а у Броварах так. За принципом поплавка: чим легше, тим вище. А чим вище — тим дальше від свого коріння.

Що там уже говорити про історію. Мову одбирає. Рідну. Бо вона нагадує, що твоє коріння у землі. Твоїй. Пращурів твоїх.

Ніби із землі коли-небудь виростало щось ненормальне. Ніби мати рідну землю — це ганьба. А найбільша честь бути лопухом. Який липне до конячого хвоста прибульця. І кочує по всьому світу.

Он у Франції лопухів не було. Їх занесли на конячих хвостах. Солдати російської армії. Може, там є і наші. Броварські.

Феня з магазину "Риба-м'ясо" каже: "У мене свої мозги. І мені всьо равно, яка історія і який язик. Аби м'ясо було..."

Якщо Фенині "мозги" тільки у голові Фені, то ще півбіді.

А коли вони в голові історика, міністра, мовознавця? І навіть такого собі найменшенького голови найменшенької сільради. На території якої ще не згорів пам'ятник архітектури. То це вже біда. Бо він обов'язково згорить. Навіть якщо це найунікальніший пам'ятник у світі. Бо кожен дурень вважає, що найунікальніший у світі — він. І на одній території два унікалі існувати не можуть. Дурень любить, коли скрізь рівно. І пусто.

Око вищестоячого не має за що зачепитися — раз.

На пустирі ти могутніший — два.

А "три" його вже не цікавить. Він уміє рахувати тільки до двох. "Ать-два! Ать-два!" Бо він з династії фельдфебелів...

Народ за те, щоб і в нас рідну мову вивчали.

А Феня з Броварів каже:

— Кому ето нада? Щоб рибйонку голову забивать? Щоб він шизом ставав? Дебілом? Вона і так в нього забита. Шейками. Брейками. Роками. Коками. Металом. Коноплями. Маком... І Бровари — не Бурундія. Там ще, може, без штанів ходять. А в нас уже, слава Богу, джинси. З Техасу...

Так, дурному набагато легше.

ВСЕ ПОПЕРЕДУ

По закінченні інституту Івана Ратичку направили на взуттєву фабрику "Закаблук". Директор фабрики зустрів його панібратським потиском руки й теплими словами:

— В нас ви будете себе почувати як у Бога за пазухою.

Ратичка ніколи не був у Бога за пазухою. Але теплий погляд директорових очей говорив, що там не так уже й погано.

Івана призначили майстром каблучного цеху. І він з головою потонув у каблучках.

Невдовзі Ратичку викликав директор.

— Іване Степановичу! Не в службу, а в дружбу. Ваш змінний їде перехоплювати досвід. Доведеться вам у дві зміни... Відпочити ще встигнете. Ви молодий. У вас ще все попереду...

Хіба міг Ратичка відмовити?

А час ішов. Фабрика "Закаблук" за доброякісні каблучки отримала премію. Директор знову викликав до себе Ратичку.

— Іване Степановичу! Ми отут радилися. Премії дали мало, а людей багато. Ви не будете проти, якщо ми те, що належить вам, віддамо тьоті Люсі? Прибиральниці. У неї діти... А ви ще молодий, нежонатий. У вас ще все попереду...

Ратичка скромно ворухнув плечима. Мовляв, треба, то треба.

І знову йшов час. Для фабрики "Закаблук" міськрада виділила кілька квартир. Ратичку викликали на засідання фабкому.

— Іване Степановичу,— почав громадським голосом голова,— ви, звичайно, маєте право на одержання житлоплощі в першу чергу. Дружина, діти. Ми вам і не відмовляємо в цьому. Але, розумієте, склалась така ситуація. Петро Антонович мусить забрати своїх батьків. Старенькі вони. Ми радилися. Ви людина чуйна. Високосвідома. Хто, як не ви, зрозуміє становище Петра Антоновича? То, може, ще з рік переб'єтєся в тій кімнаті?.. Ви ще не такі старі. У вас ще все попереду...

Від такого довір'я і такої високої оцінки своєї громадянської свідомості Ратичка втратив дар мови. Він витер хустинкою спітніле чоло. На знак вдячності покійно нахилив голову.

А час летів далі. Зозулі кували Ратичці літа.

Одружувались його діти. Фабрика "Закаблук" влилась у взуттєву фірму "Чобіток".

Якось Іван Степанович зайшов у фабком.

— О, добре, що ви прийшли,— засяяла жіночка, відповідальна за відпочинок трудящих.— Прислали путівку в санг рій. Ту, що ви просили...

Іван Степанович погладив свої плескаті груди. Полгшено зітхнув.

— Але, Іване Степановичу... Не сердьтєся на мене... Прийшов Василь Федосійович зі сльозами на очах. То я й віддала... Та ви не сумуйте. Якось уже в цьому році переб'єтєся. У вас ще все попереду...

Наступного дня Іван Степанович Ратичка прийшов на засідання молодіжного літературного об'єднання "Перші роси". Потираючи від хвилювання рум'яну лисину, прочитав свого першого вірша "Перший поцілунок".

За тиждень фірму "Чобіток" облетіла кумедна новина. Іван Степанович Ратичка ганяв у дворі з малюками в футбол і зламав ногу.

— Чорті-що,— говорили у фабкомі.— Дід однією ногою стоїть у могилі, а поводитьсь, як шістнадцятирічний. Пора, мабуть, старого на пенсію.

ВОВЧА СПРАВЕДЛИВІСТЬ

Байка в прозі

Після святкової демонстрації звірів у лісі з нагоди свята весни Зайця викликав Вовк:

— Чий портрет ви несли на демонстрації?

Заєць лупнув очима. Пропищав:

— Забув. Йй-же-йй, забув.

А сам подумав: “Чорт його знає, чий портрет я ніс. Перед початком демонстрації ми з Ховрахом так врізали, що всі портрети на одне лице змахували. Але скажи про це Вовкові — то все одно, що підпиши собі смертний вирок...”

— Хто вам давав цей портрет?! — суворо спитав Вовк.

Заєць напружив мізки: “Хто ж мені давав цей портрет? Пам’ятаю, що ми з Ховрахом випили по пляшці... Потім це... Але хто давав що нести... Та й признайся, що був на демонстрації косим...”

— Мовчиш?! — перейшов на “ти” Вовк.— Зараз ми тобі наступимо на хвоста, то заговориш.

Вовк викликав двох Шакалів. Зайцеві наступили на хвіст. І кудий пригадав:

— Завгосп Борсук видавав нам портрети...

Витягли з нори Борсука.

Який портрет ви видавали Зайцю на демонстрацію?

Борсук полестав засмальцьовану книгу.

— Інвентарний номер тринадцять.

— Я вас не питаю інвентарний номер! — стукнув лапою по столу Вовк.— Я вас питаю, чий це був портрет!

Борсук лупав очима.

— Не пам’ятаю...

А сам думав: “Хіба їх усіх запам’ятаєш? Для ревізії основне, щоб по книзі грало. Але признатися Вовкові, що не знаєш, хто на якому портреті, все одно, що петлю собі на шию закинути...”

— Не пам’ятаєш? — посміхнувся ехидно Вовк.— Зараз ми тобі наступимо на хвоста, то пригадаєш.

Борсукові наступили на хвоста. І перед його очима почали вимальовуватися риси портрета, який він давав Зайцю.

— Згадав! Здається, портрет Носорога! — зрадів Борсук.

— Носорога,— передраждив Вовк.— А ти знаєш, йолопе, де тепер Носорог?

Борсук подумав: “Скажи, що не знаю, то тільки загуде за тобою”. І він пробубонів:

— Знаю...

— Знаєш! — злорадно посміхнувся Вовк.— І даєш портрети його на демонстрацію? Значить, ти навмисне... Значить, ти заодно з Носорогом!

— Прощу вибачити,— пояснив тремтячим голосом Борсук.— Але в мене все правильно... Інвентарний номер сходиться...

— Зате ми з тобою розійдемося! — сказав грізно Вовк і наказав: — Взяти! Спустити шкуру!..

З Борсука спустили шкуру. За те, що не знав, кого дає. Із Зайця спустили шкуру за те, що не дивився, кого бере. А Ховрахові дали під хвіст за те, що все знав, усе бачив, та не сказав кому слід.

ЧУДИК

Бачили кіно “Граф Монте-Крісто”? От мужики були! А тепер — одно жлобйю!

Де там вже до лицарських лат! На ньому шкіри нормальної нема. Уся в синяках і подряпинах... Де там йому когось на руках носити! Він сам ледве на ногах стоїть...

Цілу ніч після кіно графи снилися. І лицарі. На колінах ставали біля ліжка. Руки просили. І серця.

А вранці лист:

“Почув ваш голос крізь віки,
Благаю серця і руки!
В години першої зорі
На вас чекаю у дворі.
Граф Монте-Крісто”.

Я обалділа. У мене все затрусилося. Кров рідну відчула. Бабуся не раз казала: “У мені тече іспанська кров!” “Це правда! — стверджував дід.— По лінії іспанської мушки”.

“В години першої зорі...”

Поки та зоря зійде, то я лусну. Від нетерплячки. Натура в мене така. Графська. Коли чогось хочу, то хочу вже. Але ж я також не кругла дура. Він же не з Броварів іде. І не з Мотовилівки. “Крізь віки...” Може, із Ріо-де-Жанейро. А може, навіть із самого Острова Драконів... Там у нього замок. І мене він туди повезе. Скаже:

— Усе це твоє! Будь головною... Драконкою...

Валька лусне від заздрощів. А я йй ще листа напишу звідти. І фотку надішлю. Посеред замку. Верхи на драконі. І підпишу: “Варварія Монте-Крісто”. Шик!

Цілий день стояла перед дзеркалом. Волосся пофарбувала у фіолетовий. Зробила начос. Виглядало ніби з голови дуге вітер і волосся стоїть дуба... Нехай бачить, що я не яка-небудь периферійна жлобка... Приклеїла вії такі, як віники. Навела тіні. Підвела перламутром. Скули натерла

яскраво-червоними рум'янами. Нафарбувала губи. Зодягла своє червоне галіфе. Сучасний крик. Із синіми лампасами. І чорною латкою. Там. Де сидати. Зодягла свою коронну куртку. Жовто-зелену. З крокодилом на спині. Узула моднячі шкарбани. Взяла свою хіппову торбу з чемодан завбільшки. З фірмовим ляпсусом "Моде ля Париж". Кинула в неї пачку "Мальборо", сірники. І викосила у двір. Виглядати "першої зорі". І свого щастя.

Закурила.

Тут до мене підійшов якийсь шкет.

— Салют, подруга!

— Я тобі не подруга,— кажу.— Я, може, графиня...

— Дуже приємно,— відповідає.— А я — Сева... Імператор... Може, чула? З Шулявки... Дай закурити.

— На, кури. І чеши! Тут зараз не такі курці будуть...

Не встиг Сева зникнути у під'їзді — з-за рогу вершник. На баскому коні. При боці шпага.

Я мало не проковтнула цигарку. Голова обертом пішла. Він! Граф?

Зупинив коня посеред двору. Розглядається. Туди. Сюди. Мене ніби не помічає.

Я нервово смалю цигарку. Дим як з паровоза. "Кахи! Ка-хи!"

Повернув голову у мій бік:

— Ей, паяц! Ти даму тут не бачив?..

Він що? Дурочку з мене робить?

— Слухай, граф! — кажу йому.— Що ти корчиш із себе Івана Івановича? Приїхав женитися — бери мене і вези...

Очі його полізли на лоба.

— Змова! — крикнув він.— Пастка! — І пришпорив коня.

Я встигла схопити його за ногу. Видряпалася до нього. Сіла заду. Обхопила графа руками.

— Ні! — кажу.— Від мене не втечеш!

Кінь рвонув. Граф зарепетував:

— Рятуйте! Привид!

— Псих ненормальний! — кричу йому.— Зупини свою шкапу! У мене галіфе тріснуло...

Скільки ми так гнали, не знаю. Біля якогось лісу кінь трохи успокоївся. Пішов кроком. Тоді зупинився.

Я обхопила графа рукою за шию:

— Чудик! — кажу.— Я тебе вже нікому не віддам!

Він зойкнув. Схопився за серце. І... гигнув.

НА ДУШУ...

То є душа чи нема душі?

Учені запевняють, що нема. А Ваня Молдаван каже, що є. Бо для чого тоді пишуть у газетах "на душу населення"? Та й факти. Мовляв, повідомляють, що на душу випущено по сім з половиною черевиків. А на ноги? Жодного. Ні, за формою вони всі ніби на ноги. На ноги людини. Снігової. Але за змістом, себто за якістю? Тільки душа може у них ходити. Бо вона землі не торкається.

Жвачки скільки виробляємо на душу? Жуй — не пережувеш! А на зуби?.. Я своїм замість жвачки рулет "Асорті" купую. Отой, по три з полтинником. Що колись був ковбасою. Правда, у нього інколи потрапляють шматочки м'яса. Але не треба боятися. Воно буває і свіже.

До речі, і це дітям на користь. Кмітливості розвиває. Меншенький мій, Петюня, наукове відкриття зробив. Підрахував, якщо на сто грамів рулету припадає дев'яносто грамів хрящів, то свині наші найміцніші у світі. Бо в них лайже сама арматура. Дев'яносто процентів. Плюс кости і ратиці. Чистого м'яса — хіба що язик...

Ваня Молдаван застеріг: "Рулет дітям давай, а сам не жуй. Після сорока протипоказано. Зуби стають "в гармошку". Плісе-гофре..."

Як же тоді оті, бідні, на м'ясокомбінатах? Що якість продукції перевіряють? Це ж які зуби треба мати! Хочеш не хочеш — жуй. Щодня...

Лікарів випускають також "на душу". З тілом справитися не можуть. Воно вже поживкло, як вилежала груша. У нього вже очі просять милосердя. Ніс витягнувся до небес. А вони стоять і, як ото в старому анекдоті, розмірковують: "Будемо лікувати чи хай живе?"

До речі, кожен третій лікар у світі — наш. Ваня Молдаван каже, що кожен другий хворий — також наш.

Подейкують, ніби тепер випускатимуть лікарів зі знаком якості. Тільки ще не знають, де його ставити. Чи на дипломі, чи на самому лікареві?

Воно, може, й добре. Але хто тоді піде лікуватися до того, що без знака? Він тобі замість апендикса відчикрижить щось таке, що ти умерти не вмреш і жити не будеш. І вибачиться. Якщо буде перед ким. За тіло відповідає лікар зі знаком якості. А я за душу...

Телевізори виробляють "на душу". Правда, більше на душу корови. То показують, як вона пасеться. То — як вона доїться. То — її проблеми. То — її переживання.

То — як у неї доярка закохалася, то — як вона поважає доярку. Ніби корова — королева уельська, а доярка — її прислуга. Ніби природа сотворила людину як придаток для корови, а не корову для людини.

Про корову ми знаємо все. Яке вона повинна мати стійло. Яку їжу. Яке пійло. А про доярку? Нічого. Хіба те, що вона “зобов'язується”. Наче у неї немає жодних потреб. Тільки потреба зобов'язання. І жодних проблем. Тільки коров'ячі...

Подекуди з душевним питанням виникають хитання.

Взяти хліб. Коли вирощуємо — вкладаємо душу. Печемо “на душу” і вкладаємо душу. Значить, душа є. А до готового хліба ставимося бездушно. Навіть по-свинськи. Кидаємо свиням. Значить, душі нема. І, мабуть, таки нема. Бо якби була душа, то ми подумали б: “Може, свиня не хоче цього хліба, який ми їй даємо. Може, вона любить арнаутку. Українську паляницю...”

У ідальні кажу:

— Ті ваші котлети у душу не вбгасш!..

— А ми смажимо їх для шлунка.

— Для чийого? Для вовчого? Он Ваня Молдаван на ваші котлети вовків ловить. Підкидає вовкові. Той ковтнув — і подавився. Тільки йди, підбирай. І шкура ціла, і котлета... Однієї на п'ять вовків вистачає. З чого ви їх робите? І чим клеїте?..

Душа... Видно, що таки нема душі. Бо якби була, то хіба таке робилося б?

НАУКА — ХИТРА ШТУКА

Одного ранку я зауважив, що у мене на животі росте пир'я.

— Не треба буде тримати гусей,— пожартувала дружина.

Жарти жартами. Пішов до лікаря.

— Нема чого хвилюватися! — заспокоїв той.— Якби у вас росли роги. Чи хвіст... Та й прийшли ви не за адресою. Вам слід звернутися до зоотехніка...

Зоотехнік довго дивився на мій живот. Робив логічні висновки:

— Коли на курці пир'я не росте, значить, вона хвора. Якщо росте — значить, нормальна курка...

— Але ж я не курка...

— У тому-то й біда. Не маю права брати на себе відповідальність. Якби ти був куркою з людською хворобою — півбіди. А ти людина — з курячою... Тьфу! Яка ж це хвороба, коли пир'я росте? Нехай собі росте. Тепліше буде...

— Я в живіт не мерзну.

— Може, з часом перекинеться на поперек, спину...

Хтось підказав: “Іди до бабки!”

Пішов.

Оглянула живіт. Обмацала спину.

— На тебе випало! — каже.— Крил ще нема, але вони з'являться...

З'являться крила — буде пізно. Ангелові між людьми не так легко. А туди мені, правду кажучи, ще не дуже хочеться. Навіть у рай.

Пішов до Вані. Молдавана.

— Ти,— питає категорично,— де працюєш?

— Як де? — дивуюся.— Ти хіба не знаєш? На заводі харчового білка. Уже десять років.

Крав? — питає суворо.

— Як усі... Брав... У мене ж руки нормальні. А не як ноги у крота. Від себе...

— І курей цим білком годував?

— І курей, і свиней. Сипав, скільки влізе...

— Ото воно й вилізло... Бачиш, наука, брат, хитра штука. Вона любить міру. А потім, у житті ніщо не зникає безслідно. Курка їла білок. Ти їв курку... А може, ти не те украв? Допустим, не стимулятор росту м'яса, а стимулятор росту пир'я... Тепер краще мовчи і не кукурікай. Бо ще візьмуть за шкуру... Росте пир'я — нехай Марія час від часу підскубує... І дякуй Богу, що на місці носа ще не виросло свиняче рило...

Я ЧИ АНТИЯ?

Наука зробила у мені переворот. Досі я не підозрював, що у слона може бути інфаркт. Або що у космосі літають сотні тисяч метеоритів і кожен з них будь-коли може шльопнутися на голову. Тепер іду по вулиці і крадькома зиркаю в небо. Від долі не втечеш, але береженого Бог береже. Дивлюсь у зоопарку на слона і думаю: “Яка несправедлива природа! Такій машині дала тільки одне серце. А дощовому черв'якові — аж п'ятеро. І навіщо? У тих, хто повзає, інфарктів не буває”. Правда, Ваня

Молдаван доводить: це, мовляв, для того, що на черв'яка будь-коли і будь-хто може наступити. А спробуй наступити на слона!

— Зате, — кажу, — найбільш високорозвиненій і найбільш гуманній істоті — людині — природа дала невичерпні резерви. На кого не може наступити, того доведе до інфаркту...

А оце вчитав про матерію та антиматерію. Виявляється, ще не доведено: ми і навколишній світ з матерії чи з антиматерії?

Цілий вечір стояв перед дзеркалом. Прикидав. З чого я? Бо якщо я з матерії, то моя дружина — з антиматерії...

Прийшов на роботу. Мої колеги, як завжди, у стелю дивляться, дим пускають, у шашки і шахи грають.

— Хлопці, — кажу, — я знаю, що ви атеїсти. Бога не боїтеся. Але совість у вас є?

— Ти що, — питають, — колекціонуєш пережитки минулого?

— Ні. Я шукаю скриті резерви... Бо язиком прискорюємося, а толку нема...

Накинулися на мене:

— Ти що, лакмусовий папір? Тебе що, устромили у наш колектив, щоб показував, що є, а чого нема?.. Інородне ти тіло у нашому колективі!..

— Ще не доведено, — кажу, — може, це колектив інородний. Про матерію та антиматерію читали? Таке закрутилося!

— Ти що, — кажуть, — кидаєш тінь на наш колектив! Та ми як на тебе кинемо тінь колективу!.. Ти хоч розумієш, що таке колектив?..

Уже зрозумів. Уже сиджу вдома і читаю наукові статті. Виявляється, мурахи чують одне одного по запаху. А терміти з'їдають усе, що потрапляє у термітник...

ЧАС СВОЄ РОБИТЬ...

З потойбічних історій

Чорти робили свою чорну справу. Хоча й відкрито в житті Раю не втручалися. Та не було дня, щоб у поведінці якогось святого або праведника не проскакував вплив чорта. Один привселюдно у храмі плюнув. Другий захропів під час колективної молитви. По подобию нечистої сили святі цуплять райське добро, підсувають свиню ближнім і деруть із них сім шкур. Дійшло вже до того, що деякі

праведники, проходячи повз образ Вседержителя, перестали хреститися. Інші навіть одверталися. І замість традиційного райського "слався" по-чортячому свистали.

Вседержитель зібрав сорок святих і сказав:

— Годі! Ця рогата босота розкладе Рай повністю. Доповідайте, чому так? Святий Петре, ти ж відповідаєш за райські ворота. У тебе ключі.

Встав святий Петро. Почухав бороду.

— Вседержителю! Брама на замку надійному. Контроль такий, що жодна підозріла душа не проскочить, не те що рогата нечисть. На мою святу думку, винен тут трохи святий Юрій. Останнім часом, замість охороняти райський кордон, він гасає колісницею по райських садах, катає святу Варвару і возить на райському транспорті собі додому райські яблука.

— А ти? Ти кращий? — обурився святий Юрій. — Хто бере від кожної душі подушне за те, що впускає її до Раю?.. А святий Микола? Нализався божественного нектару, бігав по райських куцах за праведницями...

— Опустимо, — врівноважено підвівся святий Микола. — Нектар п'ю не лише я. Нектар п'є і святий Андрій, і святий Мефодій... Та ми зараз вирішуємо, як у Рай потрапляють сатанинські звички. Хто розкладає святих янголів і чесних праведників?

Усі замовкли. Усі наполегливо думали. Усі дивилися уперто собі під ноги, ніби там могли знайти найконкретнішу відповідь.

Раптом пророк Ілля крикнув: "А-а-а!" І затулив долонею рот. З-під мантиї святого Петра звисала китиця чортячого хвоста.

Ілля став переляканим зором прочісувати поділ кожного святого. З-під кожної сутани звисала китичка чортячого хвоста. Де меншого, де більшого.

Пророк Ілля підійшов до Вседержителя. Шепнув йому на вухо:

— Найсвятіший і наймогутніший! У кожного з твоїх найсвятіших помічників під мантиєю чортячий хвіст...

Вседержитель невдоволено скривився. Зупинив Іллю-пророка всемогутнім перстом. Осмикнув ззаду святецьку мантию, а спереду затиснув її колінами.

— Щось тобі, пророче Ільку, привиділося... Старий уже. Видно, починаєш блудити... Іди! Сідай...

Коли пророк Ілля сів, Вседержитель підвівся:

— Найсвятіші! Щойно до мене підійшов пророк Ілля і шепнув, ніби у кожного з вас під мантиєю — чортячий хвіст...

Сорок святих принишкли. Втягнули голови. Ніби чекали грому. Непомітно обсмикували одєжину.

— Гадаю,— провадив далі Вседержитель,— що пророк Ілля став короткозорити... Не так бачити... Можливо, почалися і галюцинації... Колись він був славним пророком. Та час своє робить... Чи не пора б йому на заслужений відпочинок?

Сорок святих ожили. Гордо підвели голови. Поглядами зневаги пекли спітнілу лисину пророка Іллі. І галасували:

— Правильно! Правильно!

Тоді підвівся святий Інокентій:

— Правильно, то правильно. Але я думаю, Вседержителю, чи не вина саме пророка Іллі в тому, що в Раю так багато чортячих звичок? Коли у нас, найсвятіших, він бачить чортячі хвости, то, значить, там, де їх треба бачити, він закриває очі. Замість вогнем слова боротися проти цієї нечисті так, щоб під нею горіла земля, він словоблудить на нас, найсвятіших. То чи заслуговує він взагалі почесного звання пророка і чи місце йому в Раю?

— Не місце! — загули сорок найсвятіших голосів.

І рука Вседержителя вказала Іллі на райську браму...

МОЖЕ, СПРОБУЄМО?

Як дивитися на страйки? Щоб у нас. Кому — є. Нема перед ким. Конкретно. Всі відповідають за все. І ніхто ні за що.

Я написав плакат: "Геть із нашого села меліораторів!"

І став перед бульдозером.

Бульдозерист каже:

— Ви що, дядьку, звідтіля? Із слаборозвинених країн?

— Ні,— кажу,— я з колгоспу "Вперед".

— То відійдіть назад. Бо в мене горить норма.

— Краще б,— кажу,— в тебе згорів бульдозер! Нівечийш землю з такою жорстокістю, ніби вона твій класовий ворог.

— Кожен Іван має свій план.

— Ще якби кожен Іван мав свою голову на плечах... І свою земну кулю. А то вона на всіх одна.

— Ви,— каже,— не за адресою стали.

— Де ж мені стати?

— Станьте біля міліції... То швидше сядете.

— Не той час. Зараз повернулося іншою фазою...

Тут підійшов Антошка. "Філософ" на свободі. Шепоче:

— Не дуже тіштеся. Фази мають властивість мінятися. Тюрми також треба час від часу провітрювати. Пару із суспільного котла також треба час від часу випускати. Дозволили гласність, щоб почути, хто про що галасує. А тоді за шкірку — і в каталажку...

Він мене лякає каталажкою. Я у своєму колгоспі все життя як у зоні суворого режиму. Виспатися ніколи. За мною закріплено три трактори, два комбайни, сім начіпних агрегатів і сімдесят два дармоїди. П'ятнадцять у нашій конторі, решта — у тих конторах, що вище. Інтенсивна технологія: один із сошкою, а сімдесят сім з ложкою. Коли їсти — всі висувають ініціативу знизу. Як працювати — усі чекають вказівок згори. Як щось відповідальне вирішувати — всі ліліпути. Споживати — всі гулівери.

Кожен кричить про перебудову. Про госпрозрахунок. Про сімейний підряд. І кожен дивиться на мене. А думає про себе. Премію собі. Мені — вимпел "Передовик ви ництва". Собі — орден. Мені — цінний подарунок. За три карбованці (два карбованці п'ятдесят копійок — "Іван-покиван". І на п'ятдесят копійок брошура "Комплексне вирощування свиней").

Ті свині мені вже вухами лізуть. І те свинство. Комплексне. І та атмосфера свинячої гуманності: хто сильніший — ближче до корита.

А сильних — ого-го скільки! Начальники і начальнички. Замначальники і помначальники. Підначальники і замначальники. Старші над молодшими. Вищі над нижчими. Інспектори й інструктори. Інспектори над інспекторами, інструктори над інспекторами. Уповноважені й умовноважені. Представники й представнички. Спеціалісти по мухах, спеціалісти по мишах, спеціалісти по будяках, спеціалісти по спеціалістах.

І хоч більшість вузьколобого профілю, зате всі з широкими запитами.

А потім списуємо на гризунів. І киваємо на негоду. Мовляв, не було поліття.

Поліття одночасно на все не буває. Є поліття на дурнів, нема на врожай...

То перед ким страйкувати? Я вийду, стану перед головою сільради. А він скаже: "Стань перед своєю Мариною. Вона — депутат".

А вона такий депутат, як він голова. Її так обирали, як і його. Аби було кому піднімати руку. Щоб

представництво від тваринників. "Хто за, хто проти?" Всі "за". "Проти" нема. Проти тільки дуля в кишені... На більше нема сміливості. І сили вже нема. Розтринькали. На боротьбу за поліпшення власного побуту. На діставання шкарбанів і сорочок. Імпортного цвяха з вітчизняного металу і масла від власної корови. То ж треба так хитромудро придумати. Щоб я молоком заливав місто, а масло діставав за тридев'ять земель. І то по блату. З-під прилавка. І то — не більш як двісті грамів. А тільки його нема — в газеті стаття. Наукова. Що масло дуже шкідливе для організму. Бо воно склерогенне і канцерогенне. А що брехогенне?..

Потрібні суспільні лещата. Щоб ті, щонайвищі, — зверху, а ми — найнижчі — знизу. І тиснути. Оту "золоту середину". Отих пристосуванців і нахлібників. Здорове вистойть. Пустопорожне — лусне...

Тільки ж можуть застрайкувати, ополчитися. Їх же ціла армія. Ціла орда. Гострозуба. Озброєна передовою наукою лицемірства і демагогії, чинопочитання і чиноздобування. А звільнити одного пристосуванця у нас важче, ніж приборкати атомний реактор...

Але, може, спробуємо? І на госпрозрахунок їх. На сімейний підряд.

ЖИТИ — ЗНАЧИТЬ БОРОТИСЯ

Нарешті одружився і я. Відважився. Довго думав. Зважував. З газетних матеріалів вивчав доцільність такого вчинку. По синяках під очима і гулях на лобах сусідів вивчав переваги сімейного життя. І ось переді мною сидить моя ангелиця. Лупає очима і чекає, що я скажу.

— Давай будемо боротися! — кажу я.

— Як? — дивується вона.

— Ну, одна теледама якось по телевізору казала, що кохання — це скарб, за який треба боротися.

— Ти свій скарб уже виборов, — усміхнулася дружина.

— Тоді давай боротися за здорову сім'ю! Людина мусить за щось боротися. Без цього людина — не людина.

Почали з того, що я оголосив тиждень кохання.

За програмою тижня ми мали якнайбільше одне одному дивитися в очі, обніматися і навіть... цілуватися.

Під кінець тижня наші уста були червоні, ми — сині, а очі світилися голодом.

Кажу жінці:

— Ще день якось перемучимося, а тоді оголосимо тиждень здорової і смачної їжі...

Запаслися продуктами, літературою. Довго сперечалися, що кому робити.

Тоді жінка викинула гасло:

— Тиждень — за три дні!

Довелось підтримати.

Скориставшись моїм тимчасовим збентеженням, вона оголосила тиждень культурного відпочинку.

Щовечора ми відвідували театри і кіно. Ранками слухали музику і замість фіззарядки танцювали.

Якось у театрі я побачив у дзеркалі себе, свою не дуже свіжу сорочку. І висловив міркування, що не завадило б оголосити тиждень чистоти й охайності.

Дружина вирішила, що раніше треба оголосити тиждень нової моди. І переконувала мене, що наймодніше зараз усе старе й вим'яте. Потім ніби між іншим запитала:

— Цікаво, для кого пральні комбінати?

Я висловив припущення:

— Мабуть, для тих, хто дуже любить мильні запахи або зовсім не має нюху...

Тут між нами спалахнула суперечка. Довелось достроково оголосити тиждень культурних взаємин.

— Любий, — сказала під час цього тижня дружина. — Чи не подав би ти мені каву в ліжко?

— Мила, — відповідаю, — тиждень здорової і смачної їжі уже давно минув...

Наступного дня моя незамінима проголосила:

— Мабуть, настав час провести тиждень оновлення жіночих туалетів.

— Звичайно, — погодився я. — І проведемо його під девізом: "Старим речам — нове життя!"

Якось я повернувся з роботи. Дружини вдома не було. Речей її також. На столі лежала записка:

"Милий! Я оголосила місячник здорового глузду!"

ХАТХА-ЙОГА

Ситий не розуміє голодного. Здоровий не розуміє хворого, а той, хто має міцну будову тіла, не відає болів і переживань того, в кого ноги як дві вузлуваті тички, груди запалися, мов невикисла паляниця, й руки висять наче батоги.

Не розуміє він і того, хто нищпорить по книжках, газетах і журналах, вишукує кваліфіковані поради, щоб себе вдосконалити.

То чи дивно буде, що, побачивши в кіно вправи індійських йогів, я вигукнув:

— Хатха-йога — моє життя!

До того як вигукнути цю сакраментальну фразу, я добре все обдумав. Вправи йогів створені ніби навмисне для мене. По-перше: вони виконуються в повільному темпі. Я хоч і холеричного темпераменту, але темпи люблю флегматичні. По-друге: вправи йогів виконуються сидячи або лежачи. І всі вони короточасні. Як холерик, я терпіти не можу довготривалості одного заняття. Хоч як людина, що має нахили до флегматичних темпів, можу терпляче пролежати й цілий день.

Скористався з того, що вдома не було дружини. Поїхала кудись переймати досвід. Одразу ж приступив до тренування.

Почав із дихання. Кладу перед собою годинник. Руку на пульс — видих, і — раз, два, три...

А найменшенький мій:

— Тату, дядь голсцик.

Дав. Погладив по голівці.

Знову видих, і — раз, два...

Старшенький:

— Тату, а корова їсть горіхи?

Пояснив.

Ще видих. Раз, два...

Найстаршенький:

— Тату, що ви робите?

— Дихаю.

— Для чого?

— Щоб довше жити й вас годувати.

Він підстрибнув:

— Гі! Наші тато дихають!

І гайнув на вулицю.

Довелося приступити до вправ на зосередження уваги. Йоги вважають, що для цього найкраще дивитися на свічку.

Повиганяв дітей з хати. Засвітив свічку, поставив на стілець, а сам сів на підлогу, заплівши ноги, як турецький султан. Зосереджуюсь.

Коли це в шибку — шкряб-шкряб. Глянув — там їх із десятеро. І мої, й сусідські. Попритуляли носи до шибок, пороззявляли ротики, а очі аж світяться...

Надвечір приходять голова місцевому. Так ласкаво:

— Чи важко без жінки? Коли вона приїде? Я тобі ось книжечку приніс — "Релігія — опіум". Прочитай неодмінно...

Наступного ранку вибрав момент, коли дітлахи вибігли на вулицю. Сів на підлогу, ногу за шию — не йде. В дитинстві це мені вдавалось одразу. Значить, і тепер піде. Тільки треба напружитись.

Ривок. У сидниці щось хруснуло. Мене зігнуло в дві погібелі. Але заклав. Тепер основне не зупинятися на півдорозі, закласти другу.

Вхопився за ступню. Ривок. В очах потемніло, але заклав.

Тепер мене носом притиснуло до підлоги. Чую, що не витримаю. А ноги скинути з шиї не можу...

Вбігає до хати найменшенький.

— Клич Василька, — благаю найменшенького.

— Со?

— Василька клич!

— Со?

Г до хати середульший. Глянув на мене. Сів на підлогу.

Ноги за шию, бриць-бриць — і сидить.

— Ти, — стогну, — чого? Ану, встань зараз же!

— Ага, а ти сидиш...

— Встань, карбованця дам... Поклич Василька.

Вбігає найстаршенький з цілим виводком сусідських.

— Васильку, — прошу, — ти, Семенку (це сусідський). Ану легенько беріть за оту ногу — й до себе.

Взяли.

— Куди, іроди! Не в той бік! — заревів я, бо в очах аж вогнем блиснуло. — Біжи, Васильку, поклич дядька Данила. Він, здається, вдома сьогодні.

Вибіг Василько на поріг.

— Дядьку Даниле! Дядьку Даниле! Ходіть сюди, бо наші тато замоталися в ногах!..

Прийшов Данило. Аж присвиснув:

— Може, на тебе шафа впала?

— Не питай, — молю, — допоможи.

— Не можна, — каже Данило глибокодумно. — Не можна по-кустарному. Треба по-вченому. До лікаря треба. Стривай, я зараз...

За кілька хвилин прибіг Данило, взяв мене на руки, виніс на подвір'я й посадив у вистелену сіном тачку.

— Поїхали, — каже.

Везе мене вулицею. Юрба дїтлахів вистрибує навколо тачки, галасує. Люди стоять у воротах і співчутливо кивають головами. Василько на їхні запитання авторитетно пояснює, що "тато замоталися в ногах".

У поліклініці мене розмотали. Правда, підвестися одразу я не міг. Щось там порозтягувалося.

А лікар сказав:

— Щастя, дядьку, що ви опанували тільки хатха-йогу, себто першу сходинку. А то б вас і сам Бог не розмотав.

ЕЛІКСИР МОЛОДОСТІ

Приходжу до своїх ровесників. Сімдесятилітніх хлопців і дівчат. А вони заздрісно:

— Щось ти, Ільку, все молодіш. Он Варвара з тобою до школи ходила, а поглянь на неї. Зігнулася в дві погібелі. Ти ж — ніби огірочок свіженький.

— Еліксир молодості,— кажу.— У мене є онук. Чотири роки. Як ртуть. Всі на роботу йдуть. Мене з ним вдома залишають. Для прикладу хоча б учорашній день. Тільки схопилося з ліжечка, вже кричить:

— Діду! Ставай на руки і на ноги! Будеш кінь...

Я навкарачки. Він дав мені у зуби ремінець від штанів, виліз мені на спину, шльопнув кописткою по тому місцю, де має бути хвіст:

— Вйо-о-о, коню! Брикай! Брикай! Підкидай ногами! Фицай, іржи!

Добрикався я до того, що на підлозі простягнувся. А він:

— Діду, ти вже здох?

— Здох,— кажу.

— Тоді давай будемо лупити з тебе шкіру...

Скинув з мене сорочку. Почав відтягувати шкіру. Такий масаж зробив, що досі вся спина горить. Добре, що я ницьма лежав.

Набридло йому це заняття. Каже:

— Давай в перукарню гратися.

Посадив мене на свій дитячий стільчик. Окутав рушником навколо шиї. Почав за бороду і за вуса смикати. Стриже, значить. У мене з очей вже сльози течуть, а він:

— Не плач. Ти ж мужчина. Герой...

Не встиг я витерти заплакані очі, він бовсньнув мені на голову чашку холодної води:

— Освіжимо трохи...

Поки я рушником витирав голову, він встиг притягти і включити пілосос:

— Завивку будемо робити...

Тоді надів мені на голову каструлю:

— Висушити треба...

Але раптом йому стрільнула інша думка:

— Діду, давай будемо робити весілля. Ти — барабан...

І затарабанив ложками по каструлі на моїй голові.

— Грай! Грай! — кричить.— Отак губами грай: "Ту-ру-ру-ру! Ту-ру-ру-ру". Ніби труба...

Сиджу. Турурукаю. Він тарабанить ложками по каструлі. І наспівує:

Тиша навкруги,
Сплять гаї й луги...

— Яка там, дитино, тиша,— говорю.— Вліз би ти під оцю каструлю...

— Діду, не говори! Грай!..

Після цього вигукнув:

— Діду, цирк! Давай будемо робити цирк. Ставай на руки, підніми догори ноги і ходи...

Видно, йому не дуже сподобався мій номер. Бо як я тільки гепнувся на підлогу, переробив мене на лунохода. Прив'язав мені до ноги шнур від пілососа, клацає вмикачем і командус:

— Старт! Лізь на софу і джуми, як машина. Отак: джу-у-у...

Я джумлю. Рачки лізу на софу, тоді на стіл.

Він кричить:

— На шафу! Діду, лізь на шафу! І джуми голосніше!

На шафу я зопалу видряпався. Але джуміти перестав. Бо бачу, що злізти мені буде набагато важче.

— Що ти бачиш, діду? — питає онук знизу.

— Кратери. Давай,— кажу,— стели біля шафи ковдру. Тоді перину. Тоді подушки. Спробуємо зробити м'яку посадку...

На щастя, прийшла на обід невістка. Від здивування рот розкрила:

— А ви чого на шафу залізли?

— Я не на шафі,— кажу.— Я на Місяці. У космос мене запуслав. Підтягуй стола. Будемо якось приземлятися...

Отаке-о. А ви заздрите, що я моложавий. Варварою дорікаєте. Та якби Варварі таке ось випробування, вона ще на танці бігала б...

НЕ СХВАЛИВ

Після того, як поета Цвіркуненка на зборах нашого літоб'єднання звинуватили, що він відірвався від свого трудового колективу, я задумався. Зі мною так не повинно статися.

Першу свою гумореску, написану після критики на адресу Цвіркуненка, я вирішив прочитати двірникові.

— Ви мені даруйте, — кажу, — що турбую. Але хотів би почути вашу думку.

Двірник терпляче вислухав. Тоді сказав:

— Скарга хороша. Написано грамотно. Без лайки...

Наступного разу я вирішив запросити двірника до себе. Поставив пляшку.

Я читаю. Він чаркус й слухає.

Коли я закінчив, він стукнув кулаком по столу й сказав:

— Йй-богу, ви пишете, як прокурор!

Пізніше він завітав сам. І ще з порога:

— Ну, на кого написав нову скаргу?

Я, наповнюючи чарки, довго й терпляче пояснював йому, що пишу не скарги, а гуморески. Фантазія, мовляв. Отак у голову лізе, а ти пишеш. А йому, мовляв, читаю для того, щоб не відриватись від народу.

Прощаючись, він заспокоїв мене:

— Ви не переживайте. Це по молодості. Ці художества пройдуть. Із моїм племінником гірше було. Буянив. Шість місяців просидів. А це юринда... Це пройде...

Якось мені вдалося переконати його, що я чиню добре діло. Й показав йому газету, де було видрукувано мою гумореску.

— І скільки за таку статейку дають? — спитав він.

Я пояснив двірникові, що для мене не важить, скільки дають, а важить, що друкують...

Цінитель мого художнього слова сміливіше налив собі ще чарку. І, закусивши цибулиною, порадував мене:

— Коли тобі треба буде щось допомогти, то ти не соромся, звертайся... Можу підсобити фактами...

Він приходив щовечора. Ще з порога владно вимагав:

— Ану, давай будемо читати твої фантазії!..

Потім став навідувати мене ще й ранками.

Я витратив усі свої заощадження. Зате радів, що ніхто мені не зможе закинути того, що закинули Цвіркуненку. Ніхто мені не скаже, що я відірвався від мас.

Одного ранку, коли двірник прийшов приймати черговий літературний опус, у мене на столі пляшки не було.

Він зовсім не слухав, що я йому читав. Нервував, тарабанив пальцями по столу. А виходячи, сказав:

— Щось не в той бік ви повернули. Досі у вас було все правильно. А тепер — не в той бік...

Тоді я вирішив на кілька днів утскти з дому. Ночував у знайомих. За той час у газеті було видрукувано мою нову гумореску. Я завітав у редакцію, щоб подякувати за увагу. Та завідуючий відділом простягнув мені листа:

— Ось прочитайте. Відгук на вашу гумореску.

На клаптику з учнівського зошита було виведено: "Песатель Бабочка відірвався від мас. Його писательства народ не схвалив!!!"

ШТУРМ ПІКА НАДІЇ

Найкращий відпочинок — альпінізм. У цьому нарешті мене переконав плакат, що три роки висів на фасаді нашого будинку. В себе на заводі я організував команду відчайдухів, і ми сказали: "Не йде гора до Магомета, то ми підємо до гори".

Великих гір поблизу не було. Проте на Україні, мабуть, нема району, де б не було якщо не скелі Кохання, то бодай каменя Кохання.

Стримить така скеля і в нас. Посеред річки Ікавки. Чималенька. Близько п'ятдесяти метрів. Така крута, що чорт голову зламає. Назвали ми цю скелю умовно піком Надії. Попросили одного рибалку, щоб нас перевіз до її підніжжя, й задумалися: "З чого починати?"

— Мабуть, із пляшки, — сказав начальник цеху Соломаха. — До вечора далеко. Гора ж невисока, подолаємо!

— Ні, — заперечив я. — Давайте спочатку складемо план, візьмемо зобов'язання.

— Так, то й так. Ти профорг, тобі видніше, — згодилися всі.

— В кого які пропозиції? — спитав я. — Може, хтось хоче виступити з якоюсь ініціативою?

— Я, — сказав слюсар Дирунець. — Я закликаю всіх узяти пік у скорочені строки і беру на себе конкретне зобов'язання на п'ятнадцять метрів понад план...

Ініціативу Дирунця було схвалено одногосно. Й ми дружно приступили до питання, поставленого на порядок дня начальником цеху Соломахою.

Випили. Закусили. Роздягнулися... Благодать! Сонечко світить. Водичка — як сльоза.

Заспівали "Червону руту". Розповіли масу анекдотів. Задрімали.

І раптом дрімоту порушив голос начальника цеху:

— Хлопці! Полундра! Горить план! Уже сонце заходить...

Зодягнули швидко на себе альпіністське спорядження. Об'єдналися вірвовкою. І вгору.

Я поліз першим. Видерся на найближчий виступ.

— Давай! — кричу. — За мною! — І почав дертись вище.

Вже проліз майже половину гори. Відчуваю, хтось мене донизу тягне. Оглядаюсь — начальник цеху Соломаха висить і ніби підшви об скелю точить.

— Вбивай гак! — кричу йому.

— Вбивав уже. Не лізе. Отой чорт, — кивнув униз на слюсаря, — виготовив гаки з низькопробної сталі.

Щойно Соломаха зачепився за кам'яний виступ, щойно я проліз трохи догори, як ізнизу, де замикаючим був постачальник Козюля, долетіло:

— Що ж ти, ідіоте, не тягнеш! У мене вже руки терпнуть.

Оглянувся я вниз. Слюсар Дирунець вперся ногами в кам'яний виступ і пускає димові кільця.

— Ти що, збожеволів? — ревнув я. — У такі хвилини перекур!

У цю мить моя нога ковзнула по каменю. В останню мить я зачепився льодорубом за виступ. Хочу дотягнутися ногою до найближчої сходинки — й очі пог'ялись на лоба: сокирище вже на сантиметр вилізло з льодоруба.

— Соломаха, — благально зойкнув я. — Підстраховуй.

На щастя, намацав ногою якусь зачіпку. Вмостив надійно ногу. Серце тріпоче, як баранячий хвіст. Ноги тремтять. А до вершини добрих десять метрів.

— Агов! — гукаю вниз. — Як ви там?

— Давай проведемо невеличку нараду, — просить начальник цеху Соломаха.

— Хлопці, — подав несміливий голос завпостач Козюля, — на вірвовку не дуже надійтеся. Вона близько десяти років у коморі пролежала.

— Шлямбури, — додав начальник цеху, — я не встиг погартувати.

— Драбину краще не чіпайте, бо я забув пофіксувати дюралеві сходинки, — докинув слюсар Дирунець...

Я витер піт із чола.

— Хай вам грець! Раз ви такі, то відв'язуйтеся від мене й лізьте самі.

— Що-о-о? — заревли трьома голосами. — Ти профспілка, ти нас і веди. До половини витягнув, а тепер у кущі?..

Я собі подумав: "Де я від вас подінуся? Подряпає хтось носа, то мені відповідати доведеться..."

До заходу сонця ми таки видерлись на вершину.

Козюля відразу ж висів на камені: "Ми тут були".

— А як тепер злізти? — заскількив начальник цеху Соломаха.

Ми поглянули вниз і охнули. Прірва. Поглянули на своє альпіністське спорядження, і всі троє зітхнули.

Схід сонця зустріли на вершині.

Захід теж.

Наступного ранку кинули у воду останню пляшку з останньою запискою:

"Юні слідопити! Всі, всі, всі, хто знайде цю пляшку! Рятуйте нас! Ми на піку Надії!"

ЩОДЕННИК КУРОРТНИКА

(Знайдено у дуплі осокора на курорті "Трускавець")

День перший. Приїхав. Зважили, потягнув дев'яносто сім. Зміряли. Витягнув сто сімдесят. Обміряли. Не обхопили. Подув. Надув півтори тисячі. Сказали: "Не в той бік дуєте. Усе в живіт. Дуйте ще раз". Подув. Ще менше. Взав зобов'язання: до кінця сезону надути вдвічі більше.

День другий. Прогулювався по лісу. Видерся на бука. Вирізав на корі: "Тут відпочивав П. Ф. Куцяк". Словз. Ледь не сів на голову білявої молодички. Стояла під буком і дивилась, що я роблю. Сказала: "Я хочу теж". Видерся і дивилась, що я роблю. Сказала: "Я хочу теж". Видерся знову. Додав: "+ Елла". Якийсь піжон вишкірив зуби: "З таким животом тільки по деревах лазити". — "Цить. —

кажу, — сухоробрий! Бо як упаду на тебе, то по шию зажену в землю”.

День третій. Був на процедурах. Поставили під стіною й стріляють водою по животі. Санітарка, що править отим шлангом, каже: “Боже, як то ті люди хліб переводять. Об’їдається, нагулює сало, а потім збиває його водою, пускає в помийну яму”.

День четвертий. Фотографувалися з Еллочкою. На пеньку трьохсотлітнього дуба. Удвох не вмістилися. Вона сіла. Я став. Фотограф каже: “Погано. Ніби два пні. Сідайте ви на пень, а вона хай стане біля вас. Буде етюд “Біля пня””.

День п’ятий. Ходили на екскурсію. На гору. Дивилися вниз. На свій санаторій.

День шостий. Ми з Еллочкою. Вона каже: “Знаєш, що мені в тобі подобається? Що ти простий слюсар-сантехнік. Що з однієї труби витягнеш, те в другу пустиш”.

Я зауважив:

— Моїй жінці теж це сподобалося. Щоправда, тільки те, що я з труби беру. Вона залишила письменника-гумориста, а прийшла до мене. Казала, що я з кількох кранів більше можу видіти за день, ніж він зі своєї гумористичної кози за місяць.

День сьомий. Сьогодні у нас читали лекцію: “Дельфін — друг людини”. Я вважаю, що найкращим другом людини є те, що вона може з’їсти. А за дельфіном спробуй поганяйся по морю. Та ще й не знати, чия візьме, раз він такий розумний.

День восьмий. Проспав.

День дев’ятий. Були з Еллочкою в колибі. Це такий ресторанчик у лісі. Вона танцювала на столі, я спав під столом.

День десятий. Сиджу на лавочці. Підсів якийсь тип. Показує книжку. Питає:

— “Собор Паризької богоматері” читали?

— Ні, — кажу. — Я релігійних книжок не читаю. Я невірний.

День дванадцятий. Сидимо з Еллочкою в ресторані. Поруч якась пара. Офіціантка не дала задачу. Він зчинив бучу:

— Вам мало, що ціни на коньяк високі, то ви ще й задачу не даєте!

Я кажу йому:

— Кинь, хлопче! Вона піднімає ціну за свій труд...

Потім шепчу Еллочці:

— А я ніколи не зчиняю бучу. Пляшка подорожчала — в мене кран чи прокладка подорожчали. А прейскурантом мене не вимірєш. Хочеш — плати, хочеш — ні. Я тобі на шию не чіпляюсь. А трубу прорвало — куди дінешся...

День тринадцятий. Поганий сон. Ніби в мене повипадали зуби. Ввечері дістав по зубах. Дверцятами від телефонної будки. Якийсь тип набирав номер. А я хотів йому підказати, що телефон заїдає. Він ногою зачинив дверцята. І мені заїло щелепу.

День чотирнадцятий. На обід дали апельсини. Кожному по одному.

День п’ятнадцятий. Знайшов секцію від батареї. На підвір’ї санаторію. Зовсім новенька. Якийсь тип у білому халаті:

— Куди ви це тягнете?

— Як це “тягнете”? — обурився я. — Я беру як сувенір.

День шістнадцятий. Обійшовся без пригод.

День сімнадцятий. Сьогодні Еллочка радісно повідомила мені сумну звістку. Я знову буду батьком. В мене відняло руки й ноги. І почало трясти.

День вісімнадцятий. У мене манія переслідування. В кожній дамі бачу передягнену свою жінку. Лікар каже, що це від нервового струсу.

День дев’ятнадцятий. Струс і далі трясє. Починаю марніти. А що, коли вона справді поїде до жінки? Згадалася затишна домашня обстановка. Мило, як у раю. Рожеві спогади обірвала Елла:

— Я ризикувати здоров’ям не збираюсь. Вибирай, що хочеш. Або тисячу відразу, або вісімнадцять років по двадцять п’ять процентів заробітку.

День двадцятий. Пішов до лісу. Ледве видерся на бука. Зрізав біля свого прізвища “Елла”. Про всяк випадок затер прізвище. Зсувався. Зірвався. Впав. Вивихнув ногу.

День двадцять перший. Смалю жінці телеграму: “Знайшов те, що треба. Шли тисячу”.

День двадцять другий. Нервовий струс трясє ще далі.

День двадцять третій. Отримав гроші. Елла взяла їх — і як крізь землю провалилась. Я сів на пеньку трьохсотлітнього дуба. Заплакав.

День двадцять четвертий. Шлю жінці телеграму: “Нещастя. Збройний напад. Не переживай. Живий. Забрали гроші і вивихнули ногу. Цілую діточок і тебе”.

День двадцять п'ятий. Наколував півчемодана мозаїчних плиток зі стіни санаторію. Сувеніри для дітей і жінки.

День двадцять шостий. Дав ще одну телеграму: "Зустрічайте. Іду. Ваш рідний тато і вірний чоловік".

МАЕСТРО

Люся вперше його побачила біля оперного театру. Високий, стрункий, чорновусий. Він вийшов з театру. У правій руці ніс футляр зі скрипкою. У лівій — букет квітів.

Ніби між іншим сказав:

— Вибачте, я хочу вам подарувати цей букет.

Вона розгубилася. Всі дівчата розгублюються при появі таких красенів. Та ще й біля храму мистецтв. Та ще й з квітами і скрипкою.

Люся на мить порівняла його із своїм нареченим. Справедливо визнала, що її суджений багато в чому програє цьому прекрасному незнайомцеві, безсумнівно, служителяві муз.

— Спасибі! — сказала кокетливо Люся, беручи букет. — Я дуже люблю квіти. — І звела до неба погляд зачудованої лані.

Люся зауважила, що, простягаючи квіти, незнайомиць зробив це по-лицарськи витончено. Здається, навіть праву ногу в коліні трішки зігнув.

— Мені приємно робити людям радість, — сказав незнайомиць.

— За що ж мені така повага? — скромно спитала Люся.

— За ваші очі...

Люся знову звела очі до неба. Завчено сказала: "Ну, що ви, що ви". І вони пішли поряд.

— Мабуть, годилося б познайомитись, — сказав скрипаль і протягнув Люсі руку. — Роман. Але звіть мене просто — Маестро.

Слово "маестро" у серці Люсі зробило остаточний переворот. На користь Романа.

— Люся, — відповіла скупко.

Люся за своє життя двічі чула скрипку і раз побувала в оперному театрі. Але в цю мить так пройнялася любов'ю до цього чарівного інструмента взагалі і до оперного мистецтва зокрема, ніби вона народилася і зросла у театральній ложі.

Тепер вона остаточно була переконана, що її наречений — випадковий. Його негайно треба викидати із серця. До речі, чорновусий маестро, без сумніву, вже зайняв там постійне місце.

Йшли поруч. Люся прислухалася до власного серця. І чула, як воно тягнеться до футляра зі скрипкою.

Йшли по Володимирській. Повернули на Січневого повстання. Так, ніби й не бажаючи, вийшли на Володимирську гірку.

Сіли на лавочці.

— Яка широчінь! — захоплено сказав Роман.

Люся сиділа поруч. Її захоплювала не широчінь. Дивилася на князя Володимира. Ніколи не ходила до церкви. Не бачила, як вінчаються. Але зараз уявила собі. Що вони з Романом стоять до вінця, а князь Володимир їх хрестом благословляє на спільне і щасливе життя. Навіть почулося Люсі, ніби святий Володимир сказав таємничим голосом:

— Є імпорتنі кофточки, комбінації, ліфчики...

Люся здивовано звела очі на Володимира. Тоді опустила їх на свого супутника. І зосередила погляд на відкритому футлярі скрипки. Звідти виглядали ліфчики, сорочки, кофточки...

— Ось, — сказав "маестро" тоном перекупки. — Продаю за безцінь.

ГРИШКА

До вечора ми сиділи за бочкою. У підсобці гастроному. Повантажили Мані тару, і вона нас вгощала.

Як зачинили гастроном, ми подалися у парк.

Сиділи до півночі. Тоді Михайло і Степан пішли. Бо їх жінки пиляють. А я зостався. Поспівав ще. У парку пусто. Ніхто не заважає. Парк у нашому селі краший, ніж у місті. Міліції нема. Роби, що хочеш.

Пройдуся, думаю.

Чую, за спиною хтось ніби крадеться.

Оглянувся. На чотирьох. І очима світить.

Голова в мене варить: "Михайло, мабуть. Але де він шкуру взяв? Степан — ні. Бо Степан малий".

Диви, як звір. І хвоста почепив.

Я зробив з пальців роги на голові і сказав:

— У-у-у! Бе-е-е!

Воно зупинилося. І знову очима світить.

— Ну й накардьорився ти, браток,— кажу.— З очей іскри сипляться.

Слова відповісти не може. Загарчав тільки.

— Мені,— кажу,— цей стан знайомий. Побачимо, як буде гаркати твоя мадмазель. Як у неї очі засвітяться.

Згадав про свою Мелашку. Вона як б'є мене, то закриває очі. Або соромно, або боїться відповідати. Спитає міліція: "Хто бив?" Скаже: "Я не бачила". Б'ється, сатана. Здорово б'ється. І каратою, і самбою мене кладе...

Колись кажу їй:

— Совісті у тебе нема. Щодня тобі по троячці приношу. Ти мусила б молитися на мене, як на Бога.

А вона мене ребром долоні по шії:

— А я — атеїстка...

Значить, повернувся я, йду. А позаду знову кроки.

"Хто б це міг бути? — думаю.— Може, моя Мелашка замаскувалася? Вислідити мене хоче. Чи я до баб не ходжу".

Раптом у мене в голові прояснилося. "Гришка, башибузник. Налякати мене хоче. А я, дурень, про Мелашку глупе подумав... Це ж у Гришки шкура є..."

Обійшов я лавочку. Присів за неї.

Гришка також зупинився.

У, халамидник. Лампочки в очі поставив. А гарчить, як справжня тварюка.

У парку темно. Тільки його лампочки світяться.

Зараз я тобі, Гришенько, влаштую кордебалет. Цікаво, як ти того хвоста почепив? На півкілометра стирчить...

Гришка підійшов до мене кроків за два. Блимає лампочками і гарчить...

Я як стрибну з-за лавки, як ухоплю його за хвоста, як зареву:

— Ау-у-у-у!

Він як з переляку заревів, як рвонув, аж куці затріщали...

Мені дух забило. І руки обімліли. Хвіст то ж справжній, живий...

Сьогодні я дізнався, що й тигр був справжній. У село зоопарк привозили. Так він із клітки виліз. Кажуть, сам з переляку знову забився у клітку. І від людей голову ховав...

ТРИУМФ ПРАВЕДНИКА ІВАНА

Рай є рай. Раз ти сюди потрапив — живи вічно і втішайся вічно. А як чесному праведникові втішатись? Цигарок він не палить. Горілки не п'є. За жіночими принадами по райських кущах не звивається. Тож надумали чесні праведники конкурс влаштувати. На оратора кращого.

— Хай,— крикнули одногосно,— за голову журі буде велемудрий Соломон. Хай визначить він розумом світлим, хто з нас глаголом своїм довше публіку під гіпнозом тримати може...

Першим за трибуну вийшов доісторичний праведник Кунгу-Мунгу. Він стрибав, вигинався, показував публіці язика, махав кулаками, пищав.

Його обсвистали.

Опісля виходили ще з десять ораторів. Публіка з нетерпінням чекала праведника Ціцерона.

"Оли той вийшов за трибуну, публіка заревла: "Слава І Церону!" Коли він промовив перше слово, всі перестали дихати. І не дихали до кінця промови. А коли Ціцерон закінчив, його довго гойдали на руках і кричали: "Браво!"

Та вийшов за трибуну праведник Іван. Прогримів своїм громогласним басом. Махнув перед собою десницею. І не було праведника, щоб від подиву не роззявив рот. Від Іванових слів на безтрав'ї почала рости трава. Сухі дерева розпускалися, зеленіли, цвіли й зразу ж плодоносили. Вода в райських ріках перетворювалась на молоко.

— Яку школу ораторства закінчив ти, чесний праведнику? — спитав Івана велемудрий Соломон.— Що глагол Ціцерона перед твоїм зблід, як перед сонцем місяць?

— Ніяку, велемудрий Соломоне,— скромно відповів праведник Іван.— Я в молоді роки раз переміг у змаганні. А потім усе життя ділився досвідом...

ПЕРША ЛАСТІВКА

Викликали мене туди. На килим. Пропонують:

— Думка є. Щоб ви при побуткомбінаті організували бюро знайомств. Треба це діло поставити на державні рейки. Розлучення в районі почастишали... І пам'ятайте: наше бюро буде першою ластівкою в області...

— Може б,— кажу,— краще Деркач цим зайнявся. Завідуючий заготконторою... У нього досвід є. Та й не одружений. А в мене жінка — Отелло...

Не викрутився. Мусив організувати.

Почав з кадрів. Головним спеціалістом призначив Альберта Федюка. Він років зо два був у місті масовиком-витівником. На людській психології знається. Його заступником — Івана Козяренка. Що працював на заготівлі кролів. Район знає. Призначили також інструктора — Федю Баранця. Що потопав на пляжі рятував. Та інспектора — Романа Бовкуна, який пожежником був...

Взялися за діло. Довели нам план. Ми зобов'язання підписали.

Подали в газету оголошення:

“Бюро знайомств і одружень, що організувалося при райпобуткомбінаті, приймає від населення заявки на женихів та наречених в необмеженій кількості”.

Першим прийшов дід Тимко. Переминається з ноги на ногу. Заяву у руках крутить.

— Що, діду, зятя для внучки шукаєте?

— Та ні... Я здати б хотів... Бабу свою... Хропе дуже...

Пояснили йому, що не приймаємо. Що наша організація має інше призначення.

— Неправильно,— каже дід,— господарюєте. Вам треба б мати запаси. На обмін. Так би мовити, свій золотий фонд...

Трохи в роботу втягнулися. Картотеку завели. Беремо на облік весь холостий контингент. До машини отієї, що ремонт взуття на ходу робить, гучномовець приладнали. Люди несуть взуття ремонтувати, а платівка агітує:

Клич ме-е-е.
Кли-ич мене-е-е...

Тут же, коло шевця, лежить спеціальна література: “Закон і сім'я”, “Що треба знати про розлучення”, “Хвороби серця”. Вбиваємо двох зайців.

Пішла до нас клієнтура. Приємно. Відчуваємо, що ми людям потрібні. Що несемо людям радість.

І ось перша ложка дьогтю. Анонімка.

“Зверталася у бюро, щоб підшукали мужа. Мені підсунули свиню. Хати не тримається. З чайної не вилазить. Просила інструктора Баранця, щоб поставив на місце. Такий вид послуг,— каже,— ми не виконуємо. Гарантійного терміну у нас нема. Якщо дасте довідку про розлучення, можемо вам замінити...”

А скільки я буду їх вже міняти?..”

Через тиждень друга біда. Прийшла жінка з одного села. До головного спеціаліста Альберта Федюка. І ще з порога:

— Харцизяко! Опришку! Що ти моїй дочці підсунув? Розведенця? А обіцяв перший сорт?

— Баша дочка також не першої свіжості...— відбивається головний спеціаліст.

— Так я ж тобі бугайця у придачу дала...

— Ша, тітко! — поклав пальця на рота Федюк.— Хай вам буде відомо: за хабаря садять і того, хто бере, і того, хто дає...

Найгірше було попереду. При бюро ми відкрили кімнату зразків. За ініціативою одного керівного товариша. Тут висіли фотокартки, лежали виписки з біографій. Сюди час від часу ми запрошували ту чи іншу кандидатуру. Для психологічної підготовки.

І ось одного разу, під час чергової психологічної підготовки, дзенькнуло. Вікно. Спочатку одне. Тоді друге. І одне вікно ускочила моя жінка. У друге — жінка керівного товариша. Як десантники. Спочатку я побачив клубок з чотирьох жінок. Під несамовитий вереск він котився з кутка в кутку. Після удару тупим предметом по голові я нічого вже не бачив. Тільки чув, як керівний товариш оправдовувався:

— Люблю! Любашенько! Помилуй! Ради діточок наших дрібненьких! Май милосердя!..

Після цього нальоту мене знову викликали туди. На килим. І керівного товариша також.

Сидимо. Мовчимо.

— Як це зрозуміти? — питає той, що викликав.

— Як хочете,— лепечу.— Я ж вам казав, що в мене жінка — Отелло...

ОСЕЛЕДЦІ

Напередодні Нового року я повертався з Владивостока додому. Товариш попросив:

— Ти все одно летиш через Москву. Візьми оту банку оселедців і передай моєму дяді. У нього і Новий рік зустрінеш, щоб не сидіти в аеропорту.

Дав оселедці. Назвав адресу.

Прилетів. Знайшов відповідний будинок, квартиру. Натиснув кнопку дзвінка. Хтось підійшов до дверей. Дивиться у вічко. Мовчить.

Дзвоню знову.

Тихо. Потім глухо:

— Хто?

— Відчиніть,— поспішив я.— Вам передали оселедці з Владивостока.

— В нас у Владивостоці знайомих нема!

— Як це нема? Ваше прізвище Нахімовський?

— Нахімовський. Ну й що?

— Оселедці передав вам Саша з Владивостока. Цілу банку.

— Нема у мене жодного Саші у Владивостоці.

— Відчиніть. Заберіть оселедці. Не буду я з ними носитися.

— Не відчиню...

— Ні, то й ні! — розсердився я.— Тоді я пішов.

— Ей! Куди ви? Оселедці покладіть на сходах.

— Щоб хтось украв?

— А ви он там, під стіною, поставте. Щоб я у віконечко бачив.

Поставив банку. Сів на неї.

— Чого ви сіли на банку?

— Бо я втомився. Трішки посиджу і піду.

— У вас ніж є?

— Навіщо?

— Щоб відкрити банку. Може, там не оселедці.

Дістав ножа. Відкрив.

— Оселедці. Ось,— підняв одного за хвоста до віконечка.— Бачите?

— Бачу. А скільки їх там?

— Не знаю. Не рахував.

— Перерахуйте.

Розстелив газету. Почав викладати оселедці.

— Тридцять шість.

— Ви не заховали жодного?

— Заховав одного... За пазуху...— сердито сказав я.

— Покладіть у банку, банку поставте під двері, а самі йдіть.

— Тут он кіт ходить. Може з'їсти.

— Кота візьміть з собою.

— Куди я його повезу? До Києва?

— Можете випустити на вокзалі. То Соньки з третьої квартири кіт.

Тут у мені прокинулося зухвальство.

— Киць! Киць! — покликав я kota. І саме у тому місці, де мені з-за дверей наказували поставити банку, поклав котів оселедця.

— Що ви робите? — застогнало за дверима.— Ви не смієте! Це мої оселедці.

Я поклав котів ще одного оселедця. За дверима сердито захрипіло. Клацнув замок. Я з рештою оселедців пустився по сходах вниз.

— Куди ви? — обурився голос вже десь у коридорі.— Поставте оселедці. То мені Саша передав. Я його дядя...

— Привіт тьоті! — нахабно крикнув я...— Новорічний...

Опинившись біля дверей третьої квартири, натиснув дзвінок. Вийшла симпатична молодиця.

— Вас звать Соня?

— Так. Заходьте...

Уже в квартирі я пояснив, що лечу з Владивостока. Один чоловік, який побажав не називати його прізвища, передав їй оселедці і попросив привітати з Новим роком. Вибачився, що відкрита банка. Але він перевіряв, чи не овані...

ВАЖКО БУТИ ДРУГОМ ЛЮДИНИ

Рябко лежав у буді. Голову висунув надвір. Поклав на лапи. Погода — золото. Летять лапаті сніжинки. Одна з них сіла Рябкові на ніс...

Глянув на хатне вікно. З нього б'є, як із прожектора. За вікном виграє ялинка. Рипнули двері. Вийшов господар. Рябко навіть не ворухнув хвостом, бо господар подався до хвіртки.

Чекає гостей.

О! Йдуть! Вітають. Гомонять. Декого Рябко впізнає. Отой рудий завжди лізе до Рябка цілуватися. А отой, в розстебнутому пальті, минулого року цілу ніч сидів на Рябковій буді й виводив:

Чому я не сокіл?
Чому не літаю?

Рябкові вже й самому хотілось, щоб той став соколом і полетів.

Усі зайшли до хати. Рябко заплющив очі. Легка дрімота сповила його тіло. Сниться Рябкові, що з хати вийшла господиня. Йде до Рябка, несе полумисок з м'ясом і каже:

— З Новим роком тебе, Рябко! На ось поласуй...
Рябко тільки роззявив рота, як хтось над самим вухом запищав:

Ой чорна я си, чорна...

Рябко аж підскаочив. До нього, хитаючись, ішла дебела молодиця. Щоб уникнути напасті, Рябко втягнув голову до буди.

З хати вийшов отой рудий, що завжди з Рябком цілується. Прощай, сон!

Рудий почовгав до хвіртки. Щось там довго бубонів. Потім поплентався до Рябкової буди.

— Рябко! А, Рябко! А де ти там? М-може, ти вмер?..
“Ви дасте вмерти”,— подумав Рябко.

Рудий став навкарачки перед будою. Хрипким басом загавкав на Рябка. Тоді почав пхати голову в дірку.

Рябкові хотілося вкусити рудого за носа. Або хоч налякати. Але, вирішив, краще з п'яним не зв'язуватись.

Рудий витягнув шию. Сів біля буди.

— Рябко!.. А, Рябко! Давай вип'ємо. За Новий рік. За те, щоб ми були людьми...

“Ти собі будь людиною,— думав Рябко.— А я не хочу”.

— Рябко! Сучий сину! — кричав рудий.— Ти що, оглух?! Я до тебе говорю? Давай вип'ємо! На!

Рябко вирішив не загострювати стосунків. Виліз із буди. Привітно помахав хвостом. Рудий підставив йому лице. Рябко поцілував у губи. Фу! Вдарило, як із тієї бочки, яку господар ховав колись за його будою.

— На! — підніс рудий до носа Рябкові пляшку.— Давай на двох...

Рябко понюхав. Відвернувся.

— Рябко, ти мені друг? — закричав рудий ображено.

Рябко похитав ствердно хвостом.

— Тоді на, пий. Ах, пардон. Ти з чарки не п'єш. На. Я тобі буду лити на м'ясо.

Рябко ковтав шматочок за шматочком. Дерло в горлі. Крутило в носі. З очей капали сльози. Але рудий кричав: “Ти мені друг?” Торкався чаркою Рябкового носа. Хлюпав із чарки на м'ясо. М'ясо давав Рябкові, а сам допивав із чарки.

Рябкові стало дуже весело. Він почав цілувати рудого куди попало. Кинувся за дамою, що горланила “Ой чорна я си, чорна”, розірвав їй спідницю. Налякав кота. Потім на когось гавкав. Когось кусав. Хтось його бив. Далі нічого не пам'ятає...

Вранці Рябко прокинувся в буді. Одне око так запухло, що не бачило сонця. Нив хребет. У голові гупало.

Погода — золото. Плавно летять сніжинки. Одна з них опустилась Рябкові на ніс. Рябко згадував учорашній вечір. Рудого. Подумав: важко бути другом людини.

НЕНОРМАЛЬНИЙ ДЕЛЬФІН

В зоопарку з'явився новий житель. Дельфін. Для нього збудували басейн. Максимально наближений до природних умов. Дельфін вистрибував з води. Позував перед об'єктивами фотоапаратів. А потім занурювався в воду й подавав сумні звуки.

Шакали дивилися на дельфіна й гавкали:

— Дивак! У таких благах живе — і скиглить. Нам належить нити, й то ми мовчимо. А він...

Десь ополудні в басейн кидали живу рибу. Дельфін обідав. А потім занурювався в воду й жалібно нив. Вовки косували зі своєї клітки. Жадібно ковтали слину. Й вили:

— Дурень. Такі обиди, а він ще скиглить...

Мавпа зачепилася хвостом за клітку. Вп'ялася в дельфіна пильними очима. Гундосила:

— Я й то не маю таких умов. А він ще скиглить...

Якось до басейну прийшло кілька людей. Звірі впізнали в одному з них директора зоопарку. Він розкрив папку. І доповідав найсоліднішому:

— Дельфін. Жоден дельфін у жодному зоопарку світу не має таких життєвих благ. Годуємо найкращою рибою. Створили йому мікроклімат. І чомусь невдоволений. Весь час сумує...

— Ненормальний! — сказав авторитетно найсолідніший.— Списати. Щоб не заразив весь зоопарк. А рибу віддати вовкам і шакалам.

Шакали радісно заскавулили. Вовки завили. Мавпа тріумфально загойдалася на власному хвості.

Дельфіна списали.

БУДА

Курсівка в мене була. Залишалось знайти квартиру. Я стояв посеред подвір'я, перед господарем, і просив:

— Може, хоч на горищі?.. Літо ж, погода...

— На горищі живуть,— повідомив він байдуже.

— А в отой хлівчик?

— Вчора зайняли.

— Ви знаєте, я уже й з курми жив би, щоб тільки курсівка не пропала. Так важко було дістати,— признався я.

— У курнику вже одна сім'я живе.— Його погляд упав на здоровенну собаку буди: — Хіба що он, буда. Рекс, нехай йому земля буде пухом, віддав Богові душу... Ви маленький... Вмістися вільно. Тут перед вами один жив. Навіть вищий за вас. Ноги в дірку висовував.

Я погодився. Нехай буда, аби на подвір'ї. Подвір'я огорожене щільним дощаним парканом. Усе ж не намет десь на відшибі, куди будь-хто може залізти й потягнути останні штани.

— Матрац вам, звичайно, не потрібний,— ввів мене в курс господар.— Настелемо морської трави... І тепло... І безпечно тут. І ніхто не залізе. Подумає, що пес там...

У буді мені навіть сподобалося. Як-не-як сам. Наче в обняку. Ніхто під боком не хропе. Буда в тіні, під гіллястим абрикосом. Не пече сонце. В разі потреби можна буде її перетягнути в інше місце.

Ніч переспав. Нічого. Можна терпіти. Снилось, правда, ніби я прив'язаний за шию ланцюгом.

Вранці до мене підійшов господар.

— Вночі ви кілька разів гавкали. Як справжній собака. Я розумію, це ви жартуєте. Але якби ви погодилися щоночі отак: кілька разів погавкувати, я менше з вас узяв би за житло... Самі розумієте, сад... город...

Згодився. Що мені важко кілька разів серед ночі гавкати?

Насобачився так, що під кінець тижня став навіть підвивати. Тільки трохи маркотно бувало, коли підходив до брами й читав попередження: "Обережно! У дворі злий пес!"

Наприкінці сезону я так увійшов у роль, що, коли господар, прощаючись, подав мені руку, я гаркнув і вкусив його за пальця. Тоді кинувся до горла. Хотів перегризти.

Його врятував сусід. І заявив при цьому:

— Буда! В усьому винна буда. З людини робить звіра. Мій також кусався. Так я його, сплячого, на ланцюг прив'язував... За ногу...

ДИХАЙТЕ, ДИХАЙТЕ

(Моршинські образки)

Якось в автобусі Стрий — Болехів їхало подружжя з Польщі, що гостювало на Львівщині. Коли автобус наближався до Моршина, чоловік поспіхом глянув у вікно й крикнув жінці:

— Дихай, Франю! Юж Моршин...

Не всі чоловіки дбають, щоб їхня "Франя" дихала чистим курортним повітрям. Як і не всі жінки дбають, щоб дихали їхні чоловіки.

Та є такі відчайдухи, що кажуть:

— Ну добре. Раз уже так приперло, їдь на той курорт. Подихай свіжим повітрям. Тільки дивись — май голову на плечах.

ОСНОВНЕ — ДИХАТИ

На курорті нема ні директора, ні секретарки, ні голови колгоспу, ні доярки. Тут усі одним миром мазані — "відпочиваючі".

Кожному відпочиваючому рекомендується дихати свіжим повітрям. І чим більше він дихає, тим краще для нього.

Буває, що відпочиваючий індивідуально дихати не може.

Одна відпочиваюча до того була хирлява й знеможена, що благала чергову сестру:

— Принесіть мені їжу в палату. Бо ледве дихаю...

Та за хвилину зустріла в коридорі такого ж кволого й хирлявого відпочиваючого, який теж "ледве дихав".

Осміхнувся він до неї вставною щелепою:

— Може, підемо подихаємо?

Вона відповіла такою енергійною усмішкою, що з глибоких борозен на лиці посипалася пудра. І схвильовано прошепотіла:

— Я зараз...

Подихали відпочиваючі якихось пару годин у весняному лісі, назбирали пролісків. І вже повертаються з піснею:

Полюбила, полюбила,
И не надо мне другого...

ПОДИХ ДИТИНСТВА

Діти дуже люблять гратися у дорослих. А дорослі — в дітей. Щоправда, діти при цьому обходяться без сторонньої допомоги. Вони ділять ролі самі:

— Ти будеш мама, я буду тато, Оленка буде наша дитина, а Петро буде корова...

У тат і мам так просто не виходить. Їм неодмінно потрібен підштовхувач. Для цього на кожному курорті є масовик-витівник. Тати й мами сидять півколом, сором'язливо затиснувши колінами долоні, а масовик-витівник командує:

— Права половина — 1 "А" клас. Ліва половина — 1 "Б". Хлопчик з 1 "Б", он крайній! І дівчинка з 1 "А" — крайня зліва — вийдіть на середину.

Лисий, вусатий "хлопчик" з 1 "Б" виносить на середину свій солідний живіт. Сивоголова "дівчинка" з 1 "А" змахнула руками, як крильцями, й випурхнула до "хлопчика".

— Ви будете, — каже масовик "хлопчиків", — Вовк, а ви, — каже "дівчинці", — Червона Шапочка. Завдання Вовка упіймати Червону Шапочку і з'їсти. За це одне очко. Раз, два, три! Гайда!

Червона Шапочка кокетливо крикнула "ай" і рушила з місця. Вовк кинувся за нею.

Якусь хвилину в залі чути було тільки жалісливий стогін паркету і важке сопіння. Потім знову дуже кокетливе "ай". Вовк Червону Шапочку упіймав.

— Їж! — кричать йому з 1 "Б" класу.

Вовк окинув поглядом із ніг до голови широку постать Червоної Шапочки, подивився з розпачем на свій клас, роззявив рот і тицьнув пальцем у єдиний зуб:

— Нема чим, — відповів майже крізь сльози.

ХІБА ДИХНЕШ?

Я побачив її за сніданком. Перше, що почув:

— Негідник чоловік. Не дозволив узяти святкового одягу.

До обіду вона з'явилася в наймоднішому одязі. Знову віддала належне своєму чоловікові:

— Хвала Господу, що я хоч на місяць здихалась його. Уявляєте, замкнути в шафі усі мої сукні...

До вечері зодягнула щось спереду розстебнуте, а ззаду зав'язане. Ще не встигла взяти ложку:

— Ні! Щоб далі я з таким телепнем жила? Уявляєте, не дати дружині на курорт її найкращі сукні...

До сніданку прийшла в чомусь ззаду розстебнутому, а спереду зав'язаному:

— Сьогодні написала йому листа. Або хай висилає мені мое вбрання, або я подам на розлучення...

До обіду прибула в чомусь затягнутому в талії і підперезаному широким білим поясом.

Ще не встигла розтулити рот, як я її запитав:

— Ви, напевне, працюєте модельєром, що так прекрасно, із смаком зодягаєтеся, маєте такий широкий вибір...

Вона засяяла, як дитина. Більше чоловіка не лаяла.

ДИХАННЯ З НАВАНТАЖЕННЯМ

— То як ви відпочиваєте?

— Ой, не питаєте. Дихнути ніколи. Оце вчора поїхала до Стрия на товчок. Убила цілий день. Ледве притягла ноги. Сьогодні від ранку стояла в черзі, поки взяла оце покривало. Ви не знаєте, де можна купити польські чоботи?

— Знаю.

— Де?

— У Польщі.

— Хо-хо-хо! Ви завжди жартуєте. Зараз побіжу в лантерею. Зайняла чергу. Щось будуть давати.

— А як у вас із водою?

— З якою водою?

— Ну з мінеральною! Яку ви приїхали пити!

— Вода — дурниця. Води напиться завжди встигну. А покривала дають не щодня...

ЗДИХАЛИСЯ

— Ні. Ви так бачили? — він тряс перед моїм носом щойно прочитаним листом. — Рідна жінка. Рідні діти. Ви бачили? Прочитайте. Ось тут прочитайте.

— Що ви! Навіщо мені читати чужі листи!

— Ні. Ні. Ви прочитайте. Або слухайте: "Дорогі тату!

— Це доця. Рідна доця пише! — Просите прислати вам грошей. Не вишлемо. Досить ви вдома на чотирьох находилися. І так люди сміються. Мало тут належались по калюжах та грязях, то ще й на курорт поїхали по грязеві ванни.

Коли мама пішла на роботу взяти вашу зарплату, то її сказали:

— Ми йому вже дали ту безплатну путівку, щоб трохи від нього відпочити.

Дільничний уповноважений зустрів якомось маму й питає:

— А де ваш чоловік, Семенівно? Щось його у витверезнику давно не було.

— Слава Богу,— каже мама,— знайшлися добрі люди, відправили на курорт. То хоч із дітьми трохи повисипаємося за той місяць.

Отаке-о. Ви тільки там ні в кого не позичайте, бо я вас знаю. Вип'єте, то ще можете втопитися в тих грязях. Маєте хліб і до хліба, то дихайте чистим повітрям..."

Ви чуєте? Ви бачите, що то за виховання? Ви бачите, що то за молодь пішла? Ну стривай-но мені. Приїду, то я тобі покажу чисте повітря!

ПОДИХ ВЕСНИ

Дрімав під сонцем весняний ліс. На зеленому моріжку лупали синіми оченятами фіалки. Пташки щебетали хвалу природі.

Утоптанною стежиною повагом ішли він і вона.

Він повернув голову. Ніжно подивився їй в очі. В його погляді було стільки ласки й ніжності! На обличчі стільки щастя! Вуста ледь-ледь здригались. Шукали того слова, якого так чекала вона. І несміливо мовили:

— У вас гастрит чи холіцистит?

Вона вдячно повернула до нього свого напудреного носика. Очі її, як дзеркало, відбивали ласку й ніжність його очей. Напомаджені вуста відповіли:

— І коліт.— Потім несміливо спитали: — А ви аналізи вже всі здали?

Він відчув, що в них є щось спільне, щось їх еднає, і задоволено відповів:

— Ще завтра маю здати шлунковий сік.

Ступали далі. Сонце крізь гілки дерев, наче крізь сито, сіяло на них весняне проміння. Він ніжно взяв її за руку. Вона ніжно погладила своїми пальчиками його вузлуваті пальці. Радісно заявила:

— Нарешті мені зробили промивання шлунка!

Він, окрилений щастям, мовчав. Та все енергійніше гладив її тендітну ручку...

На деревах заливалися пташки. На зеленому моріжку лупали синіми оченятами фіалки. Бубнявіли під сонцем бруньки весняного лісу.

НІБИ ПРИМІТКА

Читач спитає:

— А як дихав автор оцих рядків?

Найповнішу характеристику цього дихання дала санітарка, коли вперше прийшла мастити тіло автора цілющими грязями:

— Господи! Яке воно худе! Ледве дихає. Немає куди навіть жменю грязюки покласти.

ФУНЯ

Мій друг привіз яйце. З Африки. І подарував мені. Я поклав те яйце в один із закапелків свого письмового столу. І забув.

Якось сиджу за столом. Чую щось: пі-пі-пі.

Думав, миші. Але ж кіт у квартирі. І собаченя.

Висунув шухляду. Очі на лоб. Від яйця тільки шкаралупки, а на тих шкаралупках яшірка сидить. І очима кліпає.

Засунув шухляду. Що воно за бестія?

Зателефонував товаришеві:

— Слухай, що ти за яйце мені привіз?

— А біс його знає. Йшов берегом. У піску валялося. Згадав, що ти в дитинстві любив пташині гнізда видирати. А що?

— Що? Тут така пташка з нього вилупилась! Яйце лежало в шухляді стола, а стіл стояв упритул до батареї...

Прийшла з роботи дружина. Сіли, міркуємо.

— Викидати шкода,— каже дружина.— Все-таки народилося в нашій хаті.

Назвали Фунею. Насипали йому в ящикок піску. Налили в мисочку води. Поставили у ванну кімнату. Зачинили, щоб кіт не схопив чи собача не перелякало. І пішли на роботу.

Повернулися, а воно в мисочці хлюпається.

— Воно, мабуть, крокодил,— висловлює припущення дружина.— Бо рильчатко таке кирпатеньке. І воду любить.

Налили йому води у ночви, пустили туди. Ніби там народилося.

За деякий час виросло з макогін. Вже само з ночов видряпується. І в ночви залазить. Їсть сосиски, свіж м'ясо. Мороженого м'яса не хоче. Відвертає морду.

Проминуло ще трохи часу, і воно відкусило котові хвоста. Кіт до нашого приходу сидів на шафі, а собака на письмовому столі.

— Годі! — кажу дружині. — Забери цього чорта і дивай куди хочеш. Бо скоро він уночі почне мене жувати.

— Добре, — погодилася дружина. — Щось придумаємо.

Приходжу з роботи — крокодил у ванній. На дверях — розпорядок дня і меню для нього.

— Від сьогодні, — категорично заявила дружина, — ванна для нього.

— А купатися де будемо?

— Для нас вистачить корита. Колись люди взагалі ванни не знали. Кілька років переб'ємося.

Я стояв зовсім спантелений:

— Слухай, для чого це? Давай випустимо цю тварюку.

Дружина подивилася на мене так, що мені зробилося моторошно.

— Твій батько порося з кучі випускав?

— При чому тут порося?

— А при тому. Я сьогодні була в зоопарку. Питала, скільки вони заплатили б за крокодила. Ми за кілька років відгодуємо його. Будь-який зоопарк у нас його забере...

Далі слів дружини не було чути. Собака заскавучало і кинулося геть. Кіт занявчав і видерся на шафу. Крокодил вистрибнув з ванни і гасав по квартирі...

Проминуло з півроку. Ми з дружиною ставали схожими на скелети. А наш африканський родич повнішав і гладшав. Щодня ми приносили йому з базару м'ясо. Самі гризли кістки.

Хоч на дверях ванни я почепив залізні штаби, але заснути не міг. Тільки дружина торкне мене ногою, кричу "ай!". Тільки я її торкнуся, репетує "рятуйте!". Кішка давно втекла з дому. А собака не знати де й поділося. Може, це чортовиння його й проковтнуло.

Одного разу приходимо з роботи, крокодила у ванні нема. Двері відчинені. Шукаємо, обережно заглядаємо під ліжка. А він на балконі розлігся, на сонечку. Почув, що ми у квартирі, кинувся до нас. Жінка не встигла відскочити. Він її за ногу. Добре, що у мене в руках був швабродержак.

Наступного дня зв'язався з міськими гицлями: "Хлопці! Заберіть!"

— Сто доларів. І довідку з ветполіклініки, що він не скажений. І з житлової контори, що дозволяється відлов... Я схопився за серце. Вони сказали: "Хош — подумай". І пішли.

Крокодил зостався.

БІЛЯ КЛІТКИ

Дружина привела Пшоняка в зоопарк, поставила перед кліткою лева і сказала:

— Дивись! Бачиш? Отаким треба бути!

Пшоняк стояв біля дружини, як хворобливий підліток біля могутньої, дебелої мами.

— Це раз плюнути! — махнув рукою. — Зодягни шкуру, почепи хвоста і моргай оком.

— Не у хвості справа! — сердилася дружина. — Гордим треба бути. Могутнім, сильним. Сповненим почуття власної ідності. А не бігать з чемоданчиком від квартири до квартири, схилити голову: "Двері оббити не бажаєте? Може, глазок поставити?.."

Пшоняк проковтнув гіркий клубок. Тоді розправив свої, як у горобця коліно, плечі. Гордо підняв голову.

На ту голову лягла увінчана золотими персями рука дружини.

— Гі-гі-гі! Лоскотно... — знітився Пшоняк.

— Тьху ти, господи! — вилаялася дружина. — Ну ж ти й вилупок — лоскоти у лисині! Ще світ не бачив!..

— Не все одно, чи у п'ятах, чи в лисині, — зауважив Пшоняк. — Мусить людина десь мати лоскоти...

Дружина Пшоняка не слухала. Очі її були прикуті до клітки. Вона пожирала очима лева.

Лев спокійно лежав посеред клітки. Гордо крутив пишногоривою головою. Мружив очі. Шерсть на ньому вилизувала, як на голові дружини Пшоняка буклі шиньйону.

У куточку клітки, в непримітному місці, лежала левиця. Худа, виснажена, з облздою шерстю.

Дружина торкнула Пшоняка.

— Подивись! — кивнула на лева. — Бачиш, яким має бути мужчина?!

Пшоняк байдуже зиркнув на лева. Цвіркнув крізь зуби. Тоді перевів погляд на левицю:

— Коли я буду таким кудлатим піжоном, ти матимеш вигляд отієї миршавої левиці...

Вислизнув з-під ліктя жінки, повернувся і подався до клітки мавпи.

“МАТИЛЬДА”

Це було під час тижня “Культуру — в маси”. Я виступав з оперним співаком Іваном Кряквою. В критому ринку.

Дирекція звільнила нам шматок стола у центрі торгового залу. Іван видряпався туди. Затягнув:

На Арбате я свой, на Крещатике свой...

Гамір у залі поволі вщух. До нас почали підходити.

Старенька жінка кінчиком хустини витерла сльозу:

— Боженьку, такий молодий, а вже каліка...

Друга жінка поклала до Іванових ніг яблуко. За якусь хвилину там лежали горіхи, морква, шматок сала, кілька картоплин.

Дядько, що продавав м'ясо, зауважив:

— А здоровий бугай. Міг би й працювати...

В цей час до мене підійшов якийсь тип. Шепнув:

— Серий, твоя ідея? Молодця! Тягніть резину...

І зник у натовпі.

Іван вже закінчив першу пісню. Виконував арію:

Кто может сравниться с Матильдой моей...

До столика пробився чорновусий чоловік. У картузі як решето. Сіпнув Івана за штанину:

— Слиш, Матильда. А “Суліко” можеш?..

— Не заважай йому, — шепчу.

Повернув носа до мене:

— А ти хто? Їго прораб?.. Смотри, такой худой, а начальник...

Іван якраз закінчив. Зліз із стелажу.

Тепер видряпався я.

Стою. Думаю. Чим той базарний гармидер розсмішити?

Раптом з другого кінця дикий вереск:

— Украли! Украли!

На базарі здійнялася буря. Бачу, здалеку тицяють у мене руками. Кричать:

— Це вони! Отой довгоносий і Матильда... Одна шайка...

Натовп посунув на нас. Я зістрибнув на підлогу.

Та було пізно. Нас схопили. Скрутили руки. Обдарували стусанами. Кричали.

— Бач, Матильдами прикидаються...

Директор ринку викликав підмогу. Нас врятували...

Через тиждень я прийшов на ринок за покупками. До кого не підходжу — насторожуються. Кишені руками прикривають. Потім чую, якась жінка, киваючи на мене, шепче сусідці:

— Це з тієї шайки, “Матильда”...

ПЛЯМИ НА СОНЦІ

(З життя в нетиповому лісі)

Загальні збори звірів у лісі одноставно схвалили: “Господарем лісу обрати Ведмедя”.

У протоколі нагадувалося, що ведмідь і молодий, і працюватий, і чесний, і принциповий, і морально стійкий.

І ведмідь став господарем.

Вже через кілька днів у лісі можна було почути:

— Оце справжній господар. Пішки по лісу ходить. У кожну нору заглядає. З кожним звіром за лапу вітається.

Всі звірі трудилися з ентузіазмом. Старались, щоб у лісі стало ще чарівніше.

Тут п'янило від запаху квітів. В очах рябіло від ягід. Буяла зелень пишних дерев. Пташки співали веселих пісень.

Та ось головний заступник Ведмедя Вовк зібрав адміністративний апарат лісу:

— От що, братці, — гаркнув він, — чи не здається вам, що наш господар живе в надто скромній барлозі? Все ж таки господар лісу. А разом з усіма звірами. Хтось щось побачить, хтось щось почує, хтось щось не так витлумачить...

Того ж таки дня для Ведмедя викопали персональний барліг. Відгородили його від загальножиттєвої суєти густим колючим терням. Щоб ніхто не порушував його спокою...

Через якийсь час зібрав нараду перший заступник Вовка Тигр:

— Чи не здається вам, шановне товариство, що наш вельмишановний Вовк заслуговує кращої ями, ніж та, в якій він живе?..

Зауваження Тигра всі визнали актуальним і доречним.

Вовкові викопали іншу яму. Вистелили м'яке лігво. Від житейської суєти відгородили колючим і густим терням. Щоб ніхто не порушував його спокою.

Наступні збори зібрав Лис. Заступник Тигра. Він поставив питання руба:

— Тигрові необхідно виділити персональну ділянку й відгородити її від загальножиттєвої суєти. Бо все-таки Тигр не просто тигр, а заступник Вовка.

У мальовничому куточку лісових хащ Тигрові виділили ділянку. Обсадили її густим терням. Проклали туди доріжку.

Небавом заступник Лиса Бобер доповідав коротко:

— Шановний Лис далі не може жити в такій норі, як усі інші лиси...

Лисові вирили нору на мальовничому пагорбі. Підвели туди потічок. Обсадили ділянку густим гломом...

Про нову хатку на лісовому ставку Бобер подумав сам...

Після того персональні житла й персональні ділянки в лісі з'являлися, як гриби після дощу. Кожен звір відгороджувався від загальножиттєвої суєти...

Якось Ведмедеві доповіли, що в лісі обмаль ягід, майже нема квітів і, взагалі, сам ліс рідшає і всихає. Звірі не дбають про загальне добро. Тягнуть тільки до своєї норі.

— Звідки все це взялося? — заревів невдоволено Ведмідь. — Звідки в мешканців лісу така байдужість до спільного добра? Такі споживацькі настрої?

І повелів негайно викликати до себе найбільшого філософа лісу Осла.

Осел довго думав, приношувався до лісового повітря, прислухався до лісового шепоту й авторитетно доповів:

— Плями на сонці. Все зло на землі від плям на сонці...

КОГО?

Зала світла й простора. Великі кришталеві люстри, звисають зі стелі, додають їй урочистості й святковості. Товсті перські килими вкривають блискучий паркет. Повітря чисте й свіже. Ніде ні пилинки.

Це їхня зала. Вони тут господарі, вони тут боги.

У пишних багетних рамах висять вони на стінах. У розкішних парадних мундирах, наукових мантиях, звичайних світських костюмах. Кучеряві й лисі. Бородаті й вусаті. Усміхнені й серйозні.

Дивляться один на одного. Дивляться вдаль. Дивляться на двері.

У тих дверях час від часу з'являються відвідувачі.

Час від часу дні. Час від часу роки. Час від часу десятиріччя.

Деякі з тих, що заходили, вже висять поруч з ними.

Вони звикли до відвідувачів. Радіють їм...

Та ось рипнули двері. На порозі з'явився низенький худенький чоловічок з блідим обличчям, червоним носом і грипозними очима. Хрипким голосом сказав:

— Да-а-а-а!

І пройшовся грипозним поглядом по багетних рамах.

Кучеряві й лисі, бородаті й вусаті, усміхнені й серйозні заціпеніли у тривожному чеканні.

Коли з'являється цей чоловічок, когось із стіни завжди знімає. І доля його застається невідомою.

— Федя! Давай драбину! — гукнув чоловічок хрипким голосом за двері.

З-за дверей з драбиною з'явився Федя. З інших дверей вийшла дівчина.

— Людо! — звернувся до неї хрипкий голос. — Хто з них Скворода?..

“Сквороду? — запитували мовчки один одного кучеряві й лисі, вусаті й бородаті, усміхнені й серйозні. — За що? Може, за те, що одежина його скидається на попівську рясу?”

— Третій зліва, — показала дівчина.

— Знять треба! — розпорядився хрипкий голос. — Раму ремонтувати будуть...

У їхніх розумних поглядах знову з'явилися іскорки життя.

ЩО СОБІ ВИКУЄШ

Людина — господар своєї долі та її коваль. Так мене переконували.

Настав мій час. І я вирішив кувати свою долю. Не всю одразу. Спочатку половину. Бо знову ж таки мене переконували: “Професія людини — це її півдолі”.

Викую півдолі.

Намітив кузню. Набрался ентузіазму. Ускочив.

— Ти куди? Місць нема!

Вискочив.

А час не жде. Життя стікає.

Знайшов іншу кузню. Не таку, як би хотілося. Але кувати треба.

Переступив поріг. Кую.

Без ентузіазму. Без горіння. Горно ледве тліє. Молоток сьак-так дзенькає. Зубило тупе. Точило слабке. Кую.

Щось викував.

Випхали. Без знаку якості, але доля є. Чи то пак півдолі...

Півдолі— це ніби півкожуха. З одного боку гріє, а з іншого віє. Хіба сучасна людина не заслужила цілого кожуха?..

Мене переконали, що друга половина долі — це дружина.

Треба кувати.

Набрався ентузіазму. Нема відповідного матеріалу. Знайшов матеріал. Нема де кувати. Поки знайшов, де кувати, з-під носа вкрали матеріал.

Знайшов де кувати, знайшов матеріал. Не та марка...

А час підпирає.

Кую, з чого є.

Гартую — шипить. Гну — ламається. Здається, вже була й друга половина долі в руках. І нема.

А перша півдоля також почала рипіти.

І вже бачу, що людина хазяїн своєї долі, як собака хазяїн своєї буди.

Ентузіазму нема. Любові до роботи нема...

Скандал.

Милять шию за кількість. За якість. За байдужість. За інертність.

— На долю нарікаєш? Що собі викував, те й маєш...

НА СВОЮ ГОЛОВУ

Якось іду понад ставом. Дивлюсь: топиться мій директор. Я плавати не вмію. Але, не дай Боже, хтось йому колись донесе, що я пройшов мимо...

І я кинувся у воду.

Врятував. Правда, вискуб йому пасмо волосся. І розірвав піджак.

Наступного дня, на роботі, викликає мене:

— Де ви проходили рятувальну службу?

Я втягнув голову у плечі:

— Ніде... Я навіть плавати не вмію...

— Якого ж ви біса тоді кидаєтесь рятувати людей? Обдер мені півголови. Знівечив костюм... Ви що? Медалі за врятування потопаючих захотіли?

— Нічого я не захотів... Бачу — ви тонете...

— Ви тонете... Рятівник знайшовся... Без вас не врятували б.

— Всяке могло статися...

— Статися... Тільки чекаєте, щоб сталося...

Я вислизнув з кабінету.

Намагався не потрапляти директорові на очі.

Та через якийсь час він знову мене викликав:

— Ви бачите струп на тому місці, де ви вискубили волосся? Ні? З такими рятівничками і голови можна позбутися... плавати не вмiє, а лізе в воду. Йому хочеться слави... Йому хочеться, щоб про нього газети писали... Вже ось дзвонять. Медалі хочуть дати... Я б на вашому місці відмовився... Сказав би, що це помилка...

Незбаром у нашій установі було свято. Директорові вручали медаль за врятування потопаючого. Я зі сльозами на очах дякував йому, що він, ризикуючи своїм життям... Від себе. Від жінки. Від тещі. І від дітей. Які, дякуючи йому, не позбулися годувальника.

ГАРМОНІЯ

Над головою синє небо. На ньому — лагідне травневе сонце. Під ногами трав'яний квітучий килим. Навколо — ліс.

Блукаю поміж деревами. Милуюся тим, що понавитворює весна. І сам веснію.

А потім стало якось сумно. Щобече пташка з пташкою. Жебонить мушка з мушкою. Шепочеться вітерець з листячком. А я — сам.

Порушується гармонія, подумав я і оглянувся навколо. Бачу — оддалік ще одна людина гармонію порушує. Конвалії збирає. На сонці мружиться. По стовбурах дерев мелодії палицею вистукує. Музикантша, мабуть.

Може, думаю, природа нас одне для одного створила. Щоб і ми її гармонію доповнювали. А ми тиняємося одне навколо берези, друге навколо дуба.

Іду на зближення.

Вона мене ще не бачить. Та метрів за п'ятдесят почула кроки. Озираюлася.

Я зникло зупинився. Присів біля конвалії.

Пішла далі.

Я підвівся, пішов слідом за нею.

Вона знову стрельнула оком.

Я зупинився.

Спочатку прискорювала кроки, щоб випередити мене. Тепер, навпаки, сповільнює. І все частіше озирається.

Природа бере своє, констатую я. Значить, кльнуло. Прискорив крок.

— Здрастуй, зозулько!

— Здрастуй, горобчику!

Я зніяковіло зупинився. По хвилі сказав, що мене звать Вася. Що погода сьогодні хороша. І природа теж. Тоді пригадав, що у таких випадках питають про годину.

— Не скажете, котра година?

— А я годинник з собою до лісу не беру. І грошей також,— сказала агресивно. І руки сховала за спину.

Колеться. Треба, гадаю, про щось ніжне з нею.

— Ось білочка,— кажу,— по гілочках стрибас.

— Де?

— Он...— я відвернувся і підвів голову.

Щось гупнуло мене по голові. Дерев загойдалися...

Коли очунав, поруч стояла вона. Дивилася широко розплющеними очима. Пробелькотіла:

— Живий, слава Богу; живий!

Я спробував підвестися.

— Не рухайтесь! — крикнула вона.

Я сторожко влипнув навколо.

— Нічого не розумію. На мене гіллячка впала, чи що?

Вона кивнула:

— Палиця моя...

У мене очі полізли на лоб:

— Ви? За що?

— Щоб не тягло до чужих годинників.

— Невже ви сприйняли мене за грабіжника?

— Чого ж ви нишком за мною стежили?

— Та я... просто соромився підійти...

Того дня ми ще довго блукали лісом разом. Хоч на голові у мене садніла гуля, та за спиною ніби вирости крила.

Гармонія.

ЗАПОБИГЛИ

М'ясокомбінат жив повнокровним життям. Його працівники били биків і розширювали виробництво, напихали ковбаси й ходили в кіно, змагалися з конторою "Масло-сирпрому" за економію державних коштів і будували на ці кошти парашутну вежу. Хлопців цього підприємства найбільше хвилювали проблеми футболу, дівчат турбували найефективніші методи звуження стану.

Директор комбінату, людина, яка на роботі з людьми з'їла всі свої природні зуби, турбувався, щоб з ростом матеріального добробуту його підлеглих зростав їхній культурний рівень і кристалізувалася свідомість. Тому, прочитавши, що скрізь іде боротьба з абстракціонізмом, він викликав до себе комсорга комбінату Вітьку Мотовила. Простягнувши йому газету, директор запитав:

— А як там у нас? Нічого такого нема?..

Вітька дивився на директора, намагаючись по його очах прочитати: треба, щоб "було", чи навпаки.

— Ну, як вам сказати...

— Що "як сказати"? — насторожився директор.— Тут не казати, а діяти треба. Хай люди бачать, що й ми не спимо...

... М'ясокомбінатівський клуб не тріщав. Його вікна не бриніли від гармидеру.

Все було спокійно, все йшло так, як було заплановано. Лише Настя Напувальська, з цеху мехвудження, бурчала:

— Швидше б уже починали, а то затягнуть до ночі. Там пороса задушиться од вереску...

Та на Настю ніхто не звертав уваги, бо всі знали, що для неї проблема власного поросяти набагато дорожча й актуальніша, ніж проблеми реалізму й абстракціонізму.

Виступаючих було підготовлено три: від наймолодшого покоління — Ганя Хруставка, краща напихальниця ковбас, від середнього — начальник цеху луплення шкіри Іван Чавун, від старшого — незамінний майстер обробки копит і рогів Наум Гундерман. На збори було запрошено й записано на виступ ветерана всіх громадських заходів, пенсіонера Гаврила Гаврилова.

Виступаючі ходили поза кулісами, завчали з газети прізвища абстракціоністів, щоб негайно висловити обурення, викликане їхньою творчістю.

Першим на трибуну вийшов Віктор Мотовило. Він пояснив присутнім, що таке абстракціонізм, сказав, що це "щось" таке, якого ніхто не розуміє і проти якого

треба боротися підвищенням продуктивності праці і своєчасною сплатою членських внесків".

— Є і в нашому здоровому колективі паршиве явище абстракціонізму, — закінчував твердо свій виступ Вітька. — Наш комсомолец Льонька Рубченко, кажуть, недавно намалював якогось святого і продав старій Степаниді...

— Це ганебно для комсомольця! — дзвеніла своїм голосом Ганя Хруставка. — Я після десятого класу одразу ж прийшла на виробництво і своєчасною сплатою членських внесків буду боротися проти релігійного дурману...

Представник старшого покоління Наум Гундерман у своєму виступі докладно зупинився на якості продукції комбінату й сміливо зачепив місцевком за неправильний розподіл путівок.

Іван Чавунов навів живий випадок із життя, який зіткнув його віч-на-віч з абстракціонізмом:

— Бачив я його на виставці в області. Всі портрети як портрети, а то — дядько без голови. І підписано: "Тракторист. Ескіз". Я підійшов до директора. Кажу: "Що ви брак чіпляєте?" А він: "Це не брак, це ескіз".

Найбільше абстракціонізму та його носієві на комбінаті — Льоньці Рубченкові — перепало від найстаршого оратора, пенсіонера Гаврилова. Почавши з своєї громадської діяльності і закінчивши труднощами під час війни, Гаврилов нещадно довів Льоньці, що той стиляга.

Зрештою, Льоньці дали можливість покаятись, але він сказав:

— Товариші! Я не винен. Я ніколи не тримав пензля, але тітка Степаніда попросила, щоб її святому підправити носа, бо в неї руки тремтять...

...Наступного дня в райгазеті "Підлубенський край" було дано звіт зі зборів м'ясокомбінату. В звіті говорилось, що молодий художник Леонід Рубченко вдався до шарлатанства — до абстракціонізму...

Минуло трохи часу. Комбінат й далі плив у руслі харчопрому. Його працівники крокували в ногу з життям, бо їхній директор стежив, щоб вони не збивалися з ритму. Не було між ними тільки Льоньки Рубченка. Кажуть, що після того, як в передовій статті обласної газети, поруч з місцевим поетом-формалістом і художником-абстракціоністом, було згадано його прізвисьце, Льонька відпустив бороду, накупував фарб, розраховувався з комбінатом і перейшов на творчу роботу...

Сірко зі своїм господарем переїхав у нове село. Село Сіркові сподобалося. Річка. Луг. Ліс. Бігай собі доскочу. Жодна машина за тобою не вженеться. А найбільше Сіркові сподобалось, що псів у цьому селі не тримали на прив'язі. Сірко змалечку не терпів нашійника. Вважав, що він принижує собачу гідність. Справжнього друга на ланцюгу тримати не треба.

Вже першого дня Сірко оббігав подвір'я, садок. Обнюхав кожную яблуньку, кожен стовп. І авторитетно визначив, що тут недавно побувало принаймні п'ять сусідів.

Одного з них Сірко побачив на межі. На високих міцних ногах. Хвіст помелом. Настовбурчені вуха. Мабуть, батько його був із вівчурів. Передніми лапами щось завзято випорпував. Раз по раз принюхувався до дірки.

Із сусідського подвір'я дитячий голос покликав:

— Рябко! Рябко!

Підвів голову, повернувся. Далі знову глянув. Й знову заходився рити.

Нараз на межі з'явився руденький патлатий цуцик із обрубаним хвостом. Худі кривенькі ноги. Жовтий, ніби облізлий, ніс коцюбою догори.

Підбіг до Рябка. Понюхав кінчик його хвоста. Нахилився над ямкою й загарчав.

Сірко ще не бачив такого зухвальства. Біля чужої ямки поводить, ніби коло своєї власної.

"Нічого, — подумав Сірко, — зараз Рябко ухопить тебе за патли, нахабо нещасний. Дух із тебе випустить".

Але Рябко, на диво, відскочив од своєї ямки. З жалем стежив, як цуцик, залізиши в ямку, викидав звідти землю.

Від здивування Сірко перебакирив голову.

Та небавом довелось здивуватися ще раз.

Сірко стояв біля тину. Дивився, як посеред вулиці великий чорний Беньо, вигнувши хребта, гриз костомаху. Раптом де не взявся рудий цуцик. Гаркнув на Бенья. Той вайлувато відскочив. А цуцик забрав костомаху й потягнув у куші.

Якось на вулиці Сірко побачив, як цуцик підскочив до здорового кудлатого Рекса і вкусив за лапу. Здавалось, мить — і од цуцика зостануться тільки кігті. Але Рекс винувато заскавучав і, підібгавши хвоста, втік у кукурудзу.

Та найбільше здивував Сірка ще один випадок. Під кушем бузини, в холодку, сиділа Жучка. Сюди прибіг Рекс, приплентався Беньо. Потім смикнув Рекса за хвоста.

Тоді накинувся на Рябка. А ті лише відгавкувались. Та вискочив господар Жучки. Потягнув пужалном Рекса по хребту, усмалив Бєня, зачепив Рябка, замахнувся на цуцика і... рука його з пужалном залякла в повітрі.

Здивований Сірко так-таки нічого і не втямив.

— Слухай,— спитав якось Сірко вайлуватого Бєня, з яким уже встиг обнюхатися.— Що ото за рудий? Пристав до мене вчора, як реп'ях до хвоста. Я йому ледь горло не перегриз.

— Ти що! — перелякано глянув Бєньо.— Ти краще подалі від гріха. Барона через нього забрала будка. А Муху звинуватили, що вона сказана. Це ж Пуфик нашого гицля.

ХЕК... СВІЖОМОРОЖЕНИЙ

Гоша з тридцятій квартири — пророк. “Основне,— каже,— мати хороший настрій. А зіпсувати його — знайдеться кому”.

Піднімаюся ранці. Моя благовірна вже роги на голові накрутила. Розфуфурилася. А мені на сніданок знову хєка свіжомороженого під носа суне.

— У тебе що,— питаю,— капітан далекого плавання полюбовник? Щоранку хєк і хєк?

— Ні, каже вона.— У мене чоловік — водолаз. З калюж не вилазить.

Обмінялися компліментами.

Вона зауважила, що я неотесаний мужлан. Я сказав, що вона пронафталінена інтелігентка. Додав “пропади ти пропадом” і грюкнув дверима. Пішов підвищувати продуктивність праці.

Виходжу з будинку. Глядь: сидить якийсь тип на лавочці. В окулярах. Газету читає.

Мене аж пересмикнуло. Чого це він з самого ранку інтелігента з себе корчить? Пресою прикривається. Кого він підстерігає? Може, мою? Вона коли побачить когось в окулярах, сокоче, наче качка біля качура: “Який інтелігентний, який імпозантний!” Сьогодні роги для кого крутила? Коло мене безрога ходить. Причесатися забуває. А тут на одні пазуряки пляшку ацетону вибухала. Балкон можна було б пофарбувати... Зараз я вам ті роги вправлю!

Сів поруч з очкариком. Ногу на ногу. Руки на грудях калачиком. Носа нахабно йому в газету:

— Ну? Що там у світі? Про Машку Рябєньку не пишуть?

Корчить із себе бозіньку:

— Вибачте, хто така Машка Рябєнька?

— Моя благовірна... Може, скажеш, не чув про неї ніколи?

— Вона що у вас футболістка чи космонавтка?

— Космонавтка... На віникові літає... Може, скажеш, твоя ангел?

Нічого не сказав. Тільки воло ворухнулося.

— Що, себе шкода? — питаю.— А хєка тобі не шкода?.. Свіжомороженого?..

Глянув на мене підозріло. Відсунувся.

— Відпливаєш? Пливи, пливи. Капітан далекого плавання. Далеко від мене не відпливеш. Я тобі таку торпеду підсуну...

Намагається посміхатися:

— Ви, певне, на флоті служили?

— Ага... Все життя служив... Підводником... На підводі їздив. Ти давай начистоту: хєка зумисне щодня підсуваєш? Щоб вона мене морила? Щоб я через рік загнувся? Зіграв у ящик... А потім з Машкою будете по курортах гасати? В грязях вилежуватися? Чи, може, ти дисертацію на мені пишеш? Я тобі замість щура піддослідного?.. А я, може, й майстер “золоті руки”. Це вони сьогодні так вібрують. Після твого хєка... У мене від нього алергія...

Він каже:

— Справді. Ось аж ніс почервонів... Тільки я не знаю ні вашої Машки, ні вашого хєка...

Оглядаюся: Машка за мною стоїть. І парасольку ручкою до мене повертає.

— О,— зрадів я.— Ти мене чекаєш? А що в лісі здохло?

— Зараз здохне,— каже Машка.— І мене парасолькою по капелюсі.

Очкарик драпонує. Я тільки встиг крикнути:

— Терористка проклята. Хунти на тебе нема.— І заховався під лавочку...

НЕАНДЕРТАЛЕЦЬ

Мені вдалося ввіймати живого неандертальця. У глухих Карпатах.

Видряплюю між густими заростями вгору. Раптом чую — щось хрпє. Дивлюсь — не то вєпр, не то ведмідь.

Простягнувся під буком. Я до нього — лишенько моє. Подоба людини. Тільки патлате й волохате.

Ясно. Дикун.

Витяг я із мішка альпіністську мотузку. Обмотав нею дикуна і прив'язав до бука.

Сиджу. Думаю. Що робити далі? Таке двометрове й десятипудове чудовисько я не дотягну на собі. Кликати когось на допомогу — даремно. І можна втратити те, що всьому вченому світові навіть не снилося. Потім, навіщо я маю ділити славу? Відкриття моє, а хтось буде пожинати лаври.

Я вже бачив заголовки газет світу: "Альпініст Буця упіймав первісну людину!", "Неандерталець та Буця", "Живий предок і щасливий нащадок..."

Предок промимрив і повернувся до мене спиною.

Узяв я фотоапарат. Клацнув спочатку його спину. Тоді потилицю. Потім спереду зайшов. У таких випадках треба кожну деталь у всіх ракурсах. Документ. Доказ. Науковці — народ прискіпливий. Не так легко повірять.

Дикун нюхом відчув техніку. Продер очі. Й на мене витріщився. Ніби не він первісна людина, а я.

— Ну, ну, — кажу. — Ти на мене так не дивися. Бо я можу образитися.

Він заплющив очі. Струсонув головою. Знову відкрив очі.

— Ти мені, — кажу, — вибач, що я тебе зв'язав і прив'язав. Але ж ти — дикун. Голова твоя не варить. Ноги на плечі — і пішов. А науці знову тоді ходити манівцями по твоїх слідах. А може, ще й мене верхньою кінцівкою по щелепі хряпнеш... А мені з тобою поговорити треба.

Культурно...

Він очима водив по верхів'ях дерев. Ніби з ними прощався.

— Мене не бійся, — пояснюю. — Я не кат. Я не варвар. Не людожер. Я — цивілізована людина. З двадцятого сторіччя. Твій нащадок. А зв'язав тебе для того, щоб нам вигідніше було поговорити...

Здається, мої слова до нього зовсім не доходили. Але, на диво, він лежав спокійно, сумирно, ніби чекав саме такої долі.

— Дивна ти, — кажу, — людина. Хоча б трохи сіпався, рвався.

Очі його дивилися крізь мене.

Не розуміє, з гіркістю подумав я. Треба якось інакше.

Тицьнув йому пальцем у груди:

— Значить, ти — це ти, а я — це я. Уторопав?

Неандерталець мовчав.

Ні, мислю. Треба переходити на загальноістотну мову.

Дістав рюкзак. Витяг звідтіля консерву. Пляшку.

В неандертальця ворухнулося воло. Він розкрив рота.

Ніби чекав чарку.

Я хлюпнув йому з пляшки. Поклав шматочок м'яса. Дав хліба.

Він пережував. Проковтнув. Кивнув: мовляв, розв'язи.

Я теж випив для сміливості. Розв'язав.

— Ну, розповідай, — кажу, — як ти дожив отак до нашого часу?

Мовчить. Тільки кінцівки розправляє. Ніби масаж робить.

Дав я йому ще.

Випив. Крекнув. Занюхав шкуринкою хліба. Точнісінько так, як сучасна людина.

Я поклав йому руку на плече. Погладив по патлатій голові:

— Молодець! Ще по краплі — й будемо як рідні.

Випили.

Мені нічого, а він розклеївся зовсім. Заревів своєї якоїсь дикунської пісні. Став танцювати навколо бука.

— А тепер, — присадив я його, — досить. Давай буду тебе вчити. Буду тебе окультурювати. Цивілізувати.

Дістав із рюкзак книжку.

— О ні! Тільки не це! — крикнув раптом сучасною мовою неандерталець.

Я витріщився.

Він затрусився, як у лихоманці.

— Спочатку ти навчиш мене читати, — мовив затинаючись, — а потім докорятимеш за те, що я не так читаю або не так розумію...

— Звідкіля ти узяв це? І звідки ти знаєш сучасну мову?

— Знаю. Предок мій був з цивілізованих. Бувай...

І чкурнув так, що за ним аж зашуміло...

УРВАЛОСЯ

Кажуть, урвалося. Садити будуть. Тих, хто "з чорного ходу", хто "з-під прилавка". Хто бере. Хто дає. І в медицині. І в магазині. І в інституті. І навіть там...

Переполюх!

Приходжу до однієї. Завжди дріжджі брав.

— Ти що?! — каже. — Хочеш, щоб і мене, і тебе в каталажку посадили?...

А мене не посадять. Мене посадять — як жити будуть? Я для них ніби тринадцята зарплата. "В любое время года и в любую погоду". Що він там, на своїй роботі, вкраде? Протокол? Чи, може, хулігана? Отого паразита з червоним носом. Що суспільство розкладає. Загорне його в целюфан. Принесе жінці на день народження. Скаже: "На. Я тобі ось подарунок приніс..."

Хто я такий? Рядовий. Невидимого фронту. У мене тільки дві руки. Але до них тягнуться інші. У мене тільки десять пальців. Але від кожного з них тягнеться ниточка. Як ото в ляльковому театрі. Я смикаю за ниточку — і лялька танцює. Смикаю за ниточку — і лялька кланяється. Спробуй посади мене. Обріж оті ниточки. Скільки ляльок голих зостануться?..

До речі, апендикс мені різали.

Приїхала "швидка". Я стогну. Лікар мацає рукою по животі, а очима — по кімнаті. Килими на стінах вивчає. Кришталеві вази у серванті розглядає. Ніби кінчик мого апендикса аж туди, в сервант, потягнувся. Ніби його хвостик отам, у другій кімнаті, під килимом.

— Докторе, — кажу, — я все розумію. Скільки треба — стільки буде...

Що ви думаєте? Через кілька тижнів на весіллі гопака витинав. А лежав зі мною якийсь правильний і рівний... Лікар йому натякає, що здоров'я людини зараз дуже дороге. Треба боротися за нього всіма наявними засобами. Нехай, мовляв, прийде жінка...

Розумна людина одразу ж допетрала б. Що, твоя жінка — Софі Лорен, що лікар без неї не може... А він почав допитуватися лікаря, скільки тому держава платить. Підрахував, що його трудовий день коштує сім карбованців і тридцять дві копійки... Ну, той йому і відчикрижив апендикс. Рівно на сім карбованців і тридцять дві копійки. А решту студентам залишив. І ті дорізали. Безплатно.

А тепер вибирай: даси — посадять, не даси — понесуть. Ногами наперед. У квіточках. Який варіант тобі краще підходить?

"Хто бере, хто дає..."

Я вам скажу, розумний чоловік оце придумав: хто бере і хто дає. Раніше як було? Раніше було тільки тому, хто бере. А той, що дає, міг похвалитися на радощах. Або зі

злості поскаржитися. А тепер дзуськи! Тепер коло замкнулося. І його голими руками не розірвеш. Бо там напруга. Як у високовольтній. Торкнешся тільки — шарахне так, що дві костюмахи і черепок зостануться. Ось вам "хто бере і хто дає".

РУСАЛКА

Кажуть, що сон — це відображення дійсності. Брехня. Хіба в дійсності є жінки з риб'ячими хвостами? А мені снилася. Три ночі підряд. Знизу ніби русалка, а зверху — Феня з магазину "Риба-м'ясо".

Не до добра це.

Був у нас один. На весь район. Бог. Вседержитель. Пальцем кивне — покарають. Пальцем кивне — помилують. Гроза. Говорить — усе навколо вібрує. Шапки перед ним за кілометр знімали і за два кілометри після нього зодягали. І ось нібито йому також приснилася. Отака. З риб'ячим хвостом. Прокидається, а вона поруч. Тільки хвоста вже нема. Отакусінька. Не людина, а зав'язок. "Ха-ха-ха. Хі-хі-хі". Тірлі-мірлі. Залоскотала. Був чоловік — і нема чоловіка. Потонув. У власному ліжку. Волай на допомогу — все одно ніхто не почує. Жінка на курорті, діти — у баби... Мав усе, тепер нічого не має. Тільки аліменти. І жінці, і отій. З риб'ячим хвостом. Вона, кажуть, одне дитя народила, а від трьох аліменти отримує. Ось вам тірлі-мірлі. Таке мале. Пучка духу. А такий людині голову скрутила. От де сила! От вам зав'язок. Закинь кілька таких десантом — і будь-який дикторський режим розкладуть. За одну ніч...

Значить, коли третій раз приснилася мені ота іхтіозавра, я пішов у магазин. До Фені. Став собі збоку. Чого б це воно, думаю, плелось?

Жінка як жінка.

Тут Феня не витримала:

— Чого ти на мене витрищився, як голодний на ковбасу?

— На рибу, — кажу. — Рибою ти мені приснилася. Від кофточки донизу ніби хвіст. Риб'ячий.

— А у вигляді пляшки я тобі не приснилася? Женитися тобі треба. То хвосту не будуть снитися...

Не можна мені одружуватися. Коли був жонатий, то мені чорти снилися. Щоночі. Лягаю спати з дружиною, а сниться чорт. Ніби штовхає мене в спину. І каже: "Петя! Посунься!" Я посуваюся. І падаю. На підлогу.

Носом донизу. Вже й на люди вийти не можу. “Ти що, — питають, — носом горіхи товчеш?”

Раз не витримав. Тільки-но задрімав, а вже рогата сатана перед очима. Не встигло сказати: “Петя, посунься”, — як дам кулаком межі роги.

А жінка як зарепетує:

— Щоб тобі руки повикручувало! Налижеться, як худобина, ще й б'ється...

Більше не одружуюся...

Вийшов на вулицю з магазину. А тут Ваня. Молдаван. Розповідаю йому свій сон.

— Погано! — каже Ваня. — Якби тобі приснилася канарейка. Або хоч корова. Це добре. А риб'ячий хвіст — погано. Мені колись наснилося, ніби з Піночетом у колгоспі огірки крадемо. Так після цього у мене на пляжі штани поцупили.

Тут чуємо по тротуару: клац-клац, клац-клац. Повертаємо носи в один бік. І роти розкриваємо. Клацає дерев'яними підошвами. Прямо на нас. Донизу від талії усе рухоме і нерухоме туго обтягнуте джинсами. На плечах — тільки дві торочки, а решта — голе.

— Ось твоя риба! — каже Ваня. І розставив руки: — Тю! Тю! Тю!

Мої руки й собі розставилися.

І тут сталося таке, що й не снилося. Оте в джинсах підстрибнуло, як пружина. Дригнуло ногою. І Ваня Молдаван розпластався на тротуарі. Дригнуло другою. Я сів біля Вані. А оте з двома торочками на спині своїми дерев'янками далі. Як нічого не було. Тільки рукою нам помаhalo:

— Тю! Тю!

— Хуліганка! — крикнув їй услід Ваня. — Троглодита...

— І вже тихіше обурився: — Куди той комсомол дивиться?..

А я сиджу на тротуарі і розмірковую:

— Може, вона й не хуліганка. Але не мала рації... Бо колись дівчата ходили зодягнені від п'ят до голови. Ще й чадру носили. А ти, прецінь, повиставляла усе, що можна виставити. Повипинала усе, що можна випнути. Для кого це? Для тата? Чи для мами? А може, для свого чоловіка? Ні! Ти йдеш між люди. Ти йдеш повз мого друга Ваню Молдавана. Йдеш повз мене. І не просто йдеш, а вихитуєш тими джинсами. Мало перехожих з ніг не збиваєш. І моє око мимоволі за тобою косує. І мій ніс мимоволі за тобою повертається. І руки мимоволі...

Так що ж це виходить? Ти сама мене агітуєш і сама мене б'єш?

Тут Ваня Молдаван мої думки перебив:

— От тобі сон. От тобі з риб'ячим хвостом. Я б їх, крокодилів, у мішки зодягав, а не в джинси...

ВПІЗНАЄ ЧИ НЕ ВПІЗНАЄ?

Стою під дверима. Читаю: “Слідчий прокуратури тов. Горобець”. Аж в очах зарябіло. Невже той самий Горобець, що у студентські роки жив на моєму горіщі? Худе, як налігач, і сине, як кабачок. Бороду носило, щоб не видно було, яке воно засмикане. І, дивися, вицвірінькалося. Слідчий прокуратури!

Скільки тих горобців через моє горіще пролетіло. Інститут свій можна було б організувати. І нікого не ображав. До всіх по-людяному ставився. Господарство своє навіть довірив. Студент із сільськогосподарської академії за садом моїм дивився. Студент із зооветеринарного інституту нутрії доглядав. Філолог і математик з педагогічного сина Ванька натаскували. Постійно жив у мене студент із медичного інституту. Всяке може статися. У Клави поганий синдром. Ночами схоплюється. І по деревах лазить. Сусід казав, що це у неї спадкове. Від мавпи.

Жив у мене студент із інституту харчової промисловості. Майстер! З цукру гнав. З картоплі гнав. З абрикосів гнав. Казав, що навіть з каменю можна гнати. Якби тільки дріжджі відповідні знайти.

Студент із інституту фізкультури жив у мене. На довгі дистанції щоранку гасав. За місто. Тренуватися. Так я йому корзину за спину приладнав. Щоб він порожняком не ганяв. Туди різний непотріб з подвір'я виносив. А назад кролям траву. Чемпіоном став. Із плавання. Стилем “кроль”.

А оце якось приходить. Горобець. Таке... Нижче трави і тихше води.

— Хазяїне, візьміть на квартиру...

— Куди я тебе візьму? У хаті й так ліжок, як у госпіталі під час холери.

— А я валетом із ким-небудь спатиму...

— На кого ж ти вчишся? — питаю.

— На прокурора.

— З тебе,— кажу,— прокурор, як із козячого хвоста віник. Ти хоч скарги писати вмієш?..

Тут у мене сусід — кровопивця. Цілими днями на саксофоні скиглить. А в кучі моїй поросся. Тільки почує саксофон, стає на перегорядку і співає. Хліба не накупишся... Нутрію якось мені підсунув. За червінець. З авітамінозом. Так я їй два місяці цибулю у хребет втирав. Щоб остаточно не полисіла. Потім синаша каже: "Тату, а вона ж інвалід. Вона рот розтулити не може. У неї верхній зуб за нижній заплівся". Так я взяв на квартиру студента із стоматологічного інституту. Такий бідовий хлопець. За кілька хвилин всі зуби й повисмикував. "Може,— питає,— і вам який заважає? То давайте, поки інструмент під руками..."

Поселився, значить, Горобець. А через тиждень якась мадмазель. Ледве у хвіртку просунулася.

— Хазяїне, візьміть на квартиру, не пожалієте. Я м'ясником працюю.

Хлопці як дізналися, кого я взяв, мало не цілували.

— Папашо,— кажуть,— ви нам кинули рятівне коло.

— Гаразд,— відповідаю.— Тільки не хапайтеся за нього всі одночасно...

Найміцніше схопився за неї Горобець. Шнурує поруч, як винищувач коло бомбовоза. Як супутник навколо матінки-землиці кружляє. Спочатку я думав, що його приваблює можливість на дурняк поправитися. Потім зауважив, що там діло сягнуло значно глибше. Любовна петрушка закрутилася.

Дивлюся не раз отак на них, і серце пронизує холод. Пропав ти, Васю, думаю. Не дай Бог, коли-небудь вона ненароком сяде на тебе. Розплющить, як океан камбалу. Моці твої в музеї показувати будуть. Замість святого Онуфрія в Печерську лавру вмонтують. І чого воно так великих жінок до малих чоловіків тягне? Чи співчуття, може? Чи материнська турбота?..

Одружилися вони, значить. Ну, тут я й кажу:

— Забирайте, дорогі мої, манаття — і на іншу парафію. Я одружених не тримаю...

Горобець розцвірінкався:

— Ви безсовісні. У вас немає людяності...

— Досить, досить! Ти мені на совість не бий. Ви мені за кілька років стільки тієї людяності зробите, що всі студенти порозбігаються. А в мене ж хазяйство. І тільки дві руки. Ще й жінка з поганим синдромом...

Тепер ось стою під дверима з табличкою "Слідчий прокуратури т-ва Горобець" і думаю: впізнає він мене чи не впізнає?

ХАЙ ДУМАЄ КІНЬ

Буланий схилив голову над лопухами. В лопухах лежав його господар.

Випив, думав Буланий. Тепер він сам у сідло не видряпається. Тверезого жінка завжди підсаджує.

Як же воно сталося?

Вранці, як завжди, я повіз його до чайної. Потім до того худого, що ходить із палицею.

Під яблунькою за столом сиділи худий і круглолиций.

Круглолиций сказав господареві:

— Мені треба машину дров.

Господар відповів:

— Поки я лісничий, бери хоч увесь ліс.

Втрутився худий:

— Ти, Макаре, різав би якось по-людськи. Ліс на очах гине. Про завтра треба думати.

Господар махнув рукою:

— На моє життя вистачить лісу.

Круглолиций поплескав господаря по плечу:

— Правильно, Макаре. Про себе треба думати. А про завтра хай думає кінь. Він має велику голову...

Отак завжди. "Хай думає кінь, він має велику голову". "Хай працює кінь, він має конячу силу". "Хай терпить кінь, він має товсту шкіру". Все звалюють на мене. А самі тільки дудлять...

Зашелестіли лопухи. Господар поворухнувся.

Буланий обізвався:

— Го-го-го-го.

— Це-це ти, Буланий? — промимрив господар.— Молодець. П-правильно я роблю, що тебе на мотоцикл не міняю. Бо хто мене буде тоді додому возити? М-мотоцикл треба водити, а ти с-сам ходиш. І правила вуличного руху знаєш. Б-бо т-ти кінь. А я к-козак... О...

О-гой, коню, м-мій коню,
Н-не стій наді мною...

Теж мені козак, подумав Буланий. Козацтво те в сідло не влазить... Може, й справді не стояти над ним? Таке чорті-що. Дивитись гидко. Хіба над такими "лицарями"

схилили голови мої предки після боїв? Та й чого це я про нього маю думати? Казав той круглолиций: "Треба думати про себе". Піду додому...

І Буланій пішов. Уперше в житті залишив свого господаря в лопухах.

ЕКСПЕРИМЕНТ

"Красива дружина — чужа дружина". Так народна мудрість каже. А хто хоче брати собі дружину негарну? Принаймні я — ні. Бо, справді, для когось народжуються і красиві. Куди ж їм діватися? Отже, основне — правильно підійти до одруження.

Вирішив я так. Перш ніж одружуватися зі своєю Мухою, провести експеримент. Знайомити її з усіма своїми друзями, знайомими, приятелями, колегами. Словом, з усіма, з ким вона практично зможе зустрітися у перші роки нашого спільного життя. З ловеласами закінченими, початкующими, потенційними. І з тими навіть, хто на жінок зовсім не дивиться. Бо на чиюсь, може, й не дивиться, а на мою гляне і втріскається.

Познайомив з Олегом Свербивусом. Цей тільки тебе побачить з новою спідницею, одразу ж очі горять. І дивиться на тебе, ніби ти його дружину в полон забрав.

Познайомив, а він — нуль уваги. Так, ніби він не Олег Свербивус, а Толик Варавка, який, крім футболу й горілки, нічого не визнає. Так, ніби моя наречена — п'ятдесятирічна вахтерша з прохідної.

— Ну як? — питаю Олега потім.

— Що як? — не зрозумівши, перепитав Олег.

— Як моя Муха?

— А-а-а! — ніби щойно з неба впав. І скривився: — Скажу тобі прямо, хоч гнівайся, хоч ні. Не Ріо. У тебе були кращі.

Проти Олегового прізвища у своєму списку я поставив нуль.

Познайомив Муху з Володькою Чухном. Той завжди у темних окулярах ходить. Щоб дівчат краще розглядати.

— Слухай, — сказав він, як Мухи вже не було, — де ти викопав цього бронтозавра? Одружишся — до хати ніхто не зайде.

Прекрасно, думаю. Проти Володьчиного прізвища також поставив нуля...

Експериментував я довго. У списку в мене було сімнадцять кандидатур. Сімнадцять потенційних руйнівників мого сімейного щастя. І навпроти кожного стояв нуль. За винятком Юрка Пуника. Цей хвалив усе, що в тебе бачив, і усіх, з ким бачив тебе.

Оскільки я також ціну жінкам знаю, то одружився.

Муха почувала себе на вершині щастя. А я вдвічі вище.

Повернулися ми з весільної подорожі по Бердичівському району. Вирішили запросити гостей. Правду кажучи, я потерпав, що не прийдуть. Бо половину намічалось запросити з тих, на кому я експериментував.

На диво, з'явилися всі. Пили, їли і відповідно на мою дружину метали голодні погляди.

"З чого б це? — думаю. — Що це за метаморфоза така? Горілка, мабуть, подіяла".

Після цієї гостини почали навперербій напрошуватися в гості. Аргументуючи свої бажання чудовими борщами і відбивними, які моя жінка готує. Борщі й відбивні, доречно сказати, я готую сам. І до одруження вони їх також часто їли. І часто батькували мене, що колом в горлі такі страви стоять, що собаки їх їсти не захочуть.

Більше того. Почали з'являтися неждано-негадано то щось позичити, то мене на роботу гукнути. І саме тоді, коли я вже сидів на роботі або був у відрядженні.

Володька Чухно, який говорив, що до хати ніхто не зайде, коли я одружуся з Мухою, з хати майже не вилазив. То він завжди цурався мене, інколи кидав і колючі репліки. А то — друг. Нерозлийвода. Ніби я йому рідний брат, а моя жінка рідна сестра. І на роботі почав мене хвалити. І турбуватися про мене, як мій безпосередній начальник. У відрядження посилав то до моря, то в гори. Ще й заспокоював:

— Ти не квапся. Роби спокійно. Можеш побути й кілька днів зайвих...

Одного разу, повернувшись з відрядження, я застав у себе вдома Володьку. У повітрі, як я відчув, пахне смаленим. Для мене. Моя рідна Муха мені в очі не дивиться. А Володька хоч і дивиться, то все одно нічого не видно. Бо в чорних окулярах.

— Давай поговоримо відверто, — кахикає в кулак Володька.

— Давай, — говорю тремтячим голосом.

— Я люблю Мусю...

Мене наче громом вдарило. Слова не можу з горла видавити.

— А вона тебе?

— Вона мене також...

Словом, що після цього сталося, ви знаєте. Вони пішли. Я скромно відзначив розлучення, вони — весілля.

— От чому так? — через якийсь час я спитав свого сусіда. Він усе завжди знає.— Володька ж не був одружений. Міг ще тоді відбити Муху, як я познайомив їх.

— Дивний ти,— каже сусід.— Тоді він купував би kota в мішку. А до тебе ходив, придивлявся. Твоя квартира була ніби полігоном, а він спостерігачем... Сам кажеш, борщі хвалив, відбивні...

Так-то так, думаю. Але хто їм буде ті борщі зараз варити? Хто буде відбивні смажити? Мене ж то вони із собою не взяли?

ЯКБИ НЕ РОЗТУЛИВ РОТА...

(Майже байка)

Бобра викликали на лісовий килим.

Лев сказав:

— Слово для інформації має Ведмідь.

— Боброві було доручено відповідальну ділянку господарства — будівництво,— інформував Ведмідь.— Проте Бобер досі лапою об лапу не вдарив. А проминуло вже два місяці.

Лев докірливо подивився в очі Бобру:

— І не соромно?

Бобер опустил очі долу. Розтули рота, скажи всю правду — виженуть.

Бобер скромно мовчав.

Громада вирішила: "Враховуючи правильне розуміння Бобром критики, обмежитися зауваженням..."

За кілька місяців Бобра знову викликали на лісовий килим. Інформував знову Ведмідь:

— Бобер досі не зробив відповідних висновків. Будівництво у лісі не просунулося ні на крок...

Боброві довго милили шию. Били на совість. Наприкінці оголосили догану.

Бобер думав: відкрию рота — виженуть.

Мовчки почухав потилицю і на задніх лапах покинув лісовий килим...

Насувались морози.

Лев стукнув лапою по пеньку:

— Скільки це буде тягнутися? Зима на носі! Молодий, енергійний, а роботи ні на йоту...

Розтулю рота, подумав Бобер, виженуть. Краще помовчу.

Лев удруге стукнув лапою по пеньку:

— Розжирів, розлінився!..

Тут Бобер не витримав. Пан чи пропав, думає. Розтулив рота:

— Колеги...

Усі глянули на Бобра, і очі їхні зробилися круглі від здивування. У роті в Бобра не було жодного зуба...

— Як це зрозуміти? — по хвилі мовчанки спитав Лев.— Де?

— Вигризав матеріали у Головліспостачбуді...

ТАКИ ДОВЕЛИ

(З життя в калюжі)

Хряк лежав посеред двору в калюжі. Згори парило сонце. Знизу остуджувало болото. Благодать!

Щось поруч зачалапало. Розплющив око: качка. Пройшла, перевалюючись з лапи на лапу.

"Теж мені персона,— подумав Хряк.— Господар на неї й дивитись не хоче. А воно хизується... Ліньки вставати. Виток би в болоті. Мене все ж таки господар поважає. І персональна куча. І підстилка завжди чиста. Завжди повне корито".

З хліва почувлось:

— Му-у-у-у!

Хряк самовдоволено покрутив хвостиком.

...Навіть корова й та не в такій повазі. По три рази на день її доять, а пастися сама мусить.

На городі закричали:

— А киш! А киш, кляті! Щоб вам уже печінки дерло!..

"...Господар кишкає курей",— констатував Хряк. Ох і не любить Хряк отієї курячої шпани. Мало їм двору. Норовлять Хряк отієї курячої шпани. Мало їм двору. Норовлять через загорожу вилізти. Порпаються. Чогось шукають. Кудкудакають. І вже у них грудяччям кидають, псом полохають. Ніщо не допомагає. Ще чого доброго озлоблять господаря..."

Відлежав бік. Звівся на передні ратиці. Став над калюжею. І лупнув од здивування очима: з калюжі на нього дивилось відгодоване рило.

Хряк обережно спитав:

— Рох? Рох?

Рило так само запитало:

— Рох? Рох?

Потряс вухом.

Рило теж потрясло вухом.

“Ясно,— подумав Хряк.— Це моє рило. Он яке стало! Солідне. Уже не той сухоребрый підсвинок, яким мене купив господар. Відгодував. Даремно я на нього сердився тоді, як він мене кастрував. Добре зробив. Щоб зайві думки в голову не лізли. Щоб міцно спалось”.

Хряк знову плюхнувся у калюжу. Затягнув на честь господаря:

— Куві-і-і-і! Куві-і-і-і!

І незчувся, як підійшов сам господар.

— Ану вставай, лежню! — сказав так, що в Хряка похолонуло в ратицях.— Годі хліб переводити!

Хряк розплющив очі. Побачив у руках господаря ніж. Кавкнуло всередині. Зірвався, кинувся до кучі. А серце його роздирав біль і розпач: “Таки довели. Таки довели господаря клятї кури...”

МАГІЧНА СИЛА

Він царственою ходою вийшов на арену. Ніс гордо патлату голову. Владно і впевнено ставив могутні лапи. Навіть хвіст із китицею на кінці тримав з гідністю.

— Лев! — шелеснуло в рядах публіки.— Цар звірів.

Приборкувач лягнув гарапником позаду.

Він повернув голову. Показав зуби. Гаркнув: “Ну! Ну! Делікатніше! Бо як лягну...”

Побачив перед собою палаючий обруч. Зі злості стрибнув через вогонь.

Навколо заляпали в долоні. Почулося захоплене:

— Ти диви, який покірний! Приборкувач молодець!

Приборкувач підійшов до нього. Простягнув руку.

Звір подумав: отак тільки клацну щелепою — і твоя рука хрусне, як соломинка. Та згадав, як та рука кидала йому телятину. Облизався. Примружив очі.

Рука вчепилася в його патлату гриву. Друга взяла за нижню щелепу.

Звір нічого не міг зрозуміти. Приборкувач встромив йому голову в пащу.

Публіка завмерла. Сусід шепнув сусідові:

— Ні! В цього приборкувача справді магічна сила... Царя звірів перетворив на домашню кицьку...

В лева нестерпно зсудомило зуби. Стиснулися на лапах пазурі. Кров у жилах обернулася на вогонь. Зараз він покаже, яка з нього домашня кицька. Зараз він здавить щелепи, голова мага лусне, мов качине яйце...

Та враз кров із вогню обернулася на лід. Пазурі сховалися в м'які подушечки. Зуби ніби затерпли. А щелепи ще більше розтягнулися, щоб не пошкодити зачіску приборкувача...

...Бо пригадав клітку, наївні очі маленького левенятка.

НА МІЙ ВІК ВИСТАЧИТЬ

(З життя черв'яка)

Черв'як висунув голівку з яблука. Надворі парило. “Мабуть, знову на дощ,— подумав черв'як. І міркував: — Коли нема дощу — краще. Можна більше з'їсти”.

Під яблуньку сіли двос. Він і Вона.

Вона сказала:

— Як гарно!

Він відповів:

— А скільки тієї краси понищено.

Черв'як оглянувся навколо. Йому подобалося усе: і яблуко, у якому він сидів, і дірка. Є де сидіти, є що їсти. Краса. А що ж понищено? Де?

Вона погодилася:

— Не без того. Людина живе, значить, мусить щось нищити.

Він гаряче доводив:

— Мусить. Але мусить і відтворювати, відновлювати. Природа не бездонна бочка.

Вона заспокоїла:

— На наш вік вистачить.

— На наш. А на вік нашого третього?

Черв'як здивовано оглянувся. Ніякого третього він не бачив. І знову подумав: розумніша вона, видно, за нього. Чого це панікувати? Ось для прикладу я. Маю яблуко. На мій вік його вистачить...

Раптом він з острахом втягнув голову в дірку. Рука того, що сидів під яблунькою, простяглася вгору. Яблуко тільки хруснуло.

— Червиве,— сказав він.
Лезо ножа розсікло яблуко навпіл. І черв'як упав у розпечену сонцем пилюку.

ЛІСОВА КАЗКА

(Для дорослих)

Одного сонячного ранку в лісовому господарстві отримали чергову колоду. Колода була незвичайна. На корі висічено якісь знаки. Збоку на шнурочку теліпалася сургучева печатка.

Начальник лісгоспу Ведмідь радісно заревів:

— О, нарешті надійшла вказівка з тресту.

Сіли. Читають.

“Негайно вишліть сто колод у трест і тисячу колод у главк. Нема на чому писати”.

Ведмідь скликав загальні збори. Намітили рубезі. Взяли зобов'язання. Врізали. Відправили.

Незабаром лісова пошта доставила в контору лісгоспу десять колод.

— Розгорнута інструкція,— зауважив Ведмідь.— Як інвентаризувати ліс.

Провели інвентаризацію. Послали в трест звіт із п'ятдесяти колод. Другий примірник в об'єднання. Третій у міністерство.

З міністерства не забарилися вислати брошуру зі ста п'ятдесяти колод. Як оберігати ліс від паразитів.

З главку прислали буклет із п'ятдесяти колод. Розтлумачували, як правильно розуміти брошуру з міністерства.

З тресту додали тридцять колод інструкції, як розшифрувати буклет із главку.

У лісгоспі не забарилися. Негайно ж склали на двохстах колодах звіт проте, як вони зрозуміли вказівки зверху й що думають чинити. Заодно відправили п'ять тисяч колод у трест, десять тисяч — у главк і двадцять тисяч — у міністерство. Як і вимагалось.

Незабаром у лісгосп прийшла брошура. На триста колод. У супроводі двохсотколодної пояснювальної записки з об'єднання і стоколодної інструкції з тресту.

У цих керівних матеріалах йшлося про те, як берегти ліс від буреломів.

З лісгоспу негайно ж повідомили всі три керівні установи, що вказівки отримали. Розробили й вислали

звіт на п'ятдесяти колодах, яких заходів вжито для безпеки лісу.

У новій депеші, що надійшла зверху, хвалили лісове господарство за вчасне вжиття заходів по охороні лісу. І надіслали інструкцію з п'ятисот колод, як берегти ліс від пожежі.

Працівники лісгоспу, як і годиться, матеріал опрацювали. І доповіли в звіті на тисячі колод, що лісові не загрожують найстрашніші пожежі...

Якось у кабінеті Ведмеда пролунав телефонний дзвінок. Керуючий трестом почав дорікати за те, що річний звіт лісгосп надіслав на трухлявій палиці з ліщини.

А наступного дня лісова пошта доставила Ведмедеві наказ по тресту, написаний на виламаний із стільця ніжці. У ньому повідомлялося, що лісове господарство ліквідується.

— Нічого,— заспокоював Ведмідь своїх підлеглих.— Мобілізуємось, розкорчуємо пеньки та й візьмемося за землеробство.

А ЩО БУДЕ ДАЛІ

(Випадок на риболовлі)

Старий окунь, з багатьма рубцями від гачків на пащі, притаївся під стовбуром поваленої у воду верби. На стовбурі сиділи два рибалки. Один ногами вліво, другий ногами вправо. Майже біля самого носа окуня висів на гачку скоцюрблений черв'як.

“Нема дурних,— думав окунь.— Мене на це не візьмете. Ще трохи фосфору в моїй голові лишилось”.

— Перевелася риба,— зауважив один рибалка.

— Не перевелася, а перевели,— поправив другий.— Забороненими методами ловлять, воду всякими нечистотами отруюють.

“Розумний чоловік,— констатував окунь.— Такому хочеться й черв'яка трохи посмикати, щоб серце порадувати”.

— А ви читали в газеті,— вів другий рибалка,— що коли будемо так по-варварськи до річок ставитись, то через тридцять років прісної води на землі не вистачить?

Окунь затремтів од такої звістки.

— А що потім? — запитав перший.

— Потім? Потім поздыхаємо, як руді миші. Хіба що з Марса воду доставлятимуть. Там, кажуть, багато каналів є.

— Ге-ех,— зітхнув важко перший рибалка.— Не буде риби. З вудочкою не постоїш, душу не відведеш.

“Повідводило б ваші душі на той світ,— подумав окунь.— Живодери. Отак мою стару на той світ перевели. Правда, сама вона трохи винна. Полізла на якогось модного черв'яка...”

— Душу то душу,— зауважив другий рибалка.— А ви знаєте, що таке риба? Риба — це фосфор. А фосфор — це розум. Мозок людини працює на фосфорі, як машина на бензині. Не буде риби — не буде фосфору. Не буде фосфору — не буде розуму...

“Нічого собі перспектива”,— подумав окунь.

— Уявляєте, що буде? — вів другий рибалка.— Вам здається, що ви найрозумніший чоловік, а ви найбільший йолоп.

— Що?! — обурився перший рибалка.— Що ви сказали?

— Те, що чули,— відповів спокійно другий.

— Значить, по-вашому, я дурень?

— Не по-моєму, а за теорією всі мають бути дурні.

— Тоді ви теж дурень!

— А я чого?..

Окунь з цікавістю стежив, що буде далі.

Рибалки вже так швидко й так гостро сікли язиками, що, здавалося, над водою гримлять громовиці.

— Тобі бракує фосфору,— тицяв перший під носа кулак другому.

— А в тебе його ніколи й не було,— брав за барки другий першого...

“Господи! Це тепер,— подумав окунь.— А що буде далі? Що буде, коли на землі води не стане? Ех, була не була. Треба людей виручати. Все одно скоро на той світ відправлятися. А так, може, хтось добрим словом колись згадає”.

Він роззявив свою по-страдницькому зігнуту пащу. І відчайдушно кинувся на скоцюрбленого черв'яка. Поплавець смикнувся під воду.

— Тягни, телепню! — крикнув перший рибалка другому.

— Лови! — крикнув другий рибалка першому.

— О, диви, який красень,— сказав перший, підставляючи підсаку.

— На двох вистачить,— констатував другий.

Окунь глянув критичним оком на рибалок. На порожні пляшки, що валялися поряд. На розчервонілі спиті мармизи, червоні очі. І востаннє майнуло в його свідомості: “Не вистачить. Таким і тонни фосфору не вистачить... Даремно я тільки на гачок кидався...”

СВІТ ПЕРЕВЕРНУВСЯ

Земля швидше крутиться.

Колись день був — рік. Тепер — не встиг штани зодягнути, вже скидати треба. Буває, й зняти не встигаєш. Прийшов з третьої зміни. Йдеш на першу. Бо змінний твій не вклався у ритм. І його поклали. На капітальний.

А лікарі попереджали: “Час відпочинку — треба відпочивати. Щодня після роботи у парку. Щосуботи і щонеділі за містом. Щороку — на курорт”.

Та він лікарів не слухався.

На курорт взагалі не їздив. Раз, правда, збирався. Треба було путівку у сердечний, а йому дали у гінекологічний. Поки знайшли ту, що треба, поки обміняли, обмінниця народила, а він пересмикуватися почав.

У суботи і в неділі також за місто не виїжджав.

Бо у суботи не міг без суботників. А в неділі — без недільників. Виглядало, ніби він спеціально цілий тиждень робоче місце і територію заводу засмічує, аби в суботу та неділю було що прибирати.

Щоденний відпочинок також не вмів організувати.

Вийде із заводу, стане біля бочки з пивом. Поки ту бочку підключать. Поки Феня кухлі виміє. Поки монету розміняє. Пиво скисне. Бочку знову міняють. А він ще стоїть у черзі. І відчуває, що земля швидше крутиться. І вже у нього народжується нетерплячка. Уже з'являється нахабство. І він, сам цього не бажаючи, каже:

— Що ти рухаєшся, як муха в окропі!

Феня — жінка культурна. Коли до неї звертаються, мусить відповісти:

— А ти не гавкай! Такий умний — стань на моє місце!..

На місце Фені він стати не може. Бо йому треба додому.

Прийшов додому — жінки нема. Також стоїть десь за чимсь.

З ким йому йти в парк? З сусідкою? Морально розкладатися? А він передовик. Майстер “золоті руки”.

Дружинник. Книголюб. Член батьківського комітету. Донор.

І він сідає перед телевізором. Вмикає його.

А там знову "Очевидное и невероятное". Носа не відірвеш. Поки не почнеш ним клювати...

Земля швидше крутиться.

Особливо у другій половині місяця. Особливо під кінець року. Особливо у деяких місцях...

ЕМОЦІЇ

Час такий. Шалений.

Все біжить. Все кричить. Все гуде. Все пищить.

Звідсіля склерози. Звідсіля неврози.

Берегти себе треба.

Встаєш уранці. Замість сказати дружині щось погане, скажи їй "серденько". Це тобі повернеться сторицею.

Підраховано. Якщо начальник хвалить підлеглого хоча б раз на тиждень, продуктивність праці того піднімається вдвічі.

Не хвалить тебе начальник — хвали його. Він також людина. Йому також здоров'я потрібне. Знаєш, скільки інфарктів ще в нього попереду!

А взагалі, здоров'я кожного в його руках.

Тримай себе. Не виплигуй із власної шкіри, коли тобі наступили на пальці. Пальців багато, а шкіра одна. Виплигнеш із неї — назад можеш не потрапити у свою. Не встигнеш. Хтось раніше у неї вскочить. А ти — в чужу. І вже почувашся, як у краденому кожусі. Які тут емоції? Ти чесна людина, а тобі кажуть "зłodий". А крадія і брехуна, який нап'яв твою шкіру, поважають. Величають. Садять у президії. Дають йому премію. Які в тебе емоції?

З тими емоціями ти сідаєш за кермо автобуса. Там газонув. Там пригальмував. Тому гулю на лобі набило. Того у дверях затиснуло. Вже твої емоції передалися йому.

Виплигує він з автобуса, наплигує на даму. Вона йому:

— Бурбон!

Він їй:

— Клеопатра!

Добре, що історик зустрівся з істориком. А якби дипломат з дипломатом?

Уже емоції в міжнародному масштабі. Уже ми їм недодаємо нафти і газу, а вони нам — підтяжки. Уже в

них паливна криза, а в нас спадають штани. Які тут емоції?

Або ще гірше: слюсар-сантехнік наплигує на електрика. І обидва з інструментами в руках. Емоції на душі, емоції на голові. Уже лікарні забиті. Лікарі завантажені. Вже один лікар слухає тридцять хворих, а десять лікарів слухають тріо Мареничів. У машині "швидкої допомоги". А там у когось уже ні емоцій, ні духу. Тиша навкруги.

Стримувати себе треба.

Встаєш уранці — підійди до дзеркала. Посміхнися собі. Скажи: "Який я хороший". Навіть якщо ти на чорта схожий. Навіть якщо вчора перукар обскуб тобі півголови, одідрав піввуха, а жінка виклювала півпечінки. Посміхнися собі. Посміхнися жінці. Навіть сусідові посміхнися. А тоді йди. Йди між люди.

АВТОПОРТРЕТ З НАТУРИ

В коротких інтерв'ю

— Ти великий письменник?

— У літературі є метри, дециметри, сантиметри, міліметри. Я — міліметр. Але залізний. І вважаю, що краще бути залізним міліметром, ніж липовим метром.

— Славу любиш?

— Хто слави не любить, той не достойний її. Але славу, як і жінку, треба любити в міру своїх природних даних. Інакше вона піднесе гарбуза.

— Як працюєш?

— До полудня займаюся розумовою працею, пополудні — фізичною. На цілий день розуму не вистачає.

— Чи буває, що розчаровуєшся?

— Рідко. Я засвоїв залізне правило: "Для того, щоб не розчаровуватися, не треба перед тим дуже зачаровуватися!"

— Який маєш характер?

— Як віск. При обробці любить тепло.

— Як ставишся до природи?

— Як і всі, люблю її. І, як усі, гублю її.

— Стосунки із видавцями?

— Сатирик пише що хоче. А видавець видає що хоче. Бо у класовому суспільстві видавець — класовий ворог сатирика. А в безкласовому — класичний перестраховщик.

— Твої твори друкують без труднощів?

— Без труднощів, але з поправками.

- З ким у тебе бувають конфлікти із-за гумору?
- З дурнями.
- Твій творчий шлях?
- У мене не шлях, а стежка. Крута і слизька.
- Ти щасливий?
- Так. Бо живу за принципом французького прислів'я: "Коли нема того, що любиш, то люби, що маєш!"
- Ти досяг піка?
- Піка надії...
- Твоє кредо?
- Сміх заради життя, а не життя заради сміху.

ХУНТА ДІЄ

Їхній з нашим на найвищому рівні зустрічаються. Про атомне роззброєння говорять. А хунта міжнародної реакції свою чорну справу робить.

Взяти хоча б дорогу. Від пункту А до пункту Б. Ну як би від Ходачкова Великого до Ходачкова Малого. Коли дивишся на карту — магістраль. Коли котиш по цій "магістралі" — не можеш ні на що дивитися. Товче, як на муках.

Хто дорогу будував?

Читай наочну агітацію уздовж неї:

"Доженем і переженем розвинуті країни!"

"Не впевнений — не переганяй!"

"Прискорення — надійний ричаг економічного достатку!"

"Перевищення швидкості — причина аварій!"

Значить, будували дорогу наші.

А хто виколупував ями на дорогах?

Правильно. Їхні. Агенти хунти. Щоб ми рідну наочну агітацію рідними очима не могли бачити. Щоб нами товкло, як на муках. Щоб ми машини ламали. Пальне перевитрачали. Нерви свої псували. Матюкалися десятиповерховими лайками: "Розпретудитвоюначальникадорогукрокодилакопито!" Тобто щоб ми морально розклалися.

Спитаєте, причім тут хунта?

Читайте назви населених пунктів.

Шукаєш Оліїв — знаходиш "Постномасловку".

Шукаєш Барвінкове — знаходиш "Травомогильное".

Шукаєш Зимну Воду — знаходиш "Холодноводковку".

Ні, російською мовою треба. Бо навіть Федя з-під Броварів "не пойме" по-українськи, Не кажучи вже про

Івана з-під Глевахи. Чи про "Філіпа з Борщаговки". А латиною для кого? Для своїх. Для агентів хунти.

Он у Казахстані, на Кзилординщині, своє Чилі зробили. Воно Шієлі. Тобто Вишневе. А зробили "ЧИИЛИ".

Чия це робота? Правильно — Піночета...

Але дороги — це ще півбіди. Ви подивіться, що та хунта зробила з нашою землею? З нашою економікою? З нашими душами?

Щодня в газетах повідомлення, що "порівняно з минулим роком, ми стрибнули вище..."

Щодня "стрибаємо вище", а до висоти князівства Ліхтенштейн дострибнути не можемо. Хтось нас за ноги тримає?

Мій друг Ваня Молдаван каже: "А на біса нам той Ліхтенштейн? Щоб ми на таку козявку рівнялися? Там тої території як у зайця хвоста. За день дитячим велосипедом тридцять разів обгасати можна. Вони мусять угору пнутися. А в нас широт — "От Курил и до финской границы..."

Дійсно. Широт у нас — слава Богу. Так вузьколобо господарювати можна тільки на великих широтах. Методом дикого стада. Виток на одному місці — переповз на інше. Баран не думає, що після нього зостанеться на землі. Він шукає, де більше урвати... У Ліхтенштейні давно вилетіли б у трубу...

Чому ми досі не вилетіли?

Яке там чудо. Труби такої великої нема. Щоб усе гамузом у неї пропхати.

Боротьба за цю трубу точиться не на життя, а на смерть. Агенти хунти постійно намагаються цю трубу розширити. Народ самовідданою працею намагається її звузити. Для прикладу взяти хоча б мирноатомне бомбардування України.

Підсунули нам Чорнобильську. З розрахунком, що та бабахне, буде постійно чмихати і наш народ труїти.

А народ героїчною працею — блок у саркофаг. І тисячі тонн цементу на нього.

Підсунули нам Рівненську. З розрахунком, що та буде осуватися в печери.

А ми — тисячі тонн цементу під неї.

Цементу, слава Богу, у нас не бракує. Цементових заводів — також. Гірських хребтів — також. Людських хребтів — також. До речі, людські хребти у нас найдешевші у світі...

Тоді вони, щоб зламати хребет нашої історії, підсунули нам Чигиринську.

А ми їм громадянський ентузіазм.

Вони нам — Хмельницьку. Щоб та, як казкове чудовисько, випила Дністер. І ми задихнулися від спраги.

А ми їм — громадянську совість.

Тоді вони, щоб остаточно нас добити, — Південноукраїнську, Кримську, Запорізьку та іже з ними.

А ми їм — громадянський пафос. Пафосу у нас, слава Богу, зараз не бракує. Демократія. Гласність. Та й усіх підряд не беруть. Лише зачинщиків. І довго не тримають. У камерах повітря зараз чистіше, ніж на свободі. І в Сибір не засилають... Та й порівняно з Україною — там курорт.

Але народи наші здатні не лише на героїзм. Народи наші здатні на самопожертву.

Агенти хунти обібрали наших дітей, знищили природу, опустошили державну казну, поруйнували пам'ятники культури. І думали, що нам уже хандрець. А народи наші щедро трусонули гаманцями і вдарили по хунті фондами. Створили фонд захисту дітей, фонд захисту природи, фонд культури... І так далі. І тому подібне. Ще й на боротьбу за мир зосталося. Бо ми не можемо дозволити, щоб миролюбивий народ Гвінеї-Бісау ходив без штанів. Щоб дочки островів зеленого Мису не мали за що придбати дрантьового ліфчика.

Питається, де взялася у нас ця проклята хунта? При нашому "народному ладові"? При таких "світлих ідеалах"? При таких надійних органах?

"Внедрілісь", як каже Вітя Царапкін. В науку — неуки. У Ради — безпорадні. Скрізь позалазили вчорашні компартійні архарівці. Бо дармоїдам всюди в нас дорога і пошана всюди дуракам. І вони розплодилися. Як одноклітинні. Дармоїд плодив дармоїда. Неук — неука. Пристосуванець — пристосуванця. Утробно-шкурницька генетика. Дурний начальник шукав собі ще дурнішого заступника. Вчений-неук — ще тупішого учня. З позицій державної безпеки.

Тепер перебудовуємося. На всіх рівнях. В усіх галузях. В усіх прошарках. Будуємо нову державу. Хто на ділі. Хто на словах. Хто на папері...

А хунта... діє.

"З ДУМОЮ ПРО НАРОД..."

Люди! До чого ми докотилися? За кожним словом: "бюрократія", "партократія", "апаратчики".

Будьмо добрими. Будьмо гуманними. Будьмо милосердними. Та й будьмо ж розумними. Якщо є апарат, то мусять бути й апаратчики. Якщо є всякі бюро — мусить бути бюрократія. А якщо є партія — мусить бути й партократія.

Та й уявімо себе на місці отого апаратчика.

Ми живемо. Їмо, п'ємо. Часом співаємо. Часом галасуємо. А він труситься. З думою про народ. Про нас тобто. Щоб ми правильно жили. Правильно їли. Правильно пили. Правильно співали, правильно дихали. І не галасували. А працювали. З ентузіазмом. З потроєною енергією. З думою про світле майбутнє.

Є серед нас несвідомі. Є невдячні. Ходять. Плещуть. Мовляв, у першу чергу про себе подбали. Собі зарплату підняли.

Не про себе! З думою про народ працівники апарату підняли собі зарплату! Аби було більше над чим труситися. Бо деякі вже починали пасувати. Висловлювали невдоволення: "На фіга мені це! Ти в народі душі не чайш, над його долею трусишся, а він тобі копійки жаліє..."

Є серед нас явні вороги народу. Хоча б Ізя Чачкес. Великий реформатор. Каже: "В нас була тільки одна партія тому, що більше ми неспроможні були прогодувати..."

Це ми неспроможні прогодувати? Ми, які годуємо півсвіту недорозвинених там і — півкраїни недорозвинених тут? Тих, які "перебудувалися". Хоч один з них сів за лопату чи став до верстата? Хоч один з них сів за трактор? Хоч одна вхопилася за коров'ячу дійку? А мою сьоме. І не дай, Боже, з причорнобильської зони. Щоб, не дай, Боже, не вкоротило віку. Бо відповідальний спеціаліст мусить відповідально ставитися до свого здоров'я. Щоб мати силу відповідально відповідати на відповідні папери...

Не прогодуємо... А хто ж іще прогодує, як не ми?

Будьмо добрими. І терпеливими. Будьмо справедливими.

Спеціальні цехи виробляли спеціальну ковбасу для спеціальних людей. Тобто для керівних. Тепер нема спеціальних цехів. Є цехи "лікувального харчування". Бо "спеціальні люди" поголовно хворі. Бо, тяжко думаючи про народ, вони додумуються до того, що ледве волочать

ноги. Тож персональні машини — також не розкіш. Квартири “поліпшеного планування” — також не розкіш. Більше — клопіт. Троє людей і один кобель на території ста п'ятдесяти квадратів. Спробуйте такою мінімальною живою силою утримати такий плацдарм. Це ж треба поподвигати килими. Попотягати меблі. І треба їх ще й дістати. І треба з них гроші. Кобель зарплату не отримує. І треба, щоб ці меблі і ці килими були звідти. Чортзна-звідки. З Ямайки або Ямагути. З берегів Нілу або з берегів Брахмапутри. Щоб керівництво місцевої меблевої фабрики не могло звинуватити в “местничестве”. Щоб кобель одного керівника, забігши в гості до кобеля іншого керівника, не піднімав зневажливо задню ногу біля ніжки серванта місцевої фабрики. Тим самим принижуючи авторитет вітчизняної промисловості...

Чи може думаючий про народ керівник звалити все це на голову простого трудівника? Замухришканого інтелігента? Ніколи! Совість не дозволить!

Отож не святотатствуймо. Мовляв, коли їм так важко, чого трусяться за свої посади? Чого так тримаються за владу? Тільки пролунав клич: “Вся влада — Радам!” — усї рвонули в Ради... Самоповисувалися...

Не самоповисувалися. Народоповисувалися. І це треба врахувати й оцінити. Що добровільно взяли цей важкий хрест на свої спинах. З думою про народ. Про його світле майбутнє... Скромно задовольняючись темнуватим сучасним...

ЧАС РОЗПЛАТИ НАСТАВ

Партійному босу від босого партійця

Сопартійнику і соідейнику! Час розплати настав! Буду тебе розкуркулювати. Скидай чоботи!

Нічого-нічого. Тобі ще принесуть. З підсобки універмагу. Або з того відділу, що “на траві”. Ви всі — одного поля ягоди. Пропасти одне одному не дасте. А я босий до комунізму не дочалапкаю.

Вже до комунізму не треба?

Отак завжди. Тільки настроїшся, тільки звикнеш, тільки наберешся ентузіазму — вже не треба. Вже курс міняється.

Давай до теми. Ти весь час: “Партійне майно, партійне майно”. Де ви цього майна набрали? Карл Маркс заповів? Чи Фрідріх Енгельс? А може, Клара Цеткін? Один відписав

свій санаторій у Єсентуках. Другий — дачу під Києвом. А третя — спецгосподарство. З елітними свинями. Для елітного “сословія” — елітний кендюх. А народові — лапу. На вуха.

І чому те “майно” тільки для вас? Босів і босиків? Я ж також партієць. Комуніст. Ветеран. Всі закутки мною витирали.

Правильно казав дід Матвій. Ще в часи воєнні: “Вернулися погончики, і вернуться барончики”.

“Барончики” не страшні. Ті, колишні. Родовиті. Які мали своє майно і свою честь. Страшні “барончики” сучасні. Такі, як ти. Партійно спечені. Ті, що вилупилися з пролетарського яйця. Оті безрідні і безчесні. Покабінетні прибудди і словоблуди.

Зараз ви стихіли. Зачаїлися. Як каже Вітя Царапкін: “Зараз підпільно обком діє”. Жар загрибає руками Рад, а решту загрибає своїми руками...

От дивак! Сидить по вуха в багні і репетує: “Не лей грязь на партію!”

Де вже гіршої грязі візьмеш, ніж та, яку сотворив ти? Та й моя грязь — цілюща. А ота, в якій сидиш ти, небезпечна смертельно. Для народу.

Кажеш, що мене настроїли. Письменники.

Ну, звісно, я — не людина. Я — балалайка. І мене можна тільки настроювати. І на мені тільки можна грати.

Мовляв, письменники йшли попереду, “щасливу дійсність” оспівували, премії за це отримували. А тепер “зісходили на обочину” і тицяють у партчиновників: “Вони вели, вони довели”.

Я також усе життя йшов попереду. Бо я робітник. Гегемон, по-твоєму. Але віжками правив ти. І батою підцвюхкував. Виходить, не ти мене гнав до прірви, а я тебе вів.

Я також “співав”. Носив лозунги. Які ти писав: “Партія — ум, честь і совість нашої епохи!” Спробував би не понести. Або прокоментувати. Як ось Ваня Молдаван. Спочатку шепнув: “Яка совість, така й епоха”. А тоді голосно:

— Якби я написав про себе лозунг: “Ваня Молдаван — ум, честь і совість нашої епохи!” І носив по місту. Що люди сказали б? Дурак! Нескромний!..

І понесли Ваню. В дурдом. Місяць “доводили” йому, що “в уме партії может сомневаться только безумный”.

Я також отримував премії. Правда, такі, в конвертах. Як жартував Ізя Чачкес, “конвертованою валютою”. По

десять-двадцять карбованців. Отримував завдяки своїм мозолям. А наш партбожок завжди підкреслював, що я їх отримую "завдяки турботі партії".

Звісно, що й письменники так отримували. "Завдяки турботі партії". Солженіцин Нобелівську отримав — завдяки "турботі партії".

У нас кожній людині, яка прожила сімдесят років під "мудрим керівництвом партії" чесно, треба було присвоювати звання Героя Радянського Союзу...

Проклинаєш тих, що вийшли з ваших "лав". Мовляв, учора клялися партії у вірності, а сьогодні...

Коли мій друг Вітя Царапкін розлучався з дружиною, суддя йому дорікнула:

— Що ж ви, товаришу Царапкін, писали дружині в листах, що будете з нею до смерті...

— Вибачте, — перебив Вітя. — Вибачте! Смерть уже наступила. Вона повіялася...

Так що, керівний сопартійнику, поглянь на себе у дзеркало. І подумай. Чи варто на нього "пенять". Коли у тебе самого личко чиновної повії.

А те, щоб кожен "уходящий" видавав партії усе, що завдяки їй придбав, правильно. Я завдяки партії також надбав чимало: стенокардію, анемію, виразку шлунка, запалення жовчного міхура, два інфаркти. І професійну хворобу рядового комуніста — грижу. Килу тобто. Бо сімдесят років тягнув на своїй спині будівництво комунізму. А тепер двигаю перебудову... І я готов усе це тобі повернути... У тебе є? Нема в тебе грижі. Не навіть собі. Професійна хвороба керівного комуніста — геморої.

Я не перекинувся в іншу віру. Я у цій вірі був. Усе життя. Таємно Богу молився. Таємно дітей хрестив. І явно кричав: "Слава КПРС!" Словом, і Богу свічка, і чорту кочерга. Одного вимагала природа, другого — партія.

Ні, ні! Ніхто мене не силував. У нас все "добровільно".

Мій батько "добровільно" до колгоспу вступив. Після того як переламали йому двоє ребер. А я "добровільно" — у твою партію. Після того як начальник цеху підійшов утринадцяте:

— Твою мати! Я з тебе не злізу. Поки не напишеш заяву. Партії робітників нада... Рознарядка прийшла. Поняв?

Отже, я був партії "нада". А не вона мені.

Тепер про віру твою. Закоренілого марксиста. "Вірного лєнінця".

Послухай, що з цього приводу каже теща Вані Молдавана:

— Щось ті партійні вожді зараз стали дуже богомільні. То ламали церкви, паплюжили священників, гонили віруючих. А тепер партійний чиновник до церковного чина: "Ваше преосвященство! Владико". Мабуть, правду кажуть, що перед смертю кожному людину до Бога тягне. Гріхопрощення шукає...

Смертю тут не пахне. Тут пахне черговою авантюрою. Обібрали народ до нитки. Голодний, як церковна миша. Тож нехай молиться Богу. І постить. Все ніби так задумано Господом-Богом, а не комуністичною партією. Великий перебудовчий піст.

Десятки років ти, соідейнику, воював з "шарлатанами". А виявилось, що сам шарлатан. Тепер шукаєш екстра-сенсів, ясновидців. Щоб народ усипляли. Горобців йому на небі показували. Аби він тільки не бачив "земного щастя". Яке ти сотворив. Аби тільки на тебе не тицяли...

Тепер, сопартійнику, про партію. У якій ми "состоим". Так звану Комуністичну партію України.

Нема такої партії!

ЦК — є. Обкоми — є. Райкоми — є. Вивіски є. А партії такої нема. Усе це фікція. Самодіяльність. Для самовтіхи. Для самозадоволення. Мовляв, і ми, Фесько, люди.

Партхулю?

Поглянь у свій партквиток. Там написано чітко: "Член КПСС". Це вище. А нижче: "Член КПРС". Отож той самий пан, тільки в іншому кожусі. Отож та сама Ряба, тільки по-іншому мукає. Отож та ж сама "єдина і неделімая". А ми її члени. Ніби суверенні за формою, та підцентральні за змістом. Словом — раби.

А вождь тієї партії, що писав з приводу раба?

"Раб, що не розуміє свого рабського життя, — просто раб... Раб, у якого слина котиться, коли він вихваляє своє рабське життя, є холуй, хам".

Я таким бути не хочу. Отож як співається у пісні: "Ариведерчі, Рома, гуд бай, гуд бай, мій Рим..."

До речі, Римська імперія також трималася на "холуях і хамах..."

ПЛАТФОРМА

Промова, яку я збирався виголосити,
коли мене висунули кандидатом у великі депутати

Друзі мої!

Спасибі вам за те, що мене висунули! Значить, ви повірили, що я ще не зовсім “пропаща сила”.

Недруги мої!

Спасибі вам за те, що хочете мене “засунути”! Тим самим ви доводите, що сили, які засувають, ще не околіли. Але, кажуть, один битий вартий двох небитих. Виходячи з цього, ви також робите корисну справу. Правда, діючи за цими принципами, задля “суспільного прогресу” можна перебити усе суспільство.

Звісно, вам до цього не звикати. У вас своя суспільна граматики.

Начальники — голосні.

Клерки — приголосні.

Підлеглі — шиплячі.

Алкоголіки — йотовані.

Усі решта — під’язичні.

Що поза межами цієї граматики — те поза правилами...

Коли мене висунули кандидатом у депутати, я за-сумнівався: гуморист — член парламенту?

Ваня Молдаван заспокоїв:

— Краще, коли гуморист виконує функції члена парламенту, ніж член парламенту — функції гумориста. Хоч між гумористами і членами парламенту є велика різниця. Гумористи говорять жартома, а сприймати треба всерйоз. Члени парламенту говорять всерйоз, а сприймати треба як жарти.

Як кожен кандидат, я маю свою платформу.

В галузі економіки

1. Вивільнити з-під союзного підпорядкування українську курку. Бо вже й півні обурюються: для того, щоб виконати свій шлюбний обов’язок, вони повинні чекати дозволу з Москви.

2. Впровадити систему безконтактного мужицького трикутника: мужик від землі, мужик від верстата, мужик від науки. Тоді не буде замкнутого кола. З тисячами великих панів у центрі і мільйонами маленьких підпанків на місцях.

В галузі політики

1. Я категорично проти багатопартійності. Сімдесят років ми мали тільки одну партію і... стільки придуркуватих вождів. А, не дай, Боже, якби в нас було сімдесят партій! Або хоч сім... Вже, мабуть, і народу не залилося б...

2. Фінішем злочинців гітлеризму став Нюрнберзький процес. Фінішем злочинців комунізму — процес перебудови. Чи не за “суворі” відбуваються у світі процеси?

3. Я — за інтернаціоналізм. Справжній. Без старшого і молодшого. Без великого і малого. Без “визволителя” і “ощасливленого”. Одне слово, я за міру. Бо якщо “визволений” надмірно щасливий “визволителем”, то це вже несправедливо стосовно самого “визволителя”.

В галузі оборони

Враховуючи те, що у нас все частіше вибухають “міни сповільненої дії”, хтозна-ким і коли закладені, вважаю, що на базі органів державної безпеки треба створити школу мінерів.

В галузі права

З’ясувати, чи притягаються до відповідальності безвідповідальні? І чому воно “право”, коли гроші “ліві”?

В галузі екології

І надалі боротися за чистоту нашого повітря. Бо воно насправді життєдайне. Наша медицина лікує нас, в основному, повітрям. І ми живемо. Ще. Наша торгівля торгує, в основному, повітрям. І вона живе. Наша бюрократія, в основному, пускає повітряні бульки. І вона розкошує.

СПАГЕТТИ

Промова, яку я збирався виголосити
в Італійському парламенті

Сеньйори!

Я — за роззброєння. Загальне. За контакти. Між народами. За торгівлю. Між різними системами. Якщо одверто, то я не проти, щоб ми свій газ і свою нафту міняли на вашу жуйку. Але я категорично проти ваших макаронів. Отих, як батоги. Спагетті.

Борони, Боже! Не подумайте, що маю намір принизити вашу національну кухню. Просто, як ви знаєте, у нас зараз перебудова. Час напружений. А спагетті ваші розмагнічують. Здійснюють, так би мовити, економічну диверсію.

Для прикладу. Мій друг Ваня Молдаван постановив собі: попрацювати на перебудову...

Вибаchte, це ви на поміщиків і капіталістів працюєте. Все життя. А ми все життя — на революцію, на індустріалізацію, на колективізацію, на п'ятирічку, на соціалізм, на комунізм... Тепер на перебудову.

Так ото вирішив Ваня прискоритися. Дати дві норми. І перевиконати. В скорочені строки.

Набрався трудового ентузіазму. А тут жінка йому під ніс — ваші спагетті. Що явно придумані для ваших безробітних. Які мають море часу. І можуть дві макаронини жувати й цілий день.

Для нас же краще підходять "ріжки". Або вермішель. Щоб можна було ковтати не жуючи. Тому я за "ріжки". І за вермішель. І вдома, і в громадському харчуванні.

Що таке громадське харчування?

Це коли я плачу, а харчується вся кулінарсько-кухарська громада...

Тож для нас основне — час. Перебудуватися. Поки не зупинили.

Ми знаємо, що ваші мільйонери за нашу перебудову. Але наші проти. Тому підряд аренда.

Мій друг Вітя Царапкін каже: "Найкраще, якби ми здалися в аренду повністю. Японії. На п'ятирічку".

Дві вигоди. Вони нас підтягують. Ми їх відтягуємо.

Уявляєте, на якому місці опинилися б япошки за п'ять років? Нижче недорозвинених.

До вас в аренду не можна. У вас мафія. Не дай, Боже, з'єднаються дві мафії. Ваша сицилійська і наша кремлівська...

Сеньйори!

Ви ніколи не підраховували, на скільки вистачило б вашого, вибаchte, Апенінського чобота, тобто вашої Італії, якби ви всі тільки крали?

А в нас, слава Богу, ще є і є. А навіть якщо вже розкрадемо усе, якщо, опираючись на наші технічний прогрес і на нашу передову науку, перетворимо землю на пустелю, то й тоді не пропадемо. Будемо розводити верблюдів. Буде м'ясо. І шубат. Верблюже молоко. Продукт

незвичайної біологічної цінності. Особливо для головного мозку.

Це наші внутрішні резерви. Це нез'ясований феномен живучості і стійкості нашого народу.

А ваша сміхотворна Антанта хотіла нас в отакусінський період задушити.

Наша рідна Антанта душила нас сімдесят років. І все це лише як сон. Як марево. Прокинулися — нема нічого. І нікого. Вже ніби й ніхто не душив. Вже всі як янголи. Один одному посміхаємося. Один одному відвішуємо компліменти. І всі разом киваємо туди, позад себе. Мовляв, біда спільна. У застійні роки рвонули так безоглядно вперед, що тепер не знаємо, де зад. Мали при уряді дубів, тому й стільки липи.

Також феномен. Суто наш. Соцреалістичний.

Сеньйори!

Ви ніколи не задумувалися над тим, доки вам вірили б, якби ви всі постійно брехали? Один одному. Самі собі. Всі разом — комусь.

А нам ще вірять. І ми віримо. Один одному. Самі собі. І тим, що видають постанови. Хоч за кількістю постанов ми на першому місці у світі. А за їх виконанням — на останньому.

Це також феномен. Суто наш. Національний.

Сеньйори!

Як сказав колись один розумний чоловік, ми не можемо ждати милості від природи за те, що ми їй заподіяли. А бюрократія не може ждати милості від народу. За те, що вона заподіяла йому. Отож національне свято французів "Взяття Бастилії" — не останнє свято на нашому континенті. Буде і на нашій вулиці свято. Тільки, будь ласка, сеньйори, не надсилайте нам свої макарони!

СИНГАПУРІ!

Промова, яку я збирався виголосити...
у 1988 році на сингапурському базарі

Вельмишановні сингапурки і сингапурці!
Господарі і гості!
Патріоти і провокатори!
Перш за все чого я тут?
Не тому, що, як пише поет Федіан Кланя:

До такого довів стану нас партійний самодур,
Що по масло і сметану я літаю в Сингапур.

Як бачите по мені, закордонного масла і сметани я не їм.

Лозунг нашого часу гласить: "Всі дороги до комунізму ведуть через капіталістичні базари!" Отож назад — та ж сама дорога. Словом, шукаємо. Як вийти... Що кажете? Маємо не той "Капітал"? Карл Маркс тут ні при чому. Він пожартував. А ми сприйняли всерйоз. З вами теж могло статися. Хто не живе, той не помиляється. Ми ж, в основному, помилялися. То й не було коли жити.

Чому мене потягло на промови?

Зараз на промови тягне всіх. Всі себе відчули державними діями.

Що таке в Україні державний діяч?

На це запитання найкраще відповів дід Матвій. Він сказав:

"Це як у нашому селі завклубом. Клубу нема, а діяч є. І гроші отримує, і в дамках ходить..."

Отож на кожного нормального працюючого зараз по десять діячів. Сім — правих, два — лівих. І по одній деструктивній силі.

Праві вважають, що вони все життя праві. Як у тому анекдоті: "Партия — наш рулевой!" "Машину" вже давно розтрясло на бездоріжжі. Вже нема ні "мотора", ні "колеса". А "рулевой" все рулює. Словом, праві тримаються. За те, що завоювали. Для себе. За кабінети. За посади. За блага.

Як пише відомий поет Федіан Клання:

Щоб втриматись при владі Рад,
Стає на роги апарат!

Один апаратчик поетові зауважив:

— Ви всі вважаєте, що ми нечестиві. Але хто і коли бачив у нас роги?

Поет достойно відповів:

— Ви всі вважаєте, що ви святі. Але хто і коли бачив у вас крила?..

Ліви вважають, що кабінети треба провітрювати. Крісла міняти. Віддати шану потоптаним правими предкам. І подумати про нащадків.

Деструктивні сили служать правим. Провокують лівих. І тренують біцепси. На випадки незвичайної ситуації.

Праві називають лівих "екстремістами", "націоналістами". Звинувачують, що ті хочуть розвалити наш

"общий дом". І лякають їх десантними військами. Бо справжня демократія завжди тримається на гуманних принципах і на десантних військах.

Ліви кричать: "Ганьба!" І полохають правих національними прапорами.

Словом, стіна на стіну.

Мій біологічний ритм також вимагав політичної активності. І я включився. У передвиборну війну. Кинувся рятувати свідомість села. Але... вилетів у трубу. Газову. Мій суперник виїхав на платформі з газовими трубами.

Взагалі, більшість отих передвиборних платформ нагадували платформи звичайного поїзда. Зчеплені однією сув'яззю. Котяться по одних рейках. І тягне їх один локомотив. І все у тупик. Або — під укіс. Бо так спрямована дорога.

І я з жахом подумав: "А що, коли більшість депутатів в'їдуть у парламент на отаких платформах з дутим газом? Не дай, Боже, сірничка або іскринки! Як рвоне! То всі у трубу вилетимо. І праві, і ліві, і деструктивні сили".

Тому я боровся. Словом правди. Але народ так вихворів від гіркої правди, що захотів солодкої брехні. Та й сили противника були явно переважаючі. У мене група підтримки — кілька політичних неопітків. У моїх супротивників — "група захвата влади", розвідка, контррозвідка, диверсійні групи. І тили. Надійні. З солідними базами, оперативними службами, бойовим забезпеченням. Словом, нижніми кінцівками він опирався на голови своїх вірнопідданих осавулів на низах, а головою своєю впирався в ноги верховенствующих над ним божків у столиці. І його всіма силами тримали. Щоб він не випав з отого бюрократичного хребта. Щоб не паралізувало весь бюрократичний організм.

Але я боровся. Доводив, що я не "екстреміст". Не "деструктивна сила". Що я не буду "різати жидів" і "виганяти москалів". Що я не з тих, які у свій час кричали: "Геть кацапів з українських тюрем! Українські тюрми тільки для українців!" Я за те, щоб в українських тюрмах сиділи і росіянин академік Александров, і українець колишній міністр Романенко, і кат України єврей Каганович.

Що письменники не винні в тому, що нема мила, порошок, цукру та олії. Бо скільки я на своє худе лице того мила можу вимилити?

Що у мене у швейцарському банку нема ні шеляга. Бо наші гроші можна вкладати тільки в консервні банки.

Що я ніколи не мав дванадцять жінок. Законних. А лише дві. А незаконні законом не заборонені. І їх ніхто не реєструє. Ні у мене, ні у мого суперника. Та й я, зі своєю неповторною красою, можу служити для жінок не предметом кохання, а предметом помсти. Своїм чоловікам.

Мене допитували, скільки я заробляю?

Я делікатно зауважував, що розумна людина не рахує свої гроші...

Вимагали сказати, скільки я перераховую у фонд миру.

Я пояснював, що на танка чи на ракету для малорозвинених країн не витягну. Тому волю перераховувати у фонд милосердя. З цільовим призначенням. На розвиток психлікарень. Щоб в Україні було менше дурнів...

Остаточно вибило мене з боротьби те, що в країні у цей час вибрали президента. Я зрозумів, що сам президентом вже не стану. А президенту, якого обрали, надано право розганяти будь-який парламент будь-якої республіки. Отже, якщо мене і оберуть, то обов'язково "розженуть". Бо таким як треба я ніколи не буду. А таких, як я є, ніколи нікому не треба. Ні генералісімусам, ні генеральним секретарям, ні президентам...

Отож, милі мої сингапурки!

І шановні сингапурці!

Якщо у вас будуть якісь вибори, не висувайте мене ніяким кандидатом в ніякі депутати. Бо якщо у нашій "найгуманнішій і найсправедливішій" країні до влади йдуть по кістках, то чого можна чекати у вашому Сингапурі?

ДУМАЙТЕ І... ВИЗНАЧАЙТЕСЯ

Промова, яку я збирався виголосити на роковини парламенту України

До уваги, товариші! До уваги!

Шановні і нешановні парламентарії!

Крайньо ліві і крайньо праві! Доцентристи і відцентристи! Борці і приборкувачі!

Надто емоційні демократи! Остаточно закостенілі апаратники! Абсолютно байдужі дрімотники! І впевнена у своїх силах парламентська гвардія "несокрушимой і легендарной"!

Де труби? Ті, які ви обіцяли, пробиваючись до парламенту? Де газ?

Всі ви говорите про ньеньку Україну.

І ті, які вчора за неї сиділи. І ті, які вчора за неї садили. Гарно промовляєте. Одні так, що обиватель холоне від страху. "Не дай, Боже, зрушать з належаного болота". Другі — так, що страх пронизує люд чесний і праведний. "Не дай, Боже, знову повернуть "к стенке".

Отож "ньеньку" ви бачите по-різному.

Одні — повновладною, багатою, щасливою господинею у своїй хаті.

Інші — забутою дітьми-перевертнями, замученою злиднями і самотністю сільською матір'ю. Яка акуратно возить синові-міщучу усе, що випорпає на своєму городі. І якої син-черств'як далі кухні не впускає.

З оцієї високої трибуни ви часто нагадуєте один одному: "Що скаже народ?"

Він каже: "Йй-бо, комедія. На перший погляд. А на другий — трагедія".

Невже дійсно істину глаголить істина, що народ має таких вождів, яких заслуговує?

Першообраний вождик присягався народові у вірності. А тоді подріботів у червонозоряну. На виклик господаря.

І треба тішитися. Що "там" не можуть без нашого. Що не порушують вікові традиції. Що управляли Україною завжди українці. Катерина Друга мала свого Розумовського. Горбачов — свого Івашку. Тільки ось Мазепа не захотів служити Петрові. Тому й став "зрадником українського народу".

До речі, Ваня Молдаван каже, що у нас більше зрадників, ніж самого народу.

Хто з ними тільки не борюся. І російські царі. І польські королі. І кайзерівці, і хортисти. І пілсудчики, і антонесківці. Гітлерівці, сталінці і "вірні лєнінці". Словом, усі, хто ніс "щастя й волю" українському народові.

А вони живуть.

Візьмімо оцю аудиторію. Що поділилася на розумну меншість і компартійну більшість.

Знов лунають "вражеские голоса". За синьо-жовтий прапор. За тризуб. За самостійну Україну.

Істинний "захисник" українського народу, що має по три великі звізди на погонах і навіть щонайменшої в голові, застерігає:

— Товарищи! Из-под этих знамен стреляли в нашу ньеньку Украину и в нашу советскую власть!..

Ізя Чачкес дивиться в екран телевізора і дискутує з генералом:

— Не розумію. У чю “неньку” стріляли? І в яку “советскую власть?” Коли у ту, яку ми зараз перебудуємо, то її треба було розстріляти ще у зародкові. Це по-перше. А по-друге, господін генерал, на вас — погони. Так оці погони під час революції “советская власть” вирізала з раменами. З-під цих погонів у “советскую власть” стріляли: Денікін, Юденич, Колчак, Врангель, і прочая, і прочая. Та й упроводили погони не князі наші славні, а “свергнутая революцией” династія Романових. І відновив ці погони не “вождь мирового пролетариата” Ленін, а сатрап Сталін. То чому ж ви під цими погонами ходите? Ще й груди гордо випинаєте... І хто ж ви тоді? Вірний ленінець? Твердий сталінець? Чи ревний служитель “единой и неделимой?”

До уваги, товариші! До уваги!

Це був, так би мовити, ліричний відступ.

Давайте до діла. Давайте повернемося до вождика. Ну, звісно, другообраного. Отим засекреченим блоком “стронцій — 239”. Який одностайно “затаврував” втечу у Москву першообраного. І одностайно обрав його партійно-вірнопідданого. Вийшло як у тій магії. Та половина нашого преподобного златоуста, що від пояса донизу, — радянська, повністю незалежна і суверенна. А та половина, що від пояса догори, — партійна. Підлегла Москві. І своєму партійному босові. Отож наша рідна ненька Україна знову буде гола, боса і... суверенна. Як ота нижня половина глави нашого парламенту.

Предостойні і недостойні парламентарії!

На ваших вельми поважних засіданнях часто лунають незрозумілі вирази. Для прикладу: “Трудящі”.

За “вимогою трудящих” “крымские парни” в парламенті “автономізували” Крим.

За “вимогою трудящих” парламентські генерали рвуться в бій проти населення Західної України.

За “вимогою трудящих” парламентський батюшка таврує греко-католиків...

Хто ж вони ці всесильні і всюдисущі “трудящі”?

Чи не нащадки тих “трудящих”, за “вимогою” яких розстрілювали, мордували, вішали, живцем хоронили? Цілі народи вивозили до Сибіру? Цілі народи розпинали на п’ятикутній звїзді. На “прохання” цих “трудящих” палили бібліотеки, підривали церкви, вішали священників. Впроваджували найганебніші податки. Найдикіші закони.

Найдурніші ритуали. Обдирали до нитки. Щоб забезпечити стопроцентну пролетаризацію суспільства. Щоб об’єднаних під гаслом “Пролетарі всіх країн, єднайтеся!” було найбільше наших.

Якщо ці “трудящі”, що сьогодні, потомки тих “трудящих”, що вчора, то хто ж тоді ви, преподобні парламентарії? Ті, що так охоче “відгукується” на ці “вимоги” і “прохання”? Статисти у політичній парламентській комі-трагедії? Чи її режисери?

До речі, дід Матвій, дивлячись ваші парламентські ігри, зауважив:

— Декорацію про суверенітет України вже прийняли. А ось до спільного концертусу не дійшли... Генерали хочуть генеральської конституції, партійці — партійної, демократи — демократичної, а паперу так багато нема...

Державні мужі і державні жони!

На ваших повсякденних засіданнях часто фігурує слово “центр”. Дуже воно людей насторожує. Теща Вані Молдавана каже:

— Скидається, що більшість там не члени парламенту України, а агенти центру.

А Вітя Царапкін сказав, що один депутат нагадує йому вовка. Який пробрався в овечу кошару. І репетує про демократію. Що він тут “національна меншість”. Що ніхто не має права “ущемляти” його громадянські права.

Це й спонукало чесного і чистого росіянина Вітю Царапкіна написати оте звернення:

“Граждане волки!

Украина — не “овеча кошара”, а народ Украины — не стадо безвольных баранов. Если вы будете так часто скалить зубы и брать за горло, может произойти “ущемление” не только ваших волчьих прав, но и ваших волчьих хвостов!

За триста лет этого мог не понять или самый претупейший дурак, или отпетый черноротый шовинист.

Подумайте! И определитесь!..”

До уваги, товариші! До уваги!

Народ ніяк не може зрозуміти вашої перебудови. Новий уряд — зі старих членів. Які обіцяють “плаваючі” структури. Перехідні.

У нас всі структури плаваючі. А всі члени уряду — перехідні. Із кабінету в кабінет. Поки можуть ходити. Поки їх, вибачте, під музику Баха з тих кабінетів...

То керували вертикально. Тепер будуть керувати горизонтально. Лежачи, чи що? А народ все одно, вибачте,

раком. На буряках. У забої. Біля мартена. Біля верстата. Класична поза ударника комуністичної праці. Щоб не засліплювали “сяючі горизонти”.

Дивитися вперед — нема потреби. Є “керівна сила”. І вона в парламенті ще у переважаючій більшості. І вона ще покаже “кузькину мат””. Усім лівим. Усім неформалам. Усім партіям. Які не розуміють, що багатопартійність у нас можлива тільки під керівництвом партії комуністів. Навіть якщо вона називається соціалістичною партією.

Теща Вані Молдавана каже:

— Як вони збираються керувати державою, коли за рік у парламенті не навчилися навіть, як правильно натискати кнопки?

А як керували досі?

До речі, це дуже просто. Ведеш народ в один бік. Він тебе зупиняє. Підказує, що не туди. Повертаєшся — ведеш у протилежний. Основне — вести. А народ завжди підкаже. У нас народ мудрий. І талановитий. Бо його завжди тримають у формі. Не дають розслабитися. Розмагнітитися. Увесь в напрузі. Увесь в думках. Увесь в пошуках. Що з’їсти? Що запалити? Чим помитися? У що взутися? Кмітливий наш народ. І терпеливий. І добрий.

Він і лається добродушно. Як ось дід Матвій:

— І чого та партейная радянська влада так не дає себе полюбити?..

Добрий у нас народ. Весь час до любові тягнеться...

“КАКОСЬ НЕ ТАКОСЬ...”

Одній зоологічно вченій мадам, яка категорично заявила, що українська мова для науки не годиться.

Браво, мадам!

Невизнані світила наукових закутків схиляють перед вами свої науково-спрямовані голови. Ви — наша Жанна д’Арк!

Дарма що походите з хохлацького роду. Силою свого ума і талану рвонули далі. Аж у царство... зоології. У світ всякого повзучого, виючого, рохкаючого, гавкаючого. І нас, вчорашніх гречкосіїв, зовете за собою. І вчите. Зоологічної любові до всього, що далі від рідного. І зоологічної ненависті до всього, що далі від чужого. Ви справжня інтернаціоналістка. І справжня науковка. Про

це говорить кожне слово вашої статті “Чи треба перекладати Пушкіна?”

Бач, хохли репані. Чого захотіли. Науку на свою націоналістичну мову перекласти. Правильно кажете: “Нізащо!” Наука — категорія інтернаціональна. І має бути описана тільки російською мовою. Скрізь.

А то хочеш для своєї дисертації “позичити” щось із чужої — шукай перекладача. Він утридорога з тебе бере. І розумника з себе корчить: “Що ж ти за вчений, що свої думок не маєш? Чужі крадеш?..” Фраєр-поліглот...

І, правду кажучи, наука по-українськи не звучить. Какось не такось. Не хвата слів. Нема точного перекладу.

Наприклад, науковий вислів: “У тебе не варит башка”. Перекладають: “У тебе в голові бракує клепки”.

По-перше, втрачається експресивне слово “не варит”.

По-друге, не кожен знає, що таке клепка.

А по-третє, не звучить. Так само, як не звучить українською мовою науковий вислів Козьми Пруtkова: “Всякая человеческая голова подобна желудку: одна переваривает входящую в оную пищу, а другая от нее засоряется”. При перекладі втрачає, говорячи вашими словами, “художню цінність”.

І вообще. Треба, щоб в усьому світі була тільки російська мова. Економніше. І легше. На голову.

Вітя Царапкін каже, що нема гіршої послуги для мови російського народу, як недолугі потуги боротьби за неї національних холуїв і відщепенців інших народів. І наводить слова К. Паустовського: “По отношению каждого человека к своему языку можно совершенно точно судить не только о его культурном уровне, но и о его гражданской ценности”. Але я Віті Царапкіну не дуже вірю. Бо він друг Вані Молдавана. А той з націоналістичними вибриками. За національністю українець. Прізвище має Молдаван. Дружина у нього гагаузка. А російського нічого.

Отож нам з вами, мадам, ще боротися і боротися.

На знак поваги до Жанни д’Арк орлеанці назвали її Орлеанською дівою. Ми виявляємо свою повагу до вас, ваших поглядів і присвоюємо вам почесний титул шулявсько-борцагівської солом’яної діви!

Хай буде так!

*Альберт Собаченков,
аспірант, бувший хохол, а
тепер русский*

З ДУМОЮ ПРО МАЙБУТНЄ...

Автобіографія Гниди Калюжного,
заготовлена на прийдешнє

Я, Гнида Калюжний, за національністю інтернаціоналіст, дякуючи товаришеві Сталіну і радянській владі, народився у 1947 році, в неперспективному селі перспективного району передової області.

Предки мої нічого не мали. Нікуди не виїжджали. Ніде не сиділи. Репресовані не були. Реабілітовані — також.

Школу закінчив. Ще до першої реформи. Був головою ради загону імені Павлика Морозова. Повторити його подвиг не встиг. Тато самі померли.

Працював на відповідальній роботі. У сільраді. Відповідав на телефонні дзвінки. Одночасно займав посаду розвідника-консультанта. Розвідував по селу, хто що гонить, хто що говорить. І "консультував". Відповідні органи.

Проводив активну антирелігійну пропаганду. Спалив гніздо мракобісся — трьохпрестольну церкву Святої трійці і попову хату.

Зараз живу у столиці. Працюю за спеціальністю.

Труджуся з ентузіазмом. Во ім'я світлого завтра. Яке сьогодні затьмарене націоналістами і капіталістами.

В період тимчасової "перебудови" займав тверду позицію: "Моя хата скраю".

Альтернативних думок не висловлював. Що таке плюралізм — не знаю. Гласності не чув. Демократії не бачив. Кандидатом у депутати не висувався. Членом неформальних об'єднань не був. В мітингах та маніфестаціях участі не брав. Арендою не займався. Підряд не купував. Талонами на цукор не користувався. З письменниками знайомий не був. Твори їхні не читав. Екстремізм їхній засуджував.

І взагалі вважаю: вони винні у тому, що в нас розпався Союз нерушимий. Що в нас так довго тривають тимчасові труднощі з милом і порошком, з цукром і горілкою, ковбасою і молоком, трусами і майками, "білим міцним" і "червоним сухим". Проституція і наркоманія, корупція і мафіозі — це плід їхньої хворої фантазії. Письменники, ці екстремісти-панікери, роздули ординарну пеломку на

Чорнобильській атомній до всесвітньої катастрофи. Випадкове полісіння дитини у Чернівцях — до хімічної трагедії.

За весь період свого щасливого життя на нашій рідній сонячній землі, під керівництвом нашої сонячної комуністичної партії, я не замічав жодного нукліда, нітрата, фосфата та інших, вигаданих екстремістами, шкідливих елементів.

Люблю її, нашу славу землю, позаливану рукотворними морями, усипану животворною хімією, сповиту султанами заводських димів, надухмянену машинними перегарами, опромінену мирним атомом і уквітчану тільки кумачевими знаменами. І осяяну тільки невмирущим ученням невмирущого Ілліча...

І кажу всім зайдам міжнародного імперіалізму і їх наймитам: "Руки проч від наших революційних надбань!"

ДЕРЗАЙ, ІВАНЕ!

Великому "русскоязычнику" з Малої Гарбузівки Іванові Ціпов'язу (що став Ціповязовым) на чужих і своїх землях суцому

Іване!

Коли тобі скажуть щось дуже погане, не бери до серця. Може, сьогодні чогось недотягуєш. Може, й учора недопетрував. Але в голові твоїй — великі скриті резерви. Тихі. І вони ще проб'ються крізь твердь твого могутнього лоба.

Звісно, українське "ціп" і російське "цепь" — речі різні. Ціпом молотять. "Цепью" — в'яжуть. "Цепь" із заліза. Ціп — з дуба...

Та не ти перший, не ти останній. Он сусідка моя була Козинець. Від козички тобто. А стала Казінець. Ніби сказала. І на кожне слово реагує як скажена. Така в неї алергія на українську мову.

І це ще нічого. Козятин знаєш? Той самий. На Вінниччині. Якийсь унтер Пришибеев — ще царський — сказав колись "Казатін". І наші рідні пришибеєнки, вже сучасні, щоб не порушувати великодержавні традиції, в один голос: "Казатін! Казатін! Казатін!"

Різницю відчуваєш? Вже ніби не від кози, а від того, що та коза щось сказала.

Дуже боїться наш національний “турок” походити від кози. Радше буде безридним віслюком.

І дітей своїх на віслюків перетворює.

Одна суперінтелігентна мамаша одному директорові школи писала: “Прошу ослободить мого ребьятюнка от зучения украинского языка ввиду болести головы”.

Тебе не “ослободжали” від вивчення рідної мови, і то ти виріс “язичником”. А воно, бідне, “ослободженное” “ввиду болести головы”, тобто визнане рідною мамою безклепочником, до чого докотиться?

Кажуть, Іване, що всіх отаких, як ти, “нерусских русскоязычников” і “язычников русских”, які вважають, що навіть етруски — “это русские”, які з оскаженінням сприймають відродження національних культур і національних мов, називають бацилами Сулова. Стократ шкідливими. Ви розкладали здорові національні організми. Ви не даєте їм духовно одужати.

Вітя Царапкін про вас каже:

— Що з них візьмеш? “Дуракам закон не писан. Если писан, то не читан. Если читан, то не понят. Если понят, то не так...”

А я думаю, біда не в самих “бацилах” і не в самих “дураках”.

Біда ще й в отаких залізобетонних “освободителях”, які ще сьогодні кажуть:

— Хохлы неблагодарные! Если бы мы вас не освободили, вы бы до сих пор носили свои шаровары, ели свои галушки и говорили на своей мове....

І ми, аби довести, що ми “хохлы благодарные”, вже ходимо без штанів, галушок майже не їмо і принципово “на своїй мові” не говоримо. Навіть у рідному парламенті.

Думаю, що біда в отих “вчорашніх”. Які прекрасно почуваються і сьогодні. І хочуть утриматися при владі ще й завтра. Які іменують себе “слугами народу”, але народ перетворили на слугу. І хочуть його утримати в покорі.

То скажи ж, Іване-“русскоязычнику”, “где это видано, где это слыхано”, щоб слуга керував господарем? Жив краще, ніж господар, і вирішував долю господаря?

У нас, Іване, “это видано” і в нас “это слыхано”. А хто цього не бачить і хто цього не чує, то щоб йому повилазило й позакладало. Бо хто цього не бачить і хто цього не чує, стають отакими, як ти, “язычниками” і перекотиполем.

На вас оті “вчорашні” тримаються. Як диктатори на чорних гвардіях. Вами “викривають”. Вами “таврують”. Вами “обурюються”. Вами “схвалюють”. Вами “вимагають”. Вами душать...

І ви запопадливо стараєтесь. Ви настільки просякли імперським смородом, що чисте повітря волі не дає вам дихати. Вас знову тягне в смердючі застінки тюрми народів.

Отже, держай, Іване! На тій території, де живеш. Чию землю топчеш і чий хліб їси. (Щоб ти ним подавився!) Души “аборигенів”. Щоб не піднімали хвости і не кукурікали. Це їм не Мозамбік і не Уганда. Де кожна мавпа сидить на своїй пальмі і по-своєму гундікає. Щастя народів тільки “Союз нерушимый республик свободных”, який “сплотила навеки великая Русь”... Кожна нація має право на самовизначення тільки у строго визначених Росією рамках. Тож нехай не плачуть, що у своїй хаті не мають “ні правди, ні сили, ні волі”. Нехай подякують, що мають хату. Що їх ніхто не гонить. І не везе туди. Де “только белые бродят медведи...”

Отож, Іване, коли тобі скажуть щось дуже погане, не ображайся. Нашадки твої скажуть ще гірше!

ЛИСТ

запорожців — вольнолюбивих хлопців — яничарам,
в Україні і не в Україні суцим

Розпресобачі сини й дочки!

Душепродавці й братопродавці!

Паскудні наймити й прислужники катів та гнобителів
Україні!

Духовні кастрати і самого Люципера пірати!

Чи знаєте ви, чим відрізняється людина від свині? Тим, що людина час від часу дивиться в небо. А свиня — тільки в корито. А чим відрізняється хохол від українця? Тим, що українець думає про Україну, а хохол — тільки про свою утробу. І про свою шкуру.

А тепер про щурів. Мутантів. Що нібито з’явилися у підземеллях Москви. Свиноподібних.

І про інших мутантів. Що з’явилися на півдні України. Гібрид. Свинячої плоті і собачої крові. Новоотбросы. Або, як їх іще називають, “псорыловцы”. За прізвиськом і подобою їхнього “месі”. Чистопородистого

супермутанта. Довголітнього провокатора. Іудопродажного агента реакційних сил Псорилова.

То чим відрізняються мутанти московські від мутантів південноукраїнських? Майже нічим. Хіба що кількістю ніг. Одні мають по чотири ноги. Другі — по дві.

І походженням. Одні виплодилися на відходах “економічного достатку” епохи недорозвиненого соціалізму. Другі — на відходах його ідеології. Словом, утворився новий генотип прислужника колонізаторів. Мутанта-інтернаціоналіста. Ідеологічного паразита. Що подає нації.

Зверху воно ніби й людина. Ніби й мало рідну маму й рідного батька. І присягається, що воно “чистокровне”. Але тут же материнську та батьківську кров поганить. І тут же присягається, що для нього “все матери равны”. Це, щоб підхамелеонитися до чужої матері. Щоб визискати її тепло і ласку. Тоді і її запродасть. Поплазує до тієї, яка в більших достатках і вигоді.

Отож, безлика яничарська отаро!

Хто чує у собі єдність собачо-свинячого ества, сповзайте під прапор новоспеченого провокаційним центром “месії” Псорилова. Хто відчуває, що він “проходимец, отщепенец и национальный подлец”, записуйтеся у “новоотбросы”! Хто не має людської гідності і гордості єдняйтеся у стадо твердолобих баранів! Утворюйте новоотбросії, автономії, інтерфронти, комітети спасіння власної шкури. Створюйте загони по боротьбі з народним духом. Підпільні диверсійні групи провокаторів з вчорашніх енкаведистів і політичних бандюг. Терзайте тіло матері України, як орда песиголовців. Душіть того, у кого залилося ще трохи совісті і національної гідності. Щоб не нагадували вам про вашу ницість.

Нехай і далі світ над нами сміється:

“Мають таку багату землю, а ходять голодні і голі...”

“Є їх понад п'ятдесят мільйонів, а досі не мають своєї держави...”

“Народжують таких лицарів, а ходять вічно в ярмі...”

Зрослися з ярмом. Національна риса волячої покірності. І нерішучості. І шию різати боляче, і ярмо шкода ламати.

Тільки час від часу стогін. Але такий тихенький-тихенький. Щоб, не дай, Боже, не почув той, хто поганяє: “Чижило-о-о! Ох, чижило-о-о! Але какось воно буде. Ліш би не було війни... А родное государство вмерти не дасть...”

Жити “родное государство” також не дасть.

І яка “война” тому бідному “волові” вже може бути страшніша, ніж та, якою з ним “родное государство” воювало сім десятиріч. Орди Батия не поставили його на коліна. Фашистська чума не зломилася його волю. А ось ви, ріднонаціональні паршуки, скоїли те, чого не зумів зробити найлютіший ворог. Сплундрували землю. Зруйнували святині. Потоптали людську гідність. Вичавили душу. Обікрали надії. Вбили віру народу. Опорочили його мову. По сибірах розсіяли кістки його синів і дочок. По афганістанах розкидали тіла його онуків. Його самого обібрали до нитки, перетворили на покірнього раба. Який боїться втратити навіть заяложену куфайку. З гудзиками періоду колективізації і латками воєнних років. Боїться позбутися бруду перших п'ятирічок, який в'ївся у його порепані долоні.

Вам, слухняним задолизам “вищестоящого” сатрапа, вигідно, щоб народ завжди боявся. “Шпигунів”. “Ворогів народу”. Тюрми. Війни. Голоду. “Націоналістів”, “екстремістів”. Атеїстів лякає православними. Православних — греко-католиками. Католиків — автокефалістами. Усіх разом — євангелістами. Щоб не було спокою. Щоб не було злагоди. Щоб не єднався брат з братом. Щоб не мав часу спитати: доки ви, кровожадні вампіри, будете смоктати його кров і сили?

Та пам'ятайте!

Хто не відчуває під ногами землі рідної, хто обірвав коріння родоводу свого, хто зрікся мови матиної і свого народу, буде презреним навіки людьми і Богом! Земля свята не прийме вас. А ваші діти і внуки ваші бездомними вовкулаками блукатимуть по чужих землях і проклинатимуть ваші кістки.

Хто не визнає над собою неба рідного, на того небо впаде страшною карою.

Хто за Іудин гріш продає волю народу свого, того, як христородавця Іуду, прокляне людство.

І не прийме вас завтра ні чесна Росія, ні розтерзана вами Молдова, ні розстріляна Вірменія, ні потерзана Грузія, ні поругана і продана вами Україна! І не сховається ви за Кримські гори, ні за мури чиновницьких бастионів, ні за броню танків. Згорите від гніву народного. А нащадки ваші горітимуть вічно від пекучого сорому за вас. І прокленуть вас навіки!

Року Божого 1990-го,
місяця січня

запорожців-вольнолюбих хлопців —
московським султанам, київським ханам,
кримським ханикам, обласним, районним,
місцевим мурзам,

їхнім політичним наложницям і утробним заложникам

Правителі!

Владодержці і людоморці!

Столоначальники і престолоприслужники!

Раби і лакеї!

Сталося!

Україна проголосила незалежність.

Не скрегочіть зубами. В ідеальному випадку у кожного з вас їх лише по тридцять два.

Не сичіть язиками: "Україна без Союзу пропаде..." Не пропала в Союзі — не пропаде вже ніколи.

Не сійте облуди в народі. Бо вже стільки її насіяли, що самі в тій облуді тонете.

Усе стає на круги своя.

Народ, який пройшов сім кругів пекла, розправляє спину.

То злязьте з тієї спини. По-доброму. Не примушуйте робити інвертаризацію вашого ненажерливого стада.

Ну не пройшов до кінця ваш "соціалістичний вибір". Не все ще вибрали. З народної комори. З народної душі.

Але таки набралися. Понатягали у нори. Що не одне покоління ваших людей житиме при комунізмі...

Не плачте, що народ знімає ваших ідолів. Ви на всі заставки кричали: "Мы говорим Ленин — подразумеваем партия. Мы говорим партия — подразумеваем Ленин". І нас навчили так "подразумевать". Тож партію вашу, вибачте, ввіймали. На місці злочину. І осудили. І показали на двері. А той, кого "подразумеваем", стоїть майже в кожному населеному пункті. Перед громадським туалетом. І рукою, як шибиницею, показує шлях до "світлого майбутнього".

Отож і йому, вибачте, треба показати на двері.

"Світлого майбутнього" зносити не можна. Кожна нормальна людина має історичну необхідність забігати туди. Хоча б раз на добу. Навіть вожді...

Тепер таке. Ви зчинили "общегосударственный" лемент про "полювання на відьом." Давайте логічно. Якщо ви такі святі, то чого вам боятися полювання на нечестивих?

А якщо святецькими мантиями прикриваєте відьомські хвости, то... чого репетуєте про несправедливість? Про "демократичний терор"?

Та й ніхто вам тих хвостів не обрубє. Ще й законом вас соціально захистили. Відьми з 1918 року спецпайки отримують. Відьми з 1937 року також благами користуються. Цілі родинні кубла колишніх відьмаків за спецмагазинами закріплені. Щоб вам, не дай, Боже, не повсихали ті місця, з яких ростуть хвости. Щоб компартійно скроєні штани не теліпалися. Щоб отой вчорашній "гегемон" не мав подоби отого сучасного Щукаря — вічного трударя, який своїми податками і своєю працею вас утримує. І ніхто про його соціальний захист не думає.

То, може, варто було б уже й вгамуватися? Не забивати баки своєму годувальникові. Не заганяти його знову в ярмо. Не лякати, що без вашої "опіки" він не проживе. Що "незалежна Україна — це громадянська війна". Не провокуйте на цю війну. Не нацькуйте націю проти нації. Віруючих проти віруючих. Відмийте ту кров, яка на ваших руках і на вашій совісті. Моліться і кайтесь. Покутуйте гріхи чесною працею і життям чесним.

Бо дуже знайомий почерк отих провокацій. Особливо найпідліших: палити хліб та оскверняти пам'ять полеглих.

І дуже уже знайомі оті голоси з-під мавзолею. Про незаконність проголошення незалежності України. Про захист інтересів росіян. Про перегляд кордонів. Чужих.

Тож велеревнівні поборники законів! Огляньтесь позад себе.

Чи законно обер-повія Катерина II зруйнувала Запорозьку січ і загарбані українські землі роздала своїм фаворитам?

Чи законно "вождь мирового пролетариата" підсилав в Україну своїх агентів антонових, перелицьовуючи їх на овсієнків, щоб легше обдурити український народ і швидше поневолити?

Чи законно російські більшовики потопили у крові Українську Народну Республіку?

Чи законно народ України заганяли у колгоспи, морили голодом, вивозили до Сибіру?

Чи законно Україну масово заселяли "стойкими большевиками"?

Може, хтось з приводу цього проводив референдуми? Може, питав в українського народу, хоче він цього чи не хоче?

То чия б кричала, а чия б мовчала...

Тепер щодо захисту "рускоязычного населення".

Як ви дивитеся на те, щоб захистити "рускоязычное население" Харбіна? Приєднати Харбін до Росії?

Бо в нас, в Україні, "рускоязычники" почуваються краще, ніж будь-які язичники. Навіть корінні. І поки що захищатися треба від них.

Щодо кордонів. Може, не варто про них згадувати? Бо як потягнемо лінію поза Кубань, на Далекий схід, на Поволжя, окреслимо пів-Сибіру, де "компактно проживають наші". А там, дивися, і Санкт-Петербург українськими козаками збудований. І Москву заснував отрок князів київських...

В Україні споконвіку проживає багато неукраїнського люду. І поляки, і росіяни, і євреї, і татари, і болгары, і мадари, і ще багато "і". Люду чесного, працьовитого. Люду, що має свою гідність і поважає гідність українців. Шана цьому людові і хвала йому!

Але живуть в Україні ще й людиці. Що називають се просто: "одесситы", "ніколаєвцы", "херсонцы", "донетчане", "днепропетровцы", "крымчане", "львовяне", "харьковчане", та інші "овцы" і "чане". Словом, "язичники". Це ті погани, які не сповідують жодної віри. Не мають ніякої святості. Найбільше божество, якому вони моляться, — власна утроба. На цих утробників і разраховують утробники, які хочуть задушити незалежність України.

Україна ніколи не гнала зі своєї землі тих, хто прийшов до неї з миром, з добром, зі злагодою.

А тим, хто причалапував свинячою ходою і рив свинячим рилом, достойно давала по цьому рилу. Чи воно домашнього годування, чи зайшло.

Тож давайте миром. Давайте злагодою. Давайте добром! Давайте кожен розправимо плечі своєї незалежності. І допоможемо кожному, хто прагне волі.

Року Божого 1991-го

Строго секретно!

УКАЗ ГЕНЕРАЛЬНОГО ПРЕЗИДЕНТА про впровадження Всесоюзного дня брехуна

Враховуючи сміхолобні і сміхотворні традиції народу, йдучи назустріч побажанням трудящого керівництва,
у к а з у ю :

День першого квітня іменувати Всесоюзним днем брехуна і вважати його найголовнішим державним святом нашої тисячолітньої соціалістичної батьківщини.

До участі в святі залучати найбільш відомих клоунів з урядової та парламентської самодіяльності, ілюзійників-комуністів. У масові сцени включати комсомольців-добровольців, актив агропромислового комплексу з тих керівників, що мають комплексне відчуття гумору й реальності.

Для того, щоб якнайширше охопити населення сміхом, паралельно з вседержавним радіо "Брехунець" і центральною газетою "Брехня" видавати галузеві газети "Соціалістична брехня", "Комуністична брехня".

Враховуючи те, що п'ять хвилин сміху заміняє десять грамів масла, дванадцять грамів м'яса, вісім грамів ікри (кабачкової), три грами горілки і т. д., і т. п., добиватися найбільше сміху на душу населення.

Ветеранам війни та праці сміх видавати у вигляді однієї банки кільки в томаті і одного плавленого сирка "Фантазія".

Для підтримки народу у постійній оптимістичній формі постійно практикувати такі гумористичні заходи:

1. Масові народні гуляння по спустошених магазинах.
2. Атракціони і гумористичні діалоги в чергах.
3. Розігрування лотереї на тему "Буде-не-буде" у приміщеннях ошадних кас.
4. Рекламувати по телебаченню зарубіжні моди і зарубіжні товари.
5. Закликати населення вкладати гроші у різні банки (крім консервних).

На масових гумористичних гуляннях заборонити оплески, вигуки "біс", "браво", "геніально". Натомість впровадити одне загальнодержавне схвалення: "Г е н е р а л ь н о !"

Зважаючи на те, що право на сміх має кожна наша людина, яка досягла віку перебудови, це право їй забезпечити: гумовими палицями, водометами, нервово-паралітичним і сльозоточивим газами, а на випадок "прохання трудящих", то й танками.

Для заохочення розвитку гумору й сатири впровадити почесні звання:

"Талановитий підбріхувач", "Відомий брехун", "Заслужений брехун", "Генеральний брехун".

І пам'ятну медаль.

На одному боці якої — зображення Генерального Президента на руках у членів президентської ради. І

підпис (обов'язково на "общепонятном" язике): "Каждый сверчок знай свой шесток".

На другому боці — зображення Генерального секретаря на руках у членів Політбюро. І підпис "Чем хвалишся, на том и провалишся".

Указ вступає в дію з 2 квітня 1991 року, яке народ оптимістично, з любов'ю назвав: "Вот тебе, бабушка, и Мишкин день".

ГЕНЕРАЛЬНИЙ ПРЕЗИДЕНТ

Москва

1 квітня 1991 року

Важкий понеділок перед страшним вівторком

В ПОРЯДКУ КОНВЕРСІЇ

Лист до головного конструктора

Високий конструкторе!

Звертається до вас Гаврило з Мозамбіка.

Не подумайте, що я втік за кордон. Мозамбік — це хутір. На нашій славній Україні.

Поясніть мені, де на отих космічних кораблях ви чіпляєте гумку від трусів? Весь наш район труси руками підтримує. А партійний секретар каже: "Резина йде на космічні нужди..."

"Нужди" ми розуміємо. Ми все життя працюємо на якісь "нужди". Але ж які велетенські труси треба для того космічного корабля, щоб стільки резини вимотати?

Нам що. Ми можемо і без трусів.

Ми в космос не літаємо. І нас ніхто не бачить.

Тільки ж — не та продуктивність праці. Однією рукою працюєш, а другою за живіт тримаєшся.

Міжнародна асоціація лікарів звернула на нас увагу. Думали, якась пошесть. Та голова сільради викрутився: "Це в нас така секта. З рукою на животі моляться... Зараз — свобода совісті..."

Та й не хочеться ганьбитися. Уявіть, що хтось колись у вічній мерзлоті (а воно до того йде) віднайде арабські меблі, які зараз показують по телевізору, італійський одяг, японську техніку, французькі моди і між цим усім — мене, Гаврила з Мозамбіка. Представника найпередовішого суспільства. З орденом на грудях і голим, вибачте, задом...

Наш Рабовласник (кличка голови колгоспу) і головний Осавул (кличка партійного секретаря) кажуть: "А ти,

Гавриле, більше пий. Щоб і вічна мерзлота не брала. Аби пережити оцю цивілізацію. А в наступній — усі будемо голі..."

Так пити ж нічого. Казьонки нема. Своя технологія розроблена. То нема сировини. І компонентів. Та й, правду кажучи, страшнувато. Отой полстергейт, чи як воно, і до нас дійшов. Барабашка завівся. Нікого не видно, а хтось стукає.

Зараз чудес багато. І чудотворців. Масовий гіпноз. Екстрасенси. Герасимова бісів і відьом з людей виганяє...

А чому б її, ту ж Герасимову, не запросити, допустім, на засідання Верховної Ради. Ой, скільки там бісів!.. А прикидаються маленькими дітьми. Повторюють тільки одне слово: "Дай! Дай! Дай!" І дорікають: "Для того, щоб ми краще жили, треба, щоб ви краще працювали". Ніби ми спимо.

Пам'ятаєте, перед тим всесоюзним референдумом. Один закликав: "Надо создать такую обстановку, чтоб народ мог свободно выразиться".

Питається, чого "надо"? Давно "создали". Таку обстановку... що народ тільки й те робить, що "виражається". Вже японці від нас навчилися. "Японать, японать...". А Фенька вусата "виражається": "вправительствомать". Тільки не конкретизує в яке... І, як нап'ється, співає:

Вставай, страна огромная,
Вставай на смертный бой!
С партийной силой темною,
С проклятою ордой.

Ворожка Глоба каже, ніби у космосі за нас йде шалена боротьба. Марксіани і плутаніяни хочуть, щоб ми і далі жили гамузом. Ну, у такому суспільному гуртожитку. Комендант. Вихователі, вахтери. Спільна кухня, спільний туалет. Їх підтримує рада ветеранів НКВД Проскурівського регіону. Бо у спільному туалеті легше шпійонити.

Іншопланетяни вважають, що за триста літ тюрми народи нашої країни заслужили на власні квартири, тобто держави...

Тож в космосі зараз роботи і роботи...

У нас, правда, також її не бракує. Чули, як депутат-аграрник, тавруючи по телевізору страйкуючих шахтарів, наводив за приклад наш героїзм.

"Кожен день 600 тисяч доярок по грязюці, без світла йдуть на ферми..."

Кожен день 150 тисяч свинарок ногами місять навоз...

Кожен день доярки руками переносять 70 тисяч тонн молока... І совість їм не дозволяє страйкувати..."

Скажу скромно. Не ми одні.

Кожен день сотні тисяч службових автомобілів розвозять сотні тисяч вищих чиновників по сотнях тисяч кабінетів. Де вони невтомно приймають сотні тисяч зведень від сотень тисяч нижчих чиновників. І скрупульозно підраховують, скільки сотень тисяч доярок і свинок щодня ходять по грязюці... І совість їм також не дозволяє страйкувати...

А мене так допекло оте підсмикування трусів, що я б уже й застрайкував. Дак візьмуть, як каже наш Рабо-власник, в повну економічну блокаду. Для свині не випишуть дерті, для корови — мішанки, для хати — палива... Та ще й, не дай, Боже, прийдуть, знайдуть (про що йдеться — знаєте) і посадять... А в газеті напишуть, що Гаврило з Мозамбіка — екстреміст і деструктивна сила. І посадили його за зв'язки із західними спецслужбам... Тож, як бачите, страйкувати не дозволяє нам... совість...

Високий конструкторе!

Я розумію, що космічні кораблі дуже потрібні. Особливо зараз. Коли конверсія, роззброєння. Кількість танків у Європі скорочують. І переплавляють. За Урал. Сухопутні війська скорочують. І сплавляють. У морську піхоту. А ворог не дремає...

Але чи не могли б ви допомогти нам отією злополучною гумою для трусів? Ну, так ніби взяти шефство над нашими трусами. В порядку конверсії...

*З оборонним привітом! Гаврило.
Хутір Мозамбік,
року 1990-го*

“ВЕСЕЛЬЕ РЕБЯТА”

Нота мерові Москви Гавриїлу Попову
від Гаврила з Мозамбіка

Високодемократичний пане!

“Русскоязычное население” Мозамбіка, в особі буфетниці Клави, вимагає приєднати Мозамбік до Москви.

Для ясності. Мозамбік — це не той Мозамбік, що у чорта на висілках. А суверенний хутір суверенної України. Клаву до Мозамбіка ніхто, вибачте, на мотузці не волік. І ніхто, вибачте, тут її не прив'язав. З'явилася вона у Мозамбіку в той час, коли з Москви виганяли дівчат найдревнішої професії. Себто — повій. А по-вашому,

проституток. Самі розумієте, що хорошу повію ніхто не вигнав би. Тим більше з Москви. Тим більше тоді, коли в Кремлі організувався показовий, вибачте, бардак. Отоді Клава приїхала до Мозамбіка, сіла на шию фуражирові Ониську і сидить досі. Правду кажучи, жили спокійно. Онисько, як віл, працювятий і терпеливий. А Клава, як кожна людина легкої поведінки, легко пристосувалася до нової ситуації.

Міжнародний конфлікт у них виник після того, як ви по телебаченню сказали, що не дасте “в обиду” жодного росіянина. І поглибився після того, як якийсь Травкін побіцав “русскоязычникам” Молдови: “Ребята, мы вас не бросим..”

Клава категорично заявила Ониськові:

— Перепиши на меня дом и тачку...

Той поцікавився, чи вона з неба впала, чи на небо збирається. Вона відповіла, що нікуди не збирається. Мозамбік їй подобається. Але вона, як національна меншина, має право на автономію. І доб'ється, що Мозамбік буде мати Московське підпорядкування. Словом, приєднають хутір до Москви. Разом з Ониськовою свинофермою і “прочими”, як вона сказала, “соцкульт-бытовими объектами”...

Онисько, який півжиття провів на свинофермі, висловився не зовсім дипломатично:

— Свиня! Вчора кричала, що вона “старший брат”, сьогодні репетує, що вона “національна меншина”. Прийшла до моєї хати, відгодувала черево моєго пращою, а тепер нахабно заявляє, що вона тут хазяїн!..

Клава на те цинічно заявила:

— Так сложилось исторически...

Отака у нас політична ситуація. До речі, Онисько зауважив, що до Клави час від часу наїжджає якийсь, вибачте, хахаль. З Москви.

Так оце до вас, високопоставлений мере, прохання усього “нерусскоязычного” населення Мозамбіка. Забезпечте ваших столичних хахалів столичними повіями. Щоб оті “весельє ребята” не роз'їжджали по Мозамбіках, Придністров'ях, Донбасах, Кримах. Не баламутили людей. Не розбивали сім'ї. І не провокували, вибачте за не зовсім дипломатичний вислів, мордобитіє.

При цьому застаюсь з пошаною до всіх чесних і розумних людей!

Гаврило

Хутір Мозамбік

Другий місяць після гекачепістського перевороту

ЕКСПЕРИМЕНТИ

Лист генеральному директорові МАГАТЕ

Високий пане!

В нас, у Мозамбіку, біда. Маяк колгоспу передова свинарка Астраущенко отримала ідеологічну травму.

Навпроти свинарника стояв бюст вождя світового пролетаріату. Оскільки наша колгоспна дійсність плаває в багнюці, то вождь плавав з нами. І був досить-таки тією дійсністю обляпаний.

Фуражир Онисько набрав відро води і поліз вождя мити. А свинарка Астраущенко подумала, що Онисько збирається пам'ятник нівечити. З криком "тільки через мій труп" кинулася до Ониська. П'єдестал, виявляється, був доброче підритий свинями. Гіпсове погруддє вождя ще сяк як підтримував. Та коли на нього полізли ще дві живі історичні постаті, рухнув разом з ними. Онисько відбувся легким переляком. Вождь розсипався в друзки. А свинарка Астраущенко від стресу звихнулася. Смикала на голові волосся. Кричала: "Господи! Нема Ілліча! Що тепер буде з лампочкою? Хто нам її засвітить?.."

Як людина, що має справу з електрикою, про "лампочку Ілліча" ви уявлення маєте. Про свинарку Астраущенко скажу лише так: п'ять років її тягли на Героя. Але не дотягли. Прийшов новий голова і сказав: "Двадцять двоє поросят народила льоха Альфа, а не свинарка Астраущенко. То кого ж висувати на Героя?.."

З того часу свинарка Астраущенко зненавиділа голову колгоспу і перебудову.

Електровідповідальний пане!

Я не закликаю, щоб ви допомогли лікувати свинарку Астраущенко, яка дістала виробничу травму на ґрунті електрифікації. Бо можете сказати: "Хто їй ту лампочку в голові засвітив, той нехай погасить".

У нас, на хуторі Мозамбик, ходять чутки, що ви робите експерименти над всім народом України. А ще більше над людьми, яких зачепило чорнобильське лихо. А для заспокоєння громадськості кажете, що лиха ніякого нема. Чорт, мовляв, не такий страшний, як його малюють. А радіація ще не вдарила когось по голові чи по іншому місцю прямо. То благоденствуйте під ковпаками атомних станцій. І тіштеся, що вам світить "лампочка Ілліча".

До експериментів нам не звикати. Над нами все життя хтось робить якісь експерименти. Свинарка Астраущенко також продукт експерименту. Зразок ідейного дебільства.

А ось Василь Зябка внаслідок експерименту став жінкою.

У вас також зараз модні подібні операції. Що чоловіка на жінку переробляють.

Василь начитався про них. Тоді сказав: "Краще раз родити, ніж усе життя голити бороду..." Тепер і родить, і борода росте. Щось не туди вшили. На голові все волосся пооблазило, а борода як у Карла Маркса... Впологовий будинок його не хотіли приймати. Думали, якийсь ханига хитрує, щоб спирту випросити... Родив прямо на вулиці... Тепер знову оббиває пороги лікарень. Щоб йому повернули попередній статус. Але у нас криза. Кажуть: "Нема запасних частин".

Зараз у нас проходить неповторний експеримент. Йде всенародне випробування таких категорій, як "дружба", "братерство".

Досить було українському народові заявити про своє прагнення до свободи, до незалежності, як на "старшого брата" пропасниця напала. Заколотилося таке. Тут вже вчорашні "світочі комунізму" об'єдналися з сьогоденними могильниками імперії. Провокатори сичать, що ми провокуємо новий Карабах. Яничари гострять ножі. Шовіністи "ділять" наші землі. Рафіновані "русские интеллигенты" стають на "защиту обиженных русскоязычников". Рафіновані авантюристи з ковбасою в кишені "голодують" проти свободи аборигенів. Задундучені "землячки" тяжко ридують по старому Союзу. А центральний архітектор союзу "оновленого" заявляє просто, що Україна — це всесоюзна нога. Отак. І не інакше.

І виходить що? Коли Україна — одна нога, Росія — друга нога, то те місце, з якого ноги ростуть, — центр... То, образно кажучи, до центру нам такий центр?..

Отака погань обсіла Україну. Отакі у нас "друзі" і такі "брати"... Отакі у нас експерименти...

Отже, високовисунутий пане!

Ота карта, яку ви розігруєте з Москвою на нашій чорнобильській спині, щастя вам не принесе. Бо наші ваших об'єгорили ще на початку гри. Наші конструктори підсунули вашому МАГАТЕ такі "мирні" станції, що ви на кожній будете сидіти як на порохівій бочці. І може скоїтись таке, що в бою за честь мундира від вас не зостанеться й гудзика. Коли плутоній, що виділяється з голови проектанта, сполучається з плутонієм, що виді-

ляється з ядерного палива,— катастрофа. А в нас майже кожен проєктант з плутонієм в голові. Важким. Такий інтелектуальний потенціал маємо.

Взагалі, інтелектуалів у нас не бракує. Взяти хоча б свинарку Астраущенко. Після ідеологічної травми почала ворожити. До речі, вона сказала, що вас чекає “казьонний дом”. Бо нібито ви правдами-неправдами хочете стати головним електриком світу. Замість “великого Ілліча”. Але нічого у вас не вийде. Контакт з нашим суспільством у вас не буде. Бо ваша система має три проводи, а наша лише два...

Зостаюсь з достоїнством!

Гаврило

Хутір Мозамбік

Місяця листопада року 1991-го

ПОСЛАНІЄ

Генеральному Президенту

Найпредостойніший пане!

Громадськість хутора Мозамбік прилипла носами до телевізорів і вухами до радіоприймачів. Особливо в ті дні, коли ви приймали оту “бойову сімку” із Заходу. Що приїхала відбирати борги.

Як-не-як Україні приписують дванадцять мільярдів. І не наших, дерев'яних. А інвалютних. Себто доларів. То нашому Мозамбікові, зачуханому хуторові на терені України, також доведеться розкошелюватися.

Фуражир свиноферми Онисько каже:

— Я не можу второпати, хто їх брав і куди дівав?

З цього приводу у нас на фермі відбувся брифінг.

Сашко Гусак заявив категорично:

— Усе заграбастали комуністи! І проциндрили.

Комуністка у відставці Задеричобіт спитала:

— Котрі? Ті, що керували, чи ті, що працювали? Бо я ось усі мільйони ховаю отут...— і показала на свою недипломатичну половину.— І спідницю оту плюшеву купила на долари. І кофайку. І хату руберойдом покрила за долари. І козу купила. І хамсу тридцять років їла. І бурячику пила... Усе за валюту...

Сторож свиноферми дід Тимоха закликав до консенсусу:

— Спокійно! Раз Запад допоминається, значить, Восток брав. Раз брав, значить, комусь давав. Так отому, кому давав, хай той і віддає. А в нас у Мозамбіку за всі роки

радянської влади бачили лише один долар. І той саморобний. Баба Улья в період непу за гарбузове насіння виторгувала... Нас лякають, що коли ми не віддамо, то Запад нам більше нічого не дасть. Хай Запад нам нічого не дає. Але хай Восток від нас нічого не бере. То вже якось проживемо...

Маяк Мозамбіка, активний член “Союзу трудящихся” свинарка Астраущенко підійшла з політичним міркуванням:

— Государство позичало не для того, щоб наше соціалістическое общество збагачувалося за рахунок капіталістических подачок. А для того, щоб підірвать економічеські основи капіталізму. Обібрали б їх до нитки. А якби капіталізм околів, не треба було б віддавати... Якби екстремісти не розвалили страну, то на 100-річчя революції був би окончательний комунізм...

Не буду вам описувати всі суперечки. Бо, правду кажучи, за верещанням голодних свиней не все вдалося й почути. Були думки різні. Виникали й питання.

Онисько ніяк не міг допетрати, що таке “солидарная ответственность”? Так дід Тимоха пояснив:

— Це коли у Москві п'ють і їдять, а у Києві чи Ташкенті платять...

Задеричобіт допитувалася про гуманітарну допомогу, яка надходить із Заходу. Куди вона дівається?

До нас, на хутір Мозамбік, потрапив лише один ананас. Його розділили на шістдесят сім частинок — кожній сім'ї по частинці. То малеча потім два тижні з горщиків не вставала. А старше покоління по кущах матюкалося “... в ананасадопомогумать”.

Отака сильнодіюча та допомога...

З приводу мільйонів. Які нам віддавати.

У газетах пишуть, нібито КПРС нашими грішми годувала всіх дармодів світу.

Ви були генеральним комуністом, то вам видніше. Що їли і кого годували. Ми знаємо лише те, що у нас все трималося на рибі. Ті, що сиділи в кабінетах за червоним сукном і під червоними прапорами,— їли червону рибу і червону ікру. А ті, що жали серпами і хекали молотами,— їли свіжомороженого хека...

Отож трохи мільйонів вихекали на пропаганду ідей комунізму. Як каже дід Тимоха: “Брехнею світ пройде, але назад не повернеш...”

Трохи грошей пішло на ракети. Трохи на генералів. Трохи на лампаси. Трохи на КДБ, трохи на стукачів тут,

трохи на шпигунів там. Трохи на "руководство страны". Трохи на всі інші "руководства". Трохи на Хоннекера, трохи на Кармаля, трохи на Цеденбала. Бо як гласять заклики: "Вожді комунізму будуть жити вічно... На дачах під Москвою..."

Оце, вибачте, перераховую, а сам думаю: який же ми сильний народ! Який могутній! Кого тільки за своє життя ми не годували! І самі, як бачите, ще живемо. Ще дригаємося... І Чорнобиль на нас. І хімія на нас. І всяка погань на нас. І ще й чужі борги на нас...

То ми ото прикидаємо. Якщо на нас позичали дванадцять мільярдів і ніхто з нас ні centa не брав. А, крім того, ми ще й постійно працювали. І постійно в центр віддавали. То, як би вже там не пили і не їли, щось мусило б зостатися. І щось має нам дістатися.

Високоповажний Генеральний Президенте!

Наш бригадир Микола Пархоменко каже: "Могли, галч, оп'ять наплутать!.." Справа в тому, що, крім нас о хутора Мозамбик, десь в Африці є ще один Мозамбик. І листи до нас, навіть з Фастова чи Півнів, часто йдуть через Африку. Може, й наші мільйони туди потрапили?

Ми не наполягаємо, щоб нам повернули всі. Віддайте нам кожному хоча б потроху. А інше візьміть як наш внесок "в пользу отечества". Ну хоча б на поминки по СССР — "Союзу Советских Социалистических Рабов".

З глибокою повагою — *Гаврило*
Хутір Мозамбик
Місяця листопада року 1991-го

ЯКИЙ САВА, ТАКА Й СЛАВА

Лист комендантові Московського Кремля

Пане-товаришу!

Нас, жителів хутора Мозамбик, дуже здивувало, що з подвір'я "старшого брата" останнім часом піднявся істеричний лай. Проти незалежності України. На всі голоси. І демократи, і партократи, і анархісти, і монархісти. Усе "великорусское держимордие" дує в одну дуду. Мовляв, здійснення Україною своєї державності не що інше, як..." оскорбление великой русской нации". Бо,

виявляється, Крым, Одесса, Севастополь — все это часть национальной русской истории и часть ее величия".

А якась кримська шавка ще й з-за спини гавка: "Солдаты, матросы, офицеры, адмиралы! Не присягайте Украине!.. Нет отечества великого Советского Союза — осталась его честь — малое отечество — республика Крым. Теперь ей, только ей может присягнуть на верность каждый, имеющий честь и имеющий достоинство..."

Словом, який Сава, така й слава. Яке було "отечество така й зосталася "честь". Солдати, матроси, офіцери, адмірала, думаю, висновок зроблять. І достойно оцінять достоїнства цієї гавкотні.

Громадськість хутора Мозамбик турбує інше: безвідповідальні заяви ваших відповідальних осіб.

Ні, ні. Ми не вмішуємося у ваші внутрішні справи. І те, чого вашого Президента на зустрічах з трудящими не закидали тухлими яйцями, аналізувати не збираємося. Чи в даній ситуації "наличие" любові до Президента, чи "неналичие" тухлих яєць — нас не хвилює. Нас обурює тухла, як стара монархістська торба, позиція ваших державних мужів щодо України. Та й щодо інших незалежних держав, які виборюють свою свободу. Але Україна, як видно, вашим діячам стоїть поперек горла особливо.

Всі мають претензії до України. То вона "главный поставщик армии сахаром, не дает сахара". Ніби український народ — вічний інтендант російської армії. То Україна "не реагирует на предложение красноярцев заключить соглашение на поставку продуктов". І ті не беруть атомні відходи. То наш Президент не такий, якого хотілося б російським "політологам". То наш парламент не ті приймає рішення. То наш уряд підриває російську економіку. Виходить, якби не Україна, то російський народ жив би у суцільних "песнях и плясках". Виходить, український народ має робити те, що заманеться кожному російському двірникові. Інакше "Украина отказывается", "Украина не поставляет", "Украина замышляет"... Виходить, вчорашній "старший брат" вирішив зробити непослушного вчорашнього "молодого брата" сьогоднішнім "врагом народов" Росії. Щоб вони не лише писали транспаранти: "Ельцын! Заставь хохлов накормить Россию!" Але й сіли у танки і показали "южным сепаратистам", що таке "гордость великороссов". Бо, виявляється, за логікою "великорусского держимордия", "возрождать свое величие" має право тільки "русская

нація". Честь і достоїнство може мати "только истинно русский человек". Бо тільки "истинно русский человек" може великодушно заявити: "Грешно и опасно обижать даже самую маленькую нацию..." І для підтвердження такої гуманності запропонувати переселити цю націю на полігон.

Отака, вибачте, мораль. Отака, вибачте, честь. І отаке "достоїнство".

У зв'язку з такими, як каже свинарка Астраушенко, інсинуаціями громадськість Мозамбіка вважає своїм обов'язком спитати вас, пане-товаришу коменданте:

— На який час у вас зараз переведені кремлівські куранти? На валуєвсько-романовський, сталінсько-беріївський, брежнєвсько-суловський?

"Звезды Кремля". Куди вони спрямовують свої "лучи чучхе"? На зогрівання голодних народів Росії чи на підігрівання міжнародних конфліктів в незалежних державах?

Нові господарі вашого Кремля дуже часто заявляють про те, що "Россия не позволит". А хто "позволил" Росії пхати скрізь свого агресивного носа?

З цього приводу є дуже гарне прислів'я: "Не суньте носа до чужого проса... А подивіться, як із просом під власним носом!"

Адьо!

Гаврило
Хутір Мозамбік
У січні 1992 року

"ТЫ ВСЕ СМОГЛА, МОЯ РОССИЯ..."

Лист Президенту "правопреемницы"

Надвисокий пане!

Громадськість хутора Мозамбік нуртує. Після вашого указу. Яким ви взяли під юрисдикцію Росії український Чорноморський флот. І після вояжів вашого "віце" по Криму та Придністров'ї...

"Русскоязычное население" Мозамбіка в особі буфетниці Клави "выражается" однозначно: "Этих хохлов надо раскулачить давно!"

А решта, нормальне населення Мозамбіка, каже: "Якщо діяти за логікою пана Сльцина, то наша сільрада може взяти під свою юрисдикцію американський штат Онтаріо.

Бо там живе вихідець з Мозамбіка Грицько Гусак, а по-їхньому Жорж Гесс. Або — військово-повітряні сили НАТО. Бо в них служить син уродженця Мозамбіка Петра Зябки — Артур Зоббі. Тільки ж і онтарійці, і натисти покрутять пальцем біля скроні і спитають: "Тому голові сільради метеорит на голову не впав?"

До речі, хутір Мозамбік — не той Мозамбік, що в Африці. Це населений пункт на території України. Про що не раз згадувала світова преса. Але, судячи з отакої заяви останкінської теледама: "Состоялась пресс-конференция президента Снегура, но пока о ней ничего невозможно сказать, так как Снегур говорил на молдавском языке", — в Москві розуміють лише мову російську. Отож ви про нас могли й не чути. Не дай, Боже, сплутаєте з Африкою, з державою Мозамбік. Пошлете їй ноту протесту. Або ще й свого віце-Руцького.

З приводу особи Руцького, то дід Тимоха зауважив: "Кожен Гітлер має свого Скорцені".

Хто був Гітлер, ви, сподіваємось, знаєте. Фашистський диктатор. А Скорцені — фашистський головоріз.

Ще дід Тимоха запевняє, що у Руцького "недержаніє". Це після того, як почув по останкіському брехунцеві, що на запитання, чому з Криму в Росію не перевозять військову техніку, Руцькой "обронил": "Зачем из России перевозить в Россию?" Дід Тимоха запевняє, що коли людина "роняє", то це дуже неприємна хвороба.

Взагалі, дід Тимоха мозамбікський ерудит. Ось прочитав у "Комсомольской правде" статтю В. Ларіна: "Что ищет Россия в горах Карабаха?" І аргументовано відповів: "Те саме, що шукає в Криму. У Придністров'ї. У Грузії... Те, чого шукала у Прибалтиці. Конфліктів. Інтриг. Крові. Чужої... Але крові чужої не буває. То має рацію В. Ларін, застерігаючи: "Нас (читай, отих шукачів.— Г.) в будущем ждет большая трагедия..."

Надвисокий пане!

Громадськість хутора Мозамбік ніяк не може второпати, що таке "русский феномен"? "Русский характер"? "Русская слава"? І російське слово "исконно"?

Правда, дід Тимоха має і на це своє тлумачення: "Русский феномен" — це думати одне, говорити друге, а робити третє. "Русский характер" — це руцький характер. Тобто характер Олександра Руцького — солдафонство і нахабство. "Русская слава" — це слава подільського хлопця матроса Кішки і йому подібних українців, білорусів, поляків, казахів, грузинів... Словом,

усіх, хто загинув за "исконно русские земли". Ото й слово "исконно", мабуть, означає, що раби Росії конали в боях за її інтереси. Загарбували для неї чужі території. Винищували корінні народи. Щоб потім ті землі стали "исконно русскими". А міста на них — "городами русской славы". Це ще одна грань "русского феномена"...

Пане Президенте!

Ви у добрих стосунках з паном Горбачовим. Чи не могли б ви з'ясувати, хто "тасував", "роздавав" і "розіграв" "югославську карту"? Хто продовжує розігрувати її досі? І чи не надто дорогий і підлий цей кривавий театр? Навіть во ім'я того, щоб зберегти "целостность России". Бо в нас, на хуторі Мозамбик, з приводу цього дуже багато дискусій. Фуражир Онисько запевняє, що ту катавасію затіяли ваші "полосатенькие". Ті самі. З групи "Альфа". Що штурмували вільнюський телецентр. Онисько божиться, що вони зараз рискують по Криму, по Закарпаттю. Вони у Придністров'ї "воюють". Під виглядом козаків. Бо, мовляв, чого, коли їх фотографують, вони ховають обличчя?

Дід Тимоха, правда, каже:

— Хіба це обличчя? Коли по-бандитськи залізи в чужу хату і казати, що я захищаю "русскоязычное население". Нормальне "население" ні від кого захищати не треба. Бо його ніхто не ущемляє. А якщо свиня підриває чужу хату, то їй і належить по рилу дати...

Дід Тимоха ще дуже дивується, чого то на захист має право лише "русскоязычное население"? Тільки "русский человек"? Чого на "неприкосновенность территории" має право лише Росія? Татарстан, Башкирстан, Чечня, Грузія, Молдова не мають такого права. Татарстан не має права "волеизлітяться" через референдум. Бо це "не законно". Це "сепаратизм". Бо там "волеизлітють" проти "целостности Русского государства". А в Криму, у Придністров'ї — мають право. Бо там "волеизлітють" проти "целостности" України, Молдови. А Україна і Молдова "волеизлітали" проти "целостности" Російської імперії. Ось тобі і вся петрушка. Ось тобі справедливість. Вовча. Демократія біцепсів. А "русскоязычное население" для декорації...

— Божечку ти мій, Боже! — зітхає баба Улья. — Яке воно вже біднюсіньке, те "русскоязычное население". Знущаються над ним аборигени усіх республік. Вони тих аборигенів "визволяли". Вони їм "світло Кремля" несли. Вони півсвіту матюкатися навчили. А тепер їм не дають

слова по-"русскоязычному" вимовити. Збілорусили їх. Зукраїнізували. Омолдовили. Отатарили. Огагаузили. Оевреїли, обузбечили, огрузинили, окалмичили. І нікому не дають писнути по-своєму. Особливо в Україні. Особливо в Криму. А "демократів", що за "русскоязычников" заступаються, просто в мішки позав'язували. Один з мішка вирвався, так його мішком по голові. Мокрим. А тепер ще й дражнять його "Мешков". Де там вже говорити про якісь "русскоязычные" школи. Дитячі садочки. Газети. Про "русский язык" на вулиці, в установах... Коли у самому парламенті України, не приведи, Господи, щоб хтось по-російськи заговорив.

Надвисокий пане!

Громадськість хутора Мозамбик прекрасно розуміє, що цими "агрессивными действиями" місцеві сепаратисти провокують Росію на "ответные действия". Щоб вона все брала під свою юрисдикцію. Чи воно сенегівське. Як ото чотирнадцята армія. Чи українське. Як Чорноморський флот. "Это было, есть и будет русским!"

Більше того. "Сепаратисты" вже довели Росію до того, що вона вимушена своїх гавкунів несылати аж за моря і океани. Як ото з Вашингтона недавно через телеміст якийсь бородатий Лжедмитрій лаяв Україну, Кравчука. Ще й погрожував, що Америка нам покаже. Бо ми створенням своєї армії і впровадженням своєї валюти провокуємо Росію на такі ж дії... Що Кравчук "втягує Україну в авантюри..."

Почерк дуже знайомий.

Ми розуміємо, що Москва вже розправилася з Гамсахурдією руками грузинів. З Муталібовим — руками азербайджанців. Тепер дуже хоче розправитися з непослушним Кравчуком руками українців...

З цього приводу дід Тимоха наспівує стару революційну пісню: "Шалійте, шалійте, скажені кати!..."

Великодержавний пане!

"Русскоязычное население" Мозамбіка в особі буфетниці Клави обурюється:

— Мир взбесился! Каждый день из телевизора бьет диктором по голове: "Германия ждет быстрого ухода русских! Вьетнам ждет быстрого ухода русских." До каких Польша ждет быстрого ухода русских... До каких пор это будет?

Дід Тимоха відповідає:

— Поки не уйдуть насовсем...

Так ось, громадськість хутора Мозамбік не чекає "найшвидшого уходу російськомовної" Клавки. Вона нам не заважає. Тільки вже має дуже паршивий характер. Тут живе і тут же, вибачте, гадить. Заражена бацилою "русьлянд юбер аллес".

Так от, її чоловік, фуражир Онисько, висунув ідею: "Добре, якби Росія отаких скажених, як моя Клавка, забирала до себе. Хоч назовсім, а хоч на лікування..."

Може, й Онисько має рацію. Була б вигода подвійна. Росія збирала б у себе суперпатріотів: правих, лівих, центристів, комуністів, монархістів, фашистів, смірнових, мешкових, андрєєвих, касатонових — словом, увесь "цвіт російської нації". Будматеріал нової імперії. А на території інших держав посилала б нормальних росіян. З нормальною людською психікою. З повагою до інших народів. До інших держав. То й інші народи думали б про Росію як про нормальну державу. І не чекали б "найшвидшого ухода русских".

З міжнародним привітом!
Газрило

Хутір Мозамбік. Квітень 1992 р.

ЧУДО-ЮДО

Лист до парламенту України

Високовисунені законотворці!

У нас, на хуторі Мозамбік, знову клопіт. Передова свинарка Астраущенко закохалася у вашого депутата Чаходєєва. Вона його ласкаво називає "красний мститель". Як вам відомо з моїх попередніх описів, свинарка Астраущенко також з усього українського любить лише українських свиней. Тому депутат Чаходєєв, як вона каже, підходить їй "і по формі, і по содержанию, і по зовнішності, і по духу".

— Це те, що мені нада, — каже вона. — Я всю життя мріяла про такого стойкого большевика, такого залізного лицаря...

Дід Тимоха переконує свинарку Астраущенко:

— Та який він у біса лицар! Він як ото в нас на хуторі Ваня-ненаю. Його підсилають задиратися... Йх там ціла шайка-лейка. Чудо-юдо. Партія комуністів заборонена, а "красных дьяволят" півпарламенту. І кричать: "Руки прочь от партийного имущества!" Чудо-юдо. Шайка-лейка...

Я пояснив дідові, що у парламентах не "шайки-лейки", а фракції. На що він відповів, що це фракція диверсантів. Які так хочуть незалежної України, як баба Улья хотіла більшовицької влади. Про людське око кричала "хай живе", а потайки шептала: "Те, що гнидавим народилося, вошивим здохне..." Тільки ж баба Улья має козацькі, вольнолюбиві гени. А ці — гнидаві, рабські...

Я міг би вам про це й не писати. Але ви часто запитуєте: "Що про нас скаже народ?" Ото він і каже.

А ще народ питає, чи не пора б вам зробити у парламенті інвентаризацію депутатів? Хто кого висував? Хто і як кого обирав? Хто і скільки проспав на засіданнях? Яку роботу корисну зробив? Яку лінію гне? Бо скидається на те, що певна частина депутатів діє за принципом того "красного кавалериста", який казав: "Все человечество подразделяется на красных и синих. Красные — свои, синие — противник..."

Інша частина депутатів словидує "державну стратегію" власного пупа. Насиджує у парламенті собі пенсію та інші блага.

Правду кажучи, дивишся оті ваші засідання і думаєш. Ну й артисти! Галасує за "незалежну Україну". Голосує проти неї. І запевняє, що така воля народу.

Якби то наша воля! Ми взяли б протоколи отієї, вибачте, вашої балаканини. І списки ваших поіменних голосувань. Співставили б. І одразу ж було б видно: хто буде незалежну Україну, а хто займається "перестройкой" фашистського комунізму в "гуманний соціалізм". Хто хоче приватизації, хто "прихватизації". А тоді вже вирішували б, як ви кажете, "процедурні питання".

Вельми високі державні персони!

Громадськість хутора Мозамбік не дивує, що ФУММ — феномен українського марксиста-мутанта — не зміг би пояснити навіть сам Карл Маркс. Бо як пише поет: "Страшні не дурні, а придурки. І — яничари, а не турки". Громадськість хутора Мозамбік не дивує, що вчорашні компартійні боси, в основному, прилаштувалися у системі агропромислового комплексу. На українських ґрунтах дуби приживаються добре. Громадськість Мозамбіка дивує, коли вони встигли стати мільонерами? Вчора ж усі поголовно були люмпеном. Босотою. Кричали на всі заставки: "Пролетарі, єднайтеся!" А сьогодні об'єдналися... В малі підприємці з великої дороги...

Фуражир свиноферми Онисько наївно запитус: де зараз гроші, які награвувала комуністична партія?

Там, де зараз комуністи.

А комуністи де?

Ті, що капітально накрали, стали капіталістами.

Ті, що недотягли, переодяглися у соціалістів. І кричать про наш "соціальний захист". Вішають знову соціалістичну лапшу на наші незалежні вуха. Щоб знову заманити у капкан. І остаточно облапошити.

Ті, що недовчилися красти, повернулися в "школу комунізму" — у профспілки.

А той, хто був таким комуністом, як Штірліц — фашистом, сидить голим, вибачте, задом на холодній печі і чекає "мгновеній весни".

Он Фенька вусата проголосила ультиматум:

— Два роки ходжу без трусів. Прийду, ляжу перед Верховною Радою, хай подивляться на моє ізобіліє...

І ще нас дивує, що "привид комунізму", який бродить по Європі, зараз бродить по наших селах, баламутить людей. А постійно-тимчасовий наш уряд цього не бачить.

До речі, дід Тимоха каже, що наш постійно-тимчасовий уряд подібний на бочку із самогонною закваскою. Щось у тій бочці пихкає. Щось булькає. Само у собі бродить. А результат покажеться лише тоді, як починають гнати.

Але повернуся до того, з чого починав.

Чому нас так турбує, що свинарка Астраущенко закохалася у депутата Чаходсева. Після того, як на неї упав бюст вождя "мирового пролетариата", вона, як і деякі політики сусідніх нам держав, має "непредсказуемый характер".

Ми не знаємо, який характер має депутат Чаходеев. Але, не дай, Боже, вони об'єднаються! І, не дай, Боже, почнуть творити дітей. Що ж то будуть за громадяни незалежної України, які з молоком матері усмокчуть ненависть до своєї Вітчизни, до свого народу, до його святинь? Громадськість хутора Мозамбик не бажала б продовження такого роду в межах своєї географічної території. І тому уклінно просить здорові сили парламенту в разі непередбачених амурно-агресивних дій з боку свинарки Астраущенко (можлива спроба викрадення нею депутата) запобігти цьому соціальному і національному лихові.

З грандіозною пошаною!
Гаврило
Хутір Мозамбик
Місяця березня, року 1992-го

"ДЕЛА, ДЕЛА..."

Лист спікеру парламенту

Високий голову!

Ото коли Ви перебували в Бразилії, я був у Гондурасі. Ви шукали виходу з екологічної кризи. Я шукав свиню. Породисту. Мініатюрну. Завбільшки з кицьку, а плодovitи, як колорадський жук. Вихід з кризи економічної...

Так надходить мені телеграма з Мозамбіка. Від фуражера Ониська: "Сиди там. Преси політичного притулку. Свинарка Астраущенко сказала, що нарешті Гаврилові хандрець. Дописався. Верховна Рада завела на нього дело..."

Скажу по секрету, я такого кореня, що краще на рідній землі сидітиму в каталажці, ніж на чужій буду "у притулку", навіть в палацах мільйонерші.

Повернувся додому. Зібрав, як кажуть, "кружку, ложку, дві пари кальсон". Чекаю. І, звісно, всякі думки в голову лізуть. Одна тішить, що буду першим політ'язнем незалежної України. Друга смутить, що свинарка Астраущенко радітиме. Мовляв, усе життя воював за незалежність — довоювався. Вона колись призналася фуражирові Ониську: "Цель нашей социалистической борьбы состоит в том, щоб проти незалежників воювали самі незалежники. Бить їх їхніми ж руками..."

Дак ото сиджу, чекаю каральної руки й думаю. Дай виговорю усе, що на душі. Представників правопохоронних органів у парламенті попереджаю: за вислови свинарки Астраущенко, діда Тимохи, фуражера Ониська, буфетниці Клавки та інших індивідів — відповідальності не несую. За їхні непарламентські слова — також. Бо якщо депутат у вашому парламенті може всеукраїнно оцінити виступ свого колеги: "Это сон рябой кобылы", — то фуражир Онисько, робоче місце якого розташоване безпосередньо біля кобилячого хвоста, має повне право заявити, що такий депутат годиться кобилі під хвіст.

Шановний пане!

Дід Тимоха поділяє Ваших депутатів на: народних, міжнародних, лженародних.

Народні — і с народні.

Міжнародні — ті, що сидять на спині українського народу, а працюють на сусіда. І твердять, що політик має бути з подвійним дном. Отже, вони за "государственное двуязычие", вони за "двойное гражданство", вони

за “федеративне устроєство”. Словом, як каже дід Тимоха, вони хочуть Українській державі підсунути таке “устроєство”, щоб вона ніколи не була державою.

Лженародні. Ті, що пропихалися до парламенту “керівною і спрямовуючою” і “обиралися” народом. До речі, саме вони дуже часто кричать про “незаконний розпуск Комуністичної партії України”. А дід Тимоха ніяк не второпає: що це за партія, коли вона була на Україні і хто керував нею? Він так і каже: “На території України свірепствовала одна компартія — Комуністична партія Радянського Союзу. Про що й свідчать партквитки. Отже, оті “обранці народу” й досі є агентами тієї партії. І тому вони “ріжуть” усе, що стосується справжньої незалежності, а на словах стоять за “повне народовладдя”. Як отой новоявлений вождь соціалізму. Що подібний на юного Володю Ульянова. Що організовує “ветеранів війни” на боротьбу з ветеранами УПА. Отих самих “ветеранів”, що воювали з УПА. Бо саме ці “ветерани” дуже бояться, аби не вилізло шило з мішка. Аби народ не дізнався правди. Бо якщо ті, кому начеплено ярлики “бандити”, насправді — герої, борці за народну волю, то тоді ж ті, хто проти них воювали, — бандити справжні. А “керівна і спрямовуюча”, яка посилала їх на ці “подвиги”, — бандитська партія. Отже, відроджувати її ідеї — відроджувати політичний бандитизм. Отож усі “уболівання” за “повне народовладдя”, за “соціальний захист” — нове політичне шарлатанство.

Може, й дід Тимоха висловлюється надто різко. Але він, як і Ваші парламентарії, має право на свою думку.

Звісно, Вашому парламенту посадити діда Тимоху чи мене — раз плюнути. Видасте закон “Про Гаврила з Мозамбіка і його деструктивні дії”, оголосите мене поза законом. Тим більше що в мене нема не лише депутатського імунітету, а й громадянського. Але я поділив би ще Ваших депутатів на постільно діючих і постійно діючих. Постільно діючі — постійно сплять. І прокидаються лише тоді, коли треба “підставити ногу” колегам з протилежного блоку. Постійно діючі — стоять. Біля мікрофонів. Постійно. І радять. Як будувати державу. Як запліднювати кролів. Як впроваджувати свою валюту. Як виводити плями з штанів. Як позбутися інфляції, як вчити дітей і ще багато “як”... Вони універсали. Їм аби перед носом мікрофон... Але тільки ситуація в суспільстві набирає критичного характеру — і постійно

діючі, і постільно діючі “скидають із себе відповідальність за можливі наслідки...”

Пане голову!

Не думаю, що Ви образитеся на мене за таке звертання. Хоч один Ваш депутат признався: “Когда обращаются “пане”, я чувствую себя холопом”. Воно що у кого в генах, так він себе й “чувствує”. Гірше, коли такі парламентські “холопи” знову хочуть зробити “холопом” український народ. Бо вже й святу церкву впрягли у “революционную тачанку”. Їхні “преосвященства” почепили на шиї московські хомути і тягнуть в Україну “Анку-пулеметчицу”. Тільки у рясі. Навіть свинарка Астрадащенко, яка донедавна зрубувала на цвинтарі хрести, своєю “истощенной грудью” стала на захист посланців московської церкви. Притому так оббрівувала прихильників незалежного українського духовенства, що єдина представниця “русскоязычного населения” Мозамбіка буфетниця Клавка сказала:

— Бешеная дура! Правильно сказано: “Рожденные ползать летать не могут”.

Свинарці Астрадащенко ми вже не дивуємося. Вона настільки просякнута перегаром лєнінізму, що недавно заявила:

— Пам’ятник Володимиру Іллічу навпроти Бессарабського ринку в Києві свідєтельствує, що комуністическая партія уже була вплотную підійшла до ринку. Але екстремісти її заборонили, і тому у нас досі нема світлого будущего...

Високоповажний пане!

Часто під час засідань, коли деякі “оборонці народу” розхитують і так нестійкий ще український державний човен, Ви зауважуєте їм: “Це вже дуже видно!”

Нам також це вже дуже видно. І ми хотіли б спитати, чи оцей закон щодо диверсій проти нашої держави, який нещодавно прийняла Верховна Рада, поширюється і на депутатів, чи в них... “імунітет”?

Як я вже казав, у мене імунітету нема. То Ваші “діловоди” можуть так розкрутити моє “дело”. І вийде, що відповідальність за наслідки в економіці і політиці, яку скинуть з себе і Верховна Рада, і уряд, почеплять мені, Гаврилові з Мозамбіка. І будуть наді мною ламати списи.

Зостаюсь з повагою до Вас особисто та до Ваших істинно народних депутатів!

Гаврило
Хутір Мозамбік
Липень 1992 р.

“МЫ НАШ, МЫ НОВЫЙ МИР ПОСТРОИМ...”

Крамольні роздуми періоду правління Михая Першого

Знаєте, яке найстрашніше прокляття?

“Щоб ти все життя будувався!”

Нас також закликали. Ще тоді. Коли ми заявили: “Мы наш, мы новый мир построим...” Хтось під руку сказав: “Щоб ви будували його вічно...”

І ми то будемо, то перебудуємо.

Вся країна — будівельний плацдарм. Весь народ — у будівельній грязюці.

“Архітектори” тільки спрямовують:

“Розум, волю і труд народу — тобі, п’ятирічка!”

Отак. Розуму вистачає тільки на п’ятирічку. На шостий рік — вже ні розуму, ні волі. На шостий рік прокличуть заздравицю: “Хай живе радянський народ — вічний будівник комунізму!” І вічна пам’ять...

Не збудували комунізму спільного для всіх. То виділили по чотири сотки “неугідь”. Будуйте кожен для себе. Окремо. Перед тим і фільм показали. Про рабіню Ізауру. Щоб кожен відчув себе землевласником. Щоб вивіз на оті чотири сотки дерев’яний туалет, ходив навколо нього і уявляв себе графом: “І в нас — фазенда...”

Соціалісти-утопісти. “Не втоплять” тебе сусіди, що ти діставав “наліво” дошки, то втопишся сам. У власному поті і в побутовому багні.

Теоретики прогнозують. Мовляв, не так склалося, як гадалося. Чого ж? Світову революцію зробили. Але “членороздільно”. І вийшло: у них комунізм без комуністів, у нас — комуністи без комунізму.

І чим більше “без комунізму”, тим агресивніші.

Вже й застереження, лунають:

“Люди! Будьте пильні! Комуністи з окопів вийшли!”

Питається, куди вийшли? На велику дорогу? І чого вони в окопи ховалися? Від кого?

Ми — не болгарі. Що вождів судять. І не німці. Ми — гуманісти. Ми і їхнього Хоннекера майже з лави підсудних поцупили. Як знаменитий Отто Скорцені знаменитого Беніто Муссоліні.

Інакше не можна. Світ знає, що ми будемо. Ми самі, правда, ще не знаємо. Але щось дуже гуманне. Тому й збираємо “гуманістів”. З усього світу. Може, й Хусейну дамо притулок...

А чого ж. Так склалося історично, як любить говорити наш Генеральний Президент. Ми “ветеранам” пропасти не дамо. Ні чужим, ні своїм. Ми більше думаємо про “ветеранів”, ніж про майбутні покоління. І вони ще послужать.

Ось відреферендилися. Добилися “волеізілля” народу. Тепер можна приступати знову до “кровоізілля”. Перш за все передусити “определьонние сили”, які “рвуться до влади”. Силами “неопредельонними”, які за владу тримаються. Посадити за кулемети старих “бойцов”. Та й “іменем народу” по тому ж народу. А на випадок непередбаченого “боєць” скаже: “Я не расстреливал. Расстреливало государство...” А “государство” скаже: “Такое волеізілля народу. Так склалося історично...”

“Мы наш, мы новый мир построим...”

Не вистачило матеріалу.

Перегода сімдесят років подумалися: “Давайте не “построим”, а “перестроим”.

І на перебудову матеріалу не вистачило.

Тепер вирішили: тільки обновили. Як старі штани. Латку туди, латку сюди. А якщо й латок не вистачить?..

Сепаратисти-екстремісти, правда, хотіли розтягнути “великую стройку” по “національних квартирах”. Поділити на “дрібні князівства”. Але “великий князь” звернувся до народу. Згадав про “тисячолітню історію нашого государства”. І народ “волеізіляв” свою волю. Як сказав всесоюзний Рафик, в кабінах для голосування спрацювало “шуфство фатріотизма і гражданского долга”. Як ось в рядової голосувачки, що сповідалася перед телекамерою: “Я галасавала за союз нашего союза з обновльонною федералізацією штотлі... Бо в мене растьють ребйоннок-дочь і їй надо в чом-то ходіть і чего-то кушать...”

Отакє “штотлі”. Отакє “шуфство фатріотизма”...

Бо де нема “союза з обновльонною федералізацією”, там всі, виявляється, ходять голодні й голі.

Як би там не було, але сепаратизму дали бій. “Дрібних князівств” не буде. Хіба що такі комуністично-православні, як Придністровське, Кримське...

Диваки запитують: “Навіщо Горбачову Крим?”

А навіщо Крим був Врангелю?

Крим потрібний усім. “Во здравіе, во спасеніе”. Особливо, як каже дід Тимоха, “компартейним бело-гвардейцам”.

Перебудова забуксувала. Хтось нарікає на “лісі” колеса, хтось на бездоріжжя.

Не слухають виступів "головного архітектора". "Страна создавалася на протяжнии болес тысячи лет..." Отож протягом хоча б тисячі років її треба було б перебудувати. Отож тому не треба ламати те, що "склалося історически", а обновляти...

Але... трішечки незрозуміло. Якщо "страна создавалася" понад тисячу років, то:

Коли будуть обрізати бороди компартійним боярам?

Де Ярослав Мудрий вивчав марксизм-ленінізм?

Коли народився "засновник нашої держави — великий Ілліч"?

Коли відбудеться коронація нашого Генерального Президента і возведення його в сан імператора всія Русі?

І вже зовсім незрозуміло:

Хто, для чого і куди стріляв з гармат "Аврори"?

АНАЛОГА НЕМА

Десятки років били у барабани: "Мы родились, чтоб сказку сделать былью..." І зробили. Нема нашої "були" аналога в світі. Живемо як у казці. "По бороді текло, в роті не було..."

Чу-де-са!

Почалися вони, як каже Вітя Царапкін, ще "на заре нашей юности". Переплутали. Замість відлучити від держави диявола — відлучили церкву. Тепер дивуємося, де в нас набралось стільки чортівщини?

Замість позбутися наймита — ліквідували господаря. Тепер кричимо про кричущу безгосподарність. Замість перекрити дорогу дурням — перекрили кисень ученим. Тепер плачемо, що немає чим дихати.

Всі галабалакаємо про безвідходне виробництво, і всі виробляємо відходи. Те, що "виручаємо" від виробництва і продажу алкоголю, витрачаємо на вчорашніх алкоголіків — на утримання Товариства тверезості.

Чудотворці!

Оремо постановами, сіємо липою і чекаємо, що виросте пшениця. Беремо у природи золото, переплавлюємо його на медалі й чіпляємо на груди тих, хто нищить природу. Ще й хизуємось: "Лише у нас за працю дають нагороди!"

А скрізь — зарплату. Нормальну. За яку можна самому прожити, дружину з дітьми прогодувати, по світу потинятися, ще й коханці допомогти.

Я ж три місяці стягувався на одні штани. Стягнувся. Натягнув. Прийшов на відповідальну нараду. Сів. А вставав уже зі стільцем. Штани "дали тріщину". Легка промисловість з важкими наслідками.

А чого тоді чекати від важкої промисловості? Легковажності? Стук-грюк! Тяп-ляп! Уря-уря! У нас найбільша у світі домна! У нас найдовший у світі поїзд! У нас найбільший у світі літак! Навіть лопухи у нас найбільші... До півтора метра сягають. А в багатьох міністерствах і відомствах — ще більші. До двох метрів дотягують. І тверді. Як броня. Не піддаються жодній обробці. Сімдесят років науки — і нітелень!..

Чудеса!

То були найдемократичніші у світі. Тепер вчимося демократії. А якої демократії? Всі рівноправні, але не всі рівносильні.

Вибори. Кандидати. Боротьба.

Ви собі поборіться, а ми собі оберемо. Кого треба. Плюралізм. Від слова "плювати". Той, хто вище, на того, хто нижче. Тільки по одному піднялися до рівня світових стандартів. По гумових палицях. Правда, ще не знаємо, як ними бити так, щоб не дуже сліди залишалися.

Нема аналога і нашої боротьбі за самоочищення.

Я не про мило. Хоч також дуже мене дивувало, чого його виділяли у першу чергу "ветеранам". Невже їм найбільше треба відмиватися? Я про очищення моральне.

Для того, щоб позбутися алкоголізму, — повирізали виноградники.

Для того, щоб позбутися суспільного діабету, — перекрили цукор.

Для того, щоб позбутися наркоманії, — повирізали мак.

А що будемо вирізати, щоб позбутися проституції?..

Переломний період. Скільки їх вже було "переломних". Попереламували все. І хребти. І долі. І душі. Вже нема чого ламати. Хіба що хребет власній безхребетності. І хребет рідному бюрократизмові. Якому по живучості і по гадючості нема аналога в світі.

СЕКСУАЛЬНІ РОЗДУМИ

Нова диверсія проти народу. Їсти не дають, а секс пропалюють. У магазинах — голі полиці. А на екранах телевізорів, вибачте, — голі... баби. Голографія. Технічний прогрес. Знизу — вище не можна. Зверху — нижче не

можна. Посередині — муфта. Півтора дюйма. Дюймовочка. Тільки чоботи як у гусара. Ніби в них всі дівочі тайни заховані. Решта — гласність.

Сексуальний екстремізм. З деструктивними наслідками. Руйнує мораль. Руйнує нервову систему. Півночі не спиш, думаєш про ці чоботи. Півночі смикаєшся, як заєць. Поки жінка штурханом не розбудить:

— Досить! Ти цілу ніч називаєш мене Терезою. І стягуєш з мене якісь чоботи...

— А як ти три ночі називала мене Будулаєм? І шукала в мене бороду? Я не казав "досить"?

І вже конфлікт. Вже драма. Вже трагедія. У власній хаті. На власному ліжку.

А що робиться на дорогах?

Ти їдеш, вона йде. Топ-топ! Топ-топ! Інтригує. Провокує. Дразнить. Випикує екстремістські кренделі напівголим, вибачте, хвостом. Об такий хвіст не тільки машину можна розбити, а й долю. А на дорогах — рух. Машина за машиною. Колона за колоною. Десантники з-під Рязані їдуть під Київ заготовляти картоплю. Голова місцевого колгоспу запросив. Бартерні угоди. Їдуть до ринку. Дід Тимко каже: "Щоб вони вже за чорну хмару зайшли. Все кудись ідуть. То до комунізму, то до ринку".

До речі. Про аварії на дорогах. Кажуть, що найбільше людей гине на темних, неосвітлених дорогах. Брехня. Найбільше людей загинуло на світлій дорозі... до комунізму.

Тепер теоретики шукають причини. Одні кажуть, світлофори не працювали. Інші — регулювальники були тупі. А практика показала: тупик на самій дорозі. І прірва. А ззаду підганяли. І брехали: "Верной дорогой идете, товарищи!"

Ще й примушували співати:

"Наш паровоз, вперед лети, в коммуне останковка..."

А коли хтось сумнівався, чого той паровоз так повільно "летит" і чому та "останковка" так далеко? Дотепники пояснювали: "Тому, що вся пара — в гудок".

Дорогу до комунізму вже, слава Богу, закрили. На капітальний ремонт чи назавжди. А гудок все одно гуде.

Деструктивна дія сексу. Роздягає людей на бігу. По голодранству ми вже обігнали Ефіопію і плем'я аборигенів бу-бу на Суматрі. Найщасливіша країна світу, яка складається з найнещасніших громадян. А ми ще дивуємося, чого над нами інопланетяни літають! Чого наших людей крадуть! Де ще таких візьмеш? Невибагливих.

Витривалих. Він тобі за шмат ковбаси і за пляшку будь-яку планету освоїть. Босий і голий. Тільки скажи: "Нада!"

Нас з дитинства вчили:

Нам сонця не надо — нам партия светит,
Нам хлеба не надо — работу нам дай...

Розуму нам також "не надо".

Один російський філософ каже, що вже буде краще. Бо наступив "конец людей, свихнувшихся на коммунистической идеологии". Це в Росії наступив кінець. А на Україні — тільки початок.

Подивіться на засідання Верховної Ради. "Блоковые лица". Їх не зворушить ні сльоза згорьованої матері, ні виснажений вид голодуючого юнака. Який вирішив, що краще бути голодною людиною, ніж ситою свинею. Вони за те, щоб весь народ України оголосив голодівку. Хоча б на рік. Тоді вирішили б продовольчу проблему. Якщо зосталося б від того, що з'їсть Москва. Москва не може без українського хліба. Як український холуй не може без московського батога. Коли вже навіть Росія відділиться від Москви, то український холуй приєднає Москву до себе. Разом з усіма її дармоїдами. І разом з кремлівською стіною. Щоб мати перед ким хилитися. І мати на що молитися.

Політичний секс. У наших верхах. І всенародна порнографія внизу. Всі голі. І всі тішимося. Чудесами. "Маленькие люди в большой постели".

Ваня Молдаван каже:

— А в мене постіль — маленька. А жінка як Жаботинський. Спить сидячи. А я в неї на руках. Еротика епохи гуманізму. Де дістати нормальне ліжко? Щоб хоч нормально виспатися. У меблевому магазині є тільки віники. У магазині "Геркулес" — тільки тапочки... Сімдесят п'ятого розміру. Можна було б спати у тапочкові. Якби його дотягли до двох метрів. А так глухо. Стіна.

Дійсно, стіна. Правда, Берлінську стіну вже давно розібрали. Але кремлівську ще кладуть...

ДВЕРІ

Я знайшов двері. У кущах. Біля нашого будинку. Лежали, мабуть, з півроку. Бо вже травою заросли. Звалив на спину. Поніс у житлову контору:

— Натє ось... Валялися... У куцах...

— Багато чого валяється по куцах... Наша контора — не смітник...

Приніс. Поставив біля будинку. Написав на них крейдою: "Чиї двері? Заберіть!"

Вранці виходжу. Нижче свого напису читаю: "Шукаєш дурніших? Щоб твоє сміття виносили..."

Сів на дверях. Думаю. Ще добрячі. Послужать. Шкода добро викидати.

Приволік до себе на балкон. Відгородитися від сусіда? Образитися.

— Преси ділянку,— підказала дружина.— Спорудимо дачу...

Подав заяву. Розглядали два роки. За цей час я сколесив своїм КраЗом півкраїни. Там цеглина на дорозі валялася — в куцах. Там дощина — в кузов. Там залізачка — в кузов. Знайшов на дорозі все. Крім скла для вікон. І шпалер.

Збудував. Не дача, а палац.

Набрав повен кузов сусідів. Привіз відкривати сезон.

Прицмокують. Прихвалюють.

— Невже і котел парового опалення на дорозі валявся?

— Уявіть собі. Під Чудновом...

— А отой вітряк, що гонить воду?

— З-під Рязані припер... У нас тільки робоча сила на дорозі не валяється... Бо вона — по куцах. А решту усе можна знайти...

Через тиждень мене запросили у міліцію. Дуже чемно запропонували підготувати документи на всі матеріали. З яких я збудував дачу.

— Та ви що, хлопці! — не стримався я.

— Ми не хлопці. Ми — міліція. Боремося з розкраданням державного майна... До речі, двері, із яких, за вашими словами, усе почалося,— з горища будинку, у якому ви живете... Народне добро берегти треба, громадянине Куріпочко, а не розтягати...

МЕНИ ЇХ ШКОДА...

Колесо історії неблаганно крутиться. І перемелює все. "Хто був ніким, той стане всім..." Хто був "усім" — іде на пенсію. По хворобі.

А хвороба яка? Ходити не може. Пішки. Звук до машини. Їсти не може. З магазину. Спати не може. У

ліжку. Бо звук за робочим столом. Знає тільки двоє слів: "Погоджуюсь!", "Заперечую!" І лікуватися не хоче. У звичайній лікарні. Звук до спеціальної. Ніби у нього така суспільна вага, що у звичайному лікарняному ліжку не витримують ніжки...

Над одним школярі взяли шефство. Навчили ходити. Влаштували йому екскурсії по місту. Пояснили, що таке тротуар. Що таке трамвай. Що таке черга.

Дар мови повернувся до людини. На радощах вигукнув:

— І треба ж було так розумно придумати: створити черги, щоб заслуженим людям давати позачергово!..

Мені їх шкода. І тих, що вже. І тих, що ще.

Ось місто наше не в зоні землетрусів. А сейсмологи запримітили, що трусить. Одним будинком. Керівним.

Думали, хтось підкопується. Ні. виявляється, вібрують стільці. Під чиновниками.

І є чому вібрувати. Змінилася обстановка. Боїшся щось пообіцяти. І боїшся нічого не пообіцяти. Треба йти до людей. Треба щось казати. Розумне, конкретне, корисне. А що? Розумного нема. Конкретного не знаєш. Корисне — кожному своє. Скажи невпаде — і той, хто вчора тремтів від одного твого погляду, сьогодні заявить: "А я тебе бачив. В гробу. Без тапочок. Босого". І нічого йому не вдієш. Він — неформал.

Пішла чутка, що у тих, які навіть зостануться, заберуть автомобілі. Персональні. А кожному видадуть коня. Персонального. І сідло. Але я думаю, що це не реально. Не кожен в сідло вміститься. Це раз. Друге: не дай, Боже, задрімає і впаде. Та й не кожен знає, куди їхати. А давати кожному персонального водія — це знову ж таки чіпляти додаткове сідло і знову транжирити кошти. Правда, це нам не вперше. Ось одного все життя возили у броньованій машині. Щоб, не дай, Боже, хтось... З рогатки, чи що? А потім побачили, що даремно. виявилось, у нього була броньована голова.

Ситуація на грані катастрофи. Адміністративної. В одній установі всі сидять. Майже не дихають. Як миші, що чують прихід kota. Якби могли, у шухляди столів позалазили б. Аби їх тільки не запримітили. Не згадали, що вони ще є. В іншій установі — всі метушаться. Енергійно чухають потилиці. Кожен хоче довести, що він для суспільства незамінимий. Що він — мозок суспільства.

Мозок. Вузькоспрямованої дії. В одну точку. На якій сидить.

Мені їх шкода. Правда, мій друг Ваня Молдаван каже: "Ти пошкодує себе. Подивися на себе в дзеркало. Згадай народне прислів'я: "Поки товстий схудне, худий... гигне..."

"ШЕСТВІЄ..."

Як тільки-но почали перебудову, вертеп дозволили. Партія і уряд. Ну, ще та партія. І той уряд. Ваня Молдаван від несподіванки два дні заїкався.

Вітя Царапкін тільки прицмокнув: "Во дають!"
Ізя Чачкес каже: "Поки не заборонили, давайте зробимо!"

Розподілили ролі. Тобто хто Ірод, хто воїн, хто пастушок, хто смерть. Я погодився бути чортом. Менше клопоту з одягом. У який магазин зайдеш — або нічого нема, або усе ніби на чорта шите.

Припасовуємо обладунки. Коляду повторюємо: "Христос родився, в Бозі воплотився..."

— Також було життя, — зауважив Ваня Молдаван. — Тільки народився — Ірод ганяється, убити хоче. Виріс — Іуда продав за тридцять срібняків. Понтій Пілат на хресті розпі'яв...

— Зараз не краще, — додав Ізя Чачкес. — На кожного ще не народженого Ісуса вже чекає по тридцять Іуд і по стільки ж Пілатів...

Зодяглися. Вийшли на вулицю. Воїн підняв хоругву. Йдемо.

Як град з ясного неба — омонівці. Бияки наготові.

— Шествіє заперщено!

— Це не "шествіє", — пояснює Ваня Молдаван. — Це вертеп.

— Що-що-що? — примружився другий.

— Вертеп!

— Що-що-що? — примружився третій.

— Вертеп!

Четвертий передав по рації: "Шествіє неформалов. Именуют себя неизвестной аббревиатурой. Знамя не синее-желтое, но и не красное. На нем написано: "Христос рождается!" ... Слушаюсь!... — І спитав суворо Ірода, тобто Ваню Молдавана: — Ты старшой? Из Хельсинкского союза есть?

— Ні, — запевнив Ваня. — Ми всі з Радянського Союзу... Свої...

— Не свої вони! — зарепетував раптом істерично якийсь реліктовий, що стояв збоку. — Деструктивні сили. Хочуть розшатати соціалістическое общество!

Ізя Чачкес, що переодягнений на смерть, підійшов до нього:

— Слухай, конструкторе! Ти не засидівся на цьому світі?

— Не применяй насиліе! — крикнув омонівець. І стягнув Ізю бияком по балахону.

Ізя сів. Крізь зуби висловив філософську думку:

— Цікаво, що з цього приводу сказав би король Лісото Мошвишвілі Одинадцятий?

Омонівець передав по рації:

— Кажется, здесь иностранцы... — І спитав Ізю: — Кто ты?

— Смерть, — каже Ізя.

— На-ци-о-наль-ность?!

Я — інтернаціоналістка... Чо дивишся? Ось ти — унтер-націоналіст, а я — інтер... І на тебе прийде мій час...

Тут вмівся інтелігент у цивільному:

— За погрози міліції вам можуть дати на повну котушку.

— Тепер демократія, — кажу. — І теоретично всім можуть дати. Але практично — на всіх не вистачить котушок. Криза...

Інтелігент у цивільному здивувався:

— О, пацан! А ти професійний чорт.

— Я — не пацан. Це я просто такий мініатюрний... І не професійний. Я — любитель. А професіонали — он вони, з бияками... Бач, як вмазав Ізю? Досі чухається...

Інтелігент у цивільному суворо сказав:

— Слухай, братія! Розформуйте своє неформальне об'єднання! І розбігайтеся по домашніх норах.

— Та як ви смієте! — обурився Ваня Молдаван. — Партія і уряд дозволили...

— Вам дозволили, а нам наказали... Дозволили — сидіть в хаті, зачиніться, накрийтеся одягом і... колядуйте... А шествіє заперщено...

І СИЛОЮ, І ПРАВДОЮ

Відкритий лист Віті Царапкіна редакції газети "Вечірній Київ"

Розпрешановні!

Як ви думаєте? Хто для України дорожчий? Король Непалу Бірендра Бірбіркрам Шахдева чи я? Рядовий нашої

молодої держави? Який за своє життя вже “виконав і перевиконав” стільки, що всім королям світу й не снилося. І то постійно долаючи “тимчасові труднощі”. І “тимчасово” задовольняючись скромними потребами.

Чому ж ви тоді перед тим королем так розшаркуєтесь? Мовляв, надійшов лист. Від короля Непалу. На ім'я нашого найвищого... А про те, що я написав уже п'ять листів на ім'я нашого найвищого, ніхто ні гу-гу.

Раз, правда, прийшла відповідь. З житлової контори. Від техника. “Шановний добродію Царапкін, трубу у вашій ванні поміняємо в наступній п'ятирічці...”

А я ж писав зовсім про іншу трубу. Я писав про трубу, у яку вилітає наша економіка, народне добро, наше здоров'я.

До речі, про здоров'я.

Ви у своїй газеті описуєте, скільки Західна Європа поїдає нітратів, фосфатів...

Мій друг Ваня Молдаван з'їв усього-на-всього один кавун. А викачали з нього усю таблицю Менделєєва. І тридцять ще невідомих нікому елементів.

Хочу зауважити, що кавун привезли не із Західної Європи, а з Південної України. І придбав його Ваня не на складі якогось агресивного блоку, а в лоткові Держагропрому. То, може, ви розтлумачите читачам, що за блок отой агропром? Чим він воює і проти кого?

Тільки ж Ваня Молдаван каже, що все одно не розтлумачите. Бо зараз бракує паперу. У нас завжди чогось бракує. Був папір — не вистачало гласності. Є гласність — нема паперу. Буде і те, і інше — не буде кому писати. Знітратимося і сфосфатимося. Згербіцидимосся і запестицидимосся.

Хочете перепитати, де буде медицина?

Там, де вона й зараз. На сторожі спокою його величності керівного прошарку. І разом з тим “прошарком” боротиметься проти морального захворювання населення. Радіофобією, хімієфобією. Алкоголізмом, курінням. Он Київ вже оголошували містом антиалкогольним і антикурільним... Давайте оголосимо Україну державою здорового глузду. І моральної чистоти. І громадянської свідомості.

Тільки навряд чи вийде. Дуже вже багато у нас “талантів” бити в барабани і кричати “ура”. І всі вони як “невловимі месники”. Тільки доходить до того, коли вже треба брати і садити, — його беруть і кладуть. На обстеження. Бо він ніби того... З вітряками в голові...

А може, треба обстежити до того? Перш ніж садити його у керівне крісло? Перш ніж допускати його до народних надбань? Перш ніж довіряти йому наші долі?

Важко. Довготривалий період застою призвів до остеохандрозу наш суспільний хребет. Хто зігнувся — не може випростатися. Хто випростався — не може зігнутися.

Потрібна сила.

Не короля Непалу. Навіть якщо він Бірендра Бірбіркрам Шахдева. А моя. Ваша. Усіх нас.

І правда потрібна. Одна для всіх. І для найвищого нашої держави. І для мене — рядового громадянина.

СІЙСЯ, РОДИСЯ!

Новорічне віншування Вані Молдавана
українському народові

Народе мій!

В тому числі керівники державного, обласного, районного і колгоспного масштабів!

Віншую вас із святом! Сію, сію, посіваю, з Новим роком вас вітаю!

Новий рік — новий рубіж. Нові надії. І старі клопоти. Які zostалися від попередніх рубежів.

Не при святі про них говорити. Але й при святі про них пам'ятати. Бо як каже по латині Вітя Царапкін: “Карпент туа пома вепотес”. Що по-нашому означає: “Нащадки зберуть твої плоди”.

А що ми передамо нащадкам?

По стільки-то умовних кормових одиниць на умовну голову?

До речі, з головами у нас... не все лади. Різнобій. Великий. Умовна голова планує. Умовна голова керує. А виконує конкретна голова. І болить конкретна голова. Тому й результат: “середньостатистичні досягнення” і “умовний мінімум”. Конкретний максимум тільки в мріях. Умовні голови проєктують. Умовні голови будують. А конкретні голови “ліквідують наслідки”. І... лисіють.

Умовні. Щось багатенько в нас умовностей.

Умовний достаток. Умовне щастя. Умовно-істинна ковбаса. Умовно-чиста вода. Умовно-придатні штани. Умовно-здорове повітря. Умовні громадяни умовної національності. З умовним знанням рідної мови. Умовно-порядні, умовно-

чесні, умовно-інтелігентні, умовно-освічені. Але конкретно споживаючі, конкретно уриваючі, конкретно руйнуючі...
Конкретно...

“Іде зірка чудна...”

Ім'я цій зірці незалежність.

Принесла вона гласність (поки що гласність волаючого в пустелі — народ галасує, а ніхто не чує).
Принесла демократію (поки що побудовану на принципі долоні і пальців — пальці мають свободу, а долоня має силу).

Але як каже Вітя Царапкін по латині: “Omne initium difficile est”. Що по-нашому означає: “Всякий початок важкий”.

Щоб далі було легше. І світліше. І чистіше. І веселіше. Давайте конкретно позбудемося умовності. Не впустимо її у новий рік. Не впустимо її у нове життя. Не впустимо її у нові покоління. Будемо конкретними громадянами конкретної нашої держави. З конкретними правами і конкретними обов'язками. Які живуть на конкретній землі. Несуть за неї конкретну відповідальність. І перед новим днем. І перед своїми нащадками.

Сійся, родися, жито, пшениця —
Всяка пашниця...
Без пестицидів і гербіцидів,
Без нітратів і фосфатів,
Без будь-яких отрутохімікатів...
То буде щастя у нашій хаті
І на здоров'я будем багаті...
Щоб злагода квітла у кожній господі,
І чесність, і гідність були у народі...
Щоб гласність ніколи не вилізла боком,—
З новим щастям! І з Новим роком!

АЛЬТЕРНАТИВНИЙ ВАРІАНТ

Приніс свині їсти, напаквав корито, вона задоволено цямкає, а я тяжко думаю: “Що таке альтернативний варіант?”

Були в нашому колгоспі збори. Висували кандидата. У депутати. Наше начальство місцеве висувало представника обласного начальства. А ми мали підтвердити, що всі погоджуємося.

І тут мене підкусило вийти до мікрофона:

— Шановні вожді і вождики колгоспного, районного та обласного масштабів! Тепер демократія і гласність. У мене є альтернативний варіант...

Мікрофон відключився.

Усі забігали.

Голова колгоспу каже:

— Проклятий капіталістичний мікрофон. Не витримав нашої соціалістичної гласності...

І відвів мене за куліси:

— Слухай, Борихович! Ти завше вискакуєш як Пилип з конопель. Я як дам тобі “альтернативний варіант”, то свиня твоя здохне з голоду...

— Я ж хотів... головлікаря... або вчителя...

— Лікар нехай лікує хворих, вчитель нехай вчить дітей... Хто на що вчився... А керувати — хай керує той...

— Хто ніколи не вчився? Хто більше нічого не вмів?... Вічно крикливий голова затиснув кулаки. Заскреготав зубами. І замовк.

Із'явся вічно мовчазний парторг:

— Розумієш, Борихович, треба дивитися в майбутнє. Оберемо, для прикладу, депутатом вчителя чи лікаря. Що з них візьмеш? Зошита? Таблетку?... Та й тих нема... А голова облягпрому дасть нам труби...

— Ніби Верховна Рада — це трубний завод. Чи він буде в інших колгоспах брати, а нам давати? Діляцтво це, шановні вождики. Діляцтво... — тут я вже розійшовся не на жарт. — І взагалі, чому на високих посадах досі сидять брежнєвісти-екстремісти?

— Нема кому зняти, — спокійно пояснив парторг. — Бракує монтажників-висотників.

Тут знову втрутився голова:

— Слухай, Борихович, чого ти мені як вітер в очі? Чого тобі треба? Дитина вчиться, свиня росте, жінка має легку роботу...

Я вдарив себе у груди:

— Правди мені треба! Правди!

Парторг заспокоїв:

— То йди до кіоска, купи собі. Навіщо за кілька копійок псувати нерви і собі, і комусь?... Бережи нерви, чоловіче. Тобі ще треба хату будувати... Бичка годувати... Дочку видавати...

Я проковтнув язика.

Заговорив аж удома...

Стою біля свині. Вона цямкає, оком на мене пасує. А я тяжко думаю: “Є такі чудеса на світі. Хоча б наша державна машина. Усі шестерні крутяться в різні боки, а машина їде... І ще й у космос літає...”

“ПОЛЕ ЧУДЕС”

У вас є оті? З вусиками? Таргани? Ну прусаки? Феноменально! У хаті ні шкуринки, а вони бігають. Газети йдять. В основному “русскоязычные”. В основному там, де йдеться про “правопреемницу”. Або, як каже Вітя Царапкін, “правопреступницю и словоблудницю”.

Де ті прусаки беруться? Може, від Чорнобиля? Якщо внаслідок радіації виплотився СНД, то прусаки — тим паче. Воно ж дрібноюси́нке.

У телефонну слухавку залазить.

Телефоную до Вані Молдавана. Не встиг сказати “алло”, воно — шкряб-шкряб.

Спересердя питаю:

— Ну чого вуса розвісило? Щоб тобі вуха повідпадали!

А воно:

— Чого вы ругаетесь? Хулиган!..

Ти ба. Інтелігент. З пістолетом за пазухою. Заліз у слухавку мого телефона і дивується, чого я “ругаюсь”.

Ну дають! Наче той славнозвісний партизан. П’ять років як війна закінчилася, а він все виходив з лісу і поїзди під укiс пускав... Вже незалежна Україна, а вони мене, незалежника, підслуховують, як ворога народу.

Ваня Молдаван заспокоїв:

— Не хвилюйся. Їм ще списків нових ворогів не підготували. То вони користуються старими...

До речі. Свого часу я й відсидів, як незалежник.

Прийшли троє. Інтелігентів. Кажуть: “Нам поступила інформація, що ти незалежник”.

Я пояснив, що це у мене спадкове. Від діда-прадіда. Ми всі працюєвіті. Всі незалежники, бо ніколи не залежуємося...

Вже там із мене зробили жовтоблакитника. Товкли доти, поки лице не стало жовтїм, а під очима - синьо. І в роті зосталося тільки три зуби. Нижні. Передні. І мене щоразу звинувачували, що я “посредством чрезмерного раскрытия рта устраиваю буржуазно-националистические демонстрации”. Поки я одного зуба не вирвав...

Звідкіля беруться прусаки? Може, з космосу? Вуса мають як космічні антени. Рухають ними. Особливо коли дивляться телевизор. Феноменально! Тільки вмикаю телевизор, тільки чується голос отого крикуна: “Все раздевают, а фирма “Алиса” одевает!” — вони збігаються, сідають на килимку рядочком і рухають вусами. Ще дуже люблять оте: “МММ — это самые низкие цены!..” Словом,

“поле чудес”. Так і хочеться завити: “Давайте удивляться, удивляться, удивляться...”

У нас знову почалося не з того боку. Знову через хвіст. Не з товарів, а з агітації. По-моєму, до ринку йдемо тією ж дорогою, що йшли до комунізму. І з тими спецами. Вони вже збудували для себе комунізм. Тепер створюють для того комунізму ринок. Він за мою працю вибудував собі палац у Сочі. А мене закликає: “Продається дача на Гаваях! Мільйон доларів!”

Я не можу купити сарай. У Глевасі. Я до мільйона й рахувати не вмю. В наших школах вчили тільки до тисячі. Долар я бачив лише на малюнку. У “Перці”. З ідейно-спрямовуючим підписом: “Жовтий диявол”.

Яка дача! Я на свої п’ять соток болота виволік залізну халабуду з “чорного ворона”. І почуваюся щасливим, що він мене нікуди не везе.

Приватизація. Це що, “командно-трудоий колектив” при гизує тюрму, а я знову буду у ній сидіти? Тільки вже за валюту? А якщо я вкраду “дерев’яними”? Або купонами?

Ось вам і “поле чудес”.

Прусаки дуже неспокійні, коли по телевизору показують, як до нас поступає гуманітарна допомога. Тільки на екрані з’являються ящики з продуктами та іншим добром — бігають по кімнаті, метушаться, рухають вусами. Ніби шукають: де воно?

Комаха комахою. Ніякої кебети. Та вибіжи на вулицю. Забіжи у кіоск будь-якого доморощеного “бізнесмена”. І побачиш — де воно. А ти нишпорить у моїх паперах. У телефонній слухавці шкрябаєш...

Вчених у нас достобіса. Атомну бомбу винайшли. Придумали маргарин, який на сковороді вибухає. А на прусаків — нічого...

СУПЕР

Я вирішив категорично: якщо народ України проголосує за незалежність — негайно одружуюся. Триста років неволі зробили мої гени рабами. На волі не виживу.

Отож... Знову неволя.

З практики відомо, коли хочеш втратити спокій, візьми собі молоту дружину. Або придбай старий автомобіль. Мене доля ошасливила і тим, і іншим: Тепер постійний конфлікт. Дружина хоче їхати. Автомобіль — не може.

Я, замість лежати в обіймах коханої, пролежую під автомобілем. Вона час від часу бачить лише мої ноги. Від ступні до кісточки. Я час від часу бачу лише її ноги. Від ступні до коліна. І чую зворушливий голос:

— Доки?!

— Поки Україна не сягне рівня Буркіна-Фасо. Або хоч Гвінеї-Бісау. Поки не будемо жити хоча б так, як сімдесят чотири роки тому жили папуаси...

Жінка від чоловіка відрізняється тим, що спочатку кричить, а тоді слухає. Чоловік спочатку слухає, а тоді... робить своє.

Отож вона кричить. Я роблю своє. Слухаю. Аналізую. Чи правильно зробив, що одружився?

Елізабет Тейлор в шістдесят років вийшла заміж усьоме. За сорокарічного. Пригасаючим зорям потрібні джерела енергії. Джерелам енергії потрібні статки.

Ясер Арафат завжди хвалився: "Я жонатий на революції. І тільки раз". На 62 році одружився вдруге. Взяв 28-річну красуню.

Я на революції жонатий не був. Я був одружений з Тосіком.

Жінка як літак. Коли падаєш, то разом з нею. І цей "літак" тобі підсуває доля. Який обережний ти б не був перед "посадкою", як уважно не розглядав би "шасі", хвіст і "крила", сідаєш і лешиш. Бо це твій рейс. Доля видала тобі на нього квиток. І як ти не побивайся — нічого не зміниш. Як казав один розумний чоловік: "Ну проб'єш головою стіну. Але що будеш робити у сусідній камері?.."

Коли я готувався до свого першого сімейного польоту, мене застерігали:

— Чи знаєш ти, що, коли чоловік твого віку одружується з молодісінкою, він бере дружину для сусіда?

Я тоді хвацько відповів:

— Знаю. Але чорногорське прислів'я каже: "Краще молоде курча їсти удвох, ніж стару курку глодати самому".

На жаль, доля розпорядилася так, що мені не довелося ні їсти, ні глодати. Я тільки облизувався. Для Тосіка я був стовпом. До якого вона прив'язалася, щоб інші знали, де її шукати.

Цього разу долю я перехитрував. Мені вдалося катапультиватися. А Тосік літає досі. З якимось дублером. У мене таке враження, що його зачали в пробірці, а виховувався він у пансіонаті для горил. У нього ніби нема ні лоба, ні очей, ні лица. Є тільки ніс. Але Тосік ним

зачарована. Вона стверджує, що мужчина красивий не тоді, коли в нього усього по трішки гарного, а коли щось одне вагоме.

Після вдалого катапультивання я думав, що вже ніколи не наважуся літати. Тим більше в мене останнім часом алергія на косметику. Чхаю за п'ятдесят метрів.

Але занесло мене на конкурс красунь.

Циб-циб, циб-циб, циб-циб. Віце-міс, супермодель... А потім обов'язково лише в купальниках...

Це якби я вийшов на сцену роздягнений, всі призи були б мої. Всі спонсориці падали б переді мною...

Як мало людині треба для щастя! Побачити іншу людину голою.

Звідкіля у нас так багато красунь?

Бо є стимул. Помахай перед моїм носом норковою шубою, я тобі за тиждень Аполлоном стану. Я буду щодня гутовим макогоном чухати спину. Ноги парити. І маску з сьць на пику класти... Щоб не морщитися. Щоб посмішка у мене була як блискавка. Щоб у кожного члена жюрі в очах потемніло. І голова пішла обертом.

Мій друг Вітя Царапкін, син брокера з 1917 року, зауважив:

— Добре, якби на членах жюрі, як і на красунях, були номерки. І ще й напис: "Донжуан з 1930 року", "Баболуб з 1940 року", або й просто: "Суперловелас". Тоді знав би, кому посміхатися...

Я менше дивився на красунь, а більше спостерігав за членами жюрі. Господи праведний! Який контраст! Облісілі на чужих подушках. Розповнілі у чужих перинах. Сидять цінителі краси і юності. Суперексперти. Донжуани — естети. Всі знають, якою має бути красуня. Так ніби вони все життя зустрічалися лише з красунями. Сидять і пожирають очима те, чого вже не можуть взяти зубом.

Один так широко роззявив рота, що вставна щелепа випала. Другий, який у солодкій дрімоті ловив кайф, подумав, що загубила щось красуня. Підняв щелепу і, з реверансом старої клячі, протягнув дівчині на сцену. Та як побачила зуби — втратила свідомість. Із зали на сцену вискочили дванадцять лікарів. А якби стара баба впала? Хоч один з них згадав би про клятву Гіппократа?..

На цьому конкурсі я пригледів і свою красуню. І повторив подвиг Ясера Арафата.

Тепер не маю ні особистої волі. Ні спокою. Ні жінки.

Вона тепер — супермодель...

А я — супертелепень...

АХ, КОЛОСАЛЬНО!

“Ах, колосально! Ах, фантастично!..”

Це з приводу того, що я місяць пожив там. За горбом. А те, що я сімдесят років прожив тут? Не фантастично? І не колосально?

Все життя коло сала. Більше нічого нема. І ніхто не захоплюється моїм героїзмом. Моєю кмітливістю.

Країна суцільних раціоналізаторів і видумщиків. Уряд видумує, як об'єгорити мене. Я видумую, як об'єгорити уряд.

Воно нам далось з молоком рідної... партії. Тої самої. “Двічі розстріляної”, як висловився третій Ілліч. І тричі проклятої.

Сиджу з вудочкою біля ставка. Прийшли піонери з підпільного загону імені Ніни Андрєєвої:

— Дядьку, давайте заключимо бартерну угоду. Ви нас вчите вудити рибу, ми вас вчимо танцювати ламбаду.

І вкрали мою куфайку. Потім виміняли в селі на самогон.

Я до вечора на березі танцював ламбаду. Вони у лісі співали:

Мы все добудем, поймем и откроем —
Холодный полюс и свод голубой.
Когда страна быть прикажет героем,
У нас героем становится любой...

“Ах, колосально! Ах, фантастично!..”

Ніби там я освоював нову планету. Ніби щось героїчне вчинив. Там жити — раз плюнути. Там є усе. Тільки куфайки нема. І не знають, що це таке.

Я їм пояснюю:

— Тілогрійка. Ватник.

Вони дивуються:

— Навіщо вата, коли є вовна? Нам, — кажуть, — сорок мільйонів овець треба відстріляти і закопати. Бо затоварилися вовною.

— Давайте, — кажу, — поміняємо. На вісімнадцять мільйонів наших комуністичних баранів. Керівних. І ви ніколи не будете затоварюватися. І зрозумієте, що таке куфайка. Якщо ми вам надішлемо гуманітарну допомогу...

Люди там, правда, добрі. Всі посміхаються. Аж зло бере. Нема навіть кого послати.

Тільки лякливо. Дуже бояться холестиролу. Не хочуть швидко старітись. Щоб шкіра не морщилася...

А ми тільки чекаємо, коли стукне шістдесят. Щоб на пенсію. Щоб спокій. Правда, кремлівські “геронтологи” придумали так, що стукає взагалі. І то або перед самою пенсією, або за рік опісля. І вже вічний спокій. І тобі, і державі. І пенсію платити не треба. І шкіра не морщиться. Бо і з тих, що чудом ще дихають, її сімдесят разів здерли. Ще до пенсії... А кажуть, людина має сім шкір. То там людина має сім шкір. У нас — сімдесят сім...

Отож нічого ахкати. “Ах, колосально! Ах, фантастично!”

Там колосальний тільки страус. Яйця несе як гарбузи. Ферму їхніх страусів і наш “соціалістичний вибір” — було б фантастично. Одним яйцем півсела нагодувати можна. А так живемо фантастично...

ДЕЛІКАТНЕ ПИТАННЯ

Я зайшов до просторого кабінету начальника Служби національної безпеки. Незалежної України. І гордо сказав:

— Слава Україні!

Він знітився і тихо відповів:

— Навіки слава!

Я делікатно зауважив:

— Прошу вибачити, але треба відповідати: “Героям слава!” А “Навіки слава!” відповідається тоді, коли вітаються: “Слава Ісусу Христу!”

— Дякую! — сказав чемно начальник. І запросив: — Сідайте!

— Дякую! Я вже відсидів, — ще чемніше відповів я.

— Що привело вас до нашого офісу?

— Делікатне питання... Хочу служити незалежній Україні. Вірою і правдою. Як служив усе життя.

— А де, вибачте, конкретніше служили?

— Очоловав надрайонову службу безпеки УПА...

Начальник застиг.

Думаю, мабуть, не так мене зрозумів. Певне, гадає, що я член забороненої партії комуністів... Або служив в НКВД...

Починаю переконувати:

— Ні, ні! Комуністом я ніколи не був. Ні, вибачте, стукачем. Я все життя був українським націоналістом. Не таким, як нас малювали: “буржуазним”, “українсько-німецьким”. Бо дід мій мав лише сухорібру кобилу. І та з надірваним хвостом... І я ніколи не був ворогом інших

націй. Бо наше гасло звучить: "Воля народам, воля людині!" Хто б ця людина не була...

Сидить незворушно. Здається, навіть думати перестав.

— Ви, мабуть, не так мене зрозуміли. Я не був у службі безпеки жодної окупаційної армії. Не служив жодній колоніальній системі. Я боровся проти окупантів рідної землі. За волю українського народу. За свою соборну самостійну державу... Ту саму, яку зараз "ненькою" називають навіть депутати Верховної Ради...

Начальника ніби нема. Ніби в його кріслі сидить виліплена з воску фігура. Навіть очима не кліпає.

— Можє, ви думаєте, що я убивав невинних людей? Борони, Боже! Я не вбив навіть того, який розстріляв пів мого села. За те, що мене переховувало...

Начальник поворухнувся. Почав чухати потилицю.

Значить, українець, думаю. Хоч прізвище російське.

Тоді несміливо спитав:

— Зброю маєте?

— На жаль, ні. Ваші її забрали. Ще тоді, коли садили... Я маю досвід. Досвід боротьби з вашими. Ви маєте досвід боротьби з нашими. Давайте об'єднаємо його. Проти всяких ворогів нашої рідної незалежної, самостійної України.

Він далі чухав потилицю. І вичухав невпевнену фразу:

— Прийдіть через пару днів... Я пораджуся з керівництвом...

Виходив я з просторого кабінету. І думав: "Приходить мені "через пару днів" чи не приходити? Дадуть мені якусь посаду чи... знову посадять?..."

МИ Є ТАКІ...

Хто ми і що ми?

Ми є дуже всякі. Ми є такі, що за волю кістками поляжемо. І ту ж волю в солодкій дрімоті проспимо.

Ми є такі. Ми будь-якого ворога у нерівній борні здолаємо. Або ж... наречемо його "воріженьком". І переконаємо себе, що він "згине, як роса на сонці".

А "воріженько" — не роса. І він сам не гине. Він хоче, щоб згинули ми. І все для цього робить.

Ми є дуже хлібосольні. Тому й сидимо без хліба. У житниці Європи... Сіль масмо. У наших спинах стільки солі, що півсвіту просолити можемо. Комуś наробляли хліб, собі наробляли сіль...

Світ працював на себе. Аби щось мати. Ми ж все життя працювали на "визволителів". Які нашою кров'ю наввипередки "визволяли" нашу землю один від одного. А нас "визволяли" від волі.

Потім нас навчили літати. "На крилах соцзмагань". І ми "вносили свій вклад".

Тепер шукаємо: де той вклад? Виявляється, що менше вносили, ніж виносили.

Де той "вклад"? Там, де ми його поклали. Пошукаймо у себе. В коморах. На горищах.

Сто тридцять лопат — ще можна зрозуміти. Може, людина збирається на заробітки. Рити канал. Під Ла-Маншем. Але двісті п'ятдесят нічних горшків... Це що? Від голоду?

Для бартеру. Повезе він їх у Польщу. А там спитають: "Ви на що натякаєте? Ви за кого нас вважаєте?..."

...т торгував. А наша торгівля людей "отоварювала". Тепер дивуємося, чого світ дивиться на нас як на худобу.

Ми ж дивимося на світ, як теля на мальовані ворота. І тішимося, що ті ворота ведуть до ринку.

Так, ринок — це рятівний круг. Але не кожен має можливість його придбати. І тому різнобій. Тому паніка. Ті, що забезпечені "плавзасобами", стали "бізнесменами". Намагаються використати кожну хвилину і кожну шпаринку. Щоб нажитися. Ті, що не мають "рятівного круга", стають помаленько люмпенменами. І думають, як вижити. І панічно бояться потопу. І чекають Ноя.

Ноїв у нас вже було. Чимало. Але кожен брав у свій рятівний човен лише своєї "тварі по парі". А решта — тонули...

Отже, банальна фраза: "Порятунок потопаючих — справа рук самих потопаючих", — не така вже й банальна. Треба вчитися плавати.

Он той вже вміє. Обладнав "шхуну". З візочка з-під пірижків. Понакладав жуйки, цигарок. Написав: "Фіодор фром корпорейшен". І пливе.

Де він цього навчився? І де він бере товар?

Де він цього навчився — сказати важко. Дід — ударник комуністичної праці заводу "Більшовик". Баба — востанне Леніна бачила. В гробу. Батько — ударник комуністичної праці заводу "Комуніст". Мама вихована на кращих традиціях піонерок "Артека". А воно — "фром корпорейшен".

Так що це? "Происки" акул імперіалізму? Чи промахи акул соціалізму?

Реальна дійсність. Звичайне життя. І трохи данина моді. Вчора іменувався спекулянт. Сьогодні — бізнесмен. Вчора називалося "махнути не глядя". Сьогодні — "обміняти по бартеру". Вчора був звичайний шулер. Сьогодні — брокер.

Де отой Фіодор бере свій товар? Сказати ще важче. Мабуть, там, де інші його кладуть. Найгуманніше правило епохи розвиненого соціалізму: не проходите мимо... того, що не так лежить.

Зараз майже кожен репетус, стогне, ние: "Недавно було все. А де воно поділося?"

А де воно має взятися? З неба впасти?

Всі страйкують. Всі хочуть великої зарплати, а маленької роботи. Кожен хоче жити, як в Америці, а працювати, як у Росії.

Ти відроби ту зарплату, яку отримуєш. Тобі за твою роботу не зарплату треба збільшувати, а "срок". Тобі за твою продукцію руки відбивати треба. Ти звик, що працюєш "на государство". А "государство" тебе годує. Як ти працював, так воно тебе й годувало. Як воно тебе годувало, так ти й працював. А тепер ти вимагаєш "соціального захисту". Від тебе треба захищатися. Ти ось зачинив мене у ліфті — страйкуєш. Завтра я тебе зачиню у громадському туалеті. І буду пікетувати. Побачимо, чия візьме.

"Соціальний захист". Он Гришка. Тридцять років пропикетував п'яний у кукурудзі. А тепер пікетує під дверима районного керівника. Також вимагає соціального захисту.

Син його жінки. Водій колгоспу. "Зачем мені та незавісіма Україна, зачем мені та приватизація! Цілий день крутиш баранку. Нічого не хвата. Горучего не хвата..."

Совісті також "не хвата". Цілий день "крутить баранку" до свого двору. Там у нього що — диспетчерський пункт?

А скільки таких "віртуозів" в Україні? А скільки в них у руках колгоспних, державних, громадських "баранок"? А скільки вдома приватних бугаїв? Де те "горуче" набереться? Воно ж з неба не падає. І з-під бугая, вибачте, не тече. А якби й текло, то він за нього таку ціну загиргилить, що іранська нафта у порівнянні з ним видаватиметься небесною манною. Навіщо їм приватизація? Навіщо їм незалежність? Та вони за отакий ось

колгоспно-соціалістичний лад від Зачепилівки до Кремля на животах проповзуть. Вони із шкури вилізуть, аби шкурницькі інтереси відстояти.

Воно й не дивно. Стільки років вбивали людям у голови, що рай — це "соціалізм плюс електрифікація". І, як каже Вітя Царапкін, вийшло "короткое замыкание". Закоротило. Мозок на кишку. Усі думки тягне в утробу. Утробна хвороба. І на очі дає. Крім корита, нічого не бачить. І на вуха. Крім "на", нічого не чує. І пам'ять вишибає. Не тямить, якого він племені, якого роду. Якби ще не оте характерне полтавсько-черкаське "ель", то присягався б на Біблії, що він не "хохоль", а Агафія Ликова із "гасжного тупика".

Буває, що національна свідомість прокидається. Коли проміє сивухою контакти у голові. Тоді зареве відчайдушно: "По-го-сі-яга-ла го-гі-рочки". Але не вище "гогі-рочків". Щоб не запідозрили у націоналізмі...

національного духу лише перегар зостався. Горілчаний. І шівколіна гопака.

Гопакувати ми вміємо. Бутафорні шаровари, бутафорна шабля, бутафорне "засвистали козаченьки". Тільки шкура натуральна. Труситься при кожному слові "Україна".

"Козаченьки". Від старої кози. Хребта розігнути не можуть. Тіні своєї випростаної бояться. Національна гордість — лише у шароварах...

Такі ми є.

Маємо національних рабів з королівськими апетитами. Але й маємо і національних лицарів. З рабськими болячками... Ще не об'єдналися, а вже роз'єднуємося. Ще не збудували державу, а вже шматуємо її на державки. Ще не зайняли надійну позицію, а вже створюємо опозицію. Маємо достобіса крикливих і амбітних отаманів, але маємо мало тихих і сумлінних воїв...

Такі ми є...

Усе вляжеться. Тільки б ми не вляглися передчасно. Тільки б раба із себе вичавити. Раба чужого пана. Раба власного черева. Раба власних амбіцій.

І щоб совість у нас була не бутафорною. І щоб совість у нас були такі сердешні. Не затішилися національними прапорами. Не замилювалися національними піснями, не задрімали у національних шароварах.

Бо по степах наших, по селах і містах наших, на святих місцях понівечених скіфських баб ще стоїть сатанинський кремлівський дід з протягнутою рукою... І чигає на нашу свободу...

НЕ ХМУРТЕСЯ

Звернення Вані Молдавана до народу України

Народе мій!

Многоликий у своїй національній розмаїтості!

Монолітний у своїй єдності!

Схиляю перед тобою свого довгого носа. І стаю на коліно.

За те, що ти встав з колін.

Слава Богу, "світле майбутнє" позаду. Слава Богу, ти вже не працюєш на "благо отечества", а на своє благо. Слава Богу, "отечество" вже околіло. Зосталися тільки собачаки, які ще виють по тому "отечеству". І на нас погавкують. Але чим ближче до Божої благодаті, тим чорти скаженішають в хаті. Перебісяться.

Святі отці і парафіяни!

Православні і лівославні!

А ви бачили живого чорта? У церкві?

Я бачив. У подобі старшої сестриці Гафії.

Як він молився! Як бив поклони! Як вицілював святі ікони! А вийшов з храму, зустрів парафіянку, що вийшла з іншого храму, — очі вогнем, на голові повилазили роги, пазуряками уп'явся в її волосся. І гамселить. І воїнствує. За свою церкву. За свого отця. За свою парафію...

Зведіть взори до небес святих. Скільки церков там бачите? А священників скільки?

Молимося Богові, а не священнику. І він для нас єдиний на небесі — Всевишній.

І на землі для нас єдиний Бог — Україна.

Тож самі єдині будьмо. Душею. Серцем. І помислами своїми.

Бо всякій нечисті хочеться, щоб ми чубилися. Щоб ми сварилися. Бо де нема злагоди — нема єдності. А єдності нашої дуже бояться оті собачаки, які хотіли б нас бачити вічними рабами.

Тож хто де хоче молимося. Але любімося. І як кажуть галичани: маймося, тримаймося, шануймося і не з'їдаймося!

Народе ковбасолюбивий!

Нема ковбаси. Свині свинячою дорогою йдуть за кордони рідної землі. А нам зостається лише свинство. І чуже, і своє.

Співробітниця Гаврила з Мозамбіка свинарка Астраушенко з цього приводу каже:

— Нехай ідуть. Ліш би не було гражданской війни. А то, як ми їм не дамо, вони можуть на нас поїти...

Що ж до іншого м'яса, то ми, в основному, розводили голубів. Домінуюча порода — "голуб миру". Правда, його живого ще ніхто не бачив. Лише на картинках. А з голубів, як казав дід Тимоха, користають відразу три господарі: яструб має м'ясо, вітер — пір'я, а господар — лайно...

З цього продукту, як відомо, ковбасу не зробиш.

Але ковбаса у нас буде. Та ж свинарка Астраушенко обцяє:

— В ознаменування Міжнародного дня трудящихся я могу дати від льоху Альфи по 25 поросят. Тільки щоб колгосп купив породистого брокера. А то по телевізору патякають: "Продається брокерское место", — а брокера не продають. "Мест" у нас своїх вистачає. Півсвиника...

арка у нас є.

Доки на нашій суверенній землі ростиме хоч один буряк, чарка у нас буде.

Правда, дещо наростають національні амбіції. Дехто з вузькопатріотичних міркувань не хоче пити "Русскую" і "Московскую". Ще й називає їх гидотою...

Штани.

Нема. Але те, на чому носити, є і, слава Богу, не схудло. А як почне марніти, то й штани знайдуться. Ті, якими запаслися у попередні роки.

Коли ми були у вічній мерзлоті, носили штани ватяні.

Коли нас перегнали у печеру розгорнутого соціалізму, ходили зовсім без штанів. І босі. Тому й світ називав нас "комуністичною босою".

Вожді дбали, щоб у нас на кожну душу було достатньо чавуну. І сталі. І свинцю. Тому майже всі ходили в сталевих наручниках. Їли з чавунних банячків. А коли діставали свою порцію свинцю — лягали під чавунні плити. Там штанів не треба...

Потім, коли нам дозволили поголовно красти, з'явилося усе.

Потім усе розікрали. І дивуємося: де воно поділося?

Що ж буде далі? Далі буде гірше. Приватизація.

Як повідомив Гаврило з Мозамбіка, на їхньому хуторі приватизації найбільше боїться Гришка Кіт.

— Як же мені тепер прожити? — бідкається він. — Я ж звик усе життя красти. У государства... Що ж я тепер сам у себе крастиму?

Гаврило його заспокоїв:

— Зате у Сибір тебе не затурять. Ні в Магадан. Бо тепер це вже за кордоном...

Але штани у нас також будуть. У нас на військових складах стільки штанів... Розпочнемо конверсію.

Тільки усім разом зодягати небезпечно. Московські квакуни піднімуть рейвах, що хохли збираються воювати Росію...

Буде у нас все.

Щоб ми лише не порізали корів на "барабани революції". А мануфактуру не витратили на лозунги і плакати...

Над нашою хатою ще хмарно. Але вже з проясненням.

У нашій хаті ще багато нечисті.

Але хата — своя. Ні від кого незалежна. Ні від "старшого брата", ні від заморського свата.

Отож — до праці!

Всі. Навіть ті, які були великими членами. І членами Політбюро. І членами з такого-то року. І ті, що несли з "вождем" "бревно". І ті, що те "бревно" у тайзі різали. І ті, що востаннє "вождя бачили". Бо ваш "человек" пройшовся по нашій землі "как хазяин" і залишив руїну.

І до злагоди.

Не шукаймо крайнього.

Крайніх давно шльопнули.

Не шукаймо винних. Винних давно визначили.

Винен "піонер".

У чорному ящику з погорілого корабля соціалізму знайшли записку: "ПІОНЕР! ТЫ ЗА ВСЕ В ОТВЕТЕ!"

Тож не хмуртеся одні на одних.

Розумні — проявіть своєю політичну мудрість.

Дурні — своєї "політичної мудрості" не проявляйте.

До праці!

До злагоди!

Піднімем з руїни Неньку Україну!

КОРОТКІ ПОВІСТІ

РОБІНЗОН З ІНДУСТРІАЛЬНОЇ

Фрагменти з життя коня Дракона та його хазяїна
Робінзона Галапочки

Нестерпно палить сонце. Настирливо гуде місто.

На перетині двох його артерій — затичка. Сиренять стривожені "Волги". Бібікають "Москвичі" й "Запорожці". Кувікають "Жигулі" й "Лади". Хриплять "газики". Водії висовують голови. Шлють п'ятнадцятиповерхові благословення туди, під зелений світлофор, де якийсь нерозторопа лить гав.

А під світлофором — диво механізованого сьогодення.

Під світлофором — кінь. Не породистий орловець. Не рисак-рекордсмен. Звичайний підкиївський каштановий гібрид. Нашадок незавидного безіменного жеребця і такої ж незваної кобили.

На коні — вершник. На ногах сандалі епохи Христа. Вище — найсучасніші джинси, футболка, а ще вище — чорна борода.

З чотирьох боків сиренять машини.

Кінь стоїть мов укопаний. Положливо повертає голову то в один, то в другий бік. Стриже вухами. Форкає роздутими ніздрями. Водить палаючими очима.

Вершник дзюгає зап'ятками у ребра свого транспорту. Сіпає за поводи. Кричить: "Но-о-о, Дракон!" Але зрушити з місця Дракона не може.

З будки вийшов регулювальник. Взяв коня за вуздечку. Той покійно почалапав за ним.

У кінському оці, як у дзеркалі, відбиваються роздоріжжя, різномасні автомобільні потоки, тротуар, людські лиця.

Похнюплено сидить на коні вершник.

Постовий настовбурчено стоїть поруч на узбіччі. Моралізує:

— Що ж ви, правил не знаєте? Документи!

Вершник дістає з кишені й подає постовому паспорт:

— Тут я не винен. Транспорт налякався і заглух.

— Нащо ви мені свій паспорт даєте? — обурюється

постовий.

— Ви ж до мене звернулися, а не до коня.

— Мені,— дивиться у розкритий паспорт постовий,— товаришу Галапочка Робінзон Івановичу, документ на право водіння транспортного засобу.

— Та яке тут право? — посміхнувся Галапочка.— Всі мої предки водили цей, як ви називаєте, транспортний засіб без прав.

Постовий допитливим поглядом вліпився у бородате, смагляве лице Галапочки.

— Вони що... Того... Кочували?

— Ні. Вони сиділи на місці.

Постовий знизав плечима:

— Якій організації належить ваш транспорт?

— Він не організаційний. Він мій, приватний.

— Як це приватний?

— Невже ви думаєте, товаришу сержант, що я тільки водій цього транспорту? Де ж я тоді друге сидло почеплю? Для пасажирів чи, скажімо, для свого шефа?

— Але приватний кінь...— дивується постовий.

— Що тут дивного? В отого чоловіка, що поїхав "Волгою",— вісімдесят приватних коней.

— Не заливайте, товаришу Галапочка. Ви так знаєте того чоловіка, як я знав фараона Тутанхамона.

— Я знаю марку його машини і скільки в тій машині кінських сил. А в мене всього-на-всього одна кінська сила. І та підтоптана.

— А-а-а! Так-от що, товаришу Галапочка. Завтра рівно о дев'ятій нуль-нуль зі своєю підтоптанною силою в ДАІ...

...Стоянка для машин біля довжелезної стіни. Стоять "Москвичі" і "Волги", стоять "Запорожці" й "Жигулі", стоять "газики" й ЗІЛи. Стоять без номерів і з номерами.

Стоїть кінь.

Ліниво обмітає хвостом комахню, що шукає пожитку на його крупі. Повід, яким він прив'язаний до акації, заважає мотати головою. І та голова хвилями непорушно повисає на гривастій шиї, лупає очима, щось думає.

Дракон згадує своє коняче дитинство.

...Пече нестерпно сонце. Чарівний килим луку. Річка.

Скубуть траву гуси. Іде розвальцем, покректуючи, качка. Пасеться спокійно його мати-кобила. А поруч вибрикує він. Час від часу підбрикає до матері, тицьне мордочкою у вим'я, щоб не забути пахощів свого роду. Крутоне кучерявим хвостом і знову драпоне.

З обурливим гелготом розбризкуються гуси. З трагічним кваканням тікають качки. А він бігає. Приминає копитцями сіножать.

Гріє сонце. Гудуть бджоли. Він лежить у траві... Заторохтів несамовито мотор поскубаного "газика". Вибив Дракона із спогадів. Викермовує на стоянку.

— Що за ідіот поставив тут коня! — викрикнуло з кабіни вусате, рябе, замурзане лице.— Тут для машин стоянка...

Спокійне коняче око. Дракон знову потонув у спогадах. Ось він біжить польовою дорогою. Вже дорослий. А на ньому вершник. Лице таке ж рябе і нервове, як в отого водія. Рукою вчепився у гриву. Другою тримає різку і гамселить нею куди попало. Каблуками нервово дзюгає попід ребра. Несамовито горланить:

— Но-о-о! Но-о-о! Но-о-о!..

Відкрилося Драконове око. Погляд знову упав на обчухраний борт машини. Перекочував на фасад будівлі навпроти. Біля під'їзду копошаться люди в білих картузах з червоними обідками...

Просторе, світле приміщення автоінспекції. На м'яких, ошитих чорним дерматинном лавах сидять відвідувачі. На стінах плакати — як правильно долати роздоріжжя.

Віконечка, віконечка, віконечка. Біля тринадцятого черга. Одержують номери для автомобілів.

Галапочка невпевнено йде коридором. Перепиняє заклопотаного лейтенанта.

— Скажіть, хто тут завідує кінями?

Лейтенант махнув рукою і зник за дверима.

Галапочка підійшов до віконечка під номером чотири. Нахилився.

— Мені треба зареєструвати коня...

— Що-о-о? — здивувалося лице немолодого капітана.

— Коня.

— Що "коня"?

— Хочу зареєструвати.

Пильний погляд маленьких колючих очей проповз по тій частині Галапочки, яку можна було оглянути з віконечка, і зупинився на пишній чорній бороді.

— Що, діду, не знайшли іншого місця для жартів?

— По-перше, я не дід. Мені тільки двадцять вісім. А по-друге, мої жarti он там, біля акації, махають хвостом.

— Слухайте, громадянине, ні ваші літа, ні ваш хвіст автоінспекцію анітрохи не цікавлять. Ви звернулися не за адресою...

У вуличному потоці машин гуцикає кінь. На ньому в сідлі підсмикується Галапочка.

Ось вони звернули в малолюдний провулок. Кінь пішов кроком. Вершник у такт коневі врівноважено похитується. Похитується коняча голова...

По тротуару йде дівчина. Гордо несе розпатлану голову. Гордо вихитує усім багатством, яким наділила її матінка-природа. Великі голубі очі, обрамлені віниками довгих вій, мріють.

...Крута гірська дорога. Йде по ній власниця голубих очей і вій-віників. Молодість брунькує під тоненькою ажурною кофточкою. Втовлено опускаються і піднімаються вій-віники.

Навколо гордо здійняли рамена вершини гір. Навколо шумлять смереки. Щебечуть пташки. Співає природа. Дзвенять гірські потоки.

Дівчина зайшла до потічка. Нахилилася над його чистим дзеркалом. Розглядає у воді свою вроду, милується нею.

Раптом у дзеркалі води побачила лицаря. Повернула голову — стоїть кремезний вусатий легінь. При боці меч. А поруч — кінь. Патлогривий білий красень. Копитом камінь креше.

Посміхнувся лицар дівчині. Підхопив її на руки. Вона обхопила його шию.

Він шепче їй:

— Царівно моя! Як довго я чекав зустрічі з тобою.

Вона відшптує:

— Лицарю мій! Ти мені снився ночами. Я мріяла про тебе...

І білогривий вихором поніс їх у гори...

Йде красуня. Мріє красуня. Посміхається мило своєму намріяному щастю.

Раптом над самим її вухом:

— Дівчино!

Стрепенулася. Повернула голову. Очі красуні широко розкрилися від здивування. Поруч з тротуаром по асфальту йде вершник. Очі красуні, здається, хочуть увібрати вершника разом з конем.

— Що? — ледь чутно вимовили наліті соком вуста красуні.

— Як вас звуть? — категорично спитав вершник.

— Крузя, — скромно відповіла красуня.

— Дуже приємно. А мене — Робінзон.

Її очі стали ще більші.

І вершник поступово тоне у них. Тоне з бородою. Тоне з конем.

Коридор солідної установи. З дверей у двері метаються співробітники.

Простора кімната. На стіні біля дверей гасло: "Цінуйте працю прибиральниці!"

Підковою стоять столи. За столами сидять службовці. На столах купи паперів.

За крайнім столом ліворуч — молоденька дівчинка. Мабуть, вчорашня десятикласниця. Вона бере з купочки листа за листом, ножицями відрізає край конверта, витягує лист, розправляє його, з'єднує скріпкою з конвертом, реєструє у товстелезну книгу. Тоді передає листа на сусідній стіл.

Сусідка читає листа. Робить якісь помітки. Передає. І так далі.

За крайнім столом праворуч — лисуватий ветеран установи. Мабуть, передпенсійник.

Лисуватий уважно кожен лист. У лівому верхньому куточку відходить: "Іванову" і подає назад по колу. Іванов пише: "Петрову" і знову передає сусідові. Сусід пише: "Рябенку" і передає четвертому. Четвертий пише: "Петренку" і передає п'ятому. Петренко адресує листа Задерикіній. Задерикіна переадресовує Мацькевич. Мацькевич адресує Гуцькевич. Гуцькевич пише: "До виконання", і лист знову потрапляє в надійні руки вчорашньої десятикласниці.

Лисуватий ветеран одного притримав. Покрутив його. Підніс майже до самих окулярів:

"Гострий сигнал!

Ми, мешканці будинку № 23 по вулиці Індустріальній, доносимо до вашого відома, що у нашому будинку на восьмому поверсі в квартирі № 53 чоловік тримає коня. Звуть його Робінзон Іванович Галапочка. Він строїть з себе художника. Але що він за художник, то ніхто не знає. Бо ми на його художества не ходимо. Нас, чесних радянських людей, обурює, що в наш світлий час є ще місце для куркулів.

Просимо вжити заходів! Якщо ні — будемо писати вище. За дорученням мешканців будинку

Пильний".

Лисуватий ветеран почухав потилицю. Підвівся з-за столу. Човгає з листом до дверей.

Ось він перед іншими дверима, оббитими чорним дерматином. На них ввіска "САМ І. І."

Лисуватий ветеран довго наточував підшви своїх черевиків на килимку під дверима. Поправляє гудзики на

піджаку. Затягує галстук. Поправив на носі окуляри. Кахикнув у кулак. Торкнув двері.

За масивним столом моложавий чоловік. На масивному столі — купи паперів.

— Дозвольте, Іване Івановичу? — схилив голову біля дверей лисуватий ветеран.

— Давайте, що там у вас? — кивнув головою моложавий. — Багато скарг сьогодні?

— Сто п'ятдесят скарг сусіда на сусіда, п'ятдесят сім — батьки на дітей і діти на батьків. Вісімдесят п'ять скаржаться, що біля двору калюжа, сміття і таке інше. І... І одна оця... Що на восьмому поверсі тримає коня.

Рука тягнеться до ручки. Пальці розправляють листок з учнівського зошита. Очі зосереджено вивчають. Пальці беруть ручку. У лівому верхньому куточку листа виводять: "Розібратися. Вжити термінових заходів. Сам..."

Майстерня Галапочки. Напівпідвальна кімната досить-таки старого і обчухраного будинку. На рівні землі невеличке вікно. Над ним лампа денного освітлення.

Невеличка кімната захарашена усім, що тільки може бути в майстерні художника, парубка і просто людини. На стінах — ескізи до картин, фрагменти, картини. На підлозі — дивовижної подоби істоти, вирізьблені з пеньків, стовбурів дерев, гілля, коріння. Доліплені й недоліплені людські голови, бюсти, фігурки.

За етюдником — Робінзон. Перед ним на стільці Крузя.

Галапочка мазок за мазком кладе на полотно. Заходить то з одного, то з другого боку. В його очах вогонь захоплення. В його буйній голові мрії.

Він бачить Крузю в домашньому фартушку в своїй квартирі. Вона, рум'яна і щаслива, підходить до нього, коли він сидить у кріслі і переглядає газети. Вона обвиває ніжними руками його шию і ніжно каже:

— Милый, ходімо. Сніданок на столі. Будеш іти на роботу, зодягнеш он ту білу сорочку, що я випрасувала. У портфель я поклала тобі бутерброд. Тільки щоб ти його обов'язково з'їв...

Галапочка проковтнув слину і поклав свіжий мазок.

Перед ним позувало його голубоке щастя. Гордо тримало свою пишнокосу голівку. Час від часу лупало віями-віниками. Своєю фантазією малювало...

...Велика виставочна зала. Полотно Леонардо да Вінчі, Рубенса, Пікассо, Гойї, Рембрандта, Ренуара. Відвідувачі

юрмляться, тиснуться ближче до експонатів. Детальніше розглянути, краще побачити.

Та ось ціла стіна портретів. Натовп завмер перед ними, затамував подих.

На портретах вона, Крузя. Ось вона з віялом, як ренуарівська "Дівчина з віялом". Тут приміряє сережки, як на картині Рембрандта "Молода дівчина приміряє сережки". Там — на повен зріст серед квітучого саду, як дама на картині Моне. Сидить на камені, як вередунка Ватто. Милується виноградом, подібно дамі на картині Брюллова. Зіперлася на парасольку. Ловить метеликів. А то дивиться у небо, наче розкаляльниця Тіціана.

— Чиї це портрети? — питає високий чорновусий красень.

— Молодого художника Робінзона Галапочки. — відповідає хтось пошепки.

А хто на портретах?

— Його дружина Крузя...

— Крузю, — спитав категорично Робінзон і вивів Крузю з мрійливої задуми, — ви б хотіли стати моєю дружиною? Крузя опустила вії-віники.

— Що ви! Я про це ніколи не думала...

— А я думав.

— Так раптово... Не знаю навіть, що відповісти.

Рука Галапочки зупинилася на півдорозі до мольберта. Погляд прикутий до опущених очей Крузі.

Він блискавично зробив два довгі кроки. Демонстративно впав перед Крузею на коліно й патетично випалив:

— Мос життя у ваших руках. Або я стану генієм пензля завдяки вашому кохання, або, відштовхнутий вами, я захирію, як дерево без води!

Крузя звела свій небесний погляд до кіптявої стелі майстерні. Перевела його на вирізаного з коріння чорта, що висів у куточку. Ковзнула по розставлених у кутку на підлозі пляшках з-під "Екстри", портвейну, вермуту.

— Я вам створю не життя, а рай. А сам буду ангелом-хранителем у цьому раю, — запевняв Галапочка. Погляд Крузі з пляшок переповз на чорта. Тоді зупинився на худій і мізерній постаті Галапочки...

Але Галапочку знову витіснила зала картинної галереї. Стіна з Крузиними портретами. Захоплені погляди відвідувачів. Повернув Крузю до дійсності Робінзонів голос:

— Я чекаю вашого вироку!

Соковиті вуста Крузі пролепетали:

— Мені так страшно... Так несподівано все це... Але задля мистецтва... Його майбутнього... Я готова... На все... Робінзон рвучко підвівся. Потягнувся до Крузі. Обняв її. Щоб печаткою поцілунку закрити шойно сказане...

Куточок подвір'я біля майстерні Галапочки. Стоїть прив'язаний поводом до шовковиці Дракон. Мордою пересуває порожній ящик. Ящик від'їхав на таку відстань, що Дракон мусив натягнути повід. Повід розв'язався. Дракон пішов по подвір'ю. Скубнув трави. Попасом вийшов на вулицю.

На проїжджу частину йому виходити не хотілося, бо там гарчали машини. І він поплівся вздовж тротуару.

Дорогу Драконові перегородила черга, що стояла до овочевого кіоска. Дракон зупинився. Якраз за спиною якоїсь жінки, що в одній руці тримала сумочку, а в другій — квіти. Простягнув морду, сягнув верхньою губою — і пелюстки ніжно зашелестіли. Жінка оглянулася і крикнула:

— Господи! Кінь!

Дракон відсахнувся. Пішов уздовж черги. Побачив ящик з картоплею. Тицьнув туди морду і почав хрумкати.

Раптом на нього наскочила дебела молодиця. У вимазаному білому халаті. Брудними руками почала гамселити його по ребрах.

Чоловік, що стояв поруч, сказав:

— Хай трохи з'їсть. Що, вам шкода?

Та, у халаті, зарепетувала, засіпалася. Дракон дивився, як нервово мелють її губи, чув, що в барабанні перетинки б'є ніби кулетна черга. Повернувся і пішов...

Гріє сонце. Спішать, метушаться люди. З портфелями і без портфелів. З сумочками і без них. Чоловіки і жінки. Товсті і худючі. Високі і низенькі. Йдуть по двоє і по одному. Дібають у міні, дріботять у максі.

По проїжджій частині шугають машини. Ревуть. Стогнуть. Сизий димок стелиться над полотном дороги. На тротуарі. У цьому тумані в такт крокам хитається коняча голова.

Йде Дракон. Згадує.

Луг біля річки. Горить багряно схід. Відбивається у чистому плесі. Сизий туман устелив шовковий трав'янистий килим. На цьому килимі пасуться коні.

Тиша. Тільки час від часу тривожить її коняче форкання.

Пасеться Дракон. Під копитами вгинається росяниста трава.

Ось з-за горизонту вибилися перші промені сонця. Висунула його червона лисина. Трав'янистий килим ніби хтось посипав перлами. Виграють на сонці краплини роси. Защебетала пташка в кущах верболозу. Їй підтягнула друга. Заспівав луг. Вкрився лагідним сонячним промінням...

Драконові щось блиснуло в очах. У вуха вдарило сердите ревіння машини. Розплющив очі. Бреде посеред вулиці. Загарчало ззаду, загуділо збоку.

Сердите гарчання машин нарастає. Ніби голодне виття велетенських вовків. Ось вони цілою зграєю оточили Дракона. Скалять зуби. Наближаються. Дивляться на нього великими скляними очима. Гарчать.

Вуха Драконові не витримують цього гарчання. Голова пішла ходором. Затанцювали дерева обіч дороги. Затанцювали стовпи. Потемніло сонце...

Ючи сиреною, мчить "швидка допомога". Їй дають дорогу інші машини. Зупиняються перед роздоріжжям перехожі. Десь нещастя.

Посеред вулиці стовпотворіння. Стоїть з обох боків транспорт. Стала в коло неорганізована маса роззяв. Посеред цього кола лежить Дракон.

Під'їхала машина з автоінспекцією. Молодий лейтенант жезлом пробиває собі дорогу крізь натовп.

— Чий кінь?

Натовп загомнів, загелготів, затих.

— Хто хазяїн коня, питаю?!

Знову мовчанка.

Водій, що стоїть біля дверцят "Волги", посміливішав:

— Він ішов без хазяїна. З отого боку.

— Хто вдарив? — спитав суворо лейтенант.

— Ніхто його не вдарив, — втрутився інший водій. — Він упав з переляку.

— Може, у нього інфаркт? — висловила міркування повнотіла дама...

Чути сирену "швидкої допомоги". Санітарна машина зупинилася. Крізь натовп пробивається солідний лікар, а за ним з червонохрестою рятувальною скринькою — медсестра.

— Де потерпілий? — спокійно запитав представник "швидкої допомоги".

— Он, — вказав на коня чоловік з гурту.

— Що он?! — сердито перепитала "швидка допомога". — Я питаю, потерпілий де?

— Кінь потерпілий! — крикнув хтось із натовпу.
— У нього, мабуть, інфаркт міокарда! — авторитетно запевнила пишнотіла дама.

— Я по конячих інфарктах не спеціалізуюся! — відрубав медспец і обурено апелював до натовпу: — Там десь, може, людина вмирає. Чекає допомоги нашої. А тут фокусничають...

І попхався крізь натовп до машини.

Дракон вже підвів голову. Підняв круп.

— О, живий! — радів натовп.

— Піднімається!

— Легкий шок! — коментувала пишнотіла дама.

— Треба допомогти йому підвестися. Щоб звільнити дорогу, — сказав лейтенант.

Сиренячи тривогу, мчить "швидка допомога". Біля універмагу заскрипіли гальма.

Вискочив з машини солідний представник рятівної служби. Кинувся під вивіску "Взуття".

Вистригнула за ним мініатюрна сестричка. Без рятівної скриньки. Кинулася під вивіску "Галантерея".

Повагом висунувся з-за керма водій. Подався під вивіску "Господарчі товари"...

Червоний куток у житлово-експлуатаційній конторі. Битком набитий людьми. За столом лисий, поморщений Арон Наумович Грос. Начальник контори. Поруч з ним

— зовсім сивий голова домового комітету Базюкович. У першому ряду, навпроти стола, сидить Робінзон Галапочка.

Грос встає. Стукає олівцем об графин.

— Товариші! Прошу уваги!

Гамір у залі поволі стихає.

— Ітак, збори активістів нашої житлової контори вважаю відкритими!

Присутні заплескали в долоні.

— На порядку дня одне питання — персональна справа похильця з квартири п'ятдесят три, будинку номер двадцять три по вулиці Індустріальній Робінзона Івановича Галапочки...

Галапочка сидить і байдуже дивиться у вікно.

— Слово для інформації має голова домового комітету товариш Базюкович.

Базюкович схиляє в поклони голову. Солідно підводиться, бере папку, що лежить перед ним на столі, повагом, з дуже зосередженим і відповідальним обличчям підходить до невеличкої трибуни. Закладає окуляри, розкриває папку.

— Тариші! Сьогодні на міжнародній арені, тариші, обстановка, я б сказав, міняється...

Сидить Галапочка. Не чує слів промовця. Бачить, як той з-за трибуни розмахує руками, показуючи, очевидно, протилежні континенти, як худа і довгоноса його постать то ривком нахилиється над трибуною, то вигинається, ніби пританцьовує.

Галапочка подумки йде на околицю міста. Тут у два ряди вилаштувалися муровані кооперативні гаражі.

Метушаться в гаражах та біля них автолюбители. Хтось лежить під машиною. Хтось заводить автомобіль ручкою.

Ось бокс № 13. Наближається до нього Галапочка. Відчиняє замок. Із-за дверей чути радісне коняче: г-г-г-м.

Галапочка відчиняє двері. З'являється радісна коняча морда.

— Ну як, сіно з'їв? — питає Робінзон. Плеше коня по шиї, гладить його морду.

гаражі вздовж стін — мішки з кормами, пресоване сіно. Біля торцевої стіни — жолоб. Від палі, забитої біля жолоба, тягнеться ланцюг до вуздечки коня.

Галапочка пораяється біля жолоба. У дверях гаража з'являється автолюбитель, весь у мазуті.

— Слухай, друже, виручай! — просить Робінзона. — Заглух. Не дотягнув до гаража півкілометра...

Галапочка вийшов до нього. Подав руку. Той тернув долонею правиці спочатку об техаси, тоді простягнув її Галапочці.

— Що, бензину не вистачило? — спитав Робінзон.

— Та ні, бак повний.

— Шлея й орчик у кого? — по-діловому спитав Галапочка.

— Не знаю.

— По-моєму, у тридцять третьому боксі. Останнім ми його тягнули...

Ось вони біля 33-го бокса. Двері відчинені навстіж. У гаражі повно всякого хламу. Хлам такий різноманітний і в такому безпорядку розкиданий, що складається враження, ніби це звалище сміття. Серед тої купи сміття, біля самих дверей, — добряче-таки пом'ятий "Запорожець".

— Ей! Євтиховичу! Де ви там? — гукнув Галапочка. З-за купи мотлоху навкарачки вилазить опасистий чоловік. Все обличчя поклеєне лейкопластирем. Рука на очкурі.

— Іду, іду!

— Шлею нам треба.

— Що, стукнули? — питає Євтихович.

— Ні, просто заглух! — пояснює Петро...

Стрепенувся Галапочка від спогадів.

— ...Наша країна, тариші, видає на-гора гори вугілля! — рубонув рукою доповідач.— Видобуває небувалу кількість нафти, залізної руди. І вообщє, тариші...

Галапочка думками знову пішов у гараж.

Ось вони почепили орчик до старенького-престаренького Петрового "Москвича".

Запрягають коня.

— Слухай,— озвався Петро,— де це Євтиховича так вмазали? По-моєму, це вже не вперше.

— Не вперше, але, мабуть, востаннє. У нього є кілька запасних крил, капот і ще дещо. Старе, поржавіле, як і сам "Запорожець". То він ставить їх на машину, виїжджає на трасу і зумисне робить так, щоб хтось легенько його зачепив. Тоді каже: "Давай, браток, поки приїде інспекція, розквітаємось. Ти мені дасш стільки-то..." Словом, збирає на нову машину...

Доповідач різко стукнув кулаком по трибуні:

— Ми боремось за чистоту середовища! Насаджуємо нові ліси, парки і сквери. Держава виділяє великі кошти, щоб кожен мешканець міста дихав чистим повітрям...

В цей час у відчинене вікно вривається хмара чорного диму. Чи то від паленої гуми, чи від мазуту.

У залі починається спочатку покахикування. Тоді все частіше вибухає кашель. Закашлявся й сам доповідач.

— Зачиніть вікно! — скомандував начальник ЖЕКу.

Галапочка, що найближче до вікна, підходить до нього. У дворі, метрів за десять від вікна, горить чималеньке вогнище. Палають рештки автомобільної шини, ящики, сміття. Неподалік двірничка підмітає двір, збирає сміття, носить його у вогонь.

Галапочка зачинив вікно. Кашель ущух.

— А що робить жилець Галапочка? — продовжує доповідач.— Приводить до будинку коня. Засмічує, тариші, територію. Отруєє сусідам життя. От, тариші, від мешканців будинку, в якому живе пожилець Галапочка, поступила скарга. У високу інстанцію. Нам її, тариші, надіслали для вжиття, тариші, заходів...

Йде, сідає за стіл.

— Хто хоче висловитися? — питає начальник ЖЕКу.

Руку піднімає худий тип з невдоволеною фізіономією.

— Слово має товариш Бурундукін, електрик! — сповістив начальник.

Бурундукін виходить за трибуну.

— Товариші. Галапочка мій сусід по стіні. І що я можу сказати? Я можу сказати: відірвався Галапочка від колективу. Хто коли бачив, щоб він із сусідами у дворі забивав "козла"? Хто бачив, щоб він зіграв у дурачка чи там, як на те пішло, бо він культурний і з бородою, то в шашечки? А шумить Галапочка через стіну завжди, я би сказав, шумно очень... У мене все...

У залі піднімається ще одна рука.

— Слово має товаришка Носова, ліфтер,— повідомляє Грос.

Немолода вже кругловида жінка, з рясно поораним борознами лицем і маленькими рухливими очима, виходить на трибуну:

— Я, товариші, товариша Галапочку знаю давно. Ще як він тільки поселився в нашому будинку. Хоч він з ви так і культурний, а внутрі щось нездорове. Колись я прошу його: "Робінзон, намалюйте мені вивіску "Ліфт не працює". А він каже: "Нащо вивіска? І так видно, що він завжди не працює..." І під бородою схидно засміявся... Тепер я, товариші, думаю нашот коня. Чим його кормить товариш Робінзон Галапочка? Коли не зайдеш у наш гастроном — нема "геркулеса". Тепер ясно, чому нема "геркулеса"...

Носова пішла на місце. Руку підняв її сусід.

— Слово має товариш Лизяк, кочегар,— повідомив Грос. Вийшов середнього зросту чоловічок. У залі забринів тоненький голос.

— Товариші! Я з Галапочкою стикаюся мало. Бо я в котельні працюю в поті лица, а він десь свої художества викидає. Але мушу сказати, що є у нього куркульська жилка. Взяти такий приклад. Колись ми сидимо у дворі, забиваємо "козла". Ну, відповідно, виникла ідея... Але не вистачало, так сказати, матеріальних ресурсів. Тут якраз бачу: йде Галапочка. "Робінзон,— кажу,— нам одного тугрика бракує. Можете за компанію, а ні — то до зарплати..." І що, ви думаєте, цей культурний художник сказав: "Тугрика,— каже,— мені не шкода. Мені шкода себе. Цілий вечір не буде гарячої води, і я не зможу покупатися..."

Знову коридор тієї установи, куди потрапила скарга на Галапочку. Знову та ж ділова метушня в коридорі. Ті ж двері, та ж кімната, де проходять чистилище скарги. Та ж процедура з листом — шлях від стола вчорашньої десятикласниці до завтрашнього пенсіонера.

Руки завтрашнього пенсіонера одного листа затримали довше. Погляд зосереджений:

“На Ваш № 15 від 15 квітня повідомляємо. Загальні збори жильців ЖЕКу 209 обговорили і засудили поведінку жильця тов. Галапочки Р. І. Комісією ЖЕКу встановлено, що у квартирі № 53, яка складається з 16 метрів квадратних, коридора, балкона, кухні і санвузла, на даний час коня не виявлено. Пожилець Галапочка заявив, що його кінь проживає на території іншого району, а взагалі, на даному етапі він являється вкраденим.

Начальник ЖЕКу А. Грос”.

...Двері, на яких написано “САМ І. І.”.

Перед ними з листом у руках акуратно вичовгує до килимка підшви завтрашній пенсіонер...

Тротуар тихенької зеленої вулиці.

Спадає полуднева спека. Поруч з тротуаром висока залізна огорожа зоопарку.

В одному місці з огорожі витягнуто пару секцій. Купа цегли. Корито з цементним розчином. Віддалік, на траві, лежать, перекурюючи, два робітники, які ремонтують огорожу.

Іде по тротуару кінь. Похнюпив голову. Ліниво відмахується хвостом від мух.

Наближається до того місця, де лагодять загорожу.

— Іване! — гукнув один з тих, що перекурювали.— Диви — кінь втік із зоопарку!

Іван лежить горілиць на траві. Смокче цигарку і пускає в небо хмаринки.

— Умгу! — мимрить. — І слон втік. І крокодил ось човгає. Як ми ще тиждень поремонтуюмо ту загорожу, то все повтікає.

— Я правду кажу. Ось кінь на тротуар вийшов.

Іван повів головою:

— Диви! Справді! — схопився на ноги.— Треба негайно загнати...

Вискочили на тротуар. Взялися заганяти коня.

— Треба подивитися добре по вулиці. Може, ще щось вилізло, поки перепочивали,— сказав Іван.

Дракон пройшов через дірку в огорожі. Опинився під кронами дерев зоопарку...

Кабінет слідчого міліції. За столом моложавий капітан. Біля столу сидить Галапочка.

— Ось, товаришу Галапочка, поступив до нас анонімний лист, що ви вкрали коня. Міркую, що писав його чоловік несповна розуму, бо де ж...

— Ви маєте рацію, товаришу капітан,— перебив Галапочка.— Це у мене вкрали коня.

Капітан пильно подивився на Галапочку. Зупинився поглядом на його бороді, на його худому лиці. Глянув на руки, на вичовгані техаси.

— Як ви сказали? — перепитав, ніби недочув.

— Кажу, що ви маєте рацію. Це у мене вкрали коня. З-під майстерні... Я художник.

— А-а-а,— протягнув багатозначно капітан.— Значить, кінь у вас таки є?

— Та ні. Кажу, що вкрали.

— А де ви взяли коня, товаришу Галапочка?

— Бачите, товаришу капітан, історія це довга. Рік тому я оформляв в одному колгоспі Палац культури...

Мальовниче село. Гарні, рівні вулиці, уздовж яких вилаштувалися стовпи з лампами денного освітлення. Гарні чепурні будиночки акуратно обгороджені. Побіля них садочки, квітники.

Центр села. Закінчується спорудження Палацу культури. Ведуться оздоблювальні роботи.

Галапочка стоїть на риштуванні. Зарисовує щось на фасаді.

Зіскакує. Нишпорить у дерев'яній скриньці, яка стоїть на землі.

Раптом відчуває, ніби хтось торкнувся його спини. Оглянувся — над ним нахилилась коняча морда. Спутаний на передні ноги, кінь стоїть і ніби чогось просить у Галапочки.

Галапочка встав, поплескав коня по шиї, погладив оксамитову морду. З сумки, що стояла поруч, дістав розпечатану пачку печива. Вгостив коня одним шматком, другим.

Підійшов кирпатий хлопчина:

— Його звать Дракон. Він дуже людей любить... Він між кінями пастися не хоче.

...Кабінет слідчого. Сидять, як і сиділи, капітан та Галапочка.

— Так він приходив щодня,— розповідає Галапочка.— Два місяці я оформляв Палац культури. І два місяці цей ласун простояв коло мене. Я звик до нього. А одного

разу Дракон не прийшов. Робота не клеїлася. Тоді вирішив розшукати його...

Сільська вулиця тягнеться повз недобудований Палац культури. Іде вулицею Галапочка. Назустріч — юрба дїтлахів. Ідуть, щось жваво обговорюють, сперечаються.

— Дядю! — вигукнув кирпатий. — Сьогодні Дракон не прийде. Його повезуть на м'ясокомбінат. І ще п'ять коней.

В оточенні хлопчаків поспішає сільською вулицею Галапочка. Приміщення контори колгоспу. Вивіска: "Правління колгоспу "ВПЕРЕД".

Галапочка зник у дверях.

Відчиняє кабінет з вивіскою "Голова правління". З-за столу назустріч Галапочці виходить симпатичний молодий голова колгоспу.

...Кабінет слідчого. Галапочка продовжує розповідати.

— Тоді я домовився з головою, щоб коня віддали мені в рахунок оплати за виконану роботу. Правління підтримало...

Слідчий поцікавився:

— А є у вас відповідні документи?

— Є, чого ж. Ось копія рішення правління. Тільки коня ж нема. Вкрали.

Капітан потер чоло:

— Що ж, пишїть заяву... Будемо шукати...

...Ранок у зоопарку. Снують алеями відвідувачі. Ідуть батьки з дітьми. Ідуть хлопці з дівчатами. Човгають старі з костурцями.

...Іде понуро, несучи в своїй кінській голові важкі думи, Дракон. Зупинився біля клітки бегемота. Дивиться здивовано. Струснув головою. Що воно перед ним за диво? Ніби велетенська корова з дуже розпухлою мордою. Дракон ще раз труснув головою. Витяг шию, підняв верхню губу. Сміється.

— Та! Та! — стоїть перед Драконом хлопчик і сіпає за руку тата, який майже встромив голову в клітку бегемота. — Дивись — кінь. Справжній...

Батько сіпнув сина за руку.

— Дивися на бегемота!..

Хлопчик ще раз глянув на коня, посміхнувся до нього широко і спрямував погляд на клітку.

...Стоїть Дракон перед кліткою мавпи. Дивиться, як ці прапрудки людей стрибають з перекладини на перекладину, гойдаються на них.

Згадав село. Верби біля річки. І дїтлахів, що, як отї мавпи, гойдаються на гілляках.

Вглядився в лице мавпи. Дивне таке, патлате. Перекинув погляд на патлатого парубійка, що стояв перед кліткою. На вимазане фарбою лице якоїсь немолодої вже дами. На її триповерхові буклі.

Згадав бородате лице Робінзона Галапочки. Як той годує його печивом, плеще по шії...

...Снують відвідувачі алеями парку. Стоїть обіч алеї Дракон. Вдивляється в людські обличчя.

Іде алеєю зграйка малих школярів. Хлопчики і дівчатка. Весело щечечуть, сміються...

Драконові уявляються квіти. Вогняні полум'яні маки, сині-сині волошки...

Щечечуть, дзвінко сміються дїтлахи...

Драконові вчувається, як виспіває у піднебесї жайвір...

Кіт алеї у задумі кінська голова. Націлене на переложих око...

Ідуть алеєю четверо розхристаних патланів. Один з гітарою. Ідуть, горланять, бренькають дратівливо, кривляють лица.

Здається Драконові, ніби він пробивається крізь зарості реп'яхів. Тї липнуть до гриви, до хвоста.

Тріпонує головою. Повернувся до розхристаних перехожих хвостом. Пішов далі.

Біля клітки з орлами — кілька чоловік. Один, кругленький, лисенький, неспокійний, метушливий, весь час намагається щось пояснити високому, насупленому. Він щось показує на птаство у клітках, показує у небо. розмахує руками, ніби хоче злетіти. Тоді командує жінці, що стоїть поруч, щоб та піднесла ближче клітку, яку вона тримає. Кругленький пхає руку в клітку, дістає звідти ховрашка, кидає його в клітку орла.

Помах могутніх крил, розпачливий крик звіряти — і орел знову гордо возсідає на бантину.

Лисенький, кругленький розцвітає в посмішці, вигинається перед високим, насупленим, тицяє йому в руку гризуна, щоб той сам кинув у клітку.

Дракон на якусь мить ухопив погляд насупленого, порівняв його з хижим поглядом орла. Тоді глянув на очі кругленького, лисого. Вони бігали неспокійно, як очі звіряти, яке він тримав у руках.

Дракон пішов далі.

...Надвечір'я погідного дня. По тротуару йдуть Робінзон і Крузя. Спала денна спека. Робінзон несе чималеньку спортивну торбу. В руках у Крузі портативний магнітофон. Робінзон і Крузя завертають у двір.

Заходять у під'їзд будинку. Підходять до ліфта.

Робінзон натиснув на кнопку:

— Аби його ще застати. Котра зараз?

Крузя глянула на годинник:

— Двадцять на дев'яту.

До ліфта підходить високий статечний атлет середнього віку. В руках у нього чималенький шикарний портфель.

За атлетом підійшла невеличка, розмальована, як циферблат антикварних ходиків, дама.

Опустилася кабіна ліфта. Розчинилися двері. Галапочка галантним жестом запропонував дамі:

— Будь ласка, проходите.

Пихате лице дами навіть не ворухнулося. Губи також. Вона прийняла належне, стала в кутку кабіни і почала розглядати себе в дзеркальце.

Зайшли Крузя, статечний чоловік, тоді Галапочка.

— Восьмий! — сухо кивнув чоловік.

— Нам вище, — сказав Галапочка і натиснув на кнопку.

Дама мовчки милується собою в дзеркальце.

Ліфт загудів, набрав розгону і... зупинився. Двері не відчиняються.

— Не розумію гумору, — з претензією на дотепність кинув чоловік.

— Здається, ми застрягли між поверхами, — пояснив невпевнено Галапочка.

Даму ніби кольнуло:

— Цього не може бути! Я спішу!

Крузя пригорнулася до Робінзона:

— Я боюся, щоб ми не впали.

— Не впадемо, — заспокоїв Галапочка. — Ми висимо на сталевому тросі...

— Треба щось думати, — категорично сказала дама.

Хвилина мовчанки. Ніби всі виконують категоричну вимогу дами.

Крузя розглядає даму. Погляд зупинився спочатку на буклях, на демонстративно вип'ячених персах, зтягнутій широкій талії, на пальцях рук, увінчаних безліччю різноманітних пернів.

Тоді Крузя перевела погляд на незнайомця. Ковзнула по його солідній фігурі. Зупинилася на розбухлому портфелі. Уявляє, як цей чоловік приходиться у переповнену

аудиторію, стає за кафедру, розкриває портфель, дістає книжки...

Або приходиться додому. Відчиняє ключем двері. Зайшов у кімнату, поставив портфель біля письмового столу, на якому друкарська машинка. Усі стіни квартири в книжкових стелажах і полицях. Чоловік розкриває портфель, дістає папки рукописів. На одній написано: "Роман", на другій — "Повість"...

Раптом Крузя здригається від несподіванки: щось дуже гупнуло. Це портфель незнайомця впав на днище ліфта. Від удару замок розчинився. На підлогу з гуркотом, дзенькотом та шелестом висипалася картопля, цибуля, пляшка вермуту, шматок дерматину, молоток, кілька замків до дверей, цвяхи.

— Ідіот! — вереснула дама.

Чоловік мовчки кинувся підбирати свої речі і впахати їх знову в портфель.

Галапочка почав допомагати.

— Це ваша сусідка? — спитав пошепки Галапочка, коли вони схилилися над портфелем.

— Не розумію гумору! — обурився на повен голос чоловік. І гордо додав: — Це моя дружина.

Розфуфурена дама не знає, про що йдеться. І заявляє:

— Господи! Дружина. Все життя собі занастає з оцим, — вона зверхньо покосувала на голову чоловіка.

— Не розумію гумору, — покійно промимрив чоловік. Знову запанувала тиша.

Десь зверху від ліфта по сходах зацокотіли каблучки. Галапочка спохватився:

— Ей, хто там? Добрі люди! Знайдіть ліфтера, хай нас визволить... Ми застрягли...

Кроки затихли.
Почувся дівочий голос:
— Ліфтер тільки до восьми. А вже дев'ять. Вибачте, я спішу...

Каблучки знову поцокотіли.
Жінка прокоментувала:
— Стелла з п'ятдесят восьмої. Знов на побачення побігла. Така сама, як її мама...

— Цікаво, що з ним? — кивнув Галапочка на ліфт. Ви у цій техніці не розбираєтесь? — звернувся до чоловіка.

— У чому він розбирається! — перебила дама. — Він, крім дерматину і цвяхів, нічого не знає...

— Не розумію гумору, — сказав чоловік.

— Гумору, гумору! Ти ось ліфта відчини. О дев'ятій тридцять — хокей.

По сходах знову зачовгали кроки.

— Алло! — крикнув чоловік. — Хто там?

Кроки затихли.

Чоловік ще раз:

— Алло! Хто там, питаю?

— А там хто? — почувся зверху немолодий вже хрипкий басок.

— Це я, Брунькуєвич. З п'ятдесят першої квартири.

— А де ви?

— Тут, у ліфті. А там хто?

— Гаєвський. Що ви хотіли, Брунькуєвич?

— Чи застрягли.

— Чому це "ми"? Що, ви не сам?

— Ні, тут нас четверо.

— А хто ще з вами?

— Моя дружина Ірина Михайлівна і ще двоє.

— Ті двоє з нашого будинку?

— Я не знаю. Зараз питаю... — До Галапочки: —

Звідки ви?

Галапочка:

— Яке це має значення? Ну, не з вашого.

— Не з нашого, — передав Брунькуєвич.

— А що вони тут роблять?

Брунькуєвич до Галапочки:

— Що ви тут робите?

Крузя несміливо:

— Йдемо до знайомого.

Брунькуєвич:

— Ідуть до знайомого.

— А в якій квартирі він живе?

Галапочка не витримав, гукнув незнайомцеві на сходах:

— Живе він у шістдесятій квартирі. Звуть його Вадим. Років йому двадцять вісім. Неодружений. На лівій руці не має вказівного пальця. Пальця в дитинстві відкусив йому в зоопарку шимпанзе. Шимпанзе вже здох...

— А ви йому хто?

— Кому: шимпанзе чи Вадимові?

— Вадимові.

— Товариш. Колега. Працюємо разом.

— А де він працює?

— Він художник. Пише картини.

— Які картини?

Галапочка важко зітхнув:

— Портрет токаря Кривобока. триптих "Хлібороби", диптих "Риболови"...

— Він що, може дістати рибу?

— Може. Це йому раз плюнути.. Він акулу навіть може роздобути...

— Ну добре. З вами все. То що ви, Брунькуєвич, хотіли? Чого ви мене зупинили?

— Я хотів, щоб ви покликали ліфтера, бо ми тут застрягли.

— А-а-а. Я не маю часу. Я спішу на процедури. Я скажу своїй онуці, щоб вона пішла сказала тому художникові...

Кроки почовгали.

Дама нервує.

— Вішать треба таких ліфтерів. Гроші беруть, а люди в ліфтах застрягають.

Крузя до Галапочки:

— всі зберуться, а нас нема. Скажуть: от брехуни...

Коридор будинку, в якому живе Галапочка. Біля дверей під номером п'ятдесят три — кілька хлопців і дівчат. Дівчата з букетами квітів. Хлопці — з наповненим саквоюжем.

Високий кремезний брונет глянув на годинника.

— Ну й Галапочка. Запросив, а сам...

— Слухайте, а може, щось скоїлося? — сполохалася білява дівчина. — Вже годину чекаємо...

— Може, у загсі черга, — висловив припущення бородань.

— А ти звідкіля знаєш? — поцікавилася дівчина, що стоїть з ним поруч.

— Він уже п'ять разів подавав заяву, — пояснив кремезний брונет.

— Не п'ять, а чотири, — поправив його бородань. — І не я винен, що кожна з обраних мною кандидаток у дружини за тиждень після подання заяви передумувала.

— Може, й Робінзонова передумала, — сказала білявенька. — І бідний Галапочка з розпачу десь сидить у кафе напідпитку, забувши про нас. А може, саме в цю мить летить з мосту у воду...

— Крузя не передумав, — запевнив бородань. — Вони ніби одне для одного виліплени.

— А хто вона? — питає дівчина, що стоїть біля бороданя.

— Студентка, — пояснив той. — Навчається на третьому курсі. Майбутній археолог.

— Буде шукати скарби, — зауважив брונет.

— Найбільший скарб вона вже знайшла,— сказав бородань.

З квартири, що поруч з Робінзоною, вийшов електрик Бурундукін.

— Товариші-громадяни! — проказав владним голосом Бурундукін.— Дозвольте вас спитати, хто ви будете?

Хлопці й дівчата здивовано переглянулися.

— А що? — спитав рудий.

— Що? — прискалив око Бурундукін.— То, що всякі бородані по коридорах тиняються, а потім у людей пропадає імушество.

Гурт вибухнув дружним реготом.

— Ясно! — сказав брюнет, суворо дивлячись на кругленького бородатого.— Ось чим ти, Вася, займаєшся.

Бурундукін:

— Я не конкретно про ету лічність. Я вообщє, для прикладу. І раджу вам іти звідси, поки не пізно.

Рипнули коридорні двері. У них з'явилися Галапочка, Крузя і високий чорнявий хлопець.

— Вже пізно,— сказав брюнет Бурундукіну.

Рудий кинувся назустріч Галапочці і Крузі:

— Привіт кандидатам!

Натовп загелготів:

— Де пропадає?

— Невже в кругосвітню подорож одразу махнули?

— Друзі, вибачте! — залепетав Галапочка.— Ми цілу годину просиділи в ліфті в будинку Вадима.

— Можу це підтвердити,— встряв чорнявий.— Якби не я, вони просиділи б там до ранку.

Бурундукін якусь хвилину стоїть біля своїх дверей, прислухається до розмов.

Галапочка дістає ключ, відчиняє двері.

— Будь ласка! Заходьте...

Хлопці й дівчата заходять до квартири. Ставлять квіти, вітають Крузю і Робінзона. Гаморять, сміються.

Бурундукін постояв хвильку в коридорі. Підійшов до зачинених дверей квартири Галапочки, прислухався, тоді спішно подався в свою квартиру.

...Спальня Бурундукіна. У кутку шафа, під стіною два ліжка, над ліжками розкішний килим.

Між стіною і килимом хтось вовтузиться, бо килим віддусся і рухається. Біля ліжка стоять кімнатні тапочки Бурундукіна.

Між стіною і килимом сидить Бурундукін. До стіни притулена велика алюмінієва чашка, до чашки — вухо

Бурундукіна. Він ніби приріс боком до стіни. Завмер. Підбрав коліна. На них поклав учнівський зошит. Тримає наготові огризок олівця. Весь — увага...

Квартира Галапочки. Накритий стіл. За столом — гості. Крузя і Робінзон сидять поруч.

— Тост! — підвівся з місця Вадим.— Чия черга?

— Богданова! — крикнула білявенька дівчина.

Незграбно підвівся високий кремезний брюнет. Підняв руку з чаркою.

Балаканина, яка буває після третьої чарки, не вщуає.

— Тихо! — крикнула білявенька.— Замовкніть!

— Я хочу, щоб ми підняли тост за Робінзоного коня,— сказав Богдан.

Компанія загула.

— Не годиться! Треба за молодят,— гукнула білявенька і вдається за підтримкою до бородатого сусіда.— Правда, Вас!

— Правда, Люсенько,— відповів, дожовуючи, Вася.— Це ж не кінь одружується...

Богдан, не сідаючи, продовжує:

— Для тих, хто одружується, я ніколи не виголошую тостів. Мої побажання ніколи не збуваються... Товариство, один академік стверджує, що сім'я у минулому — це для молодят віз, на якому вони їхали. Сучасна сім'я — машина.

Отже, з нею трапляється більше аварій. У мене є пропозиція досконало перевірити Робінзона, чи вміє він управляти цією машиною. Інакше заберемо у нього Крузю і віддамо комусь більш достойному, досвідченому тобто. Ну, хоча б Левкові.

Робінзон почухав бороду:

— Милі мої друзі! Я, звичайно, зворушений такою турботою про мою майбутню сім'ю. Але я категорично проти міркувань цього знаменитого академіка. Чи то на возі, чи на волячій гарбі, чи на сучасному автомобілі один член екіпажу діє більш активно, інший — більш пасивно. Один поганяє волів чи коней або сидить за кермом і тисне на всі педалі, а другий спокійно розглядає придорожні пейзажі. Ці пейзажі часом можуть так захопити, що пролунає команда: "Зупини! Я вийду!" Ми з Крузею уявляємо свою сім'ю як човен. Човен серед розбурханого океану життя. Ми обоє з однаковими зусиллями мусимо налягати на весла, щоб не накрило нас брудною хвилею, щоб не віднесло вітром. Бо обоє в

однаковій мірі відповідаємо за свій човен, за життя своє і свого друга, за життя третього або й четвертого безпомічного пасажира, які обов'язково з'являться!

— Браво! Товариші! Браво! — заплескав у долоні Вадим. — Якби у мене була така висока свідомість, я б, не задумуючись, одружився хоч сьогодні.

Підводиться рудий довготелесий. Піднімає вгору два пальці:

— Шановне товариство...

Товариство гелготить.

Хлопець звертається до дівчини, що сидить поруч з ним:

— Катрусю, благаю тебе. Зупини своїм божественним голосом отой балаган! Інакше молодята ступлять на сімейну стезю, не благословенні мною.

Катруся майже кричить:

— Товариші! Увага! Нарешті молодят хоче поблагословити Левко!

Гамір поволі ущухає. Левко в цей час з келихом в руці виходить з-за столу, стає в позу:

— Мила Крузю! Рідний Робінзоне! Коли я перший раз подав заяву до загсу, я думав: "Це любов на все життя". Через тиждень кандидатша у жони зателефонувала мені: "Можеш забрати заяву. Нічого не вийде!" Я у розпачі крикнув: "Як? У чому річ?" Вона голосом ката відповіла: "Прочитай такий-то журнал на такий-то сторінці". Я прочитав. Там було всього-на-всього кілька слів: "Самка крокодила надає перевагу не найбільшому самцеві, а тому, який займає найкращу територію на березі і має найкращі умови для гнізда..."

— Товариші! — зірвався Вася. — Зупиніть оратора, бо поки він дійде до своєї четвертої кандидатші...

Левко підніс келих:

— Вася, ша!.. І я зрозумів, як мені пофортунило. Піднімаю келих за те, щоб люди ніколи не побиралися з крокодилами!

Знову гамір. Хтось випиває, хтось заїдає. Хтось щось запитує, хтось щось відповідає. Понад тим гамором злітає голос трохи сп'янілого Богдана:

— Товариство! А з якої нагоди ми зібралися?

Квартира Бурундукіна. За килимом, притуливши чашку до стіни, а вухо до чашки, сидить Бурундукін. Підслуховує, що діється за стіною, записує...

Стіни квартири Бурундукіна. Двері в передпокій. Вхідні двері. Видно, як рухається язичок англійського замка. Прочиняються двері, входить жінка. Поставила сумку. Перевзулася в кімнатні пантофлі. Взяла сумку, пішла на кухню. Викладає у холодильник покупки.

Зайшла у спальню. Побачила віддугий килим. Застигла перелякано.

Ввижається їй: крізь віддугий килим пробивається дуло пістолета. За ним чорна волохата рука. Лунають постріли. Вона падає. З-за килима вискакує кремезний бородатий бандюга. Затуляє їй рота ганчіркою. Кидається до стіни. Зриває килим і скручує його...

Жінка ніби прокидається. Навшпиньках виходить у прихожу. Повертається з хрестовиною для швабри. Напружує слух. Ловить все, що можна зловити. Раптом глухий удар по килиму. Один, другий, третій.

— Рятуйте! Вбивають! — щосили закричав Бурундукін...

Клітира Галапочки. Лунає танцювальна мелодія. Грає магнітофон. Підтрясаються пари...

...Інша мелодія.

Гучномовець у зоопарку. Алеями снують відвідувачі.

У глибині парку невеличкий особнячок. На ньому вивіска: "Дирекція зоопарку".

Простора кімната. За столом лисий, круглий, у картатому піджаку чоловік. За його спиною на стіні вивіска "Директор". За столом, що правою ніжною букви "П" стоїть до стола директора, — худий, високий, сивуватий чоловік. За його спиною на стіні вивіска "Бухгалтер". За столом, що лівою ніжною букви "П" стоїть до директорського столу, — дебели молодичка. За її спиною вивіска "Технік".

Тиша. Чути, як шкрябає перо бухгалтера.

Лице директора непорушне. Погляд його вп'явся у відчинене вікно.

Молодиця заздрісним поглядом прилипла до обкладинки журналу мод. Звідти іронічним поглядом її пропікає худорлява дзига.

Бухгалтер краєм зиркнув на директора. Так само бротькома зиркнув на техніка. Лівою рукою сягнув за борт піджака, дістав кінчик гумової трубки і непомітно взяв її до рота.

Якусь мить видно тільки, як рухається його воло.

Знову тиша. Шкрябає перо.

Непорушно дивиться за вікно директор.

На фото заздрісно дивиться технік.
Раптом у тишу вривається легеньке:

Лугом іду, коня веду...
Розвивайся, луже...

Мелодія наростає. Бухгалтер обпер شوку на долоню,
мрійно задивився у стелю і поринув глибше в пісню:

...Сватай мене, козаченьку,
Люблю тебе дуже.

— Шановний! — мов громом вдарило з-за директорського столу. — Ви не на лузі, а на робочому місці.

Пісня обривається. Бухгалтер покійно схилив голову над папером. Застигла над картиною технік. Директор крадькома відчиняє дверці двотумбового стола. Дістає з підвіконника склянку. Витягує з ящика темну пляшку. Хлюпає з неї у склянку рідину. Склянку так само непомітно ставить на підвіконня. Зачиняє стіл.

Підвівся. Нервово пройшовся по кімнаті. Підійшов до вікна. Взяв графин з водою, склянку з рідиною. Хлюпнув з графина води.

— І чого це вас, Цезаре Калениковичу, щодня саме о цій порі тягне на луг?

— Люблю природу, Іване Йосиповичу. З дитинства люблю. І коней.

— Воду в графині знову не міняли, — обурюється директор і підносить склянку із сумішшю до рота. Та зупиняє руку на півдорозі. В цю хвилину у вікні з'являється кінська голова і лунає доброзичливе коняче: ги-ги-ги!

— Шановний! — майже кричить директор до бухгалтера. — Це ви його сюди запросили?

— Я, Іване Йосиповичу, ще по-конячому говорити не вмію.

Директор випив. Хлюпнув з графина води, запив. Крякнув.

— Може, він, Іване Йосиповичу, на прийом до вас проситься? — продовжував спокійно бухгалтер. — Може, Лупаченко його чимось образив?

Директор ляснув себе долонею по лисині:

— Подождіть! А чого це він тут?

— Хто? Лупаченко?

— Кінь. Чого тут кінь?

— Спитайте його, Іване Йосиповичу. Звідкіля я знаю?

— Значить, коня спитати? — зауважив ехидно директор.

— Я мав на увазі Лупаченка, Іване Йосиповичу. Спитати Лупаченка, чого кінь тут.

— Лупаченка я відправив сьогодні возити сміття. Він що, сам воза тягає?

— Звідкіля я знаю, Іване Йосиповичу? Може, кінь тут з возом...

Бухгалтер встає. Підходить до вікна. Неподалік будинку скубе траву Дракон.

— Іване Йосиповичу! Та це ж не наш кінь.

— Як не наш?

— Іване Йосиповичу, у нас, вибачайте за нескромність, кобила. А це, вибачте, кінь.

— От шельма! Невже виміняв!.. Як ви думаєте, для чого він виміняв кобилу на коня?

— Звідкіля я знаю, Іване Йосиповичу? Тут мусила бути якась комерційна ситуація. Якась вигода. Лупаченко так за так не поміняє. Може, кобила ходила з лошам. І він віддав, так би мовити, дві штуки, а взяв одну. Гроші за лоша собі в кишеню...

— Лоша в інвентаризаційній книзі числиться?
— Не числиться, Іване Йосиповичу. Бо лошати фактично нема. Я так для прикладу кажу...

— Значить так, Цезаре Калениковичу! Для прикладу, не для прикладу. Наказую: негайно провести інвентаризацію всього живого в парку. А ви, Ангеліно Соломонівно, допоможіть. Бо сьогодні один опришок міняє кобилу з лошам на коня без лошати, а завтра інший опришок захоче виміняти слона на корову. Тоді нам з вами запропонують поміняти оцю кімнату на менш комфортабельну з віконцем у квадратики...

Пізній вечір.

На глибокому небі виблискує кругловидий місяць. Згасла денна метушня. Лише за парком ще шугають машини, скреготять трамваї.

Дракон стоїть у тіні дерев біля самої загорожі. Крізь віття пробиваються промені небесного світла. Десь чиркнула запізнїла пташка.

Дракон дивиться на фасад багатопверхового будинку, що через вулицю навпроти зоопарку. Жовтими очима світаються вікна.

В одному з них на фіранці відбито дві тіні. Вони застигли в поцілунку.

У другому вікні дві тіні розмахують одна перед одною руками. Потім якимись предметами.

У третьому патлаті тині вигинаються, звиваються в дикому танці.

У четвертому тинь хилить щось із пляшки.

У п'ятому тинь схилилась над книжкою.

У шостому тинь-дзига викручується перед дзеркалом.

У сьомому — бабуся коротає безсонну ніч і байдуже дивиться вниз, як пульсує місто.

Драконові уявляється сільське подвір'я. Стіна добротного сарая. А під цією стіною, від землі аж до покрівлі, — скриньки. І в кожній скриньці віконечко, загразоване сіточкою. А за кожною сіткою ворухиться щось живе. За однією кролики білі. За другою — кролики сірі, далі — чорні. За іншим віконечком — нутрії. Там кури до сітчастого віконечка голови підтягують.

Ось дві курки щось між собою не поділили. Одна до одної дзьобом ціляться. Одна одну чублять, аж пір'я сиплеться.

Рипнули хатні двері. Вийшов кругловидий червонощокий хазяїн. Пішов у сарай.

Чубляться у віконечку кури.

Вийшов з хлівця хазяїн з сокирою в руках. Подався до модернізованого курятника...

Стоїть Дракон біля огорожі зоопарку. Дивиться на вікна будинку. Розмахують руками за фіранкою дві тині.

Пішов Дракон від огорожі. Крок за кроком. Повільно.

Сяє місяць у небесній височині. Поблискують зірки. Гуде за парком місто.

Дракон лежить на траві біля вольєри. Опускаються повіки на його очах. Мережить сон...

Місячний вечір. Луг біля річки покритий серпанком туману. Край берега стоїть Дракон. Дивиться на дзеркальне плесо, на вимержану місячним сяйвом доріжку, на покриті кучерями гушавника кручі протилежного берега.

То тут, то там на плесі хлюпнеться риба, проборознить воду нутрія.

Тонуть у солов'їному витьохкуванні закучерявлені кручі. Десь на тому березі чути пісню. Ніжну, глибоку. Мелодія то наростає, то зникає. Ніби солов'ї хочуть переспівати юнаків та дівчат.

На кручі з'являються два силуети. Він і вона. Над ними — глибинь неба, над ними, мов сторож, кругловидий місяць...

Дрімає в зоопарку біля вольєри Дракон. Знову поринув у сновидіння.

...Безмежний лан пшениці. Зелене море запінилося колоссям, шле хвилю за хвилею ген туди, до горизонту. Дракон, запряжений у двоколку, повільно йде дорогою, що перетинає це море. На двоколці сидить немолодий уже, сивовусий чоловік. Милується безкраїм зеленим морем.

Двоколка зупинилася. Чоловік зійшов. Підійшов до пшеничної стіни, відгорнув пучок колосся, роздивляється. Відпустив тугі стеблини. Підійшов до коня. Поплескав його по шії. Погладив по лобі. Притулив до шовкової Драконової верхньої губи свої сиві вуса...

Біжить Дракон. Котиться між хвилями зеленого моря двоколка. Багряніє над заходом сонце...

Котиться двоколка польовою дорогою. Повертається з пасовища череда корів. Вгодованих, поважних. Ідуть обважніло, хилитаючи повним вим'ям.

Одна з них, рогата, наче тевтонський рицар, ступає поруч з Драконом. Йде тихо, повагом. Та раптом витягла уперед свою морду і затягла:

— Му-у! Му-у!

Дракон прокинувся. Стріпнув головою.

Пронизливе "а-у! а-у! а-у!" лоскоче слух.

Розплющив очі. Світанок розливався між деревами зоопарку. Поруч з Драконом простора вольєри. Біля загорожі стоїть віслук і щосили горланить.

Драконові на якусь мить видалося, наче на місці віслюка стоїть корова. І реве.

Дракон струснув головою. Перед ним стоїть щось подібне до коня, тільки мале, вухасте.

Дракон підвівся на ноги, на всяк випадок відійшов подалі від загорожі...

Квартира Галапочки. Вечір. Робінзон забиває в стіну цвях, чіпляє гравюру. Крузя слідкує, щоб він рівно почепив. Командує:

— Правий куточок трішки вище. Досить!

Робінзон почепив. Відійшов, подивився:

— Криво. У тебе криве око.

Крузя підійшла, стала на його місце:

— Звичайно, тепер криво. Ти ж пересунув.

— Не пересував я. Зробив так, як ти казала. Тепер сама рівняй.

Крузя взяла зі столу газету, хоче постелити її на стілець. Робінзон зупинив її:

— Цієї газети не чіпай. Там...

— Що там?

— Там хвалять Робінзона Галапочку.

— Серйозно? Де?

Крузя бере газету. Шукає.

Робінзон:

— Головне там підкреслено червоним олівцем. Решту можеш не читати.

— Оце?.. "Отже, можемо без сумніву сказати: цех майстрів пензля поповнився ще одним молодим, але талановитим і оригінальним художником. Це скаже кожен любитель і цінитель мистецтва, побачивши хоча б одну картину Робінзона Галапочки — "Молода доярка..." Молодець! — Крузя звела на Робінзона погляд, сповнений поваги і любові.— Ну, давай чіпляти картину.— Стала на стілець.— Дивися.

Робінзон дивиться.

— Стоп! Нормально.

Крузя ступила на підлогу. Стала на те місце, де щойно стояв Робінзон.

— У тебе криве око.

— Що-о? — обурився Робінзон.

— Ану, поглянь.

Робінзон відійшов на місце, де щойно стояла Крузя.

— Справді, криво. Що за чорт! Ніби хтось непомітно пересуває шнурок.

— Домовий.

— Ти не жартуй. Дивися. Бачиш? Ще більше перекособочилося.

— Справді. Що воно за мара?

— А по-моєму, це не мара. По-моєму, це Бурундукін щось робить.

— Бурундукін знає, що ти саме в цю пору картину чіпляєш?

— Ось, — показує Робінзон на молоток.— Стукав я, забиваючи цвях. Це для нього сигнал.

— Дивися, картина справді перекосилася ще більше.

В цю хвилину у вікнах забриніли шибки. Зі стелі посипалися дрібненькі порошинки.

— О ні, це не Бурундукін! — сказав категорично Робінзон.— Це вібрація.

— Яка вібрація?

Робінзон підійшов до балконних дверей, відчинив їх навстіж. З вулиці вдарило транспортним шумом.

— Тут видолонок, — пояснив Робінзон.— Будинок наш стоїть на пливунах. Автобус чи машина з гори набирає швидкість, щоб вискочити легше на гору. І будинок вібрує... Увімкни телевізор.

Крузя увімкнула. На екрані застрибали криві смуги. Робінзон підійшов, відрегулював, тоді відійшов. За вікном шугонуло кілька машин. Смуги знову застрибали на екрані.

— Бачиш? — показав Робінзон.— А я досі ніяк не міг второпати, що з телевізором. Чого тільки не робив з ним. Навіть кулаком по ньому гамселив.

— Тут справді дуже шумно. Навіть не чути звуку телевізора.

— Ми зачинимо двері на балкон.

Робінзон зачинив двері. Шум трохи поменшав.

— Як ти жив тут п'ять років?

Звик, і ти звикнеш.

— Кажуть, що до шуму людина не звикає.

— Кажуть багато дечого... Аби любов була. Аби щось прив'язувало.

— Але любов не повинна сидіти в отакому шумі.

Робінзон обняв Крузю:

— А ми не будемо сидіти. Будемо виїжджати на природу. Сядемо на Дракона. Здійснимо кругосвітню подорож...

Крузя посміхнулася:

— Ти спочатку знайди свого Дракона. А тоді... Тоді продай.

— Що-о? Цього не буде ніколи! — категорично відрізав Робінзон. Крутнувся, відійшов від Крузі і сів на дивані.

Крузя підступилася, сіла біля нього. Ласкаво поклала руку на плече:

— Робінзончику, милий, не сердься. Але ти художник, солідна людина... А примхи з отим конем...

— Це не примхи. Я люблю природу. Люблю усе живе. А понад усе — коней. Тим більше, я його врятував від смерті. Та й, кінець кінцем, яке кому до цього діло? Хтось тримає удома мавпу. Хтось тримає тигра, хтось вівчарку. А чому я не можу тримати коня? Чому? Колись навіть великі люди мали коней, виїжджали верхи на прогулянки...

— То було колись. Тепер великі люди виїжджають на прогулянки на "Волгах". У крайньому випадку, на "Жигулях".

— Терпіти не можу машин. Терпіти не можу перегару бензину, шуму. В мене від цього починаються приступи мігрени.

— То, може, в когось починаються приступи мігрени від твого коня?

— Нехай на мого коня не дивляться.

— Якби ти мав свій замок, чи хоча б маєток, чи хоча б віллу за містом, то на нього ніхто не звертав би уваги. А так...

— А так — я людина. Не хочу бути зв'язаним мотуззям міщанським. Комусь подобається "Волга", нехай їздить на "Волзі". Мені подобається кінь.

— Якби ж хоч кінь, а то шкапа...

— Ми також колись будемо шкапами.

Замовк Робінзон. Мовчить Крузя.

На екрані телевізора крупним планом дама:

— Закоханий шимпанзе набагато страшніший, ніж закоханий мужчина. Та нещасливого кохання не буває. Кохання — це подарунок, за який треба воювати. Горці кажуть, що мужчина має право битися у двох випадках: за рідну землю і за кохану...

Робінзон нервово підійшов до телевізора і вимкнув його. Знову мовчання. Порушила його Крузя:

— То що, може, мені йти?

— Воля твоя.

— Колись ти з моєю волею не рахувався. Ти казав: "Лицар краде свою кохану, садить на коня і везе у свій замок..."

— Тепер кохана хоче позбутися коня, на якому її віз лицар. Починає їй не подобатися "замок". Звідки лицар може знати, що завтра не захочуть позбутися його?

— Ах, ось ти якої думки про мене! А я вважала... Тоді мені тут робити нічого...

Йде до виходу. Робінзон схоплюється. Заступає Крузі дорогу.

Крузя задоволено осміхається. Проте рветься до дверей.

— Пустити! Я тут не зостануся.

Робінзон хапає її в оберемок, несе до кімнати, кидає на диван. Крузя дригає ногами, кричить:

— Варвар! Садист! Пустити мене!..

...Контора дирекції парку. За столом директор. За своїм столом бухгалтер. Технік також на своєму місці. Ніби з того часу, як ми сюди заглядали, нічого не змінилося.

Директор дивиться у відчинене вікно, підперши рукою кругле підборіддя.

Застигла над журналом мод Ангеліна Соломонівна. Бухгалтер продовжує читати інвентаризаційну відомість.

— Слон, масть сіра. Вік — одинадцять років. Штука одна. Бегемот, масть сіра, вік десять років, штука одна. Носоріг дворогий, масть сіра, штука одна, вік п'ятнадцять років. Примітка: один ріг відламаний...

Директор:

— Не розумію вас.

— З одним тільки рогом, Іване Йосиповичу, носоріг. Хай ось скаже Ангеліна Соломонівна.

Ангеліна Соломонівна незворушно розглядає журнал мод. Директор:

— Де подівся другий ріг?

— Не знаю, Іване Йосиповичу.

— Як це "не знаю"? Як це "не знаю"? Ви бухгалтер. Ви робили інвентаризацію. Завтра встанемо вранці і побачимо, що у слона нема хобота, а в тигра шкіри...

— Іване Йосиповичу, не побачимо. Бо слон, вибачте за нескромність, без хобота жити не зможе. Для слона хобот — якби ото для нас рот і ніс разом.

Директор встав, нервово пройшовся по кімнаті:

— Я вас питаю, де ще один ріг носорога?

— Бачите, Іване Йосиповичу, я не можу знати. Може, він з кимось коловся і зламав. А може...

— "Може, може". Прийде комісія, гляне, що на голові в носорога один ріг, то нам роги поставлять.

— Іване Йосиповичу, вибачте за нескромність, у носорога роги не на голові ростуть...

Директор східно зіщулився:

— А що, може, на хвості, Цезаре Калениковичу? Чи на спині?

— На носі, вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу. В рідкісних випадках і на спині можуть бути...

Директор скипів:

— Шановний, а ви нахаба! Ви за кого мене вважаєте?! Ми з вами всього-на-всього місяць знайомі, а ви дозволяєте собі такі жарти. Я десять років керував заготконторою.

Вісім років був директором м'ясокомбінату. І ви мене вчите, де у носорога роги ростуть?

— Я, вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, не вчу. Я констатую факти.

— "Вибачте за нескромність, вибачте за нескромність"! Ми з вами всього-на-всього місяць працюємо, а ви вже

дозволяєте собі констатувати факти. Ось Ангеліна Соломонівна п'ять років просиділа у мене в прийомній, а не дозволяє собі констатувати...

Ангеліна Соломонівна з олімпійським спокоєм підмальовує уста.

— Я, вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, бухгалтер. Людина точна...— підводиться з-за столу. Підходить до шафи, дістає фотокарточку, показує директорові.— Ось, погляньте. Карточка зроблена тоді, як ми його купували. Ось роги на носі, чи то пак на рилі. Ось один, ось другий...

Директор якусь хвилину ошарашено розглядає знімок. Тоді вже спокійніше:

— Так де ріг у носорога? Га? Я вас питаю. На рилі, а не на спині і не на носі.

— Вибачайте за нескромність, Іване Йосиповичу, я просто неточно висловився. Мав на увазі рило.

Директор перейшов на лагідний тон:

— Ви, Цезаре Калениковичу, бухгалтер. Висловлюватися треба точно. Тим більше що нам з вами ще працювати й працювати.

Відчувши насолоду переможця, він демонстративно заклав руки в кишені брюк, триумфально пройшовся по кімнаті, зупинився біля відчиненого вікна і додав жартівливо:

— То як ви сказали, Цезаре Калениковичу, бухгалтер — людина точна? Ха-ха-ха! Ріг у носорога на носі! Ха-ха-ха! — Раптом набрав солідного вигляду. Повернувся до бухгалтера: — негайно треба встановити, де дівся другий ріг. Прийде комісія...

— Вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, комісії боятися нічого. Для комісії основне носоріг, штука, а не його роги. Для комісії він може бути й без рогів і без хвоста. Аби штука по книзі грала. Рога вони можуть і не побачити. Бо, вибачте за нескромність, носороги бувають і однорогі.

Директор великодушно жартує:

— Сподіваюся, що той один ріг не росте у них на спині.

— Ні-ні, Іване Йосиповичу. На носі, тобто на рилі...

Обидва заходяться сміхом. Ангеліна Соломонівна непорушно сидить і розглядає у дзеркальце свої брови...

Надворі сонячно. Алеями парку снують відвідувачі. Стоять перед кліткою лева. Розглядають усяке гадюччя.

Сміються з пустотливих ведмежат. Пильно вдивляються в очі мавпи, і мавпа пильно вдивляється в очі відвідувачів.

Майданчик для атракціонів.

Бабусі та онуки. Юнаки і дівчата. Літні й зовсім молоді пари. Мерехтять різнобарвний одяг. Лунає гамір і сміх. Час від часу вибухають хвилі оплесків.

Лавочка край алеї парку. Сидить на ній старенький скоцюрблений дідусь. Обіперся на костурець. Гріє на сонці свою сиву голову.

Повз нього, як дві сарни, проходять дві юні дівчини. Тугі перса. Стрункі, ніби виточені, ноги. Розпушене волосся. Як дзвіночки, дзвенять голоси.

Старий дивиться на них поглядом втраченої надії. Очі відірвалися від двох юних постатей і наповнилися смутком.

“Не надо печалиться — вся жизнь впереди...” — горланить гучномовець...

Сидить, скоцюрбившись, старий. Він обірвалася. З гучномовця пролунало відкашлювання. Щось зашкварчало. Тоді:

“Громадяни відвідувачі нашого зоопарку! Будьте обережні з тваринами! Не підходьте до кліток! Не кидайте у звірів камінцями. Не дихайте на звірів горілкою. Не показуйте їм роги та інші фокуси. Пам'ятайте: роздратований звір дуже небезпечний. Не пхайте рук у звірячі пащі — це небезпечно для вашого життя.

Наведемо приклад. Громадянин Шкаралупка, апаратник заводу безалкогольних напоїв, встроїв у клітку до лева голову. Лев не витерпів запаху алкоголю і повернувся до громадянина Шкаралупки хвостом. Але Шкаралупці було цього замало. Він схопив лева за хвіст і почав тягти. Лев повернувся і відкусив Шкаралупці обидві руки...”

З гучномовця знову попливло веселе:

“Не надо печалиться — вся жизнь впереди...”

Віддалік алеї, за кущами, стоїть Дракон. Вдивляється у людські обличчя. Насторожив вуха. Підняв вище голову. Побачив бородате лице чоловіка.

Чоловік виявився не тим, кого він чекав. Знітилися вуха. Опустив Дракон голову. Невдоволено тріпонував нею. Відігнав настирливу муху. Почалапав далі. Набрів на табличку “ПО ГАЗОНАХ НЕ ХОДИТИ! ШТРАФ 10 КРБ.”. Обминув її, пішов у протилежний бік.

Алеєю зоопарку йдуть Робінзон і Крузя. Наближаються до однієї вольєри. Підходять до другої. Щось між собою гомонять.

Зупинилися біля клітки зайця.

— Заець-русак, — прочитав Робінзон.
— А може, це кріль? — засумнівалася Крузя.
— На кролеві шерсть інакша. А взагалі, є кролі, схожі на зайців. Здохне заець — посадять кроля. Він же не скаже, що він не заець.
— Чому він здохне?
— Зайці в неволі довго не живуть.
— То впливають іншого.
— Скоро не буде кого ловити. Зараз на одного зайця по п'ять мисливців. І кожен з двома стволами. А то й з трьома.

Граються на майданчику ведмежата. Робінзон і Крузя стоять у натовпі край майданчика. Милуються пустунами...

Іде алеєю парку Дракон. Зупиняється. Ніби вдивляється в обличчя перехожих.

Контора дирекції парку. Все керівництво на своїх місцях. Директор, підперши рукою підборіддя, дивиться у відчинене вікно. Ангеліна Соломонівна вивчає фото з журналу мод. Цезар Каленикович читає:

— ...Кінь масті гнідої, стать — кобила, вік — сім років, штука одна...

Директор відірвав руку від підборіддя:

— Шановний, я вас не розумію. Ми з вами дивилися через вікно, і ви запевняли, що це кінь. А тепер знову стверджуєте, що це кобила.

— Бачите, Іване Йосиповичу, вибачте за нескромність, у нас в парку з'явився ще один кінь. Кобила само собою. Спочатку я думав, що це Лупаченко виміняв кобилу на коня, але кобила на місці, і Лупаченко нічого не знає.

— Де ж тоді взявся кінь? Не прийшов же він відвідати зоопарк, подивитися на мавпу?

— Вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, але ніхто не знає.

Директор передражнює:

— "Ніхто не знає". А що, коли хтось забрав крокодила, а взамін залишив нам цю шкапу?

— Крокодил на місці, Іване Йосиповичу. І всі інші тварини на місці. І птахи, і навіть гадюки. А ось кінь хтозна-звідки взявся.

Директор до техника:

— Ангеліно Соломонівно! Подзвоніть на прохідну, нехай Клава негайно зайде сюди.

Ангеліна Соломонівна ліниво відкладає журнал. Набирає номер:

— Алло! Прохідна? Клаву негайно до Івана Йосиповича! З незалежним виглядом поклатла трубку на вильчата.

У цей час Цезар Каленикович висмикнув з-за пазухи резинову трубку. Нахиляється. Кілька секунд активно працює його волю.

Директор стоїть лицем до вікна. Якусь хвилю панує тиша. Раптом її порушує легеньке:

Лугом іду, коня веду,
Розвивайся, луже...

Директор сідає за стіл. Висовує ящик, дістає пляшку. Потаї наливає у склянку. Тоді знову демонстративно доливає з графина води і випиває.

— Знову вода не свіжа...

Поставив графин на підвіконня:

— Не іг же кінь на парашуті спуститися в нашому парку.

— Я теж так думаю, Іване Йосиповичу. Це ж якого парашута треба.

До контори заходить немолода жінка.

— Викликали, Іване Йосиповичу?

— Хто в зоопарк проходив з конем?

Жінка здивовано витріщилася:

— Побий мене сила Божа, не бачила. Може, це не на моєму чергуванні.

— Можете йти, — кинув сухо директор.

Жінка зникає за дверима.

— Ну, що накажете, шановний Цезаре Калениковичу, з тим конем робити? Оприходувати? Нема документів. Спитають: де взяли? Не оприходувати — прийде комісія, знайдуть, припаяють. Було таке у мене на м'ясокомбінаті.

Знайшли зайву корову...

— Вибачте за нескромність, Іване Йосиповичу, є у мене пропозиція невелика. Давайте ухоркаємо його... Дамо вовкам, тиграм та іншій звірині. І вовк ситий, і кінци в воді.

— А у вас того, — директор постукав себе шиколотками правиці по лисині. — У вас варить бухгалтерія... Треба негайно знайти Лупаченка. Щоб сьогодні ж цю коняку... А шкуру...

Стук у двері.

Директор:

— Увійдіть!

Входить Робінзон Галапочка:

— Добрий день! Я хотів би директора зоопарку бачити.
Директор набирає солідного вигляду:

— Ну, припустимо, він перед вами.

— У вашому зоопарку я знайшов свого коня.

Директор глянув на бухгалтера, той на директора.

— Шановний, не розумію ваших жартів,— сказав директор.— Я прийшов би до вашої хати і сказав, що знайшов у вас, ну, припустимо, свою жінку... Ги-ги-ги!..

— Справді,— наполягає Галапочка.— Мій кінь Дракон знайшовся у вашому зоопарку.

— Дозвольте вас запитати: де він загубився?

— Він зник з-під моєї майстерні кілька тижнів тому.

— То виходить, що я, або ось Цезар Каленикович, чи, може, Ангеліна Соломонівна вашого коня украли?

Галапочка рішуче:

— Я не знаю, що у вас виходить. Знаю лише, що мій кінь Дракон шойно вийшов з куців вашого зоопарку і підійшов до мене, коли я розглядав машину... Міліція вже кілька тижнів шукає коня і не може знайти. А він...

Почувши слово "міліція", директор раптом змінився. Пом'якшав остаточно:

— Шановний! Ну навіщо хвилюватися? Кінь знайшовся, то й добре. У кожного, бачте, свої клопоти. Ви переживали, що ваш кінь пропав. Ми переживали, що він у нас з'явився... Тепер, по-моєму, і вам, і нам хвилюватися нічого...

Тротуар гамірливої вулиці. Людей як мурашок. Кудись поспішають, кудись біжать. Ніби намагаються обставити потік транспорту, що гарчить на проїжджій частині.

Йдуть по тротуару Крузя й Галапочка. Крузя веде під руку сп'янілого Робінзона, Робінзон за повід веде коня.

Перехожі оглядаються, кивають у бік Галапочки.

Чалапкають конячі ноги. Похитується коняча голова. Здрігається від реву машин. Око вихоплює сизий чад, що стелється над асфальтом.

Спішать по асфальту машини. Спішать на тротуарі люди. Туди-сюди, сюди-туди. Дивиться Дракон на цю метушню, і голова йде обертом.

Крутяться шалено колеса. Дріботять, човгають по тротуару ноги.

Похитується кінська голова. Чалапкає спокійно Дракон. Згадує.

...Сільська вулиця. Обабіч у кучерявих садках мальовничі будинки. Повибиралися на тини і порозплющували сині здивовані очі кручені паничі. Повипиналися над ними гордовиті гриці. Палснюють сором'язливі мальви.

Йде вулицею Дракон. Тягне двоколку з немолодим сивовусим хазяїном. Йде Дракон спокійно, не біжить, не спішить. Такий же полудень, як оце сьогодні. Гріє сонце. На небі клубочаться хмаринки. Сидить спокійно на двоколці чоловік. Вигріваються у пилюці на дорозі кури. Сидить біля брами кудлатий Рябко.

Он віддалік до тину притулився колодязь. Біля колодязя молодиця набирає воду.

— Тпр-р-у-у, Дракон! — сказав господар.— Добридень, Маріє! Вдома сьогодні?

— На обід прийшла. Заходьте до хати. І ви пообідаєте.

— Спасибі! Нам ось з Драконом ще за лісок треба проїхати, на буряки глянути.

Взяв відро, напився води.

Драконові поставив:

— На, Драконе, напийся. Бо парить сьогодні. Може, вже й дощу нам хмарка кине.

Умочив Дракон губи в воду. Припав. Ось уже й до дна висмоктав. Одне відро, друге...

— Фю-р-р-р! Фю-р-рр! Громадянине з конем!

Дракон ніби прокинувся.

Шумить, клекаче міська вулиця. Спішить-біжить кудись усе живе на ній.

Зупинилися Робінзон і Крузя. Зупинився Дракон. Підійшов до них постовий автоінспектор.

— Далеко зібралися?

— У кругосвітню подорож,— заплітається язик у Галапочки. Крузя сіпнула його за рукав.

— А ти мене не смикай, ми з товаришем капітаном давно знайомі.

— Громадянине, я не капітан, а сержант. І ми з вами не знайомі. Дозвольте спитати, що це за комедія?

— Це не комедія. Це побутова драма. З оптимістичною кінцівкою. Ми знайшли свого Дракона.

Галапочка обняв голову Дракона і поцілував його у верхню губу.

— Цей дядя, Драконе,— показує на сержанта,— слідкує, щоб ми з тобою правильно по вулиці ходили. Поцілуй дядю!

— По-перше, громадянине, чому ви хитаєтесь, а по-друге, чому ведете по тротуару коня? Тротуар, як вам відомо, призначений для пішоходів.

— А що, по-вашому, він їде? — показує Галапочка на коня. — І я не їду, і ніхто ні на кому не їде. Ми йдемо пішки...

— Кінь повинен йти по проїжджій частині.

— Товаришу лейтенант, пішоходам по проїжджій частині проходити заборонено. А кінь зараз їде. Це наш Дракон. Ми його щойно знайшли. А це, товаришу лейтенант...

— Сержант, — поправив постовий.

— Сержант. Це моя Крузя. А я Робінзон.

— Так, так, — поплескав сержант Галапочку по плечі. — Вона Крузо, а ви Робінзон. На поводі ведете П'ятницю. А йдете з безлюдного острова. Все ясно.

— Ні! — заперечив Робінзон. — Ми йдемо з зоопарку.

— А-а-а... Що? — спохватився сержант. — З зоопарку? — І гукнув другому постовому: — Бондаренко! Іди сюди!

Підійшов молодший сержант.

Сержант прошепотів йому:

— По всьому видно, що цей бородатий тип добре випив і вкрав у зоопарку коня. Відведи в управління. Там розберуться...

Кімната чергового ДАІ. Сидить черговий офіцер, сидить Галапочка.

Черговий суворо:

— То як ви, громадянине, — заглянув у листок, — Галапочка, взяли коня?

— Це мій рідний кінь, товаришу капітан. Я його узяв у зоопарку.

— Значить, таки в зоопарку? Як це було?

— Ми з Крузею пішли в зоопарк. Подивитися на мавпу. Бо я художник. Мені треба часто дивитися на мавпу, щоб малювати людей.

— З якою Крузою?

— З Крузею. Це моя наречена. Ми вже подали заяву. Але вона каже: "Продай коня, тоді поженимося. А купи "Жигулі". А я терпіти не можу машин, товаришу капітан... Ви капітан чи не капітан? Бо для мене всі погони однакові. Я їх шуму не можу терпіти і газів... А вона не хоче на Драконові їздити..."

Офіцер тре чоло:

— На якому Драконові?

— На тому, що ми в зоопарку забрали.

— То ви ще й дракона вкрали?

— Та ні, то кінь зветься Дракон.

— Значить, ви вкрали коня для того, щоб продати й купити машину?

— Та ні! То Крузя так хоче. А я не буду його продавати... — Насупився. — Бо Крузя пішла. Крутонулася і пішла. Після того сержанта.

— Якого сержанта?

— Вашого. Того, що сюркотів на вулиці. — Імітує: — "Громадянине з конем, ви далеко зібралися?" А Крузя сказала. — Імітує Крузю: — "Або я, або кінь! Вибирай отут на вулиці!" А я сказав: "Кінь, бо він тварина. Куди він дінеться?.. Він і прописки не має..."

— Значить, ваша наречена може підтвердити, що коня ви взяли в зоопарку? Де вона живе?

— Вона не живе... Вона в гуртожитку...

— Значить, як я зрозумів, ви з Крузею добряче випили, тоді пішли в зоопарк і...

Галапочка перебиває:

— З директором випили. І з бухгалтером. Крузя не п'є. Там ще дама така-о сиділа. Хильнула. А Крузя не п'є.

— Нічого не розумію: з яким директором?

— Зоопарку...

Офіцер листає телефонний довідник. Набирає номер:

— Алло! Алло! Що за чорт! Якись співи... Зоопарк? Мені директора. Слухаєте? Це турбують з державтоінспекції. Скажіть, будь ласка, у вас є кінь, гнідий?.. Що? Кобила? Та все одно...

Галапочка намагається вклинитися в розмову, пояснити:

— Не все одно, товаришу капітан, бо в мене кінь. Це директор, мабуть, не придивився, бо ми трохи того...

Офіцер продовжує розмову по телефону:

— Значить, гнідої масті. Є? Стоїть біля контори? А другого не було? А громадянина Галапочку Робінзона... З бородою такого, ви знаєте? Не знаєте ніякого Робінзона...

Галапочка сіпається:

— От гидота! Украв мого коня, випив мою горілку, а тепер не знає...

Черговий кладе трубку на вильчата:

— Значить, крутите, громадянине Галапочка. Доведеться передати вашу справу в обсхеес...

На фасаді будинку вивіска: "РАЙВІДДІЛ ВНУТРІШНІХ СПРАВ". Довгий коридор. Оббиті чорним дерматиним двері. На одних табличка: "Інспектор П. І. Теличка".

Інтер'єр кабінету. За столом — молодий, кучерявий лейтенант міліції. Пильно вивчає якісь документи.

Дзвонить телефон. Лейтенант знімає трубку:

— Теличка слухає! Хто говорить? Слухай, чоловіче, не мороч мені голову. Кінь — це транспортний засіб. А транспортом займається автоінспекція... Слухай, у мене і так до біса мороки. От поставили на штрафний майданчик і тримайте. Нема сіна? Годуйте макаронами. А в нас що, своя конюшня є? Віддайте хазяїну. Не знати чий? Спитайте злодія...

До кабінету входить капітан.

Теличка в трубку:

— Слухай, Бабенко, мені ніколи. У мене по вуха інших клопотів. І йди ти зі своїм конем знаєш куди???

Капітан насторожився:

— Хто це? Що за кінь?

Теличка відірвав трубку від рота:

— Бабенко з автоінспекції. Каже, впіймали якогось злодія, що вкрав коня.

Капітан простягає руку до трубки:

— Капітан Затірка. Що за кінь там у вас? Де? А злодій? У витверезнику? Запевняє, що кінь його? А ти чекав, що він скаже: "Кінь крадений"? Якої масті? Гнідий? З білими копитами? І зірочкою на лобі? Слава Богу! Кажу: слава Богу! Тут один бородатий мені з шиї не лазить, щоб я шукав його коня. Що? Цей також бородатий? Художник? Нічого не розумію. Його кінь. Ха-ха-ха! Що вкрав у зоопарку? Бабенко, я тебе прошу: заберіть ви з витверезника цього Галапочку, посадіть на коня і відвезіть додому. Негайно. Поки кінь знову не пропав... Щоб вивчив правила вуличного руху і здав на права. Це вже ви його зобов'язуйте, це по вашій лінії.

...Фасад будинку. Вивіска: "ПСИХОНЕВРОЛОГІЧНИЙ ДИСПАНСЕР". У невеличкому коридорі перед дверима з табличкою "ПСИХІАТР" зібралася черга. Майже самі чоловіки. На стінах плакати: "ТИЩА ЛІКУЄ", "НІЩО ТАК ДОРОГО НЕ ЦІНІТЬСЯ, ЯК ВВІЧЛИВІСТЬ". Крізь відчинену квартиру сюди вривається несамовите гудіння генератора і калатання пневматичних молотків. Відвідувачі скоса поглядають на відчинену квартиру. Нараз сивий, круглий, як бочка, вибухає обуренням:

— Хоча б хтось здогадався зачинити квартиру!

Генератор так гуде і молоти так торохтять, що його слова ледве чути.

— Що кажете? — перепитав його худорлявий з неспокійними очима.

— Кажу: хоча б якийсь дрантя здогадалося зачинити квартиру...

Худорлявий з неспокійними очима зміряв "бочку" з ніг до голови. Відійшов, хвилину постояв. Подумав. Тоді на весь голос:

— Сам ти дрантя!

Присутні здивовано подивились на нього. Тоді перекинули погляд на товстого.

— А ти знаєш хто? — пішов у наступ товстий. — Ти щелкопйор! Тутанхамон!

З неспокійними очима засіпався:

— Ви чули, люди? Ви чули? Ви — свідки. Оте пузате мурло обізвало мене тутанхамоном. Сам ти тутанхамон! Мурло наїв як бирюк.

— А ти жодяга. От-от копита відкинеш...

У цю хвилину в дверях з'явився Галапочка. Присутні глянули на його бороду й замовкли.

Галапочка підозріливо оглянув чергу. Кинув поглядом по лиці кожного відвідувача. Відійшов подалі від черги. Став збоку. Тонем абсолютної зверхності спитав:

— А де тут видають довідки на курси водіїв? — Слова "на курси водіїв" Галапочка особливо підкреслив.

— Тут усі на курси водіїв, — таким же тоном відповів Галапочці чоловік, що стояв у хвості черги. — Ставайте в чергу.

Галапочка мовчки притулився у хвості. Всі пильно вивчають його бороду...

Кабінет психіатра. Настіж розчинене вікно у двір. В нього вривається шум генератора та пневматичних молотків. Кругленький, прилизаний, наче вилитий, лисуватий психіатр дожовує бутерброд. Ліве око в нього час від часу сіпається. Посмикується ліве плече.

— Слідуючий! — гукнув у двері психіатр.

Відчиняються двері. Входить Галапочка.

— Добрий день! Мені потрібна довідка, що я того...

— Чого? — сіпнулося око в лікаря.

— Ну, як там у вас їх пишуть?

— На що скаржитесь? — насторожився лікар.

— Ні на що я не скаржусь.

— Тоді чого ви прийшли?

— Я ж вам кажу: мені потрібна довідка, що я... Чорт його знає...

— Громадянинне, ви, очевидно, помилилися адресою. Тут не контора, а психдиспансер.

— Не знаю. Мене послали сюди.

Лікар пильно дивиться на Галапочку. Око в нього почало спігатися частіше. Частіше почало підсмикуватися плече.

— Хто вас послав сюди?

— Ну... З автоінспекції...

— Так би й сказали, — зрадів лікар. — Вам потрібна довідка, засвідчення, що ви не перебуваєте на обліку в психдиспансері.

— Мабуть, що воно, — зрадів Галапочка.

— Ви хочете поступити на курси водіїв автомобіля?

— Так, так. Тобто майже так, — відповів Галапочка.

— Сідайте, — вказав на стілець психіатр. — Де проживаєте?

Галапочка сів.

— Індустріальна, двадцять три, квартира п'ятдесят три.

— Знаєте, зараз з тими автомобілями пошесть, — сказав лікар, перегортаючи картотеку. — Сьогодні вісімдесят чоловік приходили за довідками... Всі хочуть їздити... У вас яка машина?

— У мене кінь, — пожвавішав Галапочка.

— Люблю гумористів, — зауважив лікар. — До речі, ось ви жартуете. А насправді кінь — це прекрасний вид транспорту! Ви мені вибачте, але я вважаю, що сідають в автомобілі люди, які не дуже критично мислять.

Галапочка зовсім посміливішав:

— Докторе, я повністю з вами погоджуюся. Я ненавиджу автомобілі і тих, хто за ними ганяється.

— Чого ж ви тоді його придбали?

— Я не придбав і не збираюся. У мене справді кінь. Не вірите — ось подивіться.

Встає, підходить до вікна. Психіатр також підходить до вікна.

У дворі, прив'язаний за повід до тополі, під сідлом стоїть Дракон.

Око в доктора нервово засіпалося. Підсмикується плече.

Він відійшов від Галапочки. Зміряв його підозріливим поглядом. Зосередився на бороді. Тоді знову підійшов до вікна. Виглянув у нього. Помацав себе долонею за лоба.

— Бачите, — пояснив Галапочка, — автоінспекція придирається. Коли їду проїжджою частиною, кажуть: "Транспортний засіб. Особа, що ним управляє, обов'язково мусить

мати на це право". Коли веду коня по тротуару, кажуть: "Не можна. Тротуар не для транспорту, а для пішоходів". І я, маючи коня, не можу ні їздити на ньому, ні ходити з ним...

Лікар ніби не чує слів Галапочки. Вперто шукає у картотеці.

— Як, ви сказали, ваше прізвище?

— Галапочка. Галапочка Робінзон Іванович.

Почувши ім'я "Робінзон", лікар ще більше насторожився. Тоді лагідно спитав:

— Як, Робінзон? А може, Робінзон Крузо?

— Ні, Робінзон Галапочка.

— Нічого, нічого. Може бути і Галапочка... Сядьте, будь ласка, на отой стілець.

Галапочка пересідає навпроти лікаря. Той пильно дивиться йому в очі.

— У вас в роду були ще... Ну... Робінзони, а може, Наполеони?

— Ні, ні! Було. Батька звали Іваном, діда Микитою.

— Скажіть, а зараз у вас вдома все гаразд? Жінка, діти здорові?

— Нема в мене ще жінки. Дітей також.

— Може, щось трагічне сталося в родині? Може, хтось помер?

— Слава Богу, всі живі.

— Може, у вас на роботі якісь неприємності?

— Ніби все нормально.

— Може, ви закохалися, а вас не люблять?

Галапочка зніяковіло одвернув погляд.

— Та як вам сказати... Таке було... Ось розламалося...

Лікар триумфально підняв догори палець:

— О! Запам'ятайте, молодий чоловіче. Без причини не буває наслідків! Я вам поки що випишу рецепт. І рекомундую: спокій, спокій і ще раз спокій. Як її звуть, ту вашу причину?

— Крузя, — сказав півголосом Робінзон.

— Крузя? А-а-а. Ну, звичайно, Крузя. Ви Робінзон, вона Крузя... Нічого, нічого. Все буде в порядку. Основне — не хвилюйтеся. Основне — спокій...

Пише рецепт, простягає Галапочці:

— Ось візьміть. Обов'язково — через тиждень до мене...

Галапочка здивовано:

— А довідку? Мені потрібна довідка.

— Не хвилюйтесь, товаришу Наполеон... тобто, вибачте, Робінзон. На все свій час. Сам я вирішити цього питання не можу... Треба консилиум...

Майстерня Галапочки. Робінзон обробляє невеликий корінець. Тихенько насвистує якусь мелодію.

У дверях з'являється п'яний.

— Здрастуй, борода!

— Здрастуйте,— насторожився Робінзон.

— Діло є, борода. Венька Рябий каже: "Ти, Гоша, художнику бородатому предложи..."

Дивиться, що Робінзон стоїть як укопаний. Підходить до нього.

— Що дивишся, як на явленіє Христа народу? — Простягає руку для знайомства.— Гоша Косий. Я, брат, тоже художник. Хто не знає? Собака і той знає. Спитай любого. Хто так фільонку наведе, як Гоша Косий? А кольори підбере? Я, брат, скіки квартир перемазав. Якщо хазяїн не жмот — Гошу Косого зове... Ти чо так дивишся на мене, ніби в тебе легкий шок після триденного перебору? Занімайся своїм чортом, я тебе отвлекать не буду. Діло є... А чорт в тебе як живий. Пару червоних можна за нього взять у переході... Ти в якому переході збуваєш?

Галапочка ледве стримується, щоб не зірватися.

Ханига безпардонно підходить до етюдника, розглядає штрихи. Здивовано:

— Чо, сам, може, изображаєш? Дама, чи що, буде? Вроді дерево... Я тоже пробував. Одному на стіні у спальні даму намалював. Так він після того тиждень за мною бігав: "Гоша, прося тебе, зішкрябай, бо я скоро інфаркт схоплю..." Іскуство, брат, волнує...

Робінзон не витримує. Затискає п'ястуки, наступає на ханигу.

— Слухай, талант, ану, рви звідсіля...

Ханига задкує.

— Ти що, борода? Що ти очима блимаєш, як фонарями? Я тобі діло предлагаю. Мішок алебастру і бідон білил мається. Віддаю за безцінь...

Галапочка зупинився, з цікавістю розглядає ханигу. Спокійно:

— Ні алебастр, ні білила мені не потрібні.

— Чудик! Так збудеш. Будеш ремонтувать комусь квартиру. Знаєш, як на білила кидаються? Ну от, бачу, в тебе очі погасли. Значить, діло буде... А ти, брат, псих.

Як отой твій го-ох! — показує на чорта і робить на голові з пальців роги.— Я вже думав, по башці чимось хряпнеш.— Знову розглядає ескіз на етюднику.— А в тебе, брат, получається... Слиш, изобрази мене. Портрет. Підпиши: так, мол, і так. Роботяга. Норми перегибає. П'ятьорку дам. Як за цветное фото...

— Слухай, ти, ану звідсіля, поки я тебе не "изобразив"! Ханига задкує.

— Ти брось угрожати. Я тоже кое-шо могу. Интеллекта з себе корчить. Бороду надів...

Робінзон підходить ближче, бере ханигу за комір. Ханига кричить:

— Ти брось рвать мені одержу! Я не буду через вас, психів, шодня купувати рубаху. Брось, чуєш? Ти що руки піднімаєш на робочий клас?

— Тріска ти від робочого класу... Стружка...

Галапочка випхав ханигу за двері, зачинив їх. Той знову відчинив.

— Я тобі по ку, солоха ти бородата. Я на тебе накатаю скаргу, що ти халтуриш. Чортів продаєш, а налог не платиш.

Галапочка ступив до дверей. Ханига зачинив їх. Із-за дверей ще доливають його погрози:

— Я тобі покажу! Я тебе, бегемота бородатого, посаджу за решотку...

"Посади, посади",— говорить сам до себе Галапочка. І зачинає двері на заціпку.

Підійшов до кореневища. Орудує різцем:

— Ах ти, поросля. Увірвється отаке брудне в чужу душу, наплює і порохкає... Изобрази його...

Чути стукіт у двері. Галапочка не підходить.

Стукають сильніше. Робінзон взяв баночку з-під майонезу, набрав туди води, кинув фарби, розколотив, йде до дверей:

— Зараз я тебе изображу...

Стукіт повторюється.

Робінзон обережно знімає заціпку, раптом відчиняє двері і винлескує у щілину каламутну рідину. За дверима чути тривожний дівочий крик:

— Ай! Що ти робиш?!

Галапочка відчинив двері. Перед ним стоїть Крузя. Каламутна рідина стікає їй по щоках. Біла кофта в брудних плямах.

Робінзон здивовано витріщився:

— Крузя? Вибач, я не хотів... Тут один п'яний вривався, то я думав...

Крузя витирає хустинкою кофту, обурюється:

— Отак зустрів... Вчора тільки купила кофту... Галапочка розгублений.

— Не хотів я... Не знав... Ти заходь...

— Дякую! А я думала, з порога повернеш.

Крузя проходить у майстерню. Галапочка прибирає зі стільця банки, фарби, шматки картону. Витирає стілець ганчіркою.

— Сідай.

Крузя холодно:

— Дякую! Я не надовго.

Галапочка відчув холодний тон Крузі.

— Надовго чи не надовго. У такій кофті не підеш на вулицю... Що люди подумають?

Крузя схибно посміхається:

— Чому? Ти ж сам казав: "Мені наплювати, що люди подумають..."

— Слухай, давай не будемо з цього починати розмову. Де ти пропадала цілий місяць?

— Там, де завжди. Адресу я не змінила. Якби хотів, міг би знайти...

— Знаєш, я не шукаю тих, хто кидає мене в скрутну хвилину.

— Виходить, я даремно сюди йшла?

— Залежить від того, чого ти йшла.

— Я думала, ти будеш радий моему приході.

— А я радий.

— Не відчуваю.

— Скинь із себе пелену самозакоханості. Пуста гордість завжди перешкоджала реальному сприйманню речей та відчуттів.

— Ти так холодно і так жорстоко говориш... Проїшов всього-на-всього місяць, як ми подали заяву до загсу.

— І той місяць я не знав, чи я солон'яний вдівець, чи синя борода.

— Ти міг знати. Та не хотів. Ти зрадів, що знайшовся твій Дракон, і на радощах забув про мене.

— Рівнуєш мене до коня?

— Ні, просто жінки люблять, коли їм більше приділяють уваги.

— У цьому наша фатальна помилка. Якби я менше приділяв тобі уваги, ти так самовпевнено не крутонула б тоді.

— І тепер ти вирішив...

— Я ще нічого не вирішував. Вирішимо удвох.

— З чого ж почнемо?

— З вибачення.

— Хто у кого має просити вибачення?

— Подумай.

— Виходить, що я. Тоді прошу вибачення!

— Будь ласка!

— А що далі?

— Далі? Мені набрид отой дипломатичний тон. Так що давай будемо міняти тональність.— Підійшов до Крузі, дивиться їй в очі: — Ну й характер, я тобі скажу.

— Твій не краший. Яке їхало, такого здибало...

Робінзон рвучко обняв Крузю, та припала до нього. Відчиняються двері в майстерню. У них з'являється той самий ханига. В одній руці пляшка вермута, в другій — закуска.

— Ти, борста, ізвіні!.. Ах, дама, пардон... Я ось прийшов... С аєм мирову...

Крузя стоїть, нічого не розуміючи. Дивиться то на Робінзона, то на ханигу.

Робінзон ледве стримує себе, щоб не вилаятися:

— Та ти...

Ханига по-хазяйськи розстеляє газету з закускою на стільці, ставить пляшку, витирає об штани руки, простягне правицю Крузі:

— Будем знайомі, Гоша. Або просто Косой...

— Крузя.

Галапочка суворо:

— Слухай, ти, Гоша Косой! Що я тобі казав півгодини тому? Чи повторити?

— Хазяїн, не треба. Гоша не дурень...— На всяк випадок відійшов ближче до дверей.— Ти на мене чортом не дивися. Я не зі злоби. Пішов, а совість гризе: що ж ти, Гоша, кажу собі, людині в душу плюнув, міліцією налякав. Ми, можна сказати, родственні душі, художники...

Робінзон насувається на ханигу. Той спочатку відступає до дверей. Тоді швидко кидається до стільця, хапає пляшку, закуску і тікає:

— Всі сьогодні бішені.

Робінзон йому вслід:

— Тікай, бо черепка роздавлю...

До Крузі:

— Ходімо звідсіля, бо той п'янюга буде цілий день ходити.

— Куди?

— Або додому, або кудись у парк. Щоб тут не сидіти. Сьогодні в мене хороший настрій, і я не хочу, щоб його псували.

Крузя задоволено посміхнулася.

— А кофточка? Піду в отаких плямах?

Робінзон підійшов до Крузі. Розглядає плями на кофті.

— Дурниця. Аби на душі плям не було. Зараз впіймаємо таксі, поїдемо додому...

Обняв ніжно Крузю. Та схилила голову йому на плече. Лице її сповнене радості і щастя.

Щасливо усміхнене лице Робінзона.

Насмішувати очі коряги-чортика...

...Погідний сонячний день. Лісок на околиці міста. Він то густішає, ніби лісова всячінь зібралася гуртами, щоб погомоніти, то розбігається окремими соснами, березами по галявинах.

По пишному трав'яно-квістастому килиму ходить Крузя. Збирає квіти. Мугикає пісеньку. Пустотливо, по-дитячому, як це тільки властиво дівчині, сповненій щастя, присідає біля квітки, розглядає її.

Здивовано розкриті пелюстки квітки.

Широко розплющені з віями-віниками голубі очі Крузі.

Метушиться на квітці між ворсинками бджола.

По-дитячому наліті вуста Крузі. Золотистий пушок над верхньою губою.

Глибоке голубе шатро неба переплетене сивуватими слідами сучасного досягнення авіаційної техніки.

Лягають мазки на полотно. Куточок лісу переходить на картину художника. На хвилику застигає рука з пензлем. Тоді знову упевнено, врівноважено кладе мазок за мазком.

Зосереджене лице Галапочки. Сповнене творчого нахнення. Пильний погляд карих очей.

Стоїть за етюдником Галапочка на околиці лісу. За його спиною берег невеличкої річки. На другому березі — слід активної меліорації: переорана і вилізана вітром колишня сіножат. За отим вилізаним вітром чортополохом вдальні видніється місто.

Із лісу, з букетом квітів у руках, виходить Крузя. Мовчки підходить до Робінзона, кладе йому на етюдник квіти.

— Поклонники — талантам! — жартує.

Галапочка пригортає Крузю, цілує:

— Таланти — поклонникам.

— Треба поставити в якусь баночку, щоб не зів'яли, — показує Крузя на квіти.

Робінзон з легкою іронією:

— Як це високо і як благородно. Зірвати квітку з кореня, а тоді турбуватися, щоб вона не зів'яла, пхати її у банку з водою.

Крузя зауважила:

— Принесу я тобі на другий раз квіти. Будеш ходити й нюхати їх на пні.

— І буду, — заявляє рішуче Галапочка. — Я переконаний, що людина має сама йти до природи, а не тягнути природу до себе. То тільки людина може дійти до такого логічного й життєвого абсурду — втекти від пишної природи у кам'яний мурашник і тягти за собою деревину, садити її на балконі в бочку і час від часу заявляти колегам: "Знаєте, я дуже люблю природу. Я не можу без неї..."

Крузя присіла на моріжку біля етюдника. Посміхаючись, спостерігає, як Робінзон, жестикулюючи, філософствує.

— Чому ж ти, буйна твоя голова, сидиш у кам'яному мурашнику? Рубай ось дерева, будуй хату. Або копай печеру та й переселяйся. Скидай одяг, зодягни шкуру...

— Нічого не вийде. Що, з kota шкуру зодягну? Колись ходили по лісі мамонти. А тепер ось, — показує на миршаве кошеня, яке віддалік щось шукає, — zostалися тільки міні-леви.

— Тоді не воюй з вітрянками. Історію назад не повернеш.

— Слухай, чому історію? Чому людина не може повернутись назад до природи? Знайти з нею спільну мову, злагоду?..

Між ріденькими кущиками пасеться Дракон. Повільно скубе траву. Час від часу хвостом або головою одганяє настирливу муху.

Раптом Дракон підвів голову. Насторожив вуха. Десь із-за кущів чути дивні звуки: якийсь підсвист, якесь булькотіння, хрпіння.

Дракон ступив у напрямку тих звуків. Вони все наростають, сильнішають. Він висунув голову з-за кущів. Побачив невеличку галявину. На ній стоїть "Москвич"-фургон. На ньому написано: "ОВОЧІ-ФРУКТИ". Віддалік на розстеленій ковдрі сплять він і вона. І він, і вона такі повні, кругленькі, ніби два гумових манекени. Не визначиш, по скільки їм років. Атрибути її пляжного одягу, здається, ось-ось репнуть від напруги. Між ними

на розстеленій цераті — смажена курка, зо два десятки яєць, з півкілограма сиру, зо два кілограми огірків і помідорів, кільце ковбаси, кілька банок консервів, буханець хліба, кілька булочок, кілька пляшок води, сифон, такий же пузатий, як його господарі.

Він хропе, вона висвистує і булькає.

Поруч стоїть транзисторний приймач. З нього лунає приємного тембру жіночий голос: "Отже, біг не задля бігу, а біг задля здоров'я. Бо рух — це життя, як сказав філософ..."

Нашорошені конячі вуха, здивовані конячі очі...

Іде Дракон рідколіссям. Скубне то тут, то там. Наткнувся мордою на консервну банку з-під яловичини. У другому місці торкнувся баночки з етикеткою "Скумбрия пряного посола". Під стовпцем — розбита пляшка з-під "Екстри". Дракон ковзнув поглядом по стовпцеві вгору. На ньому табличка: "Бережіть ліс — джерело здоров'я!"

Бреде Дракон далі. Вийшов на узлісся. Парить сонце. Липнуть мухи. Пішов до річки. Зупинився. Глянув на табличку: "Ріки — артерії землі". Пішов далі.

Стоїть на пологому березі. Зробив один крок у воду, другий. Вже вода сягає крупа. Нагнув голову, щоб напитися. Тільки торкнувся губою плеса — відтіля роззявлена зубаста паща. Дракон висмикнув морду. На поверхні води зостався розірваний кирзовий чобіт, що зяє цвяхами, мов зубами.

Чобіт відплив. Дракон нагнув голову, напився. Тоді поліз далі в річку. Ось уже видно тільки його голову.

Виходить Дракон з річки. Та що це? Голова у нього гніда з лисинкою, а весь Дракон став сивим, з рудими жовтуватими плямами.

Обтрусився.

На мить Драконові стало погано. Дерева закрутилися. Він струсонув головою, ніби хотів одігнати від себе головокружіння. Ген, за лісом, побачив Робінзона і Крузю. Подався до них.

— Дивись! — крикнула Крузя. — Якийсь кінь іде до нас.

— Чий же це кінь може бути? — кладучи мазки на полотно, жартома перепитує Галапочка. — По-моєму, в цих краях лише один кінь пасеться...

— Це не Дракон. Дивися... Цей світлий, з бурими плямами. Тільки голова гніда.

— Може, Дракон накинув на себе простирadlo? — не оглядається Галапочка. — Щоб ми його не впізнали.

— Та ти не жартуй, поглянь...

Галапочка оглянувся і застиг: до нього йшов справді чужий кінь.

— Що за диво! Голова ніби Драконова...

Кінь підійшов зовсім близько. Жалібно заіржав, ніби хотів щось важливе повідомити. Раптом ноги в нього підкосилися, він важко плюхнувся на траву.

— Це ж Дракон! — стривожено крикнув Галапочка. — З ним щось сталося!

Кинувся до коня, гладить його по морді.

— Дракончику, любий, що з тобою?

Кінь тільки жалібно ірже, а піднятися й не пробує.

— Треба негайно шукати ветеринара. Треба в місто негайно, — став біля коня Робінзон.

— Он там, у кущах, якась машина. Попроси, може, привезе?

— За прохання ніхто не поїде. Візьми в моїй куртці гроші і швидко їдь за ветеринаром.

Крузя понишпорила в кишенях куртки, взяла сумочку, побігла...

Шосейною дорогою у напрямку міста мчить "Москвич"-фургон "Овочі-фрукти". Справа від водія сидить Крузя...

Лежить кінь біля лісу. Сидить коло нього Галапочка. Тримає в руках конячу голову. Гладить її ніжно. Кінь розплющив око, знову опустив повіку.

Мариться коневі. Отой повний, що хропів на галявині, бігає навкарачки по узлісся і хропе, хропе. Тоді починає їсти все, що постало на його шляху: кущі, дерева. Жує дедалі швидше, жадібніше, захланніше. Після нього залишається земля чорна, мов вугілля. Потім нібито Дракон побачив річку. Чисту-чисту. Вода голуба, прозора. Він ступив по коліна в ту річку, сягнув мордою до плеса, щоб напитися, а звідтіля — зубаста паща. А потім вилазить знову той повний і знову хропе. І п'є воду. А річка міліє, міліє. Ось уже дно видно. А тоді повний як зареочеч. Із зубастої пащі, мов з брандспойта, чимось пекучим як лине. Дракон заіржав...

— Чого ти, Дракончику? — гладить його по голові Робінзон. — Потерпи. Ще трохи потерпи...

Вулицею міста мчить машина "Овочі-фрукти". Петляє туди-сюди. Зупиняється біля будинку, на якому вивіска: "ВЕТПОЛІКЛІНІКА".

Крузя стоїть перед розфуфреною дамою. Щось їй пояснює, жестикулює. Дама пихато, незворушно дивиться на Крузю і раз по раз косує поглядом на її сумочку.

Крузя перехопила погляд. Розстебнула сумочку. Дістала звітлія десятку і простягнула дамі...

Мчить машина "Овочі-фрукти" в напрямку лісу.

Лежить Дракон на узліссі. Сидить біля нього Галапочка.

Під'їжджає автофургон. Зупиняється. Вийшов водій. Вийшла Крузя. Висунулася розфуфрена, розмальована дама. На ній довге плаття з великим декольте. На височенній платформі ходулі. На голові копиця, вифарбувана у кольори веселки. Лице в дами незворушне. Очі байдужі. Під очима такі тіні штучної втоми, ніби вона щойно перевертала гори. В руках — невеличка скринька.

— Де тут животноє? — спитала пихато.

— Ось, — показує Галапочка на Дракона. — Щось з ним сталося. Впав...

— Я питаю, — повторила високопарно дама, — де тут животноє, якому я маю подати швидку допомогу?

Ставить ящикок на траву, дістає малюсінський шприц, голочку.

Галапочка настирливо:

— Та я ж кажу, ось перед вами... Кінь...

Дама так блимнула на Галапочку, що той прив'яв.

— Ви що, жартуете! Це не по моїй часті... Я по часті домашніх животнох...

— Вибачте, а він що, дикий? — починає хвилюватися Галапочка. — Це ж кінь.

— Я не знаю конструкції цього животного, — вперто наполягає на своєму дама. — Мое ампула — кицьки, пуделі, всякі попугайчики... Я спеціаліст...

— Слухай, художник, — втрутився в розмову водій. — Пошли ти цю спеціалістку під три попугайчики... Дай коневі трішки горілки — і брикати буде.

— У нас нема горілки, — пояснила Крузя.

— Біжи до моєї Валерії, візьми там під кущем в її цоботі...

Крузя побігла.

— Це ми ранесенько на гриби вибралися, — пояснив водій.

— Хто мене доставить обратно? — претензійно спитала дама.

— Ось зараз підніметься кінь, сядете та й поїдете, — жартував водій.

— Киньте ці жарти. Я не дівочка, щоб наді мною підшучувати.

— Зараз нам не до жартів, — сказав Галапочка.

— Я питаю — хто мене доставить обратно? — суворо мовила дама.

Галапочка не втримався:

— Йдіть сядьте отам на березі — я потім викличу вертоліт. Якщо хочете летіти. А якщо хочете йти пішки, то йдіть отуди до асфальту. — Переходить на крик: — І швидше, поки я ще не осатанів!

Дама вхопила свою скриньку. Лякливо оглядаючись, пошвидкувала геть.

Повернулася Крузя з півпляшкою "Екстри". Товстий каже до Галапочки:

— Ти добре розкрий йому пащу, щоб не вхопив зубами, а я буду хлюпати.

Галапочка присів біля коня. Взяв його голову собі на коліна. Повернув мордою вгору. Вхопив за нижню та верхню щелепи, розвів. Товстий спритно вибулькав горілку.

— За п'ят хвилин подіє.

Кінь порухав спочатку вухами. Тоді головою. Потім хвостом.

— Буде жити, — зрадів товстий. — Раз уже має силу хвіст підняти.

Галапочка засумнівався:

— Може, ми йому забагато влили?

— Ти що? — здивувався водій. — Для коня півпляшки — що для людини наперсток. Йому щоб наклюкатися, треба хоч відро.

— Так він же без закуски, — каже Галапочка.

— А ми йому зараз салат з лопухів зробимо.

— Дивіться — підводить голову! — зраділа Крузя.

Дракон спочатку підвів голову. Галапочка кинувся до нього. Став гладити по шиї.

— Дракончику, вставай. Ну, давай, піднімайся.

— Треба взяти його за хвіст і за вуздечку, то він швидше встане, — сказав товстий.

— Ви що! — стривожилася Крузя. — Ще хвіст відірветься.

Водій посміхнувся:

— У коня хвіст міцний.

Кінь за той час вже звівся на передні ноги.

— Ну, ну, ще трішки, — заходився біля нього Галапочка.

Дракон зробив ривок і підвівся на всі чотири.

— О-о-о! Бачив? — захоплено вигукнув водій. — Бачив, що робить горілка? Не тільки валить з ніг, а й піднімає на ноги... А ми за тією кікіморою чортзна-куди гналися...

Дракон дивиться на ліс, на дерева. Все перед його очима хитається. Хитається Галапочка, хитається Крузя, хитається товстий незнайомиць. Правда, те хитання не тривожне, а радісне. Усе довкола набрало веселого рожевого відтінку. Все навколо почало танцювати. Танцюють кущі, дерева, танцюють Галапочка і Крузя, танцює товстий. Навіть етюдник танцює.

Дракон і собі почав танцювати. Став дибки. Потім хвицнув задніми ногами, тоді пішов вибрикувать...

Коридор знайомої нам установи. Знайомі двері з табличкою "САМ І. І."

Кабінет. За столом Іван Іванович. Перед ним навиятку стоїть завтрашній пенсіонер.

— Ось, — каже Іван Іванович. — Надіслали звіттіля, — вказав пальцем у стелю. — Знову цей Галапочка. Вже другого коня має. Жовтого. Найсуворішим порядком розібратися! Хто він? Циган? Де він тих коней бере? То не мотоцикл, що можна в магазині купити, і не колесо, що можна на заводі вкрасти... Може, в нього десь підпільна ферма. А може, зв'язки?.. Словом, розібратися. Ще цього нам бракувало. Правильно пише цей громадянин Неусипний, чи як його... Місто бореться за зразкову чистоту, порядок, а тут чортзна-що. І дайте запит у Спільку художників, що це за Галапочка. Чи вони знають, що він гендлює кіньми. Поцікавтеся в міліції, чи не притягувався він до відповідальності за що-небудь. Словом, дерзайте.

Завтрашній пенсіонер погладив долонею лисину...

Квартира Галапочки. Увімкнений телевізор. На екрані топчеться бульдозер. Перед телевізором на софі сидить Крузя. Підбрала під себе ноги, жує яблуко.

Відчиняються двері, з'являється Робінзон.

— Ось і я.

Підійшов, поцілував Крузю. Сів біля неї на софу.

— Їсти хочу, як вовк.

Крузя байдуже спостерігає за бульдозером.

— Зачекай, додивлюся, тоді щось зготую.

— Готового нема нічого?

— Цікаво, коли я мала це зробити?

— Ти ж на заняття сьогодні не ходила.

— То я готувалася до колоквиуму.

Робінзон мовчки пішов на кухню. Повернувся з шматком хліба, сів біля Крузі, жус.

Крузя зауважила:

— Наїсися хліба, тоді не будеш їсти того, що я зготую.

— Ти спочатку зготуй... До речі, отой бульдозер, — киває на екран, — з якої організації?

— Звідкіля я знаю?

— Ти ж дивишся передачу.

Крузю ніби муха вкусила:

— Маю я право колить телевізор подивитися?

— Маєш, звичайно, що маєш. А я маю право хотіти їсти?

— Відколи я тебе знаю, ти завжди хочеш їсти.

Галапочка обнімас Крузю:

— А ти нагодуй, і я не захочу. Хіба це так важко?

— Ти, напевно, одружуєшся тільки для того, щоб мати кухарку. По-моєму, всі ви однакові.

— А ти дала?

— Я думаю, що в художників любов до коханої розташована трохи вище, ніж шлунок.

— Народна мудрість гласить, що шлях до серця чоловіка пролягає через його шлунок.

— Народна мудрість гласить: сухий хліб з водою, аби, серце, із тобою.

— Це вона каже до нього, а не він до неї. Він каже, що ти, мила, будеш їсти на Україні далекій? А вона йому відповідає: сухий хліб з водою.

— Бачиш, все-таки жіноче кохання вище за ваше. Ми коли кохаємо, то безкорисливо, високо.

— Вважаю, що кохати треба не дуже високо і не дуже низько. Так, на рівні землі. Безпечніше, надійніше.

— І це говориш ти? Робінзон Галапочка? Художник-новатор? Надійніше... Боїшся ризику. А може, рушійна сила кохання якраз закладена в цьому ризикові?

— Знаєш, дуже вже багато тих ризикантів серед закоханих. Двоє ризикують, а третьому доводиться за цей ризик платити. Ти мені даси їсти чи ні?

Крузя встає з софи:

— Ех ти, гурман нещасний. А ще творча людина називається. Та творча людина повинна випереджувати бодай на кілька десятиріч нас, простих смертних. А ти плетешся десь у хвості минулого сторіччя — їсти! Люди боролися за емансипацію жінки...

Крузя йде на кухню, Галапочка за нею.

— Що тобі допомогти?

— Нічого, справлюся й сама. Раз уже закабалив, то нічого гратися у визволителя.

— Знаєш, я на емансипацію жінки дивлюсь трохи інакше. Я за емансипацію, тільки проти суперемансипації. Ось наша суперемансипована сусідка вважає, що вона має ходити на роботу, дитина має бути в цілодобових яслах, бо на те держава їх буде. Поки вона прийде, чоловік має зготувати їсти або принести їжу з домашньої кухні.

— Не бачу тут нічого поганого. Адже за це зараз веде боротьбу громадськість. Щоб більше вивільнити жінку для суспільної праці.

— Знаєш, я волю вдома мати жінку, а не голову народного контролю чи профспілкового боса. Волю, щоб моя дитина виховувалася не в комбінаті, навіть якщо він казковий, а отут, між мною і тобою. Бо жити їй потім доведеться не в казці, а в такому ось чи подібному гнізді, знаходити спільну мову з отакою горлицею, як ти, чи з таким соколом, як я. Навіть якщо на землі буде одне безкласове суспільство і люди житимуть за найвищими законами етики та естетики, їх шлунок так само вимагатиме їжі, як сьогодні.

— На ось, чисть картоплю.

Робінзон береться чистити.

Крузя:

— Для чого ж тоді будують дитячі садочки, їдальні, кафе?

— Якщо чоловік з жінкою посваряться, щоб було де пообідати. Або якщо в нього жінка суперемансипована, щоб він та діти не померли з голоду. А садочки — справа хороша. Тепер батькові й матері не треба думати, щоб дитину вчити писати, читати, готувати до школи. В садочку вчать усе. Авторитет отієї вчорашньої десятикласниці, яка працює вихователкою, для дитини набагато більший, ніж авторитет рідної матері — доктора наук.

— Ну, це вже залежить від самої матері.

— Ні. І від емансипації. Матері треба підготуватися до лекцій, займатися науковою роботою.

— Ти взяв нетиповий приклад. Припустимо, не всі жінки доктори наук і не всі навіть кандидати.

— Правильно. Але всі вони жінки. І всі емансиповані. Зараз жінці дуже важко. Щоб зодягнутися і привести себе до дуття, жінці треба зо дві години. Бо в неї щонайменше десять платтів. І кожна з них мріє мати, як цариця Єлизавета, п'ятнадцять тисяч. Вони по черзі приміряють

плаття. Крутяться в ньому хвилин десять перед дзеркалом, виходять на балкон, повертаються в кімнату і зодягають інше.

— Які ж ви, чоловіки, все-таки невдячні! Для кого ж жінка старається? Для вас. Щоб бути красивою, щоб вам подобатися. А потім, жінка має ті самі права, що й чоловік.

— І обов'язки також. Обов'язок чоловіка в сім'ї — бути чоловіком, батьком, господарем. Два перші поняття розшифровувати не треба. Візьмемо третє. Якщо чоловік дбає тільки про свою хавку, себто коли він ханіга, п'яниця, марнотратник, не дбає про те, щоб було житло для сім'ї і тому подібне, жінка каже: "На біса мені такий чоловік. Навіщо дитині такий батько?" І жене його в три шиї. Обов'язок жінки в сім'ї — бути дружиною, матір'ю, господинею. Якщо жінка дбає тільки про свою зовнішність, а не дбає, щоб у хаті було затишно, щоб сім'я була нагодована, чоловік не жене її, а каже: "Слухай, ти совість маєш?" А вона йому: "Ах ти, клятий варвар, узурпатор, дидст! Хочеш мене перетворити в домашню робітницю! Хочеш мене прикувати до плити..."

— Досить, не філософствуй, залиш на потім.

— Ситий я не філософ. Ситий я обиватель.

— Виявляється, ти прагнеш бути обивателем? Ось бачиш, впіймала. Голод — русійна сила всіх талантів і геніїв. Я хочу, щоб ти був талановитим, геніальним. Хіба я тобі бажаю цим зла? Хіба я роблю щось погане, коли тримаю тебе упроголодь?

Затиснувши в одній руці картоплину, в другій ніж, Галапочка обнімає Крузю:

— Молодець! Дивись, як підкузьмила. Мисляча голова.

— Аякже, емансипована.

— До речі, раз ти повернулася до емансипації, хотів спитати тебе: ти ніколи не задумувалася, чого хлопчики, маючи вдосталь прекрасних фабричних іграшок, майструють свої або просять тата: "Зроби мені". І граються ними з більшим задоволенням, ніж фабричними?

— Не мала можливості це спостерігати.

— То, може, ти бачила, як дівчинка з набагато більшим апетитом уминає пиріжка, спекеного мамою, ніж купленого в магазині чудового торта? Бо дитині, крім самої іграшки чи пиріжка, милий серцю ще й сам процес його виготовлення. І хто зна, може, дитя отримує від цього процесу більшу насолоду, ніж від самої іграшки чи ласощів. Очевидно, в природі людини закладена ота

потреба дивитися, вчитися, пізнавати. І, по-моєму, у сім'ї, в якій удома нічого не робиться, куди приноситься усе готове, виростає чистий раціональний споживач. Не будемо вже говорити, що сам процес творення іграшки чи випікання пиріжка будить у дитини теплоту, доброту до батька чи матері, вчить бути уважною, турботливою...

Задзвонив телефон.

Крузя:

— Телефон дзвонить.

— Чую,— Робінзон пішов до телефону.— Слухаю. Добрий день! А-а-а, Василь. Телефонував тобі. Хочу підкинути роботу. Ти вже кандидатську закінчив? В процесі розпалу? Ото й добре. В мене є кінь. Хочу, щоб ти, як майбутній кандидат ветеринарних наук, з ним познайомився. Та ні, цього разу я не жартую. Одне слово, нам треба зустрітись. Ну, приходь до мене...

Кабінет голови правління Спілки художників. За столом сидить кремезний сивий чоловік. Розмовляє по телефону, записує. Поклав трубку. Натиснув кнопку. Ввійшла секретарка.

— Покличте до мене Невдоволеного.

Секретарка виходить. Чоловік розглядає те, що записав щойно. Входить високий, немолодий уже чоловік. Його червоне, налите кров'ю лице посічене слідами віспи. На ньому рухаються маленькі зелені очі. Чоловік лівою рукою поправляє на голові волосся, що розсипається і звисає на скроні, правою в цей час чуває нижче пояса.

— Викликали, Гавриле Самуїловичу?

— Сідайте,— кинув на стілець господар кабінету.

Невдоволений сів.

— Хто такий Галапочка? — спитав господар кабінету.

Невдоволений затиснув колінами складені, як для молитви, долоні.

— Ну як хто, Гавриле Самуїловичу? Ви ж знаєте хто... Самі ж пропонували його прізвище в доповідь голови місцевкому.

— Що я пропонував, те я знаю, Іване Васильовичу,— перервав господар кабінету.— Я вас не те питаю. Я питаю, що ви знаєте про Галапочку як секретар Спілки.

Невдоволений насторожився.

Господар продовжував:

— Щойно дзвінок. "Це міське правління Спілки художників? Мені потрібен голова". Слухаю, кажу. З міліції, якийсь капітан Гавришенко. Питав, чи працює у

нас художник Робінзон Галапочка і чи раніше не притягувався до кримінальної відповідальності... Видно, якесь діло нечисте...

Невдоволений випростався. Лице його засвітилося радістю. Він висмикнув долоні з-між колін.

— А я вам що казав, Гавриле Самуїловичу. Ще коли ви його у список кращих пропонували, застерігав же я: "Не треба. Він ще молодий. Є старші за нього". І якийсь він слизький. А якщо навіть прямо, то нахабнуватий. Пам'ятаєте той випадок, як він заявив, що моя картина "Відпочинок передовика" — графоманство і гра на струнах часу. Від скромності він не помре.

— Мене не цікавить, від чого він помре,— перебив знову голова.— Мене цікавить, чому про нього розпитує міліція?

— Тоді,— пригладив волосся секретар,— якщо ви мені довіряєте, дозвольте скрупульозно перевірити, власне, зайнятися ним.

— Перевіряйте,— запалив цигарку голова і дивиться на вогник гаврилової запальнички.— Я ото часто думаю про ті гонорари, що він отримує... Це ж він щомісяця платить внески з чотирьохсот, п'ятисот карбованців. Як професор. У мене не завжди стільки буває.

— Потім,— улесливо посміхнувся Невдоволений,— я вам ще дещо скажу...

— Давайте перевіряйте...

Знову територія автогаражів. Неподалік від гаража Галапочки стоїть велика сіра автомашина. На синій стрічці, що оперізує кузов машини, чорні букви: "ВЕТ-ЛАБОРАТОРІЯ". У відчиненому гаражі махає хвостом Дракон. Недалечко від машини, на блоках, що хтось заготовив собі для будівництва, сидять Галапочка і русявий худорлявий чоловік. Чоловікові років тридцять.

— Справи неважні,— каже чоловік.— У коня повне нервове виснаження. Зміни в складі крові, порушена ритміка серця, хвора печінка...

— Не розумію, Василю,— дивується Галапочка.— Здається, я його так беріг... Хіба ще до мене господарі не шанували його здоров'я...

— Тут не винні ні попередні господарі, ні ти. Ось дивися,— показує навколо Василь,— де стоять гаражі? Тобто де постійно живе твій кінь? За гаражами проходить залізниця — постійний шум, постійна вібрація. Шум до двадцяти децибелів — це шум трави, листя. Він заспокоює нервову систему. Шум понад двадцять, припустимо,

тридцять децибелів — цокання годинника вже може в організмі акумулювати шкідливу втому. Тепер уяви собі: електропідлогонатирач дає вісімдесят децибелів, електробритва шумить на дев'яносто децибелів...

— Вибач, але я ні підлогу в коня у гаражі не натираю, ні бороду йому не голю...

— Слухай далі, — ніби не чує зауваження Галапочки Василь. — Гамірна вулиця — це сімдесят децибелів. Сто двадцять децибелів руйнівні діють на барабанні перетинки, викликають біль...

У цей час долинає нестерпний шум і калатання поїзда.

— ...Скільки децибелів дає отой поїзд? — запитав Галапочку Василь. — Яку вібрацію він викликає? Та твій кінь у гаражі переносить більші перевантаження, ніж космонавти при підготовці до космічних польотів. Притому вони чи то в тренувальному, чи в справжньому космічному кораблі перебувають лише певний період. А твоя худобина живе у постійній вібрації, в постійному шумі, в постійному порушенні електромагнітного поля. Бо поглянь, — Василь показав рукою вгору, де переплітались проводи електродоліній, — поглянь на той достаток. Усе це діє на ритміку серця, на обіг крові... А радіохвилі?..

Слова Василя заглушив шум двигуна автомобіля. В сусідньому гаражі чоловік газує своїм "Запорожцем". З вихлопної труби цього мінітехнічного створіння віку валить сизий дим, як із брандспойта вода.

І Галапочка, і Василь повернулись у бік шуму.

— А гази? — продовжує Василь. — Оці відпрацьовані гази знаєш як впливають на живий організм? Тепер подивися, скільки машин оточує твою тварину.

Перед їхніми поглядами проходять ряди гаражів.

— Ну, де ж я йому того хліва візьму? — бідкається Галапочка. — І так добре, що має над головою дах.

Василь, захоплений своїми доводами, далі штурмує Галапочку:

— Тепер дозволь тебе спитати: де ти пасеш свою худобину? Чим ти годуєш її?

Галапочка витріщив очі:

— Ну як? Пасу де попало. Трохи он там, на вигоні біля гаражів. Часом виходимо за місто... Думаю, що скаржитися на мене він не має підстав. Їжі йому вистачає. Та й на зиму заготовлю їстива всякого пудів...

— Справа не в пудах. Ти міряєш пудами, а організм міряє калоріями, поживними речовинами, хімічними елементами. Припустимо, твій Крокодил...

— Дракон, — поправив Галапочка.

— Ну, Дракон. Словом, кінь. Якщо твій кінь споживає їжу, яка бідна на одні елементи і має забагато інших, то в організмі з часом порушується баланс. Одних забагато, інших не вистачає. Організм втрачає рівновагу. Це призводить до різних патологічних змін...

Бородате лице Галапочки, зосереджений погляд. Перед його очима Дракон. Перефарбований, схудлий, світить ребрами.

Коняча морда щось шукає в жолобі. Уздечка на голові. Ланцюг від уздечки до стовпця, забитого в землю.

Розумне коняче око...

Зосереджений погляд Галапочки.

Поруч аргументовано розмахує руками, ворухить губами Василь. Галапочка його не чує. Галапочка думає, уявляє...

Вигін за селом. На вигоні кілька шатер. Стоять вози з халабудами. Пасуться коні. Горить похідне горно. Клацають об ковадло молотки. Два бородаті цигани кують підкову.

Поруч спають замурзані циганчата. Сидять циганки, розкладають карти.

Скраєчку табору за етюдником Галапочка. На полотно лягають мазки. Очі раз по раз зиркають на крайнього воза з халабудою. На возі в халабуді напівлежить Крузя. В руках тримає гітару. Біля воза пасеться Дракон...

Галапочка стрепенувся. За гаражами по залізниці промчав поїзд.

— ...Гармонія і тільки гармонія, — закінчує Василь.

— Так, так, — бубонить у бороду Галапочка. — Гармонія...

— Я поїду, — рішуче каже Василь. Встає, подає Галапочці руку. — Поїду. Лабораторія потрібна буде хлопцям...

Машина-лабораторія віддаляється. Сидить поруч з водієм Василь. Лице сповнене власної гідності, задоволення.

Сидить на кам'яному блоці бородатий Галапочка.

Махає немічним хвостом у гаражі Дракон...

...Кабінет голови правління міської філії Спілки художників. За столом сидить Гаврило Самуїлович. Попід стінами на стільцях сидять Невдоволений, молодий, худорлявий в окулярах, підстаркуватий, сивий. Поруч — високий, кремезний, низенький, чорнявий, з натхненним поглядом. У куточку до стіни прилип Галапочка.

— Ну, що,— окинув поглядом присутніх голова.— Мабуть, можна починати.

— Давайте будемо починати,— підтримав його Невдоволений. Лице його сповнило такої радості і вдоволення, ніби йому присудили Нобелівську премію.

Голова підвівся:

— Засідання правління міської філії Спілки художників вважаю відкритим. На порядку денному одне питання: “Персональна справа художника Робінзона Івановича Галапочки”. Заперечень чи пропозицій не буде?

— Не буде, не буде,— підтримує похапцем Невдоволений.

— Хто за такий порядок дня, прошу голосувати.

Всі, крім Галапочки, підняли руки.

— Одноголосно,— сказав голова.— Тоді слово для інформації має Іван Васильович Невдоволений.

— Я, товариші, буду конкретно. Я тільки наведу факти, які мені вдалося встановити під час перевірки. Для повнішої інформації членів правління скажу, що з міліції надійшов телефонний дзвінок до Гаврила Самуїловича. Почнемо з того: хто такий Робінзон Іванович Галапочка? Художник, який виріс у нашому колективі, за нашою активною допомогою. Але Робінзон Іванович, замість того щоб з вдячністю ставитися до своїх старших товаришів, грубить їм, зухвало і високомірно поводить себе. Наведу приклад: коли обговорювалася моя картина “Відпочинок передовика”, Галапочка дозволив собі грубощі по відношенню до мене...

— Вибачте,— зірвався з місця Галапочка.— Не по відношенню до вас, а стосовно вашої картини. Я сказав, що це графоманство...

— Сидіть, товаришу Галапочка! — наказав голова.— Вам нададуть слово.

Невдоволений продовжує:

— Галапочка, відчувши безкарність, почав витворяти, що йому заманеться. А недавно вдалося встановити, що Робінзон Іванович торгує кіннями...

Галапочка байдуже сидить. Байдужим поглядом прочісує лица членів правління. Худорлявий в окулярах Бійчук куняє. Сивий солідний Панчук уважно розглядає чучело качки, що стоїть на шафі. Високий кремезний Залісько малює щось фломастером у блокноті. Низенький Малюкович смачно затягується цигаркою і з ентузіазмом дивиться в стелю.

— ...Виявилось, Галапочка мав спочатку одного коня, гнідого. Тоді жовто-бурого. У наш час, коли так важко придбати гараж для машини...

— Кінь у мене весь час той самий! — знову зривається з місця Галапочка.— А гараж мені виділили на зборах кооперативу. Їм вигідно мати в гаражі коня, щоб тягнути машини, коли заглухнуть...

— Сідайте! Потім! — присадив Галапочку голова.

— ...Розмовляв я з сусідами Галапочки,— продовжував Невдоволений.— Ось що вони розповідають. Бурундукін, електрик будинку, сусід через стіну: “Галапочка — тип непевний. Часто в нього збираються підозрілі бородаті компанії. Сам також з бородою. Що він нею прикриває? Кіньми торгує. Мав гнідого. Тепер має рудого. Занечишує нам подвір'я. Усі в дворі проти Галапочки. За винятком пенсіонерки Цукеркіної, яка бере в Галапочки послід коня для вазонів. Розбирали його на зборах в ЖЕКу. Не зробив висновків”.

Сусід по зверху Куценький. Слюсар-сантехнік: “По-моєму, Галапочка з тих коней має якийсь калім. Інакше навіщо б він тримав їх? Може, оре приватному сектору городи? Хто його знає”.

Знайомився я з протоколом зборів у ЖЕКу, де розбирали Галапочку. “Некомпанійський, зарозумілий, підозрілий”, — такі характеристики дали йому виступаючі на зборах...

Невдоволений відкашлявся:

— Тепер, товариші, основне. Як удалося встановити з розмови, Галапочка — дальтонік...

У кабінеті пожвавлення.

Зривається знову Галапочка:

— Це вже, вибачте, ідіотизм...

— Та сидіть! — перервав Галапочку голова.

Невдоволений пригладив волосся:

— Оті ще не оперені критики підносили творчість Галапочки як сміливе новаторство, особливо картини, на яких обличчя його героїв сині чи зелені, а хустини на головах рожеві або червоні. А виявляється, Галапочка просто не розбирає кольорів...

— Це ви підслухали мою розмову з Петренком. Коли ми жартували. Ви що, стояли під дверима? — випалив Галапочка.

Підвівся голова:

— Товаришу Галапочка, ви сядете чи ми змушені будемо вас просити за двері? А вас, Іване Васильовичу, я щось не розумію. По-моєму, ви вже зайшли таки задалеко.

Галапочка закінчив училище, інститут. Ми його рекомендували...

— От бачите, Гавриле Самуїловичу, ми не знали. А він це явно приховував. Як приховував і те, що народився не в сім'ї колгоспника: У своїй автобіографії Галапочка пише: "Народився у сім'ї колгоспника". А, як вдалося встановити, батько Галапочки був на той час лісником...

Галапочка сидить спокійно. Він згадує.

...Невеличкий мішаний лісок на околиці села. Хата в цьому лісочку, хлівець біля хати. Обгороджене подвір'я. На подвір'ї криниця. Рябо розлігся на зеленому килимку трави. Ходять-никають по подвір'ю кури. Біля хати на травичці грається мале хлоп'я. З лісу до огорожі наближається вершник. З рушницею за спиною. Під'їхав, прив'язав повід до тину, відчинив хвіртку. Хлопчик оглянувся на рипіння хвіртки, кинувся назустріч вершникові:

— Татко! Татко!

Вершник пригнувся, розпростер обійми:

— Ах ти, мій Робінзончику!

Хлоп'я вмить опинилося на руках у батька, обняло його за шию, зняло батьків картуз, накрило себе ним до половини.

Ось Робінзон сидить поперед тата на коні. Кінь йде лісовою просікою. Крізь гілля дерев пробивається проміння ранкового сонця, щебече пташня...

— Хотілося б почути, що нам скаже Галапочка,— розбудив Робінзона глибокий бас голови правління.

Галапочка встав.

— Нічого не скажу...

Ліс. Крізь кучеряві крони дерев пробиваються пасма сонячного проміння. Стукає об стовбур сосни дятел. Нишпорить між листям біля дерев білка.

Старий граб. Під ним на пеньку сидить Галапочка. Поруч — спортивна сумка, кеди, шарпетки. Босі ноги Галапочки розставлені.

Біля ніг Робінзона лежить газета.

Робінзон дивиться в шатро неба. Пригадує.

...Кабінет голови правління Спілки художників. Те саме засідання, на якому слухають справу Галапочки. Розпашілий, вдоволений Невдоволений. Розбурханий, наче розлучений бугай, голова.

— Ми ще подумасмо, чи варто вас тримати у Спілці художників. Нам ще бракувало, щоб художниками цікавилася міліція!..

...Кабінет міліції. За столом знайомий уже капітан. Навпроти — Галапочка.

— Робінзоне Івановичу, а де ваш кінь зараз?

— Не знаю. У тому й біда, що не знаю. Стояв у гаражі, прив'язаний ланцюгом. Коли я прийшов, гараж був відчинений, ланцюг обірваний, а Дракона не було. Ось уже другий день шукаю марно...

— Треба знайти! — наказує капітан.— Є рішення виконкому: коня у вас із'ять, оскільки приватна власність у такій формі не дозволяється.

Погляд Галапочки з небес зійшов на землю. Впав на газету біля ніг. Вихопив заголовок: "ХУДОЖНІ ВИБРИКИ". Переповз на абзац, яким закінчується стаття:

"...Робінзон Галапочка на ниві мистецтва опинився, мабуть, випадково. З такою любов'ю до коней йому варто було б іти лінії сільського господарства або принаймні стати жокеем.

Панас Справедливий"

З газети погляд Галапочки перейшов на комашку, що лазить по опалому жовтому листочку. Тоді на пишного мухомора, що гордо стоїть серед трави, ніби хизується своїм розцяцькованим капелюхом. На білду поганку, що пихато здійнялася над усім грибним царством. І зупинився на ледь помітній серед трави бурій скромній шапочці білого гриба.

Галапочка кинувся до гриба, вирвав його. Стоїть, розглядає. Тоді знову кинув погляд на мухомора, на білду поганку. Вголос міркує:

— Зривають того, якого можна з'їсти. А той, у кого багато отрути, росте й живе!

Підійшов до мухомора, наступив ногою.

— Отак. І теж нема. А для чого? А так, без потреби. Без користі. Просто примха сильнішого...

Глибоко в небі загудів літак. Галапочка звів погляд. Крізь верховіття видно, як по небу білим шарфом простягнувся слід від літака.

Із кущів з пучком ягід виходить Крузя:

— Гляди, не знімися та не полети,— каже вона.

— Я надто важкий. Не відірвуся од землі...

Крузя підійшла до Робінзона. Простягнула йому пучок ягід:

— На, це твоя половина. Я свою з'їла.
Робінзон узяв ягоди.

— Дякую!

Пригорнув ніжно Крузю. Поцілував її.

Крузя кинула погляд на газету:

— Знову ця клята газета. Плюнь ти на все. Паршиві задрісники. Пам'ятай: вони проти тебе воюють, значить, бояться тебе. А як бояться — значить, відчувають, що ти сильніший за них.

— Логіка ніби є. Але не все у житті вимірюється силою. Ти чула такий термін: "щадяща дієта". Коли людина хвора, їй приписують таку їжу, щоб не подразнювала. Так-от, між людьми здоровими, сильними часто бракує щадящої доброти...

Робінзон так і сидить на пеньку біля граба. Крузю в нього на колінах. Робінзон годує Крузю ягодами. Щось розповідає. Малює Крузі картину.

...Батьківське обійстя у лісі. На подвір'ї пораяється немолода жінка. Раптом вона радісно скрикує:

— Робінзон! Крузю!

Біжить до хвіртки. На подвір'я вступили Робінзон і Крузю. Мати кидається їм в обійми.

— Діти мої! Надовго?

— Назавжди, мамо! — каже твердо Робінзон. — Міське життя, мамо, мені протипоказане...

Крузя зосереджено слухає. Тоді малює Робінзону свою картину.

...Село. Пізня осінь. Сльота. Розмокла, розкисла вулиця. Цією вулицею пробирається Крузю.

Сільська хата. Горять у грубці дрова. Біля плити пораяється жінка. Бере відро. Виходить з хати. Йде до колодязя. А пасма дощу б'ють, січуть...

Збуджене в суперечці Робінзонове обличчя.

...Сільська вулиця. Заасфальтована. Тротуар. Добротні будинки. На кожному — антена.

Просторе подвір'я. Добротний гараж. Прекрасний будинок. Інтер'єр кухні: газова плита, водопровідні крани, холодильник...

— Чим гірше від міської квартири? — питає Робінзон.

— Нічим, — каже Крузю. — Тільки, тільки...

Крузя, жестикулюючи, доводить Робінзону. Робінзон розгублено слухає. Уявляє собі:

...Вечір у селі. Зима. Хурделиця. Світить вікнами сільський будинок. Обкутаний сніговою віхолю сарай на подвір'ї. А ген, у глибині саду, стоїть самотньо немудра

дошана споруда. Чимось схожа на будку вартового. Споруда, без якої не обходяться ні в місті, ні в селі. Вітер скрипить її прочиненими дверима. І від того скрипіння Крузю й Робінзон подумки тікають у свою міську квартиру з затишною ванною і всіма іншими службами...

Ланцюг. Уривок ланцюга, на якому був прив'язаний Дракон.

Робінзон тримає його в руках. Навстіж відчинений гараж. Біля гаража капітан міліції.

— Оце, — показує Галапочка. — Шматок зостався. Біля стовпця. На решті злодюга його повів.

— Звідкіля ви знаєте, що це злодюга? — поцікавився капітан.

— Хто ж, по-вашому, міг його ще вкрасти?

— Це ми з'ясуємо.

Відкритий міліцейський газик гасає вулицями міста. Сидить у ньому знайомий нам капітан міліції. Поруч Галапочка. Газик зупиняється біля магазину "Овочі-фрукти". Капітан і Галапочка розмовляють з продавцем...

Капітан і Галапочка на ринку...

Сонячний день ранньої осені. На околиці міста, де починається вигін, стоїть міліцейський газик. Капітан і Галапочка розглядають сліди на землі.

Ось вони йдуть по цих слідах. Уже відійшли далеченько від міста. Йдуть по ріллі. На ній добре видно відбитки кінських копит. Вдалині — ліс.

Капітан приклав до очей бінокль. Уважно розглядає узлісся.

— Є! — радісно крикнув він. — Пасеться під лісом. Подивіться, це він?

Галапочка бере з рук капітана бінокль. Прикладає до очей:

— Він. Дракон.

У бінокль видно, як на узліссі пасеться Дракон. Біля вуздечки теліпається обривок ланцюга...

Капітан і Галапочка біжать по ріллі до коня.

Пасеться спокійно Дракон. Раптом почув людські кроки і людські голоси. Нашорошив вуха. Сполохано форкнув. Повернувся. І драпонує у хаші...

ХАТА

Сповістила село баба Груня:

— Вже маємо свого композитора...

Прихильники чистого реалізму заперечуватимуть: "Баба Груня не могла сказати "композитора". Бо село наше недалечко від Києва. І люди вживають це слово так, як по телевізору: композитор.

Але, по-перше, баба Груня — не рядова баба. Серед баб, оспіваних гумористами різних епох і формацій, вона стоїть на голову вище. Як серед кінодетективів — Штірліц. По-друге, баба Груня не корінна жителька нашого підкиївського села. Перш ніж отаборилася тут, вона об'їздила пів-України. І навіть побувала поза її межами. Але це ще тоді, коли баба була дівкою. Та про це потім. Бо ниньки і бабі Груні, і автору ніколи. Баба Груня поспішає вигнати на пашу свою корову Маню. Автор — показати читачеві свого головного героя.

Запущене подвір'я, заросле різнотрав'ям і різнобур'янням, прийняло в свої патріархальні обійми червоного "Жигуля". Гармонія ультрацивілізації і вічного царства природи.

З-поміж густих лопухів у небо стирчить довгий ніс композитора. І ступня його худі босі ліві ноги, яку він виклав на коліно правої. Її пальцями вирухує якісь загадкові ритми.

Ще один продукт цивілізації, ще одна жертва урбанізації знайшла віддушину у патріархальних лопухах. І впирається ідилією.

— Хазяїн!

Ліва нога впала з правої. З лопухів висунулася голова композитора.

На подвір'ї стояв чоловік. Видно, якийсь сільський чин. Бо, незважаючи на спеку, був у темно-синьому дощовику, під картузом і під рукою тримав теку.

— Ви хазяїн? — спитав голову, що стирчала над лопухами:

Голова відчужено пройшлася поглядом по старенькій перекособоченій дерев'яній хаті, по обчухраному хлівцеві.

— Та ніби я...

— Страхувать майно будете?

Власник голови звівся на ноги. Підійшов до пришельця. Простягнув руку:

— Курочка. Геннадій Михайлович Курочка.

— Моя хвамілья Рядно! Страхагент...

Господар хвильку подумав:

— Майно, кажете, страхувати? Що ж, можна... Пішли в хату.

Агент розщебетався:

— А мені кажуть: у Марчихи композитор хату купив. Ту, що в спадщину дісталася. Під дачу. Я спочатку не вірив. Кому така руїна потрібна? А потім дивлюся — машина на подвір'ї стоїть...

Розклав на старенькому столі свої папери. Читає:

— Постройки... Імущество... Живность...

— Ну, "постройки", як бачите, ось-ось впадуть. Якщо не вжити екстрених заходів. З "іущества" мені дістався тільки оцей стіл. А "живності" чимало. Є шури, миші, жаби... Це з домашньої. Бо є ще дика. Це їжак Хомко. Приходить щовечора...

Як відбувався сам процес страхування, описувати не будемо. Але агент вийшов з хати такий втомлений, що до хвіртки привуляв зигзагами. А вихитавши з неї, вздовж вулиці пі в, тримаючись за тини...

* * *

Люня клацала стукалками по гранітній підлозі гуртожитку. Клацала швидко і сердито. Двома пазурами лівої руки тримала листа. Тримала так, ніби лист був наелектризований. І вона боялася торкнутися його пучками. Щоб не вдарило. І не затрусило. Останнім часом Люню часто вдаряло. І часто трусило. Коли вона отримувала листа від матері. Особливо коли на зворотній адресі було написано: "Село Вільхівка".

Слово "село" діяло на Люню як подразник. Тому вона категорично заборонила матері ставити зворотню адресу. Та мати забувалася. І знову ставила.

Хоч Люня і народилася в селі, але від народження його не любила. Тому, як тільки могла, рвала оті нитки, що тягнулися від Вільхівки до її біографії.

Батька свого Люня не пам'ятає. Мати ніколи їй про нього не говорила. А сусіди твердили, нібито Люня взагалі народилася від Святого Духа. І вона вигадала собі батька. Не для того, щоб, як усі діти, мати батька. Вигадала його вже тоді, коли сама ледь не стала матір'ю. Звичайно, не від Святого Духа. Видуманий Люнею "предок" мав ще більше відірвати її від села. І приблизити до Європи. "Батько мій, — ділилася таємнице Люня, — там на дуже відповідальній роботі".

Дратувало Люню ще й те, що в селі усі її звали Клава. Скільки вона не пояснювала:

— Я переписала! Розумієте, переписала своє ім'я.

— Це ти по-вуличному Люня,— їй говорили,— а по паспорту — Клава... Бо хто ж тебе перепише, коли ти ізмалечку так записана.

Кожного не переконаєш. Кожному не розтовмачиш, що з такими колінами, як у Люні, і з такими очима всю біографію можна переписати. Не те що ім'я...

Отже, в село Люня навідувалася рідко.

Мати писала. Мати просила. Мати заманювала. Даремно.

Тут читач заперечить автору. Мовляв, відступив від реалізму. Сучасна сільська дівчина, яка живе і працює в місті, без села не обходиться. Не так без села, як без "сидора". Оті рятівні клунки, щонеділі везені із рідних осель, допомагають сільськоміським красуням дотримуватися стандартів сучасної моди. Забезпечують їх дерев'яними шкарбанами, вичовганими джинсами. І на кондиційному рівні підтримують те, що хилитається в джинсах.

Автор взяв би на душу великий гріх, якби твердив, що Люня проти "сидорів". Що вона їх категорично відкидає. Або цурається. Про те, як отримувала Люня "сидори", ми ще напишемо. А поки що давайте прочитаємо листа.

Люня приклацала в кімнату. Недбало розірвала конверт. І так само недбало поповзла поглядом по рядках:

"Доню!

Пишу тобі вже четвертого листа. А відповіді нема. Більше року ти не була вдома. А живеш за п'ятдесят кілометрів. Людські діти живуть за тисячі..."

Люню почало трусити. Вона відкинула лист на ліжко. Підійшла до дзеркала. Випнула своє багатство. Розкрила рот. Поколупала пальцем у зубі мудрості. І знову підійшла до листа. Дізнатися, ким і коли мати передасть "сидора".

І раптом її око вихопило з листа слово "композитор". Люня взяла до рук лист:

"...У нас новина. Хату Марчихи, ту, що зосталася після смерті матері, купив якийсь композитор. Під дачу. Каже баба Груня (бо це якраз навпроти неї), приїжджає, задажить у лопухи і спить. Танька Семенякова як побачить, що в дворі стоїть машина, з велосипеда не злазить. Снує туди-сюди поперед воротами. Кажуть, чи то він розлучений, чи ще не жонатий..."

Люня ще раз прочитала це місце. Відклала лист. Тепер уже ніжно і лагідно. Знову підійшла до дзеркала...

* * *

Курочка не закінчував факультету міжнародних відносин. Навіть дворічних дипломатичних курсів. Проте був переконаний, що з сусідами треба жити в злагоді. Бо сусіди — це твоя репутація, твоє здоров'я, а може, й життя.

Звичайно, ті часи, коли сусід сусідові знімав голову за межу чи за курку, минулися. Проте zostалися межі, zostалися кури і zostалися голови. Тому Курочка з перших же днів вирішив встановити чіткі територіальні обриси свого обійстя. Він ходив по городу, по запущеному старенькому саду. Простоював перед присохлою вишнею, перед гнилим стовпчиком паркана. То довго дивився на кропиву. То присідав біля якоїсь комахи. Тоді знову став перед вишнею.

Раптом з-за тину випнувсь деформований капелюх сусіда. За ним висунулося погруддя:

— Що, Михайлович, ізсохла? Щось останнім часом у нас вишня сохне... Мать, клімат...

— Так, клімат неважний,— погодився Курочка.— Особливо вздовж вашої межі. Мабуть, якісь холодні вітри. Ось бачите, все сохне. І груша, і вишня, і навіть шовковиця...

Курочка підійшов до огорожі і простягнув через тин руку:

— Давайте знайомитися, чи що. Клімат кліматом, а сусіди сусідами. Мене звати Геннадій. Геннадій Михайлович.

— А мене Гаврюша,— розплився в масній посмішці сусід,— Гаврило Сильвестрович... Тіки, кажуть, через тин не можна. Щоб не сваритися...

— А ми тин перенесемо. Щоб не сваритися. Отак вздовж межі я вам віддаю два метри подвір'я і городу. Може, й клімат полагіднішас. Може, й вишні не будуть сохнути...

Тут ніби з-під землі виросла жінка Гаврюші. Штовхнула чоловіка під бік:

— Кажі! Чуй, кажі...

Гаврюша несміливо почав:

— Чуй, Михайлович... А може, той... Може, ти віддав би нам всю оцю половину?

Курочка стояв мов укопаний. Наче вдихнув повітря і не може його видихнути. Його витрішкуваті очі ще більше витріщилися.

— А може, й ту половину вам віддати? Другу?

Гаврюша від несподіванки насунув на очі капелюх:

— Дак хата ж... Куди ти її?..

— До Києва... У сквері поставлю... А може, на Хрещатику...

Жінка штовхнула знову Гаврюшу:

— Чоловік шуте. Ти що, не бачиш?

— Чом не бачу,— обурився Гаврюша.— Дак я думаю, мо', й справді того...

— Того, того. Йди он теля загороди!

І вже її низький тембр гуляв на високих регистрах десь у районі хлівця:

— А щоб ти було здохло!.. А щоб тобі ноги повикручувало! Це ж таки п'ять кущиків клубники потоптало...

Курочка мимохідь подумав, що бідне було б теля, якби чорт послухав тих прокльонів. І чого тільки жінка у роздратованому стані не може накликати на свою голову.

Гаврюша зник за тином.

Курочка все ще стояв біля тину. Думав, чим в основному людина відрізняється від тварини? Високоорганізованим розумом? Тварина завжди шукає можливості зсунути зайві клопоти із своєї голови. Людина шукає клопотів на свою голову. Придбав собі оту хатину. Придбав сусідів. Ніби там, у Києві, їх бракувало. Шукаєш віддушини, а потрапляєш у задушину.

Тут треба сказати, дорогий читачу, що наш герой у своїх філософських висновках не зовсім мав рацію. Доля людини, на щонайменшому її відтинку, не прямолінійна, як мислення нашого героя. З одного боку, вона ніби дає людині по мармизі. А з іншого — підтримує. Щоб та людина від удару не впала.

Курочка продовжував оглядати своє господарство. Коли до нього підійшов добре збитий парубійко. Простягнув півпудову долоню:

— Здрастуйте, Михайлович! Мене звати Василь. Ваш сусід. Може, щось допомогти?

— Здрастуйте, Василю! — відповів Курочка. І подумав, що ні з ким, крім баби Груні, він не знайомився. А всі його знають.

Лице Василя випромінювало доброту і спокій. І лопухи на подвір'ї для Курочки знову стали найчарівнішими квітами. А обчухрана хата — палацом.

Він посміхнувся:

— Бачите, Василю, якби я знав, з чого починати, то й сказав би, що мені допомогти... Хіба що там у хаті є пляшка.

І я її не можу розкоркувати...

Подалися до хати.

За кілька хвилин Василь підійшов до щілини у стіні. Гукнув:

— Вірко! Принеси нам закусити!..

Було за північ. Василь давно пішов. Курочка вмовився на розкладачці. Трохи читав. Трохи думав. Трохи слухав, як попід підлогою гасають миші.

Та ось почувлися кроки. До хати, не питаючи дозволу, всунувся якийсь молодик. Пика — як вим'я корови-рекордистки. Тільки без діжок. Від неї несло перегаром.

— Ну, як життя? Ніщо не беспокоїть? — почав тоном генерала.

Курочка ледве стримався.

— А ви хто? Соцький? Чи десяцький? Що серед ночі ходите і опитуєте?

— Я-а-а? — почервоніла ще більше пика.— Ти знаєш, хто я? Я в цій хаті народився. Мій пуп тут закопаний!..

Курочка зостав. Вийшов у сні. Повернувся з лопатою:

— На! Викопуй свого пупа. І драпай! Щоб я духу твого тут не чув!

Молодик закліпав очима:

— Та я-а... По-хорошому прийшов... Приїхав, а мамаша каже: "Композитору хату продала..." Думаю, піду. Може, сто грам поставить...

Курочка поставив лопату у куток. Ліг на розкладачку. Молодик ще хвильку постояв. І подався до виходу.

Тепер, читачу, коли щури й миші трохи втихомирилися, а нашого головного героя хилить на дрімоту, автор дозволить собі намалювати клаптик його біографії.

Коли дивишся на Курочку збоку, складається враження, що якби подув добрий вітер, його занесло б хтозна-куди. А не приведи, лиха година, якогось нещастя, воно розтоптало б героя, як віл жабу.

Проте це враження дуже помилкове. Незважаючи на кволий вигляд і хворобливу статуру, Курочка стояв на ногах твердо і непохитно. Свідченням може бути хоча б те, що герой наш п'ятнадцять років відпрацював у специфічному журналі "Струни серця". А головним редактором цього журналу був дуже відомий у журналістських та рибальських колах Пилип Недайбоже. У журналістських колах він був відомий тим, що тридцять п'ять років редагував "Струни серця" і не мав жодної догани. Хоч у журналі дуже часто траплялися помилки.

летіли голови заступників, рядових виконавців. А він випливав на них. І виходив із води сухим.

У рибальських колах навпаки. Його знали, як такого, що майже ніколи сухим з риболовлі не повертається. То колгоспний сторож скупає його у ставку. То шука за собою потягне.

Так ось цей редактор був дуже манюній на зріст. І органічно не переносив вищих за себе. Та оскільки весь штат редакції вкомплектувати крихітками не вдалося, тих, хто був вищий за нього фізично, він намагався поставити на коліна морально. Щодня, щогодини, щохвилини. І ось наш герой, який був на голову вищий за свого шефа фізично і в якого ноги не гнулися в колінах морально, п'ятнадцять років віддав "Струнам серця". За цей період його власне серце теліпалося, як баранячий хвостик, нерви були натягнуті, як струни балалайки, а обличчя стало подібне на печене яблуко.

Природно, що в такому стані і маючи такий вигляд, Курочка не міг подобатися навіть власній жінці.

Уяви, читачу, яка гнітюча, супермінорна музика упродовж п'ятнадцяти років лізла в голову нашому героєві. І яких зусиль слід було докладати йому, щоб творити виключно мажорні пісні. Недаремно Курочка завоював славу композитора-оптиміста. А на той час, коли він порвав із "Струнами серця" і власною жінкою, йому майже всі зазрили.

Одружені зазрили, що має свободу.

Парубки, що має квартиру.

Лінивці зазрили, що йому не треба ходити на роботу.

Роботящі, що в нього є чимало часу.

Випивохи зазрили, що він має за що випити.

Жінки випивох зазрили, що він не п'є.

Товсті зазрили, що він худий.

Худі, що він оптиміст.

Честолюбні зазрили, що він має славу.

Обивателі, що має машину.

Дехто навіть заздрив, що наш герой має великого носа.

У такій обстановці загальної заздрості Курочка ще й придбав собі "дачу". І був щасливий, що с куди втекти від цивілізованого світу. І всіх отих заздрісників.

Наш герой не був забобонним. Як і кожна сучасна освічена людина. Ні чорний кіт, ні порожнє відро не зупиняли Курочку на його життєвому шляху. Але те, що приснилося цієї ночі, вкралося у душу черв'ячком загадкової спокуси.

Уже на світанку нібито хтось зайшов у сусідню кімнату. І в щілину, яка була між двома колодами поперечної стіни, прошепотів: "Шукай під яблунею в саду..."

Курочка прокинувся. Схопився з ліжка. Заглянув у сусідню кімнату. Окрім миші, яка сиділа на столі і гризла сухаря, там нікого не було. Двері накинуті зсередини. Вікна зачинені.

І він гримнув на мишу:

— Ти шептала?!

У те, що сталося в цю хвилину, не повірять найавторитетніший мишознавець.

Миша звелася на задніх лапках. Впала на спину. Тріпнула кілька разів ніжками.

Курочка підійшов до столу. Нахилився над мишею. Похитав головою:

— Ну й звірина пішла. Слова сказати не можна...

Вийшов на подвір'я. Ніби вперше побачив стару кришлату яблуню в саду. Почовгав до неї. Осміхнувся. "Мені бракувало ще тільки скарбу".

Та раптом лице його набрало серйозного вигляду. Неподалік від стовбура яблуні були сліди копирсання. Не такого вже й свіжого, але не дуже й давнього. Структура минулорічного листя порушена. І реставрована не дуже акуратно. Видно, "реставратор" спішив. Або був не дуже досвідчений.

"Цікаво, що там? — подумав Курочка.— Скарби тепер не закопують. Хіба щось крадене..."

Надворі вже зовсім розвиднілося. Вікно Гаврюшиної хати дивилося на Курочку, як амбразура ворожого дота. І він не витримав того погляду. Подався в своє лігво.

Кажуть, коли народжується король, одночасно народжується його потенційний убивця.

Заінтригований віщим сном і реальною дійсністю, Курочка вмовився знову до ліжка. Проте заснути не міг. Думає, що воно там, під яблунею.

Думку про будь-які матеріальні цінності намагався відігнати. Хоч вона настирливою мухою знову поверталася. Переконавав себе: село не океан, переповнений піратами. А оте обійстя — не безлюдний острів. Де ховати скарби вони мали б. А думка-муха дзижчить: "Зате Київ — океан. А село оце — як корабель з піратами."

Наскакують вранці. А ввечері тягнуть додому хто що може".

"По-перше,— переконує думку-муху здоровий глузд,— ті, що ідуть уранці, а повертаються увечері,— не пірати."

Вони працюють. По-друге, те, що вони крадуть, у землю не закопують. Ось порозбудували котеджі. Їх ніхто і не питає: де взяв, за що купив? Якби, припустимо, він украв оптом екскаватор, його посадили б. А він бере уроздріб. Сьогодні — гайку. Завтра — шруб. Післязавтра — шайбу. Потім — педаль, триб... Потім усе це продає, міняє...

“А ті, що йдуть увечері і повертаються вранці? — дзижчить думка-муха.— Такі, як Козел, Рябий, Сірий?”

“Ха-ха-ха! — сміється здоровий глузд.— Навіть якби їм удалося зняти з когось не ондатрову шапку, а золоту корону, то вони понесли б її сюди? Під Гаврюшине вікно? Під ніс його невсипушої Василини? Яка дивиться вперед, а бачить ззаду. Яка нюхом чує краще за будь-яку пошукову собаку. Яка переплюне будь-який розшук і обехеєс”.

“А може, якийсь диверсант? — не вгамовується думка-муха.— Може, тут ще під час війни щось закопане? А він шукав...”

Здоровий глузд не встиг заперечити. На вулиці зчинився такий гармидер, ніби висипали з велетенського мішка сотню жінок, які місяць сиділи мовчки.

Курочка підійшов до вікна. Біля його тину стояли всі навколишні сусідки. Щось жваво обговорювали.

Відчинив вікно:

— Здрастуйте, дівчата! Що там у вас? Засідання бабкому?

— Здрастуйте, Михайловичу!..

— Розбудили вас?..

— Михайлович з самого ранку не спить,— повідомила Василина.— Попід яблунею гуляв...

— Шукав торішніх яблук,— сказав Курочка.

— Михайловичу! — вмішалася баба Груня.— Чудо-юдо в селі з'явилося. Клавка Мотрончина приїхала. З балалайкою. Учора до півночі дримбала...

— То не балалайка. То магнітофон,— поправила Ганна.

— Та хай магнітофон! — погодилася баба.— Ти мене не перепиняй, бо я забуду... То Мотрона сьогодні сіє, як сонце. Цілі ночви сліз наплакала з радощів...

— А та Клавка що, в тюрмі сиділа? — поцікавився Курочка.

— Якби то в тюрмі. А то в Києві. А до мамі носа з рік не показувала. Це, мабуть, у світі буде якийсь переворот, що вона приїхала...

У дальшому обговоренні Клавиного життя Курочка не міг брати участі. Бо треба було братися за впорядкування свого. Тому позоставив Клавку на суд оцих вільхівських інквізиторів.

* * *

Тепер, читачу, коли оті жорстокі язика, як нещадні ножі гільйотини, січуть моральне “я” Мотрончиної Клавки, а наш головний герой зайнятий своїми побутовими клопотами, я поведу тебе до контори місцевого колгоспу “Прогрес”.

Сивий, як голуб, голова колгоспу сидить за столом. Чорний, як ворон, голова сільради сидить біля столу.

— Дачі будуватимем,— каже голова колгоспу.

— Тепер буде. Три тисячі варягів. Як гайнуть по городах. Корінці пообгризають. А скільки всякої шпани з'явиться. Зі своїми ради немає. Он вчора Козлик знову ходив женитися. До баби Лисовети.

— Котрої-то Лисовети?

— Тої, що біля Покруча живе. На ногу кульгає. Років їй за сімдесят.

— А йому?

— Йому? Якщо тридцять набереться, то й добре... Прийшов увечері. Каже: “Бабо, я вас люблю. Я без вас не могу жити. Давайте поженимося. Те, що ви старша,— дурниця. Я вас варити не буду. Мені треба друга життя...” Баба рота розкрила. Поставила самогону, сала. Понапи-валися. Баба заснула. “Друг життя” — з шухляди гроші. І тільки його бачили...

— Як же дізналися?

— Сьогодні ледь світ прибігла. Каже: “Посадить його за насильство...”

Задеренчав телефон.

Голова колгоспу підняв трубку. З неї полинув керівний бас:

— Федоровичу! Ціпов'яз звонить. З управління. Чого у вас молоко впало?

— Бо перестав доїтися... Ви б спочатку привіталися, чи що...

— Зараз не до жартів! Я доповім першому...

— Доповідати всі мастаки. Якби тільки від того надої збільшувалися... Ви ось допоможіть мені насоса роздобути. Насос зламався. Нема води на комплексі. Тому й молоко впало...

— Треба було думати раніше! Профілактику...

— Профілактику добре робити з власними колінами. Вони перед носом. Та й то не завжди видно. А насос у свердловині. Туди й щур не пролізе... Треба новий насос. Послав людей. Шукають. Вже он третій день...

Голова поклав трубку. Обхопив руками голову. З грудей його вирвався розпач:

— Чому? Чому, Іларіоновичу, я маю все вибивати через "штовхачів"? Посилати гінців з мішками. З корзинами. З грішми. По яких статтях це списувати? Чого я маю когось просити, комусь щось обіцяти? Де "Сільгосптехніка"? Чи вони, може, так планують і виробляють, як ми врожаї? З кожним роком все більше. На папері. Бо у звіті трохи дописую я, трохи район, трохи область. Де запасні частини? Де люди, які за них відповідають? Скільки воно триватиме?

Іларіонович мовчки досмоктав "Приму". Задушив бичка об дно попільнички. І тільки розтулив рота, щоб відповісти, у дверях з'явився Курочка:

— Дозвольте!

— Заходьте, заходьте! — пожвавішав Федорович. — Сідайте.

— Михайловичу! — сказав раптом Іларіонович. — Давайте напишемо вільхівський вальс. Або польку...

* * *

Це було раною весною. Ряба дивилася лупатими очима на плакат, що висів перед її мордою: "Ялова корова обходиться державі 450 крб. Ліквідуємо яловість!" Зоотехнік почепив його перед приїздом комісії.

Комісії навідувалися часто.

І зоотехнік завжди щось чіпляв. Або до їх приїзду, або після від'їзду. Але жоден плакат так не хвилював Рябу, як оцей. Коров'ячою інтуїцією відчувала якусь халепу.

Колеги Рябої тинялися по загінці. Чухалися лобами. Словом, проходили коров'ячі будні звичайної комплексівської загінки.

В цей час у корівнику з'явилось двоє. Один розмахував руками і кричав:

— Почистити! Щоб все блишало. Підфарбувати!

Інший відмахувався:

— Фарбуємо шотижня. Чистимо щодня. Не блищить. Бо це ж корівник, а не медпункт. Худоба є худоба. Ось стоїть. Лупає очима. Хіба ти знаєш, що у неї в голові?.. Той, що розмахував руками, кинув погляд на плакат, перед яким стояла Ряба:

— Що вона читає?

— Про ліквідацію яловості.

У цю хвилину Строката, що стояла позаду Рябої, вискочила їй на спину.

Строката завжди любить кататися на чужих спинах. І до жолоба перша пхається. А коли женуть на доїння, плететься позаду.

— Де зоотехнік? — крикнув той, що махав до них руками.

Наче з-під землі виріс зоотехнік.

— Куди ви дивитеся?..

Зоотехнік дивився в підлогу.

— Чому досі не ліквідована яловість?

— Ліквідуємо! — переступав з ноги на ногу зоотехнік...

Коли Рябій ліквідували яловість, вона дивилася переляканими очима на зоотехніка. І згоряла від обурення.

Хотілося заревти: "Що ви робите, антихристи! У мене вже чотири місяці як телятко в утробі!.. Але вона тільки жалібно по ягнула: "Му-у-у..."

* * *

Курочка вийшов з контори. Прямував до машини. Але позаду почув:

— Ви не у Вільхівку, випадково?

Оглянувся. Неподалік стояло створіння, подібне трохи на ангела, трохи на манекена.

— Не випадково, — пожартував Курочка. — Сідайте. Таку гарну дівчину можна і на край світу взяти.

Дівчина для годиться сказала:

— Що ви! Що ви! Хіба я гарна?

І закрила очі. Тим самим дала можливість Курочці роздивитися те, що він не наважився б розглядати при її відкритих очах.

Потім вона зауважила:

— На край світу мені поки що не треба. А ось до Києва...

— До Києва, то й до Києва, — погодився Курочка. — "Если женщина просит..." То у Вільхівку чи до Києва?

— У Вільхівці я заберу сумку...

Проїжджаючи повз свій "масток", Курочка кинув погляд на подвір'я.

Пасажирка перехопила його:

— Цю хату, кажуть, купив якийсь композитор.

— А чому "кажуть"?

— Бо я не знаю точно. Я у селі не живу.

— Де ж ви живете?
 — У Києві.
 — Що ви там робите?
 — Працюю.
 — Де?
 — Це що, допит?
 — Майже. Я мушу знати, кого я везу. А ви не назвали навіть свого імені.
 — Мене зовуть Люня. А вас?
 — Мене? Геннадій Михайлович.
 — То ви, може, і є той самий композитор?..
 — Може...
 — О-он як...
 — Як?
 — Дивно.
 — Що тут дивного?
 — Ніколи ще не бачила живого композитора.
 — А що? Тільки мертвих?
 — Ні. Просто так близько... Навіть не думала, що буду отак їхати...
 Курочка пригальмував. Повернув носа до супутниці:
 — Роздивіться добре. Оце ніс. Оце вуха. Отут у мене родимочка. Це в мене зуби. Двох нема. Місток. Залізний. Тоді, коли повипадали зуби, на золоті не було грошей. Тепер, коли є гроші, не випадають зуби...
 — І багато у вас грошей?
 — А скільки зубів у вас нема?
 — Одного. Ну зуб є. Але коронку треба поставити.
 — На один зуб якраз вистачить. А від коронки — ще й зостануться... Хочете, я вас поцілую?
 — Так відразу? Отак, при дорозі?..
 — Тоді від'їдемо. Отуди, на Бабинці. Щоб нас не бачили.
 — Я нікого не боюся.
 — Тоді приготуйтеся. Я вас цілую...
 До поцілунків Люня була готова завжди. Щодо нашого героя, то в нього було більше бравати, ніж інтимних поривів.
 Тому всю ініціативу перехопила Люня.
 Тільки Курочка нахилив свого довгого носа, вона обхопила руками його худу шию, припала вустами до вуст. Та з такою пристрасстю, ніби цілувала Римського-Корсакова, Баха і Чайковського, разом узятих...

Оскільки ніс у Курочки був закладений "внаслідок респіраторного захворювання", його власникові не було чим дихати.

І він став пручатися.

Люня подумала, що так легко упіймане щастя виповзає з її рук. І пустила в хід додаткові резерви. Перед ними Курочка не встояв.

Сталося це, дорогий читачу, на сорок дев'ятому кілометрі від Києва, по Варшавському шосе. Недалечко від кладівського повороту.

Запам'ятайте це місце. Бо для дальшого життєпису нашого героя воно матиме неабияке значення. Бо Люня не Катерина II. І ніхто по місцях її зупинок пам'ятних знаків не ставитиме.

* * *

Дачі за Вільхівкою росли, як гриби після дощу. Поки що це була тільки назва "дачі". Бо стояли тут переважно старі трамвайні вагони, кіоски, дерев'яні туалети, буди із спецмашин, телефонні і міліцейські будки. П'ять соток землі, що були у розпорядженні кожного дачника, тягнули до себе усе, що десь не так стояло, чи не так лежало. Ті, що мали доступ до державних будівельних матеріалів, уже встигли спорудити двоповерхові котеджі. Якби якийсь філософ постарався вивчити соціальні наслідки від отих дачних наділів, то, безперечно, відзначив би, що приватна власність одразу ж поділила дачне суспільство на багатих і бідних. Як на долоні вимальовувалися ті, що можуть вкрати багато. Ті, що можуть вкрати бідно. І ті, що ніяк не можуть вкрати. Або не вміють цього робити.

Коли б якийсь принциповий працівник міліції чи прокуратури, проходячи повз дачі, згадав про свій службовий обов'язок чи захотів зробити службову кар'єру, йому не треба було б недосипати ночей, розгадувати злочинні ребуси, розкопувати тайни підступних хитрунів. Тут усе на поверхні. Приїжджай, бери разом з трамваєм, кіоском, котеджем чи тією ж таки міліцейською будкою. Але у нашій міліції і прокуратурі кар'єристів нема. І дачний кооператив "Левада" спокійно розростається.

Дід Затірка мружився з-під козирка картуза на оте розмаїття споруд:

— Дивися, Михайловичу, розповзлося по землі, як лишай.

Курочка, що крєктав з лопатою в руці, випростався, витер спітнілого лоба.

— Невдале порівняння, діду. Лишай — хвороба, біда. А це для людей — радість. Ще одна життєдайна сила. Та й земля оновлюється. Що там було колись? Болото. Мочарі.

— Оновлюється, кажеш? Може, й оновлюється. Он криниці в селі пересихають. Це вже нове для Вільхівки. Та й люди оновлюються. Ганна вже не їде з молоком до Києва на базар. Сидить і торгує біля воріт. І дере так, як на базарі. Бо для неї той, хто купує, не людина, а дачник. Гаврюша он столяром став. Обслуговує дачників. Аркадій зі своїм Вітьком гасають по дачниках, як піп з кропилом по парафії. Колодязі копають. Люди дачникам падалиці продають. Хтось думає про те, що пропадає колгоспне сіно?

— Так-то так, діду. Але ж ці люди все одно в колгоспі не працюють. Одні — пенсіонери, інші — в Києві на роботах.

— А земля в колгоспі чия? Хто її здавав? Його батько чи його дід? Кого на неї наймати? Японця, у якого бракує землі? Не правильно, Михайловичу, в нас тут закручено. Десь хтось спеціально шкодить. Якийсь диверсант...

— Ай, діду! У нас диверсантів стільки... В кожному науково-дослідному інституті. Якщо впровадити все, що вони видумують, — не треба атомної бомби, нашість саранчі чи всесвітнього потопу...

— А ти мені скажи: куди керівництво дивиться?

— Вибачте, діду, по-моєму, ви вчора сварилися з бабою? Дід витріщився.

— Точно. Сварився. А ти звідкіля знаєш?

— Розвідка, діду. Розвідка.

— Бач, які люди. Вже й це донесли...

— То за що ви сварилися?

— Та-а. Воно тобі треба, чуже горе...

— А все-таки? Цікаво.

— Взяла косу. Піщла вкосити трави. Так покосила. І камінці, і кілочки всі в землі познаходила. З коси пилку зробила...

— За це й сварили? Хвалити треба. Що сама за косу взялася.

— Не бабське це діло. Має піч — хай глядить у неї. П'ятдесят років товкмачу, і все одно заносить...

— П'ятдесят років. Бачите. П'ятдесят років ви не можете перевиховати одну бабу. Свою. Не можете знайти з нею спільної мови в усьому. А в державі — скільки мільйонів. І багатьох-пребагатьох, очевидно, не на своє місце

поставлено. Беруться вони не за своє діло. Хоча й з добрими намірами. Хіба керівництво може скрізь додивитися? Якщо кожна людина не буде дивитися сама собі в душу. І звіряти її з душею народу, з душею держави. Та й душу держави за п'ятдесят років не виховаєш...

— Ти, Михайловичу, хитро закрутив, але трохи не в той бік. Звичайно, держава велика, людей багато. За усіма не вгледити. Треба, як ти кажеш, щоб кожен звіряв свою душу з душею народу. А ти мені скажи, що таке душа народу, душа держави? І чи та душа має якийсь конкретне визначення, якусь сталу оболонку? Чи не часто ми ту оболонку міняємо? І дивишся: вчора була душа, а нині вже не душа. Колись я вчив дітей історії. Окремі історичні факти до війни трактувалися по-одному, а після війни — зовсім по-іншому. А правда — тільки одна...

— Історія також на місці не стоїть. Знаходяться нові документи...

— Або опадають старі...

— Якщо старі заважають жити по-новому...

— Я мислю, Михайловичу, що душа народу, як ти кажеш, має бути однією, постійною впродовж усього його життя. Як серце, як голова. А в основі тієї душі — здоров'я, традиції культура. Народ без традицій, то дерево без коріння. Будь-який вітер його повалить. Ти зауважив, що коли починаються нові війни, завжди піднімають старих героїв? Кожен з нас, сидячи в окопах чи йдучи в атаку, мав перед очима свою хату, своє село. Оце була моя душа... І так в кожного... І зараз для моєї душі дорога пісня "З чого починається родина", а не космополітичне бляння "Мой адрес не дом и не улица"...

— То що ви хочете сказати?

— Хочу сказати, що за помилки політичні ми розплачуємося економічно. Бере, припустім, Костиків Вітька у руки чемодан і каже: "Мой адрес — Советский Союз". Гасає із кінця у кінець. Ніде місця не нагріє. Бо для цього треба мати щось у душі. А в нього, крім свисту саксофона та гупання закордонного бубна, там нічого нема. Ямало-ненецькі національні традиції, куди він подався за легким хлібом, у нього не прижилися. Свої розгубив по далеких мандрах. І тепер скрізь твердить: "Я — русский". А яку користь має російський народ від цього пристосування? Він збагатить його традиції, його культуру, його душу? При першій нагоді він наплює у неї, як наплював у душу свого народу. Пристосуванець ніколи нікому добра не приносив. А скільки ми виховали таких пристосуванців?

Усіх рангів і всяких категорій? І вони на жодному ґрунті не приживуться. Крім ґрунту користоловства і утробної вигоди...

— Як же тоді, по-вашому, термін “радянський народ”?

— Радянський народ має складатися з духовно здорових, духовно повноцінних усіх народів, а не духовно кастрованих. Інакше це буде не народ, а стадо пристосуванців...

За тином появився Гаврюша:

— Що робиш, Михайловичу?

— Вростаю в землю... Поки що корінцями яблунь...

— Дід Затірка допомагає?

— В основному консультую,— зауважив дід.

— Як діла, Михайловичу? — спитав знову Гаврюша.

— Де?

— На іскусственном фронті.

— Як і на всіх фронтах.

— Крадуть? Ге?..

* * *

На в'язові сидить повнощокій місяць. Цвіркун наполегливо свердлить куш бузини. Курочка на лавочці під яблунею. І так йому хочеться, щоб поруч була Люня.

Тоді на сорок дев'ятому кілометрі думав: “Експромтом прийшло, експромтом піде”.

Не пішло. Зосталося. І свердлить мізки, як отой цвіркун бузину. Особливо коли місяць над в'язом. Особливо як сусідка Віра гукає з вікна: “Василю, іди лягай!”

Люня в село їхати не хоче. Категорично. Каже: “Давай зустрічатися тут. У місті. Або в машині”. Вона схильна до індустріалізованого кохання. А Курочку тягне до сільського.

Оце нині сидить і думає. Покину місто. Назавжди ошалашуся в селі. Візьму собі молоду жінку. Ді-і-тей натворю! І меншеньких, і більшеньких. На досягнутому не буду зупинятися. Доки зможу. А то ось на 460 дворів одне дитя народилося. У школі учнів нема. Старі відходять, а молоді... Де ті молоді? Через кілька років у колгоспі не буде кому працювати. Сьогодні на одного тракториста по два трактори...

Звичайно, при всьому своєму ентузіазмі проблему робочої сили на селі Курочка не вирішить. Але своїм прикладом може запалити маси...

Заспівала хвртка. До лавочки човгала баба Груня:

— Бачу, Михайловичу, ви нудьгуєте. Думаю, піду і я понудьгую.

— Сідайте, бабо.

— Та ще хтось побачить, то хтозна-що й скаже...

— Що нам, бабо, той “хтось”. Ви вільні, і я вільний.

— Е, Михайловичу, кажуть, ви вже невільний. Кажуть, Клавка немарне приїжджала у село.

— Яка Клавка?

— А ви й не знаєте.

— Йй-бо, не знаю жодної Клавки.

— Так і не знаєте? А кого везли в машині до Києва?

— То хіба ж це Клавка? Її ж звати Люня.

— Така Люня, як я Магдалина. Це вона так сама себе перехрестила. Страмиться імені Клавка... Це ще те сокровище... Звичайно, це ваше лічне діло. Але моє діло — сказати. Ой, погана вона дівка, Михайловичу. Не зв'язуйтеся краще з нею...

— Що ви, бабо! Хіба я зв'язуюся? Попросила людина підвезти. Не відмовлю ж. Он і Кілю возив, і Степанівну, і діда Затірку...

— А діда Затірку ви також цілували біля Пилипович?

Курочка отетерів:

— Ви що, слідом за мною бігли?

— На вертольоті летіла... Їхав один чоловік вільхівський по віники. Бачив. Казав: “Клавка вже Михайловича опутала. Тільки ноги з машини було видно...”

— Бабо, як ви думаете: а завтра хтось не скаже, що ви мене опутали?

— Хіба Гаврюшина Васирина. Бо вона он з-за фіранки заглядає.

Курочка повернув носа до вікна. Фіранка поворухнулася. Здивувався, як це баба Груня дивиться в один бік, а бачить — в інший?

Баба пішла. Каже: “Радіо останні вісті перебалакає, то не засну”.

А Курочка сидів. Пережовував сказане бабою. Гуділо все село. Бач, “Клавка”. То це, значить, про неї баби теревенили... “Не сокровище...”

Раптом схопився з лавочки. Пригадав загадковий сон. І дивний голос: “Під яблунею”. А що, коли розкопати? Але глянув на Гаврюшине вікно. Фіранка там знову поворухнулася...

Курочка ніколи не міг подумати, що випадковий поцілунок може роздмухати в людині такий неспокій. Не знав, чи курця, який після довгої перерви знову запалив, тягне саме до тих цигарок, що йому нагадали смак куріння. Його ж тягнуло саме до Люні. Хай для усіх у

селі вона буде Клавкою. Нехай для баби Груні вона буде поганою, легковажною. Часто старі звинувачують молодих у легковажності тільки тому, що самі вже не можуть бути такими. Курочку до Люні тягнуло.

— Ти мені потрібний, як бог! — сказала вона тоді в машині ангельським тоном.

Він пожартував:

— Для того, щоб відпускати гріхи, зароблені з дияволом?..

Розум підказує йому те саме, що й баба Груня. А все решта розуму не слухається. Згадає той ангельський шепіт, і готовий цю ж хвилину знову бути богом. А чому б і справді не бути богом, коли на тебе моляться? Правда, чи надовго в неї вистачить отієї богомільності? Чи не перекинеться вона в іншу віру?

Згадав бабу Груню. Якось прибігла: "Михайловичу, заховайте мене! Штунди за мною ганяються... Хочуть у свою секту загітувати..."

Вже, мабуть, спить баба Груня. Радіо останні вісті відговорило давно...

Бідні баби Груні. Живуть самотньо. Без дідів. Без дітей. Вітька, син, недалечко тут. У райцентрі. Але приїжджає тоді, як треба кабанчика заколоти. Картоплі накопати. Малини дітям нарвати... Вдень бабам Груням ще сьак-так. На вулиці. Між людьми. На городі. З коровою поговорить. Півня висварить. А ніч сірою пусткою загляне у вікна — тоскно на душі і самотньо. Наче в могилі... "Скільки того життя, — жартує баба Груня. — Як у зайця хвоста". А за тими жартами глибоко криється жаль і біль материнський...

"Скільки того життя". Скільки б його не було, але задумано воно так, щоб діти зростали при батьках, а батьки вмирили при дітях. Та світ, як каже дід Затірка, перевернувся догори ногами.

Хтось відчинив хвіртку. Підійшов до вікна. Постукав.

— Ей! Композитор! Відкрий!

Голос хриплий, п'яний і незнайомий.

— Хто там? — спитав Курочка.

— Це я. Федя. У тебе моєї Гальки нема?

— Якої ще в біса Гальки?

— Якої, якої. Не знаєш якої?

Курочка вийшов на подвір'я. Присвітив ліхтариком. Десь цього типа він уже бачив.

— Заходьте! Подивіться.

— Ні, ти скажи. Може, є? Я по-доброму...

— Заходьте!

Федя несміливо ступав попереду. Курочка ліхтариком йому присвічував. В хаті увімкнув світло. Тепер згадав.

Вперше бачив цього типа, коли селом йшла похоронна процесія. Люди йшли за покійником. Хто плакав. Хто в смуткові опустил погляд до землі. А оцей Федя вихилитав із Килиного подвір'я, став перед процесією і почав диригувати.

— Сідайте! — вказав на стілець Курочка. — Хто ви такий? Хто ваша Галька? І чому вона має бути у мене?

— Я — Федя. Ти хіба мене не знаєш? Мене всі знають. Мене називають у селі "бюро добрих услуг". Я, кому нада, дров нарубаю, кому нада, ямку викопую на кладбищі. Грошей не беру. Так, сто грам...

— А Галька хто?

— Моя... Жінка... Ти що, не знаєш? Сама сказала: "Захочу, — кину, а за композитора вийду... Він не жонатий..." Слиш, оддай мені її. Я тобі що нада зроблю. Нада — дерево зрубаю. Нада — гній розкину. Поставиш сто грам — і за те спасібо...

— Слухай, чоловіче, не знаю я твоєї Гальки. І знати не хочу. На біса вона мені потрібна?

— Як на біса? Ти що обижаєш мою жінку! Вона у мене красавиця. Вона у мене глава сімейства...

— А ти в неї хто?

— Я-а-а? Я у неї человек... Слухай, композитор, дай сто грам. Гаврюша казав, у тебе всегда є що випить...

Курочка спочатку думав дати. Щоб швидше пішов. Але дай йому сьогодні — прийде завтра. І буде ходити, поки "ямку тобі не викопає".

— Слухай, "человек"! Нема в мене горілки. І не водиться. Це Гаврюша тебе обдурює. Щоб з хати випхати... Іди он краще до Леонтія. Він учора гнав...

— Не піду! Він б'ється. А в мене вже й так тільки одне ребро зосталося...

Вранці Курочка прибав до хвіртки ще одного гачка, знизу. Щоб з вулиці не можна було дістати.

Гаврюшина Васирина прокоментувала цю подію по-своєму:

— Крючків на хвіртку понабивав. Щоб сусіди не ходили...

* * *

Що таке туризм, ти, читачу, знаєш. Це коли людині набридло дивитися на свою хату і вона їде розглядати чужу. Для більшого контрасту вражень міські люди їдуть у села, а сільські — в міста.

Доярок згаданого нами колгоспу преміювали поїздкою у зоопарк.

Жінки захоплювалися шкурою ягуара, дивувалися з неповороткості бегемота, з величі слона, плювали на безсоромність шимпанзе.

Подивилися ще на верблюда. Котрась зітхнула: "Нещасна скотина".

З'їли морозива. І подалися до виходу.

Раптом одна з доярок гукнула:

— Мотько, дивись. Он твоя Клавка з якимсь іноземцем!..

Мотрона повернула голову. Під розкосиченою вербою, на лавочці, сиділа Люня. Закинувши ногу на ногу, диміла цигаркою. Поруч, обвивши рукою її плечі, лупав більшими очей смуглявий, як дозріваюча слива, і кучерявий, мов новонароджене ягнятко, парубійко.

Мотрона остовпіла. Ідучи до Києва, глибоко в душі сподівалася зустріти Клавку поруч з композитором Курочкою. Відлуння про подію на сорок дев'ятому кілометрі долетіло і до її материнського вуха. І крихіткою надій пробралось до материнського серця.

І тут цей кучерявий. Наче затемнення сонця.

— Клавко! — закричала Мотрона.

Люня стрепенулася. Побачила неподалік гурт сільських жінок. А між ними свою маму. Схопилася з лавочки і чкурнула в кущі. Розгублений парубійко здивовано лупав очима. То на кущ, де зникла Люня, то на гурт жінок.

— Лови її! — гукнула котрась з доярок.

І жінки гайнули в погоню за Клавкою.

Мотрона підійшла до лавочки. Не то з острахом, не то з надією, що оцей далекий і чужий для неї суб'єкт перетвориться раптом на композитора Курочку.

Але дива не сталося. Кучерявий парубійко дивився на розгублену гнівну жінку й белькотів:

— Не б'єй мінья... Я — студент...

* * *

Курочка працював. У нього з'явилося натхнення. Відомий поет Тулумбас-Задунайський написав слова для вільховецького вальсу. І композитор шукав мелодію.

У квартирі задзвонив телефон. Курочка знехота взяв трубку. Звідти долинуло:

— Гена, привіт! Це Люня. Треба негайно побачитися...

Дихала вона так, ніби за нею гналося стадо бізонів.

— Приїжджай! — кинув Курочка.

Люня примчалася розпатлана і захекана:

— Ти повинен мене врятувати! У разі чого — ми з тобою сьогодні з самого ранечку і до вечора були у тетерівському лісі. Їздили по гриби.

— Та які у травні гриби?

— Ну, по квіти.

— А те "у разі чого", що?

— Потім, любий. Потім, зайчику. Дай-но мені відсапатись...

Курочку ще ніхто не називав зайчиком. І він рішуче сказав:

— Поїхали!

— Куди? — здивувалася Люня.

— До герівського лісу.

— Для чого, лапуся? Нам і тут буде добре. У тебе так затишно...

Лапусею Курочку вже хтось називав. Але він ніяк не міг пригадати хто. Бо це було дуже давно. А через якусь хвилю він взагалі втратив здатність думати і згадувати.

* * *

Погане чинити іншим людям здатні в основному лише ненормальні. Люди, яким чогось бракує. Або розуму. Або доброти. Або елементарної людяності. Або елементарної порядності. У редактора журналу "Струни серця" бракувало усього цього. Натомість він мав гонор короля, шкіру хамелеона, серце зайця, а душу блазня. Тому, коли він побачив на екрані телевізора колишнього свого підлеглого композитора Курочку, то затрусився:

— Дивись! Воно вже й у телевізор пролізло!..

Хабаренко, який на кожен дотеп шефа шкірив зуби; поспішив зауважити:

— І хату купив. У селі.

— В якому селі?

— У Вільхівці.

— Ти ба. А я думав, воно вже скопитилося. Це ж, мабуть, нахвалявся: "Я працюю в "Струнах серця". Звичайно. Хто перед таким журналом встоїть? Ану, займіться. Перевірте.

— Я вже перевіряв. Все законно.

— Законно?.. Що ж воно там у тій хаті робить? Може самогон жене?

— Хто його зна? Музику, мабуть, пише.

— Музику пише. Теж мені Паганіні знайшовся.

Тут втрутився всезнаючий Матусевич:

— Феофанс Антоновичу, Паганіні був не композитор, а скрипаль...

— Ще один Соломон знайшовся. Ви що, з ним до школи ходили?.. Юро, наливайте... А ви, — повернувся до Хабаренка, — поколупайтеся добре. Я впевнений, що там щось нечисто. І спробуйте дізнатися, хто його на той телевізор тягне? І напишіть куди слід. Тільки не шкодуйте паперу. Можете підписати вигаданим прізвищем. Чи поставте якогось сусіда. Там розбиратися не будуть... А то воно скоро й до заслуженого діяча долізе...

Хабаренко в "Струнах серця" в основному виконував роль шефових зубів.

"Талант, — твердив він, — поняття відносне. Як сірий колір. На білому фоні — він темний, на чорному — світлий. А совість — перешиток. На совість посилаються тільки слабаки. Які не мають сили волі боротися за місце в житті".

І він боровся. Місце в "Струнах серця" виборов ковбасою. Яку привозив з одного обласного центру. Місце біля шефа — лящами і пляшками, які чіпляв йому на вудку. Місце в колективі — махінаціями, протекціями, діставаннями, торгуваннями і влаштуваннями... Було ще одне місце, яке чекало Хабаренка. Але він туди не прагнув. Тому виїдав усіх, хто хоч трішки знав його біографію.

— Не хвилюйтеся, — заспокоїв свого редактора Хабаренко, — коли я вже візьмуся, то далеко він не пролізе... Все-таки "Струни серця". Журнал, який має пряме відношення до композиторів...

....*

Машина голови колгоспу гуцикає по бруківці.

— Хотів би я, Федоровичу, організувати у селі музичну студію. Навчити дітей хоча б азів музики, — каже Курочка.

— Мені б, Михайловичу, ваші клопоти... Скажіть, а у вас там, у Спілці композиторів, є плани? Доводять вам, що за рік маєте написати стільки-то пісень, стільки-то опер?

— Що ви? Кожен композитор сам планує. Те, що на душу лягає.

— Вам легше. А тут — з наради на нараду. Той планує. Цей перепланує. Про ініціативу говоримо, а за вказівками працюємо. Вчора чотириста чоловік цілий день сиділи в райцентрі і радилися, як краще зібрати сіно. Тоді став голова однієї сільради і каже:

— Вношу конкретну пропозицію. Усім, хто сидить в оцьому залі, взяти до рук коси...

Зал підтримав його бурхливими оплесками. А головуючий сказав:

— Не фокусничайте і не займайтеся демагогією...

То хто ж фокусничає? Скільки можна говорильнею займатися?

Три дядьки в когоспі "Перемога" сіно скирдують, а тридцяттеро "семінаристів" з усього району стоять.

Вивчають досвід.

— То кому ж, Федоровичу, як не вам, головам, ці питання ставити?

— Думайте, не ставимо.

— І ж?

— Інерція. Та й забагато розвелось отих, що папери всякі складають. Щоб оправдати своє сидіння у якійсь установі, хтось сидить і мудрує: чим би то про себе заявити? Щоб вище не сказали, що нічого не робить. А паперовий циркуляр, як грудка снігу в горах. Викликає лавину. І того, що в самому підніжжі, засипає. Де вже там до ініціативи, коли на циркуляри не встигаєш відреагувати... Хто більше за мене і моїх людей знає, що нам сіяти, скільки нам сіяти, коли сіяти? Що мені тримати і чим годувати?

Раптом він пригальмував.

— Ану, давайте на хвилику вийдемо.

На подвір'ї крайньої хати диміло невеличке вогнище. Коло нього пританцьовував чоловік.

І співав.

Недалечко від нього стояв голова сільради. А біля хати на чім світ лаялася жінка:

— Щоб ти згорів, проклятий. Щоб ти вже дусту напився! Щоб тобі руки повивертало!..

Ми підійшли.

— Що сталося? — спитав голова колгоспу.

— Те ж саме, — пояснив голова сільради. — Знову демонстративно палить труси... І пояснив Курочці: тільки нап'ється — посеред подвір'я спалює. І співає:

"Тебя я больше не увижу, прощай, родная, навсегда..."

Федорович зауважив:

— Бачите, Михайловичу, які таланти у нас є? Жінка його — передова доярка. Прекрасні діти. Вчаться гарно. А він... — І до нього: — Чого не на роботі?

Одповіда:

— У мене одгул.
— Який одгул? Хто вам його давав?
— Кобила. Вона сьогодні лоша привела.
— Я вас заберу від коней.
— Голова, не нада. Це впоследне. У мене вже більше трусів нема.

Машина гуцикала далі.

— Ларіоновичу, — кинув голова колгоспу голові сільради. — Ось Михайлович хоче в нашому колгоспі організувати музичну студію.

— А що. Непогано. Тільки де дітей взяти? Якби ось з пенсіонерів... Гаврюша на гармошці грає...

— Жарти жартами, — посерйознішав Федорович. — А думка хороша. Нехай хоч двоє дітей вчаться. Хоч одному з них прищепиться любов до музики. І то добре... Прикиньте, Михайловичу, які інструменти треба та все інше.

— Завтра ж дам список. Щоб ви не передумали.

Біля свого двору Курочка зійшов. Подякував голові, що підвіз його. І тут же наткнувся на Гаврюшу:

— Чуй, Михайловичу, Клавка Мотрончина того. З чорнявеньким у зоопарку... Жінки вільховецькі бачили, коли на екскурсію їздили. Хотіли упіймати її. Дак втекла...

— То скажіть Мотроні. Чого ви мені кажете?

— Да так.

— Заходьте на подвір'я. Чого стоїте у хвіртці?

Гаврюша підійшов до колодязя:

— Колодязь уже викопав? Вода є?

— Дуже мало.

— Скрізь у колодязях вода впала. І в Килі, і в діда Затірки, і у Володьки. Щось у світі, Михайловичу, робиться не те. Все, кажуть, той космос наробив. Чув? Америку зовсім заливає.

— То, може, наша вода втекла до Америки?

— Що там, своєї нема? Вони там, брат, живуть. Там води хвата. Он пепсі-колу нам продали. Вадька привозив. Куди твоє діло... Дід Затірка тебе шукав.

— Що він хотів?

— Хто його знає. Мо', орла хотів тобі подарувати.

— Якого орла?

— Ну, він же ріже. З дерева. Всяку звірину. І роздас. Чудак. Продав би. Володьчиного Васька вчить різати. Дак Володька вже два орли продав дачникам. По червінцю. Дід як дізнався, перестав з Володькою говорити. Каже: "Я з твого сина хотів виховати художника, а ти робиш з нього спекулянта".

— А в діда є свої діти?

— Нема. Був син. На інженера вчився. І загинув. У горах. Ото що лазять з вірвовками. Теж чудний. Таку роботу мав... Нада йому були ті гори... Правильно я кажу? Ге?

— Неправильно. Значить, людина без цього жити не могла.

— Як це не могла? Що, йому гроші за це платили? Дак-от бач. Поліз — і нема.

— Кумейків Петро ось не ліз. І нема.

— Дак Петро на мотоциклі розбився. Гнав дуже.

— Чи ось сусідка ваша. Ганна. І на гору не дряпалася, і на мотоциклі не гнала. А також нема. Кожному своє...
— Здрастуйте, Михайлович! — гукнув з-за воріт дід Саня.

Дід Саня з двома глибокими шрамами на лиці. Хтозна від чого. І з довгим від природи носом. Завжди з'являється несподівано. Коли точиться якась дискусія. І переносить ту дискусію у зовсім інше річище. Тоді, коли течія дискусії набирає майже катастрофічного розгону, він так само несподівано зникає.

— Здрастуйте, діду!

— Сам приїхав чи з жінкою?

— А де ж у нього та жінка? — втрутився Гаврюша.

— Я тебе не питаю. Може, чоловік женився.

— Нема на кому, діду. Ніхто мене не хоче.

— Таке скажеш. Будь-яка дівка з села за тебе піде.

— Йому просту ніззя, — сказав Гаврюша. — Йому треба артистку. А це, я тобі скажу, не солодко. Візьми, к приміру, балерину. І весь час переживай, що вона впаде...

— Хто тобі вікна ставив, Михайловичу? — раптом перевів розмову дід Саня.

— Сам.

— Та йди к фенькіной матері! Сам. Може, й двері сам?

— І двері сам.

— Хіба ти вмієш?

— Ти що, — втрутився Гаврюша. — Чоловік у школах вчився. Образований. У нього даже витерпас є.

— Ти хочеш сказати, що ти також образований? Бо в тебе ватерпас?

— О, у мене ватерпас вже давно. У мене, брат, ватерпас що куди твоє діло. В селі такого нема. Я ще коли був бригадиром дорожньої бригади...

— Вкрав?

— Що ти дзявляєш оце! Вкрав! Достали мені. Хлопці.

— Значить, вони вкрали.

— Не сваріться,— вмшався Курочка.

— Дак він завжди підколює,— поскаржився Гаврюша.— Хуліган старий.

— Ти звідки родом? З Хуторів? — спитав дід Саня Гаврюшу.

— Дак що? — здивувався Гаврюша.

— Так у вашому селі і цвинтаря до революції не було. Бо всі по тюрмах вмирили.

— Ти-ти... Знаєш, хто ти?..

— Заспокойтеся, Сильвестровичу. Дід жартує.

— Жартує. Я тоже не лопух. У мене тоже нерви. Я світу скіки з'їздив. Даже в Харкові був. Я теж чоловік...

— Чоловік,— передражнив дід Саня.— Курка також птиця. Та не літає.

З-за тину показалася голова Василини:

— Гаврюшо! Іди додому.

— Йди! — кивнув дід Саня на тин.— Он гукає.

Бурмочучи щось під ніс, Гаврюша пішов.

— Піду і я! — сказав дід Саня.

Курочка поцікавився:

— За що ви так його?

— Не зійшлися характерами...

* * *

Люня не вилазила Курочці з голови. Видно, що про їх стосунки знає усе село. Тепер ще й той студент. Де він взявся на голову Курочки? Ось навіщо їй було алібі тетерівського лісу. Ні, Курочка не дурень.

Спостерігаючи за життям, читачу, ти, певне, зауважив: найбільше кричить про своє геройство той, хто ніколи не може стати героєм. Що ж до нашого героя, то він і сам відчував — відрубати отак просто свої почуття до Люні не зможе.

Звір, який скуштував з рук приборкувача шматок цукру, вже не звір. Він ще гарчить. Дряпається, крутить головою. Войовничо піднімає хвоста, стрибає. Але ці стрибки стають все меншими, в'ялішими. Гарчання лагіднішим. І нарешті

дресирувальник сідає звірові на шию або безкарно тягне його за хвоста.

Справжнього дресирувальника приборканий звір не цікавить. Його захоплює сам процес приборкування. Відчувши, що звір — уже не звір, приборкувач його залишає. І береться за іншого. І приборканий хоче солодощів. Приборканий прагне, щоб його погладили. І реве. Уже не погрозою, а розпачем.

Щодо нашого героя, то він зараз був подібний на дитину. Яка потрапила у темну кімнату. Щоб не так боятися, погрожує у темніть голосними викриками.

— Ні! — Я не дурник! — сказав рішуче Курочка...

Якби, читачу, саме цей критерій вирішував інтимні питання, то академіки женилися б тільки з академічками, професори з професоршами, кандидати наук з кандидатшами. Тоді були б не сім'ї, а суцільні наукові центри. У яких замість ніжних слів говорили б формулами, а замість тей появлялися б на світ роботи.

Захи центри людського організму завжди вступають у дію, коли людині це вкрай необхідно.

Треба було щось робити. Знайти винного. Курочка ще довго ходив по подвір'ї. Тоді пригадав, що збирався сьогодні лупати піч, яка займає півхати.

Зажадав зруйнувати те, що його породило.

Старі поліські печі, читачу, це неприступні доти. Сокира дзвенить, вдаряючись об їхню броню, і рикошетить, як недолуга куля від першокласної броні танка.

У дитинстві Курочка бачив опалені війною села. Над попелищами чорніли лиш уцілілі задимлені печі і цілились у небо димарі. Тоді наш герой думав, що це спеціально так залишають, щоб люди мали де варити їсти.

Курочка цюкав сокирою у затверділу глину і тупо посміхався. Потім сковзнула думка: може б, піч не розбирати? Зоставити для екзотики? І сушіння фруктів. Але чим далі цюкала сокира, тим більше зростає руйнівничий азарт.

Курочка уявив собі, як люди носили відрами глину, землю. Сантиметр за сантиметром утрамбовували її. Мурували. Виліплювали, білили. І відчув себе таким міні-руйнівником, міні-варваром. Дивне відчуття супроводжує людину, коли вона щось руйнує. Нестерпне прагнення спустошити. Чим далі цюкала сокира, тим більше воно наростало. І душило оте, вже кволе: "А може більше залишити?" Хотілося швидше пустки. Бо пустка нічого б, залишити?" Хотілося швидше пустки. Згадав кимсь не нагадує. Пустка не будить жодної думки. Згадав кимсь

колись сказані слова: "Дурний любить, коли скрізь рівно". А жорстокий, мабуть,— коли скрізь пусто. Мабуть, у кожній людині сидить трохи дурень і трохи варвар.

У дверях з'явився баба Груня.

— Драстуйте, Михайловичу!

— Здрастуйте, бабо Груню!

— А я думаю, що воно так гупає.

— Дурень, бабо, завжди чимось гупає.

— Даремно ви розбираєте. Тепер такої печі вже ніхто не зробить.

— Може, й даремно. Та вже почав... Грубку поставлю. Нову...

— Михайловичу, я вам хотіла сказати ось що. Позавчора, увечері, коли вже добре стемніло, я дивилася у вікно на вулицю. Глядь, у вашу хвіртку зайшов хтось. Думаю, дай погляну. Може, хтось обікрасти хоче. Підійшла до тину, притаїлася і дивлюся. Бачу, почав щось під яблунькою копати. Тут на Василевому подвір'ї засвітилося світло. І він поспіхом до хвіртки.

— Упізнали хто?

— Упізнала. Отой, що живе на Гальчиній хаті.

— Я не знаю, хто там живе.

— Ну, вони недавно сюди приїхали. Альберт його звати.

А її — Діна.

— А звідки вони переїхали?

— Хто їх знає.

— Де той Альберт працює?

— Чи не у Києві.

— М-да,— сказав Курочка.— Що він міг там шукати?

— Може, хотів корінці яблуньки повредити.

— Яка йому з цього користь?

— Може, Гаврюша підмовив. За те, що ви йому половину не віддали.

— Ви, бабо, нікому нічого не говоріть. Я постараюся сам це розплутати. Тільки час від часу наглядуйте. Хто у двір заходить. І що там робить.

— Я і так поглядаю, Михайловичу...

Баба пішла. Курочка заглянув під яблуню. Знову видно було сліди копирсання.

Що за чортівщина, думав Курочка. Значить, справді є щось закопане.

У порядності Курочки як громадянина, читату, сумнівів нема. Якби там під яблунею він знайшов закопаний скарб, то, не вагаючись, віддав би його в руки державі. Правда, наш герой більше був схильний думати, що згаданий

бабою Альберт — рецидивіст. Когось пограбував. Утік з міста в село. Гроші про всяк випадок закопав на чужому подвір'ї. Тепер, коли з'явився хазяїн і міг на них натрапити, вирішив забрати.

Якщо я ті гроші викопую, подумав Курочка, то слідчі органи не матимуть чим довести злочин. Якщо дам викопати йому і переховати — навряд чи вдасться їх знайти.

Наш герой довго ламав голову, що робити. І вирішив піти в міліцію...

* * *

Ряба привела двоє теляток. Рівно через п'ять місяців після того, як її організовано ліквідували яловість. Блискучі і мокрі її діти лежали на долівці. Ряба їх вилизувала. І не знала, що в цей час по телефону летить депеша: "Ряба отелилася!" Не знала Ряба і того, що після горезвісної ліквідації її яловості отой незнайомиць сказав: "Рябу б... під особистий контроль. Якщо вона не приведе теля, шукайте собі роботу".

Тому вона здивувалася, коли побачила у корівнику цього ж незнайомця. І захвилювалася: "Невже знову будуть ліквідувати яловість?" Жалібно мукнула.

Незнайомиць підійшов до неї. Оглянув теляток. — Ну-у! — дивився владно на зоотехніка.— Якби не підштовхнув, корова досі ходила б ялова.

Зоотехнік покійно кивав головою. — Телята, сподіваюся, здорові? — продовжував незнайомець.

— Здорові! — підтакував зоотехнік.— Тільки вони п'ятимісячні...

— Як п'ятимісячні? — здивувався незнайомиць. — Так. Ось журнал, бачите? Ось. Рівно п'ять місяців і два дні тому ми її запліднювали...

— То чого ж ви мовчите, чорт побери! Це ж рекорд! Поставте її в окреме стійло. Дайте підвищений раціон. Бережіть як зіницю ока!

Нарешті Ряба відчула під ногами не слизкий метал, а тверду зсмію. Спиналося на ноги її потомство. Будикало блискучими мордочками у тверде вим'я. Ясла повні кормів. Строката не відпихає її рогами. Скільки треба тварині для щастя? А тут ще приїхав кореспондент. З усіх боків обфотографував її й теляток.

Потім почали їздити делегації. Довго біля неї простоювали. Зоотехнік пояснював їм нові методи розвитку

тваринництва. Розповідав біографію Рябої. Біля стійла Рябої пройшов семінар: "Про впровадження нового прискореного методу вирощування телят".

Ряба й сама повірила, що привела за п'ять місяців.

Самодіяльність району дала концерт у корівнику. Сюди ж привезли піаніно. І якийсь композитор Геннадій Курочка зіграв свою кантату на честь Рябої.

І тут знову сталося щось незрозуміле. Одного дня до неї прийшли. Забрали телят. А її виштовхали з персонального стійла і заштовхали в загальний корівник. З того часу вона не бачила ні того незнайомця, ні свого зоотехніка. Тільки гіркі спогади час від часу ятрили коров'ячу душу. Навіщо? Навіщо спочатку отак піднімати, а тоді так опускати?..

* * *

Випадок у зоопарку Люню насторожив. Вона розуміла, що є загроза на кожному кроці зустріти когось з Вільхівки. І ці агресивні дикуни одним своїм тубільним вибриком можуть закреслити всю її цивілізовану біографію. Такими зусиллями і такими жертвами витворену. Можуть зіпсувати її стосунки з усіма, кого вона прихилила до себе. Те, що Бамбіно після десанту в зоопарку обминає Люню десятою дорогою, не страшно. З нього вона своє взяла. Страшніше втратити композитора. Правду кажучи, як об'єкт кохання, Курочка її не цікавив. Він потрібний їй як труба. Через неї Люня, прибравши певної форми, пролізе в мистецьке товариство. І ще в Люні є один план. Про який вона поки що боїться признатися навіть сама собі.

Про те, що сталося в зоопарку, звісно, йому донесуть. Отже, необхідна версія.

Люня прийшла до Курочки без попередження. Хоч домовлялися, що вона завжди перед приходом має дзвонити по телефону. Було це на світанку. Біля четвертої години. Чи вона ще не лягала, чи вона вже встала, чи вона кудись спішила, чи звідкілясь поверталася — невідомо.

Наш герой, як, в основному, всі герої о цій порі, ще спав. І, розбуджений таким візитом, він, звісно, витріщив очі.

Люня кинулася в атаку.

— Не дзвониш! Не приходиш! Я чекаю. Страждаю. У моїй голові чортзна-які думки...

— Яка голова, такі й думки, — позіхнув Курочка. — Ти що, до мене у другу зміну прийшла? Чи в третю? — Аж сам здивувався своїй рішучості і твердості.

Тепер уже витріщилася Люня. Вона ще не бачила Курочки у такому неприступному вигляді. Тому пустила в дію резерви. Відвернулася до вікна. Зашморгала носом.

— Вже тобі наговорили чогось. Набрехали. А ти й повірив... Теж мені мужчина...

"Мужчина", сидючи на красчку софи, кілька разів клюнув носом. А тоді знову вмостився під ковдру. І промимрив:

— Хочеш, лягай виспись, тоді поговоримо...

Люні подали рятівну драбину. І вона, не гаючись, полізла по ній.

Коли виспалися, Курочка, як приборканий лев, був м'який і добрий.

Тільки між іншим спитав:

— Звіди взявся той кучерявий?

— З островів Зеленого Мису.

— Тут звідки взявся? Де ти його викопала?

— У зоопарку. Він попросив, щоб я йому розказала, як який звір називається. Тоді сіли на лавочку. Перепочити. А тут — баби...

— Чого ж ти втікала?

— Спробуй доведи їм, що це випадкова зустріч. Ну, так сказати, у формі шефства.

— Все село гуде.

При одному слові "село" Люню затрусило:

— Знаю. Мама писала. Хай буде. Хай воно западеться, те село...

— І що ти мамі відписала?

— Відписала, що вони обізналися. Це не я була. Бо я в цей день з тобою їздила по гриби.

— Ти що?!

— Нічого. Ми ж домовлялися...

Курочка не знав, яке відчуття в кролика, коли той вже наполовину проліз у пашу удава. Але йому пригадалася колгоспна контора, та хвилинка, коли він іде до машини і його зупиняє голос: "Ви не у Вільхівку випадково?" І його відповідь: "Не випадково".

Невже й там вона була не випадково?

Курочка тепер був переконаний остаточно, що щастя на дорозі не валяється. Навіть особисте.

— Вся Вільхівка буде гудіти, що я з тобою... — промимрив Курочка.

— А я не боюся! Хай гуде. Я люблю тебе. І нікому не віддам! — сказала рішуче Люня. І вихлюпнула із своїх резервів нову хвилю ласки і ніжності.

Курочка дуже любив, коли йому хтось говорив: "Я тебе нікому не віддам!" І зараз у комплексі з отією хвилею воно, звісно, зачепило його душу. Проте почував себе, ніби у літню спеку хтось шубовснув на нього відро помий: приємне відчуття прохолоди й неприємне відчуття бруду.

Друге відчуття взяло верх над першим. Рука відсторонила Люню.

— Не треба! Ти мені вже отак! — черкнув ребром долоні по своєму адамовому яблуку.

Що ж, читачу, тут, як бачимо, нічого дивного. Кожна людина шукає того, чого їй бракує, а знаходить те, чого має по горло. Курочка не виняток. Тепер він розумів, що не треба легковажити істиною: ступаючи на невідому дорогу, добре продумай свій перший крок. Інші кроки будуть зроблені по інерції. Але було пізно. Вже діяла інерція. У супрязі з Люнею.

— Ах так! — сказала сердито Люня. — Уже в кущі?

— Те, що кущами починається, кущами й закінчується, — відповів Геннадій.

— Ти помиляєшся! — посміхнулася ехидно Люня, прищуривши хтиві очі.

Хто в житті не помиляється, читачу. Мудреці помиляються. Державні мужі помиляються. Навіть сам Господь-Бог помилився, сотворивши жінку. Кажуть, нібито старий потім каявся, ревними сльозами плакав: "Що я наробив!" Хотів її знову перетворити в Адамове ребро. Але вона вилізла боком.

Що ж до нашого героя, то йому самою природою суджено помилятися. Він людина творча. А якби творчі люди не помилялися, то де бралися б хороші твори?

Люня як несподівано з'явилася, так несподівано й пішла, в душі Курочки полишивши відчуття передгрозя. Рішучі вчинки в одних завжди породжують почуття тривоги в інших. Якби, припустимо, Анна Кареніна не кинулася під поїзд, що тривожило б читачів ось уже впродовж стількох років? Над чим вони проливали б сльози?

Курочка був далекий від тієї думки, що Люня може повторити вчинок Анни Кареніної. Проте не був певен, що вона не старатиметься затягнути під поїзд його. Під поїзд помсти...

* * *

Клуб села Вільхівки тримався на чесному слові, трьох стовпах, що підпирали стелю, і на завідуючому клубом. Якби завідуючому не треба було отримувати зарплату, клуб уже давно розсипався б. Афіша на обчухраній до драниць стіні сповіщала:

"Сьогодні у клубі відбудеться зустріч з композитором Г. М. Курочкою.

Запрошуються всі бажаючі!"

Нові односельці вже не раз просили Курочку:

— По телевізору виступаєте, може, виступили б і перед нами.

І ось він на сцені Вільхівського клубу.

Невеличкий зал заповнений дідами й бабами. Рідко, як маки у сучасному житті, рум'яніють молодіці та бронзовіють їхні чоловіки.

У першому ряді сидять баба Груня, Киля, Степанівна, Іванів, Марківна, Гаврюшина Василина. А в центрі — Гаврюша з гармошкою.

Оскільки на сцені, крім телевізора, нічого нема, Курочка став поруч з ним.

Спочатку Курочка розповів, що таке композитор і що він робить. Одні кричали "знаємо", інші — "розкажіть". Тоді для ілюстрації композитор сказав, звернувшись до Гаврюші:

— Ось ви, Сильвестровичу, знаєте якусь пісню?

— Яку тобі нада? — конкретно спитав Гаврюша.

— А яку ви знаєте?

— Яку я знаю? Я знаю, брат, пісень, що куди твою...

— Ну, ось заграйте яку-небудь.

Гаврюша вийшов з гармошкою на сцену. Поправив на голові капелюх. Розтягнув міх. І полилася відома всім бадьора мелодія.

Він притупував ногою. У залі плескали.

— Ще? — питав Гаврюша. — Може, "яблучко"?

— Ні, ні! — зупинив його Курочка. — А ви знаєте, що ту пісню, яку ви грали, написав я?

Гаврюша насунув на очі капелюх. Ніяково посміхнувся:

— Не-е, Михайловичу. Ту пісню образований чоловік написав. Я вже давно її знаю. Ще тебе тут в селі не було.

Тоді Курочка заговорив на тему дітонародження у селі. Хотів би створити музичну студію, а дітей нема.

— Он Клавка Мотрончина. Може, двійню скоро родить! — крикнув дід Саня.

Курочка зрозумів, що це камінь в його город. І в город того кучерявого. Але поскільки того в клубі не було, композитор гідно взяв весь удар на себе.

Проквітнув гірку пілюлю. Але тримався. І гідно відповів:

— Спасибі хоч їй, що народить!

Дід Саня не вгавав:

— Тут одним спасибі не одбудешся...

— В держави вистачить і ясел, і садків,— сказав під оплески Курочка. І спитав: — Може, в кого є якісь запитання?

Першим підняв руку той же дід Саня:

— Михайловичу, а ти міг би бути міністром?

На це запитання замість Курочки відповів Гаврюша:

— Конешно, міг би. Я й сам міг би бути міністром.

Сидиш собі і бамажки підписуєш... От токарем... Там, брат, треба кебети. Ще не туди руку встромиш...

Дід Саня знову підняв руку.

— Сиди! — смикнула його баба Груня.— Допався як дурень до барабана. Може, і я хочу щось запитати.

Скажіть, Михайловичу, що там у світі зараз коїться?

Курочка знову не встиг відповісти. Знову вліз Гаврюша:

— Що у світі? У світі, брат, тяжко. Фашист оп'ять задирається. Газети треба читати. І телевізор слухать...

— Чи ж йому, паскуді, однієї війни мало? — сердилася баба Груня.

— І японць вооружається,— продовжував Гаврюша.— А Америка, так та, брат, уся в ракетах...

— А я тебе питаю? — перепинила його баба.— Що ти розбалакався, як дяк на хрестинах.

Курочка побачив, що виникає конфронтація. Сказав, що Сильвестрович має рацію. У світі становище зараз дуже напружене.

— Телевізор треба дивитися. І газети читать,— кинув підбадьорений Гаврюша.

— Я тебе як зараз вчитаю... Балалайка ти невгомона!

— кинула сердито баба Груня.

З місця підвівся дід Затірка:

— Михайловичу, ти мені скажи ось що: чому в селі зараз пісні не чути?

— Думаю, діду, що це вам більше знати. Співали, в основному, вечорами. І, в основному, молодь. Подивіться на наш зал. Дуже багато молоді? А старому навіть якби хотілося заспівати, то його увечері вже на сон хилить.

Та ще отой проклятий диверсант! — показав на

телевізор.— Отак всього потроху. Тепер, діду, світ, в основному, слухає, а не співає.

Дід не погоджувався.

— А я думаю, Михайловичу, справа трохи в іншому. Я думаю, село зараз зажирило. Заторгувалося. Колись у вихідні дні збиралися то біля однієї хати, то біля іншої.

Поспівали, пожартували. А тепер кожне сидить навпроти свого дому на лавочці і торгує. Хто молоком, хто яечками, хто сиром, хто картоплею, а хто вже й кропиву продає.

— Дивак! — почав Гаврюша, звертаючись до Курочки.— Я ж, казав, Михайловичу, дивак.

— Спасибі тільки Гаврюші,— продовжував дід.— Той сідає біля свого товару з гармошкою. Приманку покупцям робить. Воно хоч та музика шкурництву служить, але все ж таки музика...

Гаврюша не витерпів:

— А що, як ти? Своїх горобців роздаєш безплатно!

— Ти й ті продав би, що під чужою стріхою,— сказав спокійно дід Затірка і сів на місце.

У залі почався гамір. Потім слова попросив недалекий сусід Курочки Валентин:

— Скажи мені, Михайлович, ти громадянин нашого общества чи не громадянин?

— Мабуть, що "громадянин"!

— А чого ж тоді у тебе в саду повно трави, а я кролям не маю де косити?

— А ви громадянин чи не громадянин?

— Конешно, громадянин.

— А чому ж тоді державна ціна кроля — три карбованці, а ви з мене берете десять?

У залі стало тихо. Тільки хтось пхикнув у кулак.

Курочка посміхнувся:

— Якби було піаніно, я вам трохи поспівав би.

— Поспівайте так. Без піаніна. Ми ж без піаніна співаєм.

Курочка розповів, як і де беруться мелодії. Трохи поспівав. Трохи поспівали всі під Гаврюшину гармошку. І тим закінчили.

До вечора ще було далеско. Стояла сонячна погода. День вихідний. Людям спішити нікуди. Тому й з'юрмилися біля клубу.

— Оті тополі,— еказав хтось,— дід Затірка садив.

— Не я,— поправив дід.— А учні.

Курочка поцікавився:

— Діду, а знаєте хоч про деяких своїх учнів: де вони зараз?

— Про декого знаю. Кілька загинули на війні. Один — у лісі лежить. В партизанах був. Деякі по світу пороз'їжджалися. Шанованими людьми стали. Брак також є. Перекотиполе. Недавно ось тільки до села повернулося. Трьома словами користується. Чортополох!

— Це ж ви про кого? — спитала Степанівна.

— Про кого? — втрутився Гаврюша. — Про Цапка. Не знаєш, про кого.

— Перекотиполе, діду, — мовив Курочка, — є у селі, є і в місті.

— В селі, правда, воно не дуже затримується. Тут вітри більші. Нема таких затишних куточків.

— Он шур, шур! — закричали жінки.

Шур вибіг з-під клубного порога і подався в куці.

— У вас, Михайловичу, є щури? — спитав Степанович.

— Миші. Достобіса. Колись я взяв у Гаврила Сильвестровича на ніч kota. То він усю ніч проспав.

— Kота? У Гаврюші? — здивувався дід Саша. — Та перед ним треба було п'ятірку покласти. Він у хазяїна вдався.

— Хтось мені собаку біля сарая прив'язав, — сказав Курочка. — Рудий такий.

— Це, мать, Гондолишин зять, — сказав Гаврюша. — Бо собака на нього гавкає. А коли зятя вдома нема, рве його одяг. Сорочки, штани. Що йому попадеться. Сердитий такий, що куди твою. Хай ось Санька розкаже. Як його?

— Хто? — перепитав дід Саня. — Собака?

— Ні, зять.

— Та-а, — відмахнувся дід Саня. — Тобі це як маслом по душі.

Розповів Степанович:

— Зять Гондолишин — безпробудний п'яниця. Федя. Може, знаєте? Ледве плететься по вулиці. Несе в руці авоську. А за ним, знявши картуз, іде дід Саня. "Діду, чого ви зняли картуза?" — спитали його. "Бо за покійником іду". — "Так він ще живий". — "А який толк з того, що він живе?" Ну, той повернувся і діда авоською по шії...

— Там того удару як укусу комара, — признався дід Саня. — Тільки моральний ущерб. Перед усім народом. Поволі розходилися. Пішов додому і Курочка.

* * *

Іжак Хомко притаївся під кущем порічок. Дивився на сучку Найдю і думав: "Де вона взялася на мою голову?"

Досі Хомко спокійно жив у цьому старому сараї. Потім у гості до сусідів, ловив мишей в запущеному сараї. Потім десь взялася ота біда. Хомко спав. Згорнувшись, як і завжди. Раптом почув, ніби його щось торкнулося, а після заскавучало. Коли розкрив очі, побачив, що це "щось" було отією рудою жовтоокою сучкою.

Звісно, вона встромила свого носа куди не слід. І накололася. З того часу сучка не давала Хомкові спокою. Як тільки його побачить, дзявулить, мов навіжена.

Хіба Хомко винен, що він такий колючий. На те він іжак.

Тепер Хомко не може вільно бігати по саду, по городу, по подвір'ї. А так гарно все починалося. На оте подвір'я прийшов новий хазяїн. Зустрілися він-на-віч:

— Хомко! — сказав, радіючи, хазяїн. — Від сьогодні моє господарство — твоє господарство.

Хомкові сподобалося ім'я, яким його назвали. І щирість хазяїна. І його щедрість. Хоч він, Хомко, із іжачого роду, але любить слухати людську мову.

Отак вечорами непомітно підкрадеться до місця, де сидять люди. Принишкне у траві. І слухає. По голосу розрізняв усіх сусідів. Знає, як кого звати. В його хазяїна голос винятковий. Особливо Хомкові подобається, коли той співає. Правда, коли хазяїн співає, то сусідка Василина каже:

— Знову реве як на пупа. Коли вже к бісу поїде!

Тільки хазяїн виїздить з подвір'я, Василина усакає у сад. Похапцем рве траву, кропиву, лопухи. Усе, що потрапляє під руки. Якщо на її шляху зустрічається рубанець чи яка тріска, кидає до трави в запаску. Одного разу ледь Хомка не кинула. Але вкололася і вилаялася.

— Диви! Ще й воно тут розплодилося! Пропади воно пропадом!

Як вона тоді не вкинула його у свій поділ? Все-таки добре, що він колючий. Якби на його місці сиділо щось гладеньке, обов'язково підбрала б.

Вечорами, особливо по суботах, збираються сусіди біля Гаврюшиного тину. Хомко прилаштовується в траві, за тинном.

Автобуси повертають додому тих, хто працює в Києві. Спішать у своїх машинах дачники.

— Гуркочуть і гуркочуть,— каже баба Груня.

Хомкові не так страшно, що вони гуркочуть, як те, що пускають дуже їдкий дим. Від цього диму сльози накочуються на очі і крутять в носі. Якось він не витерпів і чхнув.

— Будьте здорові! — сказала Василина, яка має найкращий у селі слух.

— Кому ви сказали? — перепитала Марчиха.

— А хто чхнув?

— Та ніби ніхто,— зауважила Степанівна.

— Невже мені причулося?

— Може, якась нечиста сила? — сказала баба Груня.— Он щось яєчка краде.

— То композиторів собака,— поспішила Василина.— Взяв животное, а їсти не дає.

Знов той собака, констатував Хомко. І сусіди її не люблять.

— А причім тут композитор? — заступилася баба Груня.— Він її привів? Прибилося чієсь із села. Пристало. У нашому селі такі добрі люди, що й собаки від них тікають.

Ця сучка також добра штучка, думав Хомко. Хазяїн її також не любить. Особливо коли вона перед ним по землі повзає. Тоді він каже:

— Геть, шакаляча породо!

Зупинився автобус. З нього вийшла Петраченкова Надя.

— Здрастуйте вам! — привіталася.

Жінки посипали запитаннями:

— Що там у Києві?

— Коли ти вже чоловіка привезеш? — спитала Василина.

— Ви що, думаете, що в Києві їх на Бессарабці продають? — пожартувала на ходу Надя.— Такі ж алкоголіки, як і тут.

— Сердита дівка стала,— зауважила Ганна.

— Ніхто ж заміж не бере! — сказала Василина.

— Кому брати? — вмішалася баба Груня.— Тікають дівки у місто. А й там або дурне, або нерозумне.

Це баба Груня, мабуть, має на увазі Костю, подумав Хомко. Йшов до армії хлопець як хлопець. А там у нього щось з головою сталося. Прийшов — слова не може вимовити нормально: "Папаша, што это за дьориво растьють? Дьоба; што лі?" Так і прилипло до нього оте "дьоба".

Сидить Хомко. Дивиться на сучку Найду. Перебирає своє буденне їжаче життя. І раптом чує: біля брами зупиняється машина. Хомко зрадів. Подумав, що це хазяїн.

Але Найда підбрала хвоста і гайнула в город.

У хвіртці з'явилося двоє. Один середнього зросту, з гострим носом, нахабними очима і жорстокою пикою. Другий — низенький, в окулярах.

У того, що в окулярах, на шиї теліпався фотоапарат.

— Давай! Фотографуй! — командував гостроносий.— Оту бочку. Він купити її не міг, бо такі бочки не продаються. Оті колоди. Оті дошки. Обов'язково на фоні хати. Бо він може сказати, що це не його.

Хомко побачив, як у Гаврюшиному вікні поворухнулася фіранка.

У хвіртку зайшла баба Груня:

— Здрастуйте, молоді люди! Може, й мене сфотографуєте?

— А ви хто? — нахабно спитав гостроносий.

— Я? Баба. А ви хто?

— Ми? Ми з кіно. Їдемо. Бачимо — стара хата. Треба нам для кіно. А хто тут живе?

— У живе! Людина живе. Та хіба це життя? Купив хату, щоб відпочити. А тут щодня то кроками міряють, то кіно знімають. Ви з нашого кіно? Чи з закордонного? Бо наші знімають гарні хати. А вам чогось руїна ця до душі припала.

— Цікавість, бабо, перша сходи́нка до пекла,— сказав довгоносий.

— Ви мене пеклом не лякайте. Я уже лякана. Не такого чорта, як ти, бачила...

Невідомі пошепталися і подалися з подвір'я. Баба Груня спробувала, чи двері в хаті зачинені. Поправила замок на погребі. І сама собі проказала: "Диви, кіношники. У мене такі кіна не проходять". Хомко виліз із своєї схованки. Пошуркотів попід лопухами.

* * *

У тебе, читачу, може скластися враження, що наш герой нічого не робить, тільки сидить у своїй сільській хаті і лякає мишей. Але ж ми свідомо головним місцем подій обрали цю хату. То вже за всіма законами жанру мусимо хати триматися. Отже, в основному, маємо висвітлювати ту частину життя нашого героя, яка зв'язана з хатою. Усе, що поза хатою, залишаємо для інших авторів, дослідників чи біографів.

Ми вже говорили, що сільський житель відпочивати тікає в місто. Щоб надихатися газами, пилкоюю. Щоб барабанні перетинки заболіли від постійного гуркочу. Щоб

хтось його або він когось вилаяв. Щоб поштовхатися в тролейбусах і автобусах. Щоб простріляти у тирі кілька карбованців і до кольок у животі напиться газованої води...

Міський житель тікає в село. Щоб відпочити від всього того, за чим їхав сільський житель у місто.

Отже, наш герой придбав хату саме для того, щоб у ній відпочивати. Бо давно відома істина, що коли людині погано, вона хоче, щоб їй було добре. Коли добре — хоче, щоб було краще. А вже як краще, то хочеться, щоб таки було найкраще. Що таке “найкраще” — ніхто не знає. То виходить: коли людині добре, вона сама не знає, чого вона хоче.

Курочка знав, чого він хоче. Він хотів спокою. Особливо після гастролів, після поїздок по “Золотих осенях”, “Білих акаціях”, “Кримських зорях”, “Донецьких самоцвітах” і “Закарпатських трояндах”, його тягнуло сюди, у Вільхівку, у лопухи. Очі його відпочивали від сліпучих прожекторів. Вуха відпочивали від оплесків. Нерви відпочивали від скреготання заздрісників.

Наш герой знав, що перший крок до слави є першим кроком до погибелі. Бо, на жаль, існують у людському стаді бездари. Оскільки вони нічого хорошего для людей не можуть зробити, то роблять так, щоб люди взагалі нічого хорошего не бачили і не чули від інших.

Курочка не раз відхрещувався:

— Не піду більше на сцену. Я композитор, а не актор. Але його знову запрошували. І він не міг відмовити.

Люди знову щиро плескали, а заздрісники ще більше скреготали зубами. От є, читачу, така категорія людино-подібних, у яких чужі успіхи посилюють процес виділення жовчі. Саме від таких людей Курочка тікав у Вільхівку. На своє патріархальне підвір'я. До своїх мишей, жаб, до невсипущого їжачка Хомка.

До нього одразу ж навідувався чорний, як смола, сусідський кіт Андрюша. Забігав сусідський собака Беньо. А потім уже йшли сусіди.

— Михайлович, може б, ви підвезли до електрички мою куму, — це Степанида.

— Михайлович, просьба до вас. У райцентр треба підскочити. Балон привезти, — це Петро.

— Михайлович, може б, ви нас на хрестини підкинули, — це молодше покоління...

І пізно вночі, коли “Михайлович” ловив у сні жар-птицю або якийсь головоріз ганявся за ним з сокирою, стукали у вікно:

— Михайлович! Агов, Михайлович! Просніться! — це вже сусід дальший. — Яруньку нашу апендицит схопив. А ми з сином увечері випили. За руль сідати не можна. То треба було б...

І наш герой, читачу, мовчки встає, мовчки зодягається і мовчки виконує роль сільського трамвая і таксі.

Оскільки ніколи в нікого він не брав жодної компенсації: ні “на бензин”, ні “за амортизацію”, слава про нього, як про безвідмовного хльорка, котилася вже й по навколишніх селах. До нього йшли як до бюро добрих послуг.

Приємно відчувати, що ти потрібна людина. Але коли ти вже так часто потрібний, — перестаєш відчувати. Починаєш задумуватися: “А навіщо, власне, це потрібно мені?” починаєш відмовляти.

Наш герой також задумався. І також відмовив. Відмовив тому, кому не треба було відмовляти. Відмовив Люниній мамі. І за це поплатився.

Був чудовий ранок погідного літнього дня. Сонце викотилося з-за хати баби Груні і заглянуло у композиторові вікна. Курочка також час від часу поглядав у вікно. Тільки зсередини. Лице його хоч і не могло змагатися з сонцем, але світилося радісним чеканням. До нього ось-ось мали прийти гості. Один дуже відомий композитор, дуже відомий режисер і три дуже відомі співачки. Одна з них нашому героєві надзвичайно подобалася. Її везли з Курочкою знайомити: “Може, нарешті...”

Машина зупинилася коло брами. Серце у Курочки закалатало. Радісно і тривожно. Він ще раз оцінив себе перед дзеркалом. Вискочив на подвір'я. Кинувся до хвіртки. І остовпів. До тину була прикріплена жердина, на ній теліпалася полатана зелена спідниця, а на спідниці чорними літерами написано: “Хахаль”. Гості вже помітили цей незвичайний прапор. Чоловіки до надриву сміялися. Жінки стримано хихикали. Кандидатша у дружини Курочки стояла зашарівшись, як осінній джонатан. А сам Курочка вкрився якимись невизначеними плямами.

— Зустріч на високому рівні! — пожартував дуже відомий режисер. — Прапори вивішено. А де ж почесна варта?

Вона не примусила себе довго чекати. Не встиг господар здерти спідницю, як наче з-під землі виринула Люнина мама.

— Волоцюга! — зарепетувала вона на всю вулицю.— Бабник! Збезчестив мою дитину. Тепер цілий виводок привів. А ще інтелігент! Чекай ось — принесе тобі в пелені...

У Курочки мороз пішов поза шкірою. Лице горіло. Він щось белькотів. Чимось виправдовувався. Відомий режисер і відомий композитор взяли ораторку під руки, відвели її кілька кроків, щось шепнули на вухо, і вона подалася геть.

Що то вже, читачу, було за сватання, здогадуєшся сам. Наш герой почував себе так, ніби його на сцені публічно закидали тухлими яйцями. Наречена сиділа ні в сих ні в тих. Відомий режисер з відомим композитором яких тільки не вживали дипломатичних заходів, підігріти атмосферу не зуміли.

Потім наречена все ж таки заговорила:

— І часто у вас вивішують такі прапори?

Курочка також наїжачився:

— Ні. Це спеціально до вашого приїзду.

— За що мені така честь?

Тут втрутився режисер:

— Обираючи гетьмана, випробовують його сміттям. Сиплють на голову. Щоб не зазнавався.

— Ну знаєте, — сказала кандидатша. — Тут таке сміття, що не хочеться й гетьманської булави.

Курочка остаточно вийшов із себе:

— А вам ще ніхто її не пропонує.

Відомий композитор сказав:

— Геннадію! Ти не тільки мужчина, а й хазяїн. Тримай себе в руках. Дамам треба прощати. Таня все зрозуміє. Тільки заспокоїться від цієї хвилюючої зустрічі.

І хазяїн тримався. Тремтіла душа. Щеміло серце. А він пробував співати. Намагався жартувати.

Надвечір, коли збиралися в дорогу, атмосфера ніби й потеплішала. Навіть Таня загадково посміхнулася до Курочки й сказала:

— Ваше від вас не втече...

Курочка провів гостей. Поприбирав зі столу. Вийшов на подвір'я, сів на лавочку. І така нудь засмоктала під ложечкою. Таким самотнім себе відчув і ображеним.

У траві щось зашелестіло. У вечірніх сутінках викотилась мордочка їжачка.

— Хомку! Рідний ти мій! — сказав на radoшах Курочка.— Хоч ти мене розумієш.— Сів навпочіпки.— Нічого, Хомку. Ми виживем. У нас девіз: шукай радості й щастя в тому, що тобі посилає природа, а не шукай чогось надприродного...

— Так ось природа вам послала...

Курочка стрепенувся. Повернув голову. За спиною стояла Таня.

Бувають у житті хвилини, коли тобі здається, що нема на світі ні бід, ні клопотів. Нема в тебе ворогів і недоброзичливців. Нема в тебе ні хвороб, ні болів. А все твоє ество від п'ят і до кінчиків волосин на голові сповнене радістю і щастям. Те, що учора стояло скелею посеред твого життєвого шляху, сьогодні здається тобі порошинкою. Ті, що вчора видавалися тобі кровожерливими драконами, сьогодні все одно, що звичайнісінька мошкара. Й ці неповторні хвилини приносять людям люди.

Курочка так був обтяжений радістю, що під її тиском опустився на траву. І, лупаючи очима, продовжував сидіти. Навіть Хомко здивовано витріщився.

— Я не розумію, — спитала Таня, — це ви так захоплюєтеся чи так обурюєтеся?

— Це я такий щасливий! — сказав герой, спинаючись на ноги.— Давайте сядемо в машину і куди-небудь втечемо.

— Навіщо? — здивувалася Таня.— Ми й так вже втекли.

— Щоб знову хтось не зіпсував настрою.

— Не страшно. Мені вже зроблено прививку...

Було далеко за північ. Вони сиділи в саду на лавочці. Рідне небо кидало закоханим до ніг зорі. Щедра земля наповнювала їх пахощами квітів. Гаврюшин півень витискав із себе усе, на що був здатний його скромний півнячий талант. А Хомко сидів під кушем, дивився і слухав.

— Завтра ж подамо заяву! — казав він.

— Чого так спішно? — питала вона.

— Боюся тебе втратити.

— Невеликий скарб. Досі жив без мене.

— То досі. А далі не хочу. І не зможу...

Хомко відчув цей великий злам у житті свого господаря. І думав: "Диви, як у цих людей все бурхливо виходить. Коли я зі своєю їжачихою познайомився, у нас проходило значно спокійніше..."

Сонце вже ген-ген. А двері Курочкиної хати зачинені. Василина раз по раз витикає свого носа з-за фіранки. І хоч би тобі майнуло щось у сусідському вікні. Майже до ранку шептався з кимось на лавочці. Не розгледіла тільки, з ким. Може, Клавка поночі ускочила. А Мотрона ж учора дала тому композиторові. Ой і молодець Мотрона! Якби отак ще хтось. То, мо' б, і не витримав, Мо' б, утік. А тоді, поки хтось новий уселиться, своє подвір'я трохи углубили б... Та й городу шматок, може, прихопили б. Воно йому так той город потрібен, як козі борода. Дерев понатикав. А поміж них — гарбузи. Це ж скільки картоплі було б. Та скільки за неї взяти можна. Та якби в інших ще не вродило. Та й у колгоспі не вродило. Тоді на базар... А жаднющий же який! Не приведи Господи. Це ж молоко йому давала. Так, як іншим дачникам. Як на базарі. Так ніхто ж нічого. А він: "Василино Григорівно, чим я подібний на поросля?" — "Таке скажете". — "Чому ж ви тоді мені перегон даєте? Та ще й по ціні молока?" А питається: воно тобі нада? Отой жир? Оті вершки? Щоб тобі печінку розворочувало? Вчені ж не радять. А в нього ж, мати, печінка. Бо жовтий, як гарбуз... Да ж... Гарбузи. Понасаждав. Такі зародили в тому бур'яні. І солодкі ж. Пару штук прихопила кабанчиків. Так цяскав, аж дякував. То й питаю: "Михайловичу, що будете з гарбузами робити? Мо' б, мені віддали? Я б кабанчиків. Зернятка собі повитрушуйте. Воно взимку перед телевізором нада щось гризти? Роздам. На кашу". — "І ми кашу любимо". — "Ви любите зі свого городу. У вас його он скільки. А я роздам тим, у кого зовсім нема. Миським. Котрі мусять у вас не тільки гарбузи, а й кропиву купувати..." Ой і злюче ж... Це не дай Бог, якби женився. Та ще й на Клавці. То Мотрона одразу ж город захопила б... Радіо знову про війну балака. Не дай Боже! Це ж скільки горя потерпіти. Це ж тільки зажили нормально. І хату збудували. І сарайчик справили. Не дай Бог, яка бомба. Кирпич же такий дорогий. І цемент. А шихверу як важко було дістати... І чого то наші з їхніми ніяк зговоритися не можуть?.. Ти диви, й у вікні не показується. І двері не відчиня. Мо', вмер? Та чи й вона там з ним? Машина стоїть. А тут же бігти треба. Трави трохи прискубти з Тодориної межі. Поки та у місті базарює...

Ти, читачу, здогадуєшся, що роблять двоє закоханих. Коли вони самі в хаті. Коли їм ніхто не заважає. Так, так. Дивляться телевизор.

На екрані заплутана ситуація. Украдено діамант. Детективи ось-ось схоплять кінчик ниточки. А тут — стук у двері.

Курочка подався у сні. Відчинив. На порозі стоїть Василина.

— Драстуйте! А я думаю, двері весь час зачинені, може, вам плохо. Чи, боронь Боже, не вмерли...:

— Та ні. Як бачите, ще живу.

Василина через плече Курочки намагається заглянути в кімнату.

— А там ще хтось є? Чи ви самі?

— Не сам. Не сам, Василино Григорівно.

— Мо', вже жінку привели? — аж пече Василині. Чи там Клавка, чи не Клавка? — Мо', нашу яку? Із села? Чи городську? Панію?

— А як навпростець, Василино Григорівно, ви кого хотіли о.

— Вам таки городську треба! — вибила Василина ще одну цеглину з-під Клавки.— Тільки не таку, що ото в селі народилася, а в місто уткла. А таку, щоб справжня городська.

— Так,— почухав потилицю Курочка.— Проблема. У мене якраз така, що в селі народилася...

— Хто? Може, Клавка? — не стрималася Василина.

— Поки що секрет...

У Василини все опустилося. Мати, таки Клавка там. Бо ці всі учора сіли в машину... Побіжу до Мотрони. Розвідаю. Чи, бува, не приїхала...

Пішла Василина.

Не встигли детективи добре схопитися за ниточку, як прибігла Мотрона.

Курочка її зустрів на порозі.

— Михайловичу, прийшла вибачитися за вчорашне. Не думала я таке скоїти. То дід Санько мене настроїв. І того прапора сам вималював. Тільки спідниця моя. Він такий. Він же сидів. То від нього усього чекати можна. Це ж прийшов і каже: "То твою Клавку катав, то вже якихось інших чекає на завтра". Звиняйте, Михайловичу. А Клавка, Михайловичу, в надії... Каже, що від вас...

У Курочки потемніло в очах. Мотрона вже зникла у хвіртці. А він дивився на сонце. Воно чомусь світило так

сумно. І будило в його музичній душі таку розпачливу мелодію, аж вити хотілося...

* * *

Ряба відчула якісь переміни. У них на комплексі зняли з підлоги решітку. Робили нормальну долівку. "Ратиці не будуть ламатися", — подумала Ряба.

Хоч ратиця й не головний орган у коров'ячому організмі, проте вона також для чогось дана природою. А вчений, який проєктував комплекс, очевидно, бачив перед собою тільки коров'яче вим'я. Та й ті, що приїжджають, частіше тільки на вим'я дивляться.

Одного разу якийсь зайшов. Голова його супроводжує. Той пройшовся поглядом по наших хребтах. Тоді опустив на вим'я Строкатої.

— А ця, — каже, — що, у вас художньою гімнастикою займається? Що це за вим'я?

Голова відповів:

— У мене на комплексі працюють оператори машинного доїння, а не відьми. Щоб чарами у корови молоко піднімати... Таких ось "гімнасток" у нас на комплексі двісті. Просив, щоб дозволили здати на м'ясо. Поки вони жирні. Не дозволяють. Здам на весну. Коли будуть худі. І з'їдять за зиму той корм, який мали б з'їсти ти, що дають молоко... Ось вам ініціатива. Командують моїм господарством усі. А питають тільки з мене. І догани чіпляють тільки на мене...

Ряба згадала свою молодість. Було їй п'ять місяців, коли її віддали в інше господарство. Тоді, через півтора року, коли вже ходила з телятком, повернули сюди. Ще суперечка тоді виникла. Її тодішній хазяїн сказав до теперішнього хазяїна:

— За оцю корову — дві тисячі.

— Ви що, збожеволіли? — обурився теперішній хазяїн.

І тодішній хазяїн почав підраховувати, скільки вони доклали до тої п'ятимісячної телиці, якою я була, коли прийшла у їхнє господарство. Господи-Боже мій! Чого він тільки не говорив. Чим тільки мене за ті півтора року не "годували"! А я, крім солом'яної січки, майже нічого не бачила. Довго не могла зрозуміти: чого мене з цього господарства продавали туди, а з того — сюди? Та коли була на польовому стані, почула розмову. Голова колгоспу розповідав кореспондентові:

— От, наприклад, у нашому районі створили комплекс по виробництву молока, комплекс по відгодівлі великої

рогатої худоби і комплекс по вирощуванню нетелів. У найважчому стані той, хто виробляє молоко. Телят, що народжуються, ми в двадцятиденному віці маємо віддати у комплекс відгодівельний. Щоб вони не пили молоко. А керівник відгодівельного комплексу каже: "Ні, я їх від вас не прийму. Відгодуйте до кілограмів вісімдесятидев'яноста. А тоді — будь ласка". Кормова база нашого комплексу на двадцять процентів нижча, ніж у нього. Бо він годує на м'ясо. Йому всі карти в руки. А в мене — тільки молоко. Потім він ще хімічить. Скупляє худобу в населення. Хорошу, вгодовану. Допикує собі, нібито він довів її до певної кондиції. І отримує від держави премії. Треба до, таке господарювання?

— Не треба! — каже кореспондент.

— А районне керівництво підтримує його. Бо для району основне — виконати плани... Або ж візьмімо вирощування нетелів. Я здаю теличку на комплекс. Через півтора року її повертають. Я плачу чималеньку суму. Але не знаю, що я маю... То чи не краще, щоб був закритий цикл? Щоб я у своєму господарстві і вирощував теличку на корову. А я вже знав би, яку zostавити, а яку здати на м'ясо. І бичків годував би та здавав би.

— Краще! — погодився кореспондент. — Було б менше дармоїдів.

Приїхав якось до нас один. Питаємо: де купити ухналів? Довго шептався зі своїм помічником. Поки той не з'ясував у дядька, що таке ухналі. А тоді відповів:

— Бачите, статистики підраховали, що в країні шість мільйонів коней. І при плануванні хтось допустив помилку. Всі коні мають по чотири ноги. А ухналі планували тільки на дві... Ой, дармоїдів розвелосся.

— А в мане в полі на чотири тисячі гектарів землі сімдесят п'ять дідів працює. По три трактори на одного діда. Через кілька років вони підуть на пенсію. Хто сяде на трактори?..

Тоді Ряба усе зрозуміла. Але що вона могла сказати кому. Вона ж корова.

Стоїть Ряба. Згадує. Думає. І раптом побачила того композитора, який склав на її честь кантату. Він ішов із завідуючим комплексом. Тримав у руках газету.

— Товариші! — гукнув завідуючий до всіх, хто був у приміщенні. — Давайте всі у червоний куток. Геннадій Михайлович Курочка зараз проведе з вами політінформацію. Про утворення аграрно-промислових комплексів...

* * *

Дільничний уповноважений міліції лейтенант Затулівітер ретельно збирав усе, що стосувалося нового мешканця Вільхівки Бабаєва Абдули Абдуловича Баба. У документах ніби все було в порядку. Паспорт. Штамп про одруження з громадянкою Валентиною Іванівною Пенкіною. Виписка з Баку. Прописка у Вільхівці. Тільки ось на фотокарточці Бабаєв ніби не подібний на себе. Пильний детектив зауважив, що на фотокарточці у паспорті у Бабаєва вуха менші, ніж насправді.

Отже, у своєму блокноті дільничний записав:

1) З'ясувати, до якого віку людини ростуть вуха.

Друге, що насторожило детектива,— золото. У Бабаєва на руках — два величезні масивні персні. У його дружини — вдвічі більше. І кілька пар золотих сережок. З різними камінцями.

В автобіографії, яку детально вивчив наш страж закону, Бабаєв пише, що після закінчення школи в Лок-Батані він працював бурильником у Путандарті. А тоді слюсарем-сантехником у Баку.

І тому лейтенант Затулівітер у своєму блокноті зробив ще одну помітку:

2) Золото. Звідкіля?

3) Курочкою дільничний домовився, що коли всі дані будуть готові, вони влаштують на Бабаєва засаду. І ввіймають його з речовими доказами. Які він, звичайно, викопає. До того композитор має постійно сидіти в селі. Щоб той тайком не викопав.

І Курочка сидів. Намагався писати. Але в голову не лізла жодна мелодія.

Того знаменитого ранку, коли Мотрона сповістила про його майбутнє батьківство, Таня сказала: "Я сиротити чийось дітей не збираюся". І пішла. Видно прививка, як вона сказала, імунітету не виробила. Курочка не міг нічим виправдатись, бо нічого не знав.

Буває, читачу, у людини такий стан, що сама не знає: праведник вона чи злочинець? Де вже там визначити комусь збоку. Та й, правду кажучи, не кожен, від кого пахне ладаном,— святий. А остаточно відповідь на це запитання залежить від часу, від обставин і долі.

А що таке доля, читачу? Це лотерея. Виграєш чи не виграєш, то хоч надієшся.

Наш герой мав надію, що доля йому свиню не підсуне. Мав надію, що сонце зійде ще й на його вулиці. І терпеливо чекав.

Лейтенант Затулівітер прийшов, коли стемніло.

— Ви сьогодні по селу не дуже гуляли? — спитав діловито.

— Ні. Я весь час колупався в хаті. Так що на вулицю не показувався.

— А машину де поставили?

— У голови сільради.

— Значить, спробуємо ще сьогодні. Степанівна сказала, ніби він збирається кудись їхати.

— Я зробив прожектор. Із старої фари. Сфокусував його на це місце,— показував Курочка.— Коли треба, натиснемо вмикач,— і він як на сцені.

— Прекрасно! — хвалив лейтенант.— Але щоб він не був озброєний.

— Я і це передбачив. Навколо місця, в якому він має копати, розкладаємо оцю петлю. По вашому сигналу я смикаю за кінець мотузка. Петля йому стягує ноги. Він падає. Тоді хапаємо його за руки. Зв'язуємо.

— Гразд. Сигнал — голос цвіркуна.

Надворі темно, хоч око виколи.

Раптом заскрипіла хвіртка. Хтось пройшов повз хату. Пішов у сад.

Курочка взявся за кінець мотузка. Тінь постояла під яблунькою. Тоді присіла. Присвітила на землю ліхтариком. У лопухах тривожно озвався цвіркун. Курочка смикнув за мотуз і увімкнув прожектор.

— Рятуйте! — різонуло вечірню тишу.

Курочка кинувся до яблуні. На землі ницьма лежав чоловік. На ньому сидів лейтенант Затулівітер. І тримав заламані за спину руки.

— В'яжіть! — скомандував Курочці.

Той швидко обкрутив мотузкою руки.

— Михайловичу! — почувся з трави стогін.— За що ви мене?

Курочка глянув уважно і зніяковів:

— Так це ж дід Саня!

— Чого ви тут шукали? — суворо спитав дільничний.

— Черв'яків. На світанку з Альбертом збиралися на рибалку. Так він каже: "Йдіть до Михайловича під яблуню, накопайте черв'яків. Я там кілька разів копав. На них добре бере..."

— Діду, вибачте,— каже Курочка.— Ми вас не хотіли... То в нас така репетиція... Для кіно...

— Дак що мене в кіно будуть показувати? — сполошився дід.

— Сказав чоловік, що репетиція! — пояснив лейтенант. — Значить, показувати не будуть.

На крик і світло прийшов Василь, Степанович, баба Груня. З-за тину заглядав Гаврюша.

— Ану, Василю, — сказав Курочка, — на лопату. Я візьму другу. Розкопаємо отут трохи.

Почали копати. Якись кості.

— Та це ж у Гаврюші собака здох, — сплеснула в долоні баба Груня. — І, мабуть, він його закопав...

Гаврюша озвався з-за тину:

— Ну й люди! Бач, Михайлович, що за люди? Бач? Що за сусіди? Все доносять...

— Навіщо ви падали в чужому саду закопали? — суворо запитав лейтенант Затулівітер.

— Дак я ж під дерево. Щоб росло краще. Ну й люди. Ну й сусіди. Бачиш, Михайлович, які сусіди...

* * *

Ти, читачу, мабуть, переконався в такій істині: чим далі людині треба, тим більше вона спішить. Чим більше спішить, тим більше втомлюється. А чим більше втомлюється, тим менше проходить.

Та натура людська така дивакувата, що, знаючи всі істини, вона все одно діятиме їм наперекір.

І Курочка спішив. Спішив багато зробити. Він і писав, і співав, і читав лекції. Люди, які міряли свій життєвий шлях по нажитому багатству, вважали, що наш герой ганяється за довгим карбованцем. Люди, які все довкола бачили тільки через призму своєї пихи, вважали, що Курочка ганяється за славою. А він ні за тим, ні за іншим не ганявся. Гроші ганялися за ним.

А він жартував: "Мене завжди влаштовує стільки грошей, скільки у мене є. Я — Курочка. Мені багато не треба".

Щодо слави, то герой наш також мав на неї свій погляд. "Хто не любить славу, той не достойний її, — казав він. — Але славу, як і жінку, треба любити в міру своїх природних даних. І не дуже нею захоплюватися. Інакше в найбільш несподівану годину вона піднесе тобі гарбуза".

Отже, герой наш спішив.

"Живу як на вокзалі, — казав він. — Завжди щось доганяю. Завжди чогось чекаю. І часто, буває, сідаю не в той поїзд".

Так вийшло у нього з Люнею. Ступивши колись за нею крок, він сів не в той поїзд. І цей поїзд уже набрав

такої швидкості, що зупинити його абсолютно неможливо. Сtribати з нього на ходу — також усі шанси скрутити собі голову. Зоставалося тільки одне: їхати до першої-ліпшої зупинки.

Так він і зробив. На першій зупинці зійшов із поїзда. Але Люня була не з тих. Оте сказане нею колись "уже в куці" не було кинуте на вітер. У Люні стільки енергії і блудних сил, що вона ще не одного з куців витягне.

Головний редактор журналу "Струни серця" Пилип Недайбоже сидів у своєму керівному кріслі і думав: знімуть чи не знімуть? Сімдесят скоро стукне. А може... І солодко в грудях стало від такої думки. Чому ж не заслужив? Стільки років редагує такий журнал. Покосився на лацкан піджака, ніби там вже блищало те, чого так хотілося... Саме в цей час зайшла секретарка:

— До вас якась жінка. Вагітна...

Недайбоже скривився:

— Чого вона хоче?

— Не знаю. Каже: "Мені треба тільки до головного". Це вже знов щось учворили. Не дадуть на пенсію спокійно піти.

Вони мене доведуть до інфаркту...

За хвилину поріг переступила молода симпатична жіночка.

Уся її зовнішність свідчила про те, що вона ось-ось стане матір'ю.

— Добрий день! Я до вас, — сміливо сказала вона. — Ви головний редактор журналу "Струни серця"?

— Ну, я, — насторожився Недайбоже. — Чим можу служити? Кажу відразу: квартирними питаннями ми не займаємося.

— Ні. Не квартирні, — сказала жіночка. — Я, бачите, ось-ось стану матір'ю...

— Ну то й що? Ми непологовий будинок...

— Я хотіла сказати, що від вашого працівника...

"Ні! Ні! Ні! — думав Недайбоже. — Хай цим питанням займається заступник. Я нічого не хочу знати. Потім ще на мене буде скаржитися".

— Йдіть до мого заступника. Я займаюся питаннями творчими. А дітьми — він... Одну хвилину... А хто цей?.. Ну батько майбутній?

— Курочка. Геннадій Михайлович Курочка. Ваш колишній працівник...

У нутро Недайбоже ніби хтось хлопнув відро радості.

— Заждіть, заждіть,— сказав він лагідним тоном.— Сідайте... Курочка в нас уже не працює. Але наш обов'язок допомогти вам...

Натиснув на кнопку дзвінка.

Зайшла секретарка.

— Покличте Хабаренка!

Секретарка шепнула Хабаренку:

— У шефа — вагітна дівчина.

У Хабаренка похолело у п'ятах. "Хто б це міг бути? — думав він.— Люду тільки вчора бачив. Ліду — тиждень тому. Юля — під боком. Галя — виїхала. Може, Надя? Хто б не був, зараз головне, щоб не дізналася жінка. Пообіцяю гроші, дублянку, що захоче..."

З цими думками й переступив поріг редакторського кабінету.

— Ось полюбуйтеся,— смакував редактор, аж звисала нижня губа.— Нова сторінка творчості шановного Курочки...

Хабаренко розквітнув у посмішці.

— Думаю,— продовжував Недайбоже,— що нам треба зайнятися цим питанням офіційно. Хай людина напише офіційну скаргу до нашого журналу. Ми з цією скаргою відповідно звернемося у Спілку композиторів, в інші громадські інстанції. Ми не дозволимо, щоб всякі аморальні типи зводили невинних дівчат. Щоб діти народжувалися сиротами... Та обов'язково зверніть увагу на те, що він вже мав одну жінку... Що живе як куркуль. Хату має в селі...

— І про бочку,— підказав Хабаренко.— Ми її сфотографували. Де він взяв бочку?..

— Я не хочу за нього виходити заміж! — раптом сказала Люня.— Я хочу аліменти. І квартиру. Його квартиру...

* * *

Біля Марчиної брами людно. Сидить на лавочці Марчиха і баба Груня. Біля них притулилася Василина. Біля Василини — Гаврюша. Стоїть дід Саня. Підійшла Ганна:

— Ідуть! Ідуть! Коли вони вже наїздяться! — кивнула баба Ганна на машини дачників, що одна за одною пілюжили вулицею...

— Як вони наїздяться,— каже баба Груня,— то кому ти молоко будеш продавати?

— Було б що продавати,— сказала Ганна.— Молока менше, а їх все прибуває.

— Щось Михайловича не видно,— зауважила Марчиха.— Чи де захворів, чи в командировці?

— Мать, хана буде Михайловичу,— підхопив Гаврюша.— Неприятності в нього великі. Приїжджали двоє. Солідні, що куди твою. Розпитували, кого він сюди привозив. Петра питали, коли і як він бачив його з Клавкою. Чи він впевнений, що то була іменно Клавка? Кажуть, Клавка не то родила, не то ось-ось родить...

— Та Клавка,— скривилася баба Груня,— такий фрукт...— Чого тому Михайловичу було з нею зв'язуватися?

— Воно часом і фрукта хочеться,— зауважив дід Саня.— Вона молода, красива...

— І красива! — ніби вкусило Василину.— Там тої краси, як на печі роси. Мазуту понакладає на піку...

— І кному своє,— не здавався дід Саня.— От візьми конячу морду. Якщо вона в коня, то це красиво. А якби вона була в тебе? На кого ти була б подібна?

Василина сплюнула:

— Тю на вас! Таке скажете...

— Чи розмалюй тими фарбами бабу Груню,— продовжував дід.

— Воно мені нада, як корові сідло,— сказала баба Груня.

Устряв Гаврюша:

— Я скажу, це винні місцеві власті. Треба заборонить...

Дід Саня скривився:

— Ти як той собака: його блохи кусають, а він на місяць гавкає. Причому тут власті? Власть, може, ще буде тобі диктувати, в яких ти штанях маєш ходити? Голова тут винна. Якщо голова дурна — то й власть безсила.

Гаврюша не погоджувався:

— Голова? Дак у Михайловича, що, дурна голова? Він, брат, інститут чи консерваторію закінчив.

— То що, Михайлович малюється? — здивувався дід Саня.

— Дак я не про те. Я про те, що він з Клавкою...

— «Дак, дак»,— передражив дід Саня.— Ніби в розумну голову не може ускочити дурна думка. Можна подумати, що ти б відмовився. Якби був молодий.

— Ге, скаже таке,— посміхнувся Гаврюша. І кинув оком, як на це зреагувала Василина.

Та нічого не чула. Бо, примруживши очі і склавши, як до молитви, руки, уявляла, що то було б, якби Курочку посадили. Поки прийшов би новий хазяїн...

І раптом зупинилася машина. З вікна висунулося довгоносе обличчя Курочки:

— Здрастуйте, сусіди!

Василина так дригнула, ніби побачила воскреслого покійника:

— Свят! Свят! Свят!

— Довго щось вас не було,— сказала баба Груня.— Чи не хворіли? Так схудли...

— Нічого, бабцю! — тримався оптимістично Курочка.— Були б кості, м'ясо наросте.

Коли у Курочки ставало важко на серці, він сідав за кермо. І їхав. Будь-куди.

Сказати, що сьогодні на серці у нашого героя важко, це нічого не сказати. Сьогодні у нього серця ніби нема. Ніби там порожньо.

Кілька днів тому к Спілці були збори. Розглядали його персональну справу.

Що таке персональна справа? Це справа персони, яка цікавить усіх. Якщо твоєї справи не розбирали хоча б раз у житті, ти про себе не знаєш нічого. І сьогодні наш герой був абсолютно переконаний, що розгляд персональної справи так же необхідний в житті, як здобуття освіти, підвищення кваліфікації.

Курочка ніколи б не міг подумати, що в нього стільки друзів і доброзичливців. Одні не давали йому ступити на слизьку дорогу аморальності. Другі відвертали його погляд від матеріальних зваб. Треті стримували його творчий порив во ім'я його ж творчої репутації. Четверті — просто тримали за чуба. Про всяк випадок. Аби він ще кудись не опустився.

І всі одноставно вирішили: раз Курочка постарався дитини, він повинен її виховувати.

Створили комісію. Для контролю за виконанням рішення. І ось сьогодні в присутності членів комісії він має забрати з пологового будинку матір і немовля.

Зрізав гладіолуси. Складав їх до купи. Ніби готовив букет на власні похорони. Глянув на скосбочену хату, що скидалася на корабель, який сів на міліну. Сів знову за кермо. І поїхав...

Члени комісії вже були на місці. Настрій у них піднесений. Як то завжди буває, коли люди відчувають насолоду при виконанні громадських доручень. В одного

з них на грудях висів фотоапарат. Такі хвилини в житті колективу трапляються не щодня. Їх треба фіксувати.

Курочка постояв трішки перед входом. Вдихнув повітря, як перед зануренням у воду. Рішуче ступив у проріз дверей. Через кілька хвилин знову з'явився в дверях. З немовлям на руках. З букетом гладіолусів позаду ступала Люня.

Член комісії з фотоапаратом на грудях скомандував:

— Хвилинку уваги!

Курочка і Люня завмерли у сімейній позі.

Клацнув замок.

Щасливий голова комісії підійшов до батьків. Поздоровив їх від імені колективу. Представниця комісії кивнула на новонародженого:

— Ну, як воно?

Курочка тремтячою рукою підняв покривальце. І очі його закотилися під лоба. У пелюшках солодким сном новонародженого спав смаглявенький, як дозріваюча слива, кучерявенький, як новонароджене ягнятко, плід кохання.

— О! Весь у папу! — констатувала представниця комісії. Так і зоставшись з розтуленим ротом...

ОПЕРАЦІЯ "СЛІПЕ ОКО"

Мета виправдовує засоби.
Зі статуту ордена сзутів

Пролог

Сіро. Ні дня, ні ночі. Ні сонця, ні місяця. З правого боку — сяючий Рай. З лівого — чорне Пекло. Між ними — сіре Чистилище. Цей клапоть Всесвіту обсаджено густим незгораючим терням. Через непомітну діру в цьому терні проходять душі померлих. Представники всього ходячого, літаючого й повзучого. Тут їм чіпляють ярлики "грішник" або "праведник". Звідсіль їх піднімають у Рай або кидають у пекельну безодню.

1. Херувим п'ятій б'є на сполох

Начальник Чистилища Ной не спав уже вісімсот тринадцяту ніч. Він не палив сигар. Не відганяв сон чорною кавою. Зімкнути втомлені повіки не дозволяв йому святий обов'язок.

Ной добре пам'ятав ті часи, коли бог Ягве шепнув йому:

— Будуй ковчег, садови в нього свою сім'ю, по парі всякого повзучого гада і паняй до Арарату. Ви мені будете потрібні. А всю решту топитиму зараз...

Перед Ноем різнокольоровими лампочками блимала карта Всесвіту. Кожна лампочка — це агент Чистилища — херувим. Ось Ной поклав перста на кнопку біля зеленої лампочки. З гучномовця, вмонтованого в пультовому столі, почувся густий бас:

— Я Херувим Восьмий. Перебуваю під ліжком пророка Давида. Все гаразд. Пророк мислить точно за програмою...

Ной натиснув на кнопку. Бас увірвався.

Молодець, подумав Ной. Знає, де лежати. За пророком Іллею стежити не треба. Він власною рукою зарізав чотириста жреців, богу не угодних. В його відданості й стійкості сумніву нема. А от Давид щось не те пописує... Мда-а-а. Техніка. Нарешті ми добилися свого. Нарешті ми можемо читати думки ества кожного ще задовго до того, поки його душа в Чистилище потрапляє.

В дверях з папером з'явився Каїн:

— Дозволь, Ною!

— Заходь, хлопче, заходь.

— Підрахунки показали, що на кожну душоодиницю ми маємо по півagenta штатного, себто по півхерувима і по два агенти позаштатних.

Ной поплескав Каїна по плечу:

— Молодець! А як там ті три грішні душі, що поступили вчора?

— Одна з них, та бліденька, погодилась бути нашим позаштатним агентом. То я підкинув її в Рай до святих. А за цими двома тільки загуло...

— Добре, Каїне, ти вільний! — сказав по-батьківськи Ной і втомлено опустився у м'який фотель.

Коли за Каїном рипнули двері, Ной подумав, що з таким заступником перевернути можна Всесвіт. Пригадалось, як бог Ягве сказав:

— Вибирай хоробрих. Приведи їх до річки. Хто буде хлебтати воду язиком, як пес, того відбери.

А Каїн не тільки по-песячому воду хлебтав. Каїн братові ріму Авелю ножем межі ребра штрикнув. Недаремно Господь йому за це мандат недоторканості видав. І наказав: "Усякому, хто вб'є Каїна, відомщу всемеро".

На карті заблимила червона лампочка. Клацнула кнопка:

— Я Херувим П'ятий. Перебуваю на вавилонській торговиці. Стежу за суб'єктом, що продає маслини. Товар його має підозрілий відтінок. Що діяти далі?

— Негайно з'ясувати, що в голові в цього суб'єкта! Куди клониться його душа? Надалі суб'єкта іменувати Маслина.

— Єсть!

Ной натиснув на кнопку під столиком. За мить у кабінеті з'явився Каїн, син Каїна Ламех, що обіймав посаду начальника оперативної групи херувимів, начальник відділу особливого допиту Хам і начальник групи нагляду за виконанням правил "Символу віри" Іуда. Ще не встигли всі виструнчитись, як лампочка знову тривожно заблимила.

Клацнула кнопка.

— Я Херувим П'ятий. Душа суб'єкта Маслини не нашого "Символу віри". У голові в нього думки не нашого стандарту, а свої власні.

— Чули?! — кивнув Ной у бік гучномовця. Й відразу ж наказав Херувиму П'ятому: — Не спускати ока! Шлю підмогу!

2. Відчайдушний вчинок Херувима П'ятого

Херувим П'ятий був не хто інший, як праведник Ісаак. Ще немовлям батько хотів зарізати його й засмажити богу на обід. Батькову помилку син виправив. Ісаак вчинив за правилом: "Не продав ти мене, отче, то сам продамся". Він себе не різав і не смажив. Він віддався богу живцем з усіма потрухами й своїм чудовим нюхом. На рахунку Херувима П'ятого було понад триста душ. Ще задовго до винайдення портативних магнітофонів та апаратів для читання думок і почуттів цей агент своїм нюхом безпомилково встановлював, де грішник, а де праведник. Він міг цілими ночами просиджувати в громадському туалеті, щоб підслухати хоч одне богу не вгодне слово й цим всевишньому вгодити. Він цілими тижнями тримав ухо на телефонній трубці, а потім слово в слово відтворював розмову двох абонентів. А одного разу для безпеки господа свого поправ навіть святий "Ісход" — конституцію небесну. Поправ пункт глави, що гласила: "Не свідчи ложно на ближнього твого". Поправ і інший пункт: "Не бажай дому ближнього твого, жінки ближнього твого..." Поправ, бо вже дуже отой "дім ближнього" очі чесному праведникові муляв.

Тож Херувим П'ятий стояв на вавилонській торговиці, за кілька метрів від суб'єкта Маслини й думав:

— Візьму я його, сучого сина, руками власними і єдиними. Тоді ні славу, ні грошей ділити не доведеться. А то ти ходи, полюй, а вони на готове...

Суб'єкт Маслина саме обтирав полою сірячини свого довгого й горбатого носа. До нього підійшла грудаста молодиця. Стала торгувати маслинами. Суб'єкт Маслина був молодий і червонопикий. Херувим П'ятий усе розраховував, усе врахував. У ту мить, коли повні груди молодиці, що випиналися з декольтованої сукні на волю, засліпили Маслині обидва ока, Херувим П'ятий вихопив револьвера:

— Р-руки вгору! Ви арештовані!

Суб'єкт Маслина не встиг відірвати свого погляду від грудей молодиці, як та вихопила мініатюрний браунінг і тицьнула йому прямо під ніс.

Ніхто на всій вавилонській торговиці не підозрював, що скромна перекупка дріжджів Ньюра — позаштатний агент Чистилища.

3. Маслина розколюється

У кабінеті спецдопиту, де стіни мають вуха, а меблі — очі, де ніяк не втямиш, де двері, а де шафа, за масивним столом сидів Хам. У куточку, на стільці, прибитому до підлоги, — Маслина.

Хам стукнув кулаком по столу:

— Ну, розтуди бога твого й матінку його! Ти будеш говорити?!

Маслина знітився:

— Що? Я вже все сказав. Я звичайний торговець маслинами.

— Ні! Ти скажи, чого в голові твоїй баранячій думки такі блукають?

— Які?

— Ну, не такі, як у мене, не такі, як в інших, а свої?..

Маслина переконливо:

— Бо в мене ж голова своя власна. Тому й думки в ній свої...

Хам вибухнув гнівом. Знову вдарив кулачеськом по столу:

— Мовчати! Богохульнику... А чи знаєш, що ти єдиний ідіот, єдина істота в нас інакомисляща? Чи знаєш ти, що в нас усі мислять так, як богу Ягве угодно?! І душі всі клоняться до нього?

— Не знаю, — промимрив Маслина. — Я й бога такого не знаю. Душа моя поклоняється богу Ваалу...

— Що-о-о? Ва-а-лу? Та як ти смієш, гнидо патлата, богохулити?! Та я з тебе душу витрясу! — Хам підійшов до Маслини, вхопив його за патли й почав трясти, ніби справді намагався витрясти душу. Потім наблизився до стіни. Тицьнув на виписку з небесної конституції "Ісходу": — Читай, вилупку! Отой перший пункт читай! Це для кого написано? "Да не буде у тебе інших богів перед лицем моїм..."

Маслина почав затинатись:

— Але ж у мене й нема інших, крім Ваала.

— Ва-а-ла?! — зневажливо обірвав Хам. — А чому душа твоя поклоняється якомусь Ваалу, а не богу Ягве?

— Бо дід мій поклонявся Ваалу, батько поклонявся Ваалу, і я йому поклоняюсь... Це наші традиції...

— Ах, традиції! — передражнив Хам, — і ти їм поклоняєшся. А прочитай оцей пункт знову: "Не роби собі кумира на землі, не поклоняйся йому, бо я,

Бог-ревнитель, караю дітей за вину батьків. До четвертого коліна включно". Вкумекав?! Тепер я твою душу таки вимотаю й запроторю в пекельну геєну огненну.

Маслина затремтів увесь. Лице його вкрив густий піт. Очі посоловіли.

— Вмикайте оту машинерію,— кивнув на магнітофон.— Я розповім усю правду.

Хам засіяв од радості.

— Ця не працює. Тут ввімкнуті й без того. Паняй!

— Я справді торговець маслинами. Спекулянт себто. Купую їх в одному місті, а перепродую в іншому. І до вас я приїхав з контрабандою.

— Як це так "до вас?" — здивувався Хам.— А ти чий?

— Ну, я... з Содома, з Гоморри... Чули такі міста? В джунглях вони, за Жовтим морем. Там у нас усі поклоняються Ваалу...

— Стривай, стривай! — обірвав його Хам.— З Содома, з Гоморри, кажеш? Це з тих міст, які відмовилися визнати господа Ягве всемогучим і єдиним владикою своїм? Ясно... Так ти ханаанець...— Хам натиснув на кнопку під столом. З-під землі вирости два гевали-херувими.

— У спецкамеру! До особливого розпорядження! — кинув Хам і зняв телефонну трубку.

4. Задум Ноя

Ной нервово ходив по кабінету. Нервово гриз нігтя великого пальця. Нервово думав: "Сучий син цей Маслина. Категорично відмовився нам служити".

Блимнула лампочка. Клацнула кнопка.

— Я Херувим Тринадцятий. Перебуваю в духовній семінарії. Добився небувалих успіхів: семінаристи стежать один за одним, один одного бояться, як чорт ладана, один одному не довіряють... Пильність і безпеку поставлено на небувалий рівень. Ніхто не скликає ніяких зборів, крім офіційних, не проводить вечорів, які не присвячені богів Ягве. Навіть про футбол дискутують найбільше в компанії трьох...

— Молодець! — сухо кинув Ной і натиснув на кнопку. Дзенькнув телефон. Ной зняв трубку.

— Куди відправити тих сорок вісім душ, що приречені бути в Пеклі? — питав пискливий тенорок.

— Я, здається, говорив про це сто разів: усі душі, засуджені на вічну геєну огненну, відправляти спочатку

в холодильник. Хай відчують різницю температур, коли не відчували різниці між гріхопадінням і праведністю.

Ной став у куток. Знову почав нервово гризти великого пальця. За сірим вікном протікала вісімсот сорокова сіра безсонна Ноева ніч. Раптом начальник Чистилища лягнув себе долонею по лисині.

— Ура! Здається, є ідея!..

Підійшов до пульта. Натиснув на кнопку. Гавкнули двері. Перед Ноем постав Хам, Каїн і начальник групи нагляду Іуда.

— Сідайте! — вказав Ной на стільці.— Поговоримо.

Стільці скрипнули.

— Як Маслина? — звернувся до Хама.

— Категорично! Каже: "Хай я зварюся в пекельній смолі, а віри предків своїх не зраджу. І побратимів своїх не запродам".

— Мда-а! Видно, Ваал там твердо на ногах тримається. Н. го. Скоро ці ноги в колінах підкосяться,— сказав упевнено Ной, опустився в крісло й вів по-діловому: — Якщо Маслина — спекулянт і контрабандист — відмовився стати нашим агентом, то сподіватись на інших не так просто. А Маслину ми все ж таки використаємо... На, Іудо,— Ной простягнув Іуді аркуш паперу,— прочитай вголос.

Іуда взяв аркуш, відкашлявся:

— "Переважа більшість жителів Содома і Гоморри ненавидить бога Ваала і прагне потрапити під десницю бога Ягве. Вони розуміють, що тільки Ягве найсправедливіший, найлюдяніший бог. Тільки Ягве принесе їм щастя. Але вони знають жорстокість Ваала і його мстивий характер. Вони мусять мовчати. Жителі Содома й Гоморри знають і про те, що ці два міста споконвіку були невіддільні від царства Ягве. Вони знову прагнуть цього. Вони з нетерпінням чекають тої хвилини, коли господь Ягве задушить ненависного Ваала і знову візьме Содом і Гоморру під свою божу ласку".

Іуда закінчив. У кабінеті якусь мить панувала мовчанка. Потім її порушив Ной:

— Ну, второпали?

Всі мовчали.

— Даємо Маслині прочитати цього папірця вголос. І непомітно записуємо на магнітофон. Всі його обурення і спростування потім можна буде вирізати. А його сповідь змонтувати так, як нам хочеться... Спробуйте,— кивнув він Іуді,— записати набір таких його слів, з яких ми

змогли б змонтувати все, що нам треба... А його, Маслину, після цього в смолу. Операцію назвемо "Сліпе око"...

Знову блимнула лампочка. Клацнула кнопка.

— Я Херувим Шостий. Сиджу під столом пророка Матфея...

— Що пише Матфей? — перепитав Ной.

— Пише, що всякий гріх — убивство, згвалтування дитини, крадіжку — можна пробачити й простити. А ось хулу проти духа святого не треба пробачати ніколи...

— Правильно пише, — сказав Ной і вимкнув кнопку.

5. Паршива вівця

У кожному стаді є паршива вівця. У стаді жителів Содома й Гоморри цією вівцею був учений-історик Гедеон. Налезав до тієї категорії вчених, які славляться не так своїм розумом, як заздрістю. Від кожної удачі його колег-учених у нього з голови вискакував один волосок, а жовчний міхур збільшувався на один міліметр. Тому в сорок років він мав абсолютно лису голову й коров'ячий живіт. Крім цих двох наукових досягнень, в Гедеона більше нічого не було. Він уже п'ятнадцятий рік намагався захистити дисертацію на тему: "І царству Ваала не буде кінця". Проте навіть така ходова тема не проходила. Колеги-історики вказували Гедеону, що він дуже кострубато й невміло повисмикував цитати з творів своїх попередників і білими нитками намагався зшити для себе мантию бакалавра наук.

Тому, коли Гедеон почув по радіо "сповідь" жителя Содома й Гоморри, який "втік від тиранії Ваала під добру десницю Ягве", його осяяла думка: чому б назву дисертації "І царству Ваала не буде кінця" не замінити на "І царству Ягве не буде кінця"?

Він тут же написав таємного листа на адресу, яку пропонувало Чистилищне радіо.

Відповідь не затрималася. Саме в той час, як жителі Содома й Гоморри пережовували підлий вчинок їхнього земляка, що продав свою віру і волю, ще один їхній земляк читав закодовану телеграму працівників Чистилища:

"Візьми телицю зі стада отця твого й другу телицю семилітню, зруйнуй жертовник Ваала, який у батька твого. Зрубай священне дерево, яке при ньому".

Розшифрували цю телеграму так: "Візьми свою дисертацію, прихвати з собою таких, як сам, зруйнуй усі

культурні пам'ятники твого народу, знищ усі археологічні пам'ятники, спали всі історичні документи, які свідчать про віковічну незалежність Содома й Гоморри і всього ханаанського народу, і паняй до нас".

Гедеон задоволено потер руки. На губах його з'явилась робоча піна.

6. Подвиг Херувима Одинадцятого і Херувима Дванадцятого

Херувим Одинадцятий і Херувим Дванадцятий нарешті добралися в Содом. Перед тим вони довго готувались: вивчали ханаанську мову, звичаї. Вони знали, яке відповідальне завдання покладено на них. Знали, чому саме Ной обрав їх, а не когось іншого. Херувим Дванадцятий не хто інший, як Йосиф Прекрасний. Він славився неабиякою популярністю серед жіночої половини всіх сільств. А в градоначальника Содома й Гоморри Лота — дві дочки. Херувим Одинадцятий був неперевершеним майстром "забивати баки". Крім того, обидва агенти були досвідчені й випробувані на сотнях відповідальних операцій.

З Содома до Гоморри було недалечко. Від якогось пастуха вони дізнались, що палац Лота в Гоморрі. Агенти впіймали попутне таксі й гайнули туди. Щоб не привертати до себе уваги, дорогою співали ханаанських пісень і пересипали свою мову ханаанськими народними прислів'ями. Біля будинку Лота розраховалися з таксистом і дали йому на чай.

— Ти бачив, — шепнув Одинадцятий Дванадцятому, — як цей бурмило вивчав нас у дзеркальце?

— Плюй на нього. Пригадай прислів'я: "На злодієві шапка горить". Давай заїдемо в під'їзд. Передамо радіограму.

Вони вскочили в парадний під'їзд будинку Лота. Тільки Херувим Одинадцятий наблизив губи до лацкана піджака, де було вмонтовано мікрофон, як над його вухом пролунало:

— Хто ви такі і що тут робите?

Одинадцятий і Дванадцятий вже, було, хотіли вихопити пістолети, та своєчасно схаменулись. Перед ними стояв черговий охоронець будинку Лота.

Охоронці завжди більші патріоти, ніж ті, кого вони охороняють. І більше турбуються про їхню безпеку, ніж ті про безпеку свого народу. Саме тому охоронець сказав:

— Якщо вам до Лота, то я зараз наведу справку.

Він зняв телефонну трубку. Дуже ввічливим голосом спитав:

— Тут до вас якісь незнайомці. Пропустити?

Лот, що не відійшов ще від учорашнього офіційного прийому з нагоди приїзду інспектора бога Ваала, не дочув, що й до чого. І повелів:

— Пропустити!

Одинадцятий і Дванадцятий не сподівались, що все обійдеться так гладко. З досвіду знали, що з "верхами" набагато легше домовляться, ніж із "низамми", але тут на такий успіх не сподівались. Тому полегшено переступили поріг квартири Лота. Той саме сидів за горіховим столом у вісокій білосніжній сорочці й клював сизим носом у дорогу оніксову чорнильницю.

Агенти досвідченими очима окинули кімнату. Більше тут нікого не було. Тому одразу ж приступили до діла.

— Лоте,— переконливо мовив Одинадцятий,— ми з царства бога Ягве...

Лот здригнувся.

— Ти не бійся,— втрутився Дванадцятий,— тобі ми нічого поганого не заподіємо. Ти ж чув не раз по радіо розмови Гедеона. Знаєш, в якій він у нас пошані.

Лот витер хустинкою спітнілий лоб.

— Сідайте,— мовив тремтячим голосом.— Що від мене треба?

— Ти повинен від імені всього ханаанського народу підписати оцей документ.

Лот узяв тремтячими руками з рук Одинадцятого листок паперу:

— "Ми, ханаанський народ, що володіє територією Содома й Гоморри, доручаємо нашому градоначальнику Лоту просити бога Ягве вирвати нас із-під ярма бога Ваала і взяти навечно під свою опіку. Доручаємо своєму градоначальнику Лоту прикласти за нас усіх до цього історичного документа свою десницю й печатку міст наших".

Лот важко зітхнув. Одинадцятий скористався зі слухного моменту:

— Ти, Лоте, волею бога Ягве будеш повічний незмінний градоначальник цих міст і надалі.

— Що ж,— полегшено зітхнув Лот.— Однаково, якому богу молитись, аби при тому не мерзли коліна і в животі не бурчало.

Дванадцятий настроївся на хвилю начальника Чистилища.

— Я Херувим Дванадцятий. Все йде за планом. Ной давав настанови:

— Дивіться, щоб документ був неодмінно підписаний. І з печаткою. Хай документ підпишуть ще кілька ханаанців. Не має значення — міністри чи шарлатани. Якщо не вдасться засліпити більшості, виривайте, що можна...

Лот чув настанови Ноя. Почав у пам'яті підбирати представників громадськості. Ну, заступники обидва підпишуть. Содомський і гоморрський торгові правителі також підпишуть. Для них де гешефт, там і бог. Від низового люду візьму рабів своїх Ісфая, Марка, Якова і Семена. Рабу все одно, якому хазяїну служити і якому богу молитись. Аби було перед ким навколішках стояти і хребта гнути...

Щоб не викликати підозри, Лот дав своїм дочкам два документи, і поїхали вони по підписи.

Поки дочки Лота гасали по Содому й Гоморрі, Лот з обома херувимами в ханаанських винах топили ханаанський народ. Вони співали пісень, пили на брудершафт, цілувались.

Надвечір втомлені дочки повернулись у батьківський дім. Обидва примірники документа рябили підписами. Йосиф Прекрасний на radoшах почав по черзі цілувати дівчат. Одинадцятий зв'язувався по радіо з Чистилищем.

Нараз крізь відчинені вікна з вулиці долетів багатоголосий гамір. Здавалось, ніби реве ціле стадо диких биків. Лот виглянув через вікно. Біля його будинку збирався великий натовп. Серед натовпу побачив обох своїх заступників, обох торгових правителів. Їх вели на мотузках. Гамселили по їх спинах кулаками.

— Лота сюди! Гидоту цю продажну! — лунало знизу.— На гілляку зрадника!

Лот здригнувся. Прибіг знову його тілохранитель: — Лоте, народ зібрався. Вимагає тебе і цих двох типів, що в тебе.

Йосиф Прекрасний витягнув свою руку з-за пазухи дочки Лота. Устроїв за свою пазуху. Вмить у руці блиснув пістолет.

На сходах уже тупотіли кроки. — До криївки! — крикнув Лот і першим кинувся у чорну пащу потаємного виходу. Останнім шугнув туди Херувим Одинадцятий і міцно зачинив двері.

7. У кабінеті Ноя

Ной не спав вісімсот п'ятдесяту ніч. Усіх працівників Чистилища було піднято на ноги. Що сталося з Одинадцятим і Дванадцятим? Від того часу, як крикливими вигуками обірвалась радіопередача, про них ні слуху ні духу. Підсиляли в Содом і Гоморру інших агентів. Ті наче в безодню канули.

Нарешті вісімсот п'ятдесят дев'ятого безсонного ранку в Ноевому кабінеті з'явився Херувим Дванадцятий. Він був неголений, обдертий. Йому можна було б дати ім'я не Прекрасного, а Препоганого.

— Як? — запитав Ной. — Де Одинадцятий?

— Там, — простогнав Дванадцятий і показав пальцем на землю. — Вони його живцем роздерли. Пронюхали... Ми втекли потаємним ходом. А потім пригадали, що документ забули на столі. Одинадцятий повернувся, щоб його хоч знищити. Та знищили Одинадцятого.

— Чорт побери! Як же ви так прогавили?!

Херувим Дванадцятий трохи відсапався.

— Перед тим як піти в це пекло, я зняв копію з цього документа. Підписані були обидва. Один у мене. Ось... — Йосиф тремтячою рукою подав листок Ноеві.

— Молодець! — вигукнув Ной. — Молодець, чорт побери! В тобі я не сумнівався. Це ж історичний документ! Це колосально. З нинішнього дня ти, Йосифе, не тільки прекрасний, а й святий.

8. Страшна помста

В кабінеті Ноя проходила важлива нарада. Попід стінами на стільцях сиділи всі начальники відділів і служб Чистилища. Тут же сидів і Гедеон, який вже встиг завоювати таке довір'я, що обіймав пост судді Чистилища.

— Документ у наших руках, — вів далі Ной. — Але один примірник потрапив у їхні руки. Тепер вони підіймуть рейвах на весь Всесвіт. Ханаанці — це такий народ, що засліпити його нелегко. Ми могли б на підставі цього документа вступити в Содом і Гоморру. Але якщо його копія потрапила на Всесвітню раду богів то...

Слова попросив Гедеон. Тут, у Чистилищі, він відзначався карколомними вигадками.

— Я думаю, що той документ, який потрапив їм у руки, сам по собі нічого не значить. Навіть якщо він уже потрапив на Всесвітню раду богів. Ми можемо його опротестувати, сказати, що це вигадка, шантаж.

— Але ж ти, Гедеоне, забуваєш, що цей документ бачили сотні ханаанців. Вони все витягли з тих, хто цей документ підписував. Та й рабів залишили як живих свідків. І самі — живі свідки.

Тут Гедеон на хвилину замислився.

— У нас вистачить сили, щоб усі живі свідки стали неживими. Навіть якщо документ бачили всі ханаанці. Було б тільки бажання, — він ехидно посміхнувся.

Всі зблідли. Кожному доводилось не одну душу перепустити через свої пальці, але цілий народ...

Гедеон наче читав їхні сумніви.

— Глава тринадцята "Второзаконія" гласить: "Заріж брата брата, жінку, дітей, якщо вони задумали поклонитися якомусь іншому богові, крім Ягве..."

Знову запанувала тиша. Навіть Каїн не міг наважитись схвалити задум Гедеона. Але тепер вони самі боялись його. Бо Гедеон до всього підшивав статтю "Второзаконія", яке на даному етапі богу Ягве дуже підходило.

Ной підніс руку. Це означало, що він просить уваги.

— Гедеоне! Всесвітня рада богів одразу ж зрозуміє, що ми знищили ханаанців, щоб замести сліди свого втручання в долю інших народів.

Гедеон хитро примружив очі.

— Ми, Ное, слідів замітати не будемо. Бо ми не наслідили. Ми нічого не знаємо. Содом і Гоморру спіткає стихійне лихо. Якоїсь ночі їх залле вогненний дощ. А ми одразу ж після загибелі цих міст трубимо в усі труби: "Бог Ваал розгнівався, що ханаанці не захотіли поклонитись йому, і жорстоко знищив увесь народ. Ханаанці просились під десницю бога Ягве. Ось документ. Його доставив єдиний представник ханаанського народу вчений-історик Гедеон. Він чудом урятувався від загибелі".

Епілог

Лот прокинувся від штурханів у бік.

— Батьку, вставай! Дивися, Содом і Гоморра вогнем покрилися...

Чорна печера була освітлена відблиском заграви. Сюди, в гори, долинали лемент і зойки.

Лот потягнувся рукою до жбана з вином.
— Однаково, — бурмотів п'яним язиком. — Однаково ми туди не повернемось. Хай горить. Усе хай горить дотла. А ми з вами рід Лотів продовжимо...

З М І С Т

Від автора 3

ГУМОРЕСКИ, ФЕЙЛЕТОНИ, УСМІШКИ 5
КОРОТКІ ПОВІСТІ

Робінзон з Індустріальної 199
Хата 268
Операція "Сліпе око" 324

Літературно-художнє видання

ДУДАР

Євген Михайлович

ШТАНИ З ГОНДУРАСУ

Сатира та гумор

Художнє оформлення Л. М. Горошко
Художній редактор О. І. Яцун
Технічні редактори
Н. М. Юшин, Л. М. Бобир
Коректори

Н. М. Овчарук, Н. Ю. Тихоновська

Здано на виробництво 16.11.92. Підписано до друку 16.02.93. Формат
84×108^{1/32}. Папір друкарський № 2. Гарнітура "Таймс". Друк офсетний.
17,64 умовн. друк. арк. 17,75 умовн. фарбовідб. 19,4 обл.-вид. арк.
Тираж 100000 пр. Зам. 1364-2.

Видавництво "Український письменник",
252054, Київ-54, вул. Чкалова, 52.

Львівська книжкова фабрика "Атлас",
290005, Львів-5, вул. Зелена, 20.

Дудар Є. М.

Д81 Штани з Гондурасу: Сатира та гумор.— К.: Укр.
письменник, 1993.— 336 с.

ISBN 5-333-01226-1

Наукою доведено, що п'ять хвилин сміху замінюють людині сім
грамів масла; десять грамів м'яса, чотири грами ікри (кабачкової)
і три грами горілки. Отже, читачу, у тебе в руках — цілий
продуктовий склад.

Працювали на нього Ваня Молдаван, Вітя Царапкін, Ізя Чачкес,
Гаврило з Мозамбіка та їхній хрещений батько, лауреат премії
Остапа Вишні сатирик Євген Дудар.

Тут зібрано найдостойніші гумористичні дефіцити. Від сла-
внозвісних "гондурських штанів", якими ти не раз милувався,
дивлячись гумористичні телерадіопередачі, до "промов", виголошених
на фестивалях гумору і сатири в столичному палаці "Україна".
Якщо врахувати ще й народне прислів'я, що сміх — це здоров'я,
то твоє здоров'я, читачу, справді у твоїх руках.

Не випусти його!

Д 4702640201-009 БЗ.29.-9-92
223-93

ББК 84.4УКР6

І
Е
Д
Н
В
Б
Н

на
М
дс
йс

до
йс

В
ко
пр

В.
на
чис
зав
—
одн
під
нар
цьог
його
С/
знач
—
руки
потр
опро